VICTOR HUGO

ΟΙ ΑΘΛΙΟΙ

Διασκευή στα γαλλικά του René Gallice

Μετάφραση: Αθηνάς Καλογεροπούλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Κ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ

Το να παρουσιάσει κανείς τους «Άθλιους» του Β. Ουγκώ στο ελληνικό κοινό είναι ένα περιττό πράγμα· από τα παιδικά μας χρόνια ακόμα, έχουμε θαυμασμό προς το πασίγνωστο σ' όλον τον κόσμο λογοτεχνικό τούτο δημιούργημα. Τον εισαγωγικό όμως αυτό σημείωμα έχει την θέση του γιατί πρόκειται να πει δυο λόγια στον αναγνώστη για την ειδική διασκευή των «Αθλίων», που έχει γίνει από τον René Gallice, ειδικά για τον πολυάσχολο άνθρωπο της εποχής μας, που ενώ έχει την όρεξη να διαβάσει τους «Αθλίους» δεν έχει τον καιρό ούτε να φυλλομετρήσει τις 1536 σελίδες της γνωστής στην Ελλάδα μεταφράσεως του Ισιδώρου Σκυλίτση. Θα 'πρεπε λοιπόν να υπήρχε κάτι, που ενώ δεν θα παρέλειπε τίποτε από τον μύθο και την πλοκή του γνωστού μας μυθιστορήματος, τίποτα από ό,τι μας είναι σαν θρύλος γνωστό, για τον Επίσκοπο Μυριήλ, τον Μάριον, την Τιτίκαν, τον Γιάννην Αγιάννην, τον Ιαβέρη, τον Θερναδιέρον και την γριά - Φρουσάρ, κάτι που να ήταν πιο σύντομο και χωρίς φιλοσοφίες και χωρίς τις κάπως κουραστικές περιγραφές και λεπτομέρειες, που σήμερα δεν μας πολυενδιαφέρουν.

Αυτό που χρειάζεται δηλαδή σήμερα είναι μια διασκευή των «Αθλίων». Την διασκευή αυτήν την έχει ήδη φιλοτεχνήσει ο γνωστός Γάλλος διανοούμενος René Gallice. Το διασκευασμένο αυτό κείμενο των «Αθλίων», που έχει βραβευθεί σ' όλον τον κόσμο και που πολύ βοήθησε να ανανεωθεί και στις ημέρες μας το ενδιαφέρον του παγκοσμίου κοινού για τους «Αθλίους», σκεφθήκαμε να την αποδώσουμε στα Ελληνικά για να εξυπηρετηθεί κι ο Έλληνας αναγνώστης. Η μετάφραση της Αθηνάς Γ. Καλογεροπούλου — που τόσο αριστοτεχνικά ζωντανεύει στην γλώσσα μας την γαλλική διασκευή — κάνει τους « Αθλίους» πράγματι το βιβλίο του μεγάλου κοινού.

Σήμερα έχουμε όλοι ανάγκη καλής ψυχαγωγίας στην καθημερινή μας ζωή και βιβλία σαν τους «Αθλίους» δίνουν ό,τι χρειάζεται για να περάσει κανείς μερικές ευχάριστες ώρες διαβάζοντας, Η επαφή με τους ήρωες του έργου, που κάθε ένας τους αντιπροσωπεύει έναν πραγματικό τύπο της ζωής, μίαν μορφή, ένα χαρακτήρα. Οι ήρωες του έργου, όπως ο άγιος εκείνος Επίσκοπος Μυριήλ με τα κηροπήγιά του, όπως ο αυστηρός, ο άτεγκτος Ιαβέρης, ή οι μορφές ακόμη των Θερναδιέρων, ή τον ίδιον τον Γιάννη Αγιάννη, πολλά έχουν να μας πουν και να μας διδάξουν από την ζωή της κοινωνίας μας.

Το βιβλίο που επί σειρά δεκάδων ετών έθρεψε γενεές ανθρώπων, σ' όλο τον κόσμο, έχει ένα δικό του ιδιαίτερο τρόπον που φέρνει στον αναγνώστη του το μήνυμα της αληθινά πνευματικής ζωής, προσιτής στις δυνατότητες του κάθε ανθρώπου. Κι έχουμε και σήμερα ανάγκη από τέτοια μηνύματα. Δεν λέμε βέβαια πως οι «Άθλιοι» είναι το «κοινωνικό ευαγγέλιο», όπως κάποτε ελέχθη, αλλά πως γίνεται αφορμή καλού. Γίνεται αφορμή καλών σκέψεων, που απ' αυτές ο καθένας μπορεί να ξεκινήσει για να κάνει την ζωή του λεπτότερη, ευγενέστερη, δημιουργικότερη για το καλό.

Οι «Άθλιοι» μπορεί να 'ναι το ξεκίνημα. Την πιο πέρα πορεία θα την διαμορφώσουν βέβαια, για τον καθένα μας, όλα εκείνα όσα έθρεψαν και θρέφουν πνευματικά τον λαό μας και που δεν είναι άλλα από την θρησκεία μας, τον ελληνοχριστιανικό μας τρόπο ζωής, τις παραδόσεις μας.

Οι «Άθλιοι» που θα διαβάσετε δεν είναι απλώς ένα ευχάριστο βιβλίο, είναι έργο που την παιδαγωγική του αξία σήμερα όλοι μας μπορούμε να την εκτιμήσουμε. Ο τρόπος με τον οποίον έχουν γραφεί τους κάνουν κατάλληλους για μεγάλους και μικρούς. Έχουν για όλους την παιδαγωγική τους αξία.

Είναι ένα ευχάριστο και όχι βλαβερό βιβλίο. Και γι' αυτό αποτελεί μια προσφορά. Την προσφορά ενός βιβλίου που τέρπει και διδάσκει.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

1
ΕΝΑΣ ΑΓΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΣΤΑ 1815, επίσκοπος της Ντιν ήταν ο σεβασμιότατος Κάρολος - Φραγκίσκος - Θεοδώρητος Μυριήλ. Ήταν ένας γεροντάκος εβδομήντα πέντε πάνω-κάτω χρονών. Τον είχαν στείλει στη Ντιν από το 1806. Σ' αυτό το μέρος είχε έρθει μαζί με τη δεσποινίδα Βαπτιστίνη, την αδερφή του, που ήταν δέκα χρόνια μικρότερή του. Είχαν μια μονάχα υπηρέτρια —στην ηλικία της δεσποινίδας Βαπτιστίνης— που την έλεγαν κυρά-Δοξαστή. Πιο παλιά, ήταν υπηρέτρια του σεβασμιότατου Μυριήλ, αλλά τώρα ήταν καμαριέρα της δεσποινίδας, φρόντιζε όμως και το νοικοκυριό του δεσπότη.

Όταν ο σεβασμιότατος Μυριήλ είχε έρθει στην πόλη, οι αρχές τον εγκατέστησαν αμέσως στο επισκοπικό μέγαρο, με τις τιμές που όριζαν τα Αυτοκρατορικά Διατάγματα που, στη σειρά της Ιεραρχίας, τον επίσκοπο τον έχουν μετά το στρατηγό.

Όλος ο κόσμος ανυπομονούσε να ιδεί τι είδους άνθρωπος ήταν ο καινούριος δεσπότης.

Το επισκοπικό μέγαρο ήταν πλάι στο νοσοκομείο. Ήταν μεγάλο κι όμορφο σπίτι, χτισμένο με πελεκητή πέτρα, εδώ κι εκατό χρόνια. Αρχοντικό με τα όλα του.

Το Νοσοκομείο ήταν στενόχωρο σπίτι, μ' ένα μονάχα πάτωμα κι ένα μικρό κήπο.

Ύστερα από τρεις μέρες, ο Δεσπότης πήγε στο Νοσοκομείο. Επιθεώρησε με μεγάλη προσοχή το κάθε τι εκεί πέρα, κι ύστερα παρακάλεσε το Διευθυντή να κάμει τον κόπο να 'ρθει ως το σπίτι του.

— Κύριε Διευθυντά, του είπε. Πόσους αρρώστους έχετε στο Νοσοκομείο αυτή τη στιγμή;

— Είκοσι έξι, Σεβασμιότατε!

— Τόσους πάνω - κάτω τους έβγαζα κι εγώ, είπε ο Δεσπότης.

— Τα κρεβάτια μας είναι πολύ κοντά το 'να με τ' άλλο, αποκρίθηκε ο Διευθυντής.

— Μάλιστα, το πρόσεξα!

— Και το κηπάκι μας δεν αξίζει καθόλου. Είναι πολύ μικρό γι' αυτούς που βρίσκονται σε ανάρρωση.

Αυτή η κουβέντα γινόταν στην τραπεζαρία του Δεσπότη, που βρισκόταν στο ισόγειο του σπιτιού. Για μια στιγμή, στάθηκε σκεφτικός, χωρίς να λέει λέξη, κι ύστερα, γύρισε ξαφνικά κι είπε στο Διευθυντή του Νοσοκομείου:

— Πόσα κρεβάτια νομίζετε πως θα μπορούσαν να χωρέσουν σ' αυτό εδώ το δωμάτιο, Κύριε;

— Στην τραπεζαρία του Σεβασμιοτάτου; ξεφώνισε ο Διευθυντής, που τα είχε χάσει.

Ο Δεσπότης στο μεταξύ γύριζε τη ματιά του ολόγυρα, στο πάτωμα, στο ταβάνι και φαινόταν πως έκανε με το μυαλό του υπολογισμούς. Ύστερα, γύρισε στο Διευθυντή και του είπε:

— Ακούστε, σας παρακαλώ, κύριε Διευθυντά, αυτό που θα σας πω. Εδώ πέρα, έχει γίνει ένα μεγάλο λάθος. Στο νοσοκομείο, μέσα σε πέντ' έξι δωμάτια, είναι στοιβαγμένοι είκοσι έξι άνθρωποι, την ώρα που εμείς σ' αυτό εδώ το σπίτι είμαστε τρεις, ενώ έχει χώρο για εξήντα! Θα πάρετε το δικό μου το σπίτι κι εγώ θα πάω να καθήσω στο δικό σας. Αδειάστε λοιπόν το νοσοκομείο και δώστε το μου. Σεις

θα ρθείτε εδώ πέρα με όλους σας τους αρρώστους.

Την άλλη μέρα, οι είκοσι έξι άρρωστοι, ταχτοποιήθηκαν οι κακόμοιροι στο σπίτι του Δεσπότη κι εκείνος πήγε στο νοσοκομείο.

Η καημένη η δεσποινίς Βαπτιστίνη δεν είπε λέξη γι' αυτή την αλλαγή.

Γι' αυτή την περίφημη γυναίκα, ο Μυριήλ δεν ήταν μονάχα ο αδελφός της, αλλά κι ο πνευματικός κι ο δεσπότης της. Ό,τι έκανε ήταν καλά καμωμένο. Τον αγαπούσε και τον σεβόταν μ' όλη της την ψυχή. Παραδεχόταν ό,τι της έλεγε και συμφωνούσε με ό,τι κι αν έκανε. Μονάχα η υπηρέτρια μουρμούρισε λιγάκι.

Εκείνη την εποχή, οι καθολικοί επίσκοποι είχαν τη συνήθεια να βάζουν στην αρχή από κάθε τους εγκύκλιο όλα τους τα ονόματα. Έτσι, οι φτωχοί άνθρωποι της Ντιν, απ' όλα τα ονόματα του δεσπότη τους διάλεξαν εκείνο που 'χε κάποιο νόημα γι' αυτούς, και τον έλεγαν Θεοδώρητο. Άλλωστε, και του ίδιου του άρεσε εξαιρετικά αυτό, και μάλιστα, πολλές φορές, έλεγε:

— Μου αρέσει πολύ αυτό το όνομα. Αυτό το Θεοδώρητος διορθώνει κάπως το Σεβασμιότατος, που 'ναι πολύ βαρύ για μένα.

Επειδή είχε γεννηθεί σε χωριό, μπορούσε να μιλάει κι αυτός μια χαρά, όπως και οι ντόπιοι. Αυτή η λεπτομέρεια ενθουσίασε πολύ το φτωχόκοσμο στην πόλη και στα περίχωρα. Μ' όλα αυτά και με τις καλοσύνες του, έγινε γρήγορα πολύ αγαπητός σε όλους. Μιλώντας τη γλώσσα τους κανείς, μπορούσε με μεγάλη ευκολία να μπει αμέσως και μέσα στην καρδιά τους.

Ύστερα απ' τη δουλειά και τις προσευχές του, πήγαινε πάντα να ιδεί εκείνους που καταλάβαινε πως χρειάζονταν τη βοήθειά του. Όσον καιρό πάλι του άφηναν οι λυπημένοι, οι άρρωστοι κι οι φτωχοί, δούλευε στο σπίτι του. Άλλοτε σκάλιζε τον κήπο του, κι άλλοτε διάβαζε ή έγραφε.

Όπου και να πήγαινε, λες κι ήταν γιορτή. Έλεγες πως η παρουσία του σε ζέσταινε και σε παρηγορούσε. Τα παιδιά κι οι γέροι έβγαιναν στα κατώφλια των σπιτιών τους μόλις τον έβλεπαν, όπως βγαίνει κανείς για να πάρει ήλιο. Σκόρπιζε παντού την ευλογία του. Όλοι ένιωθαν απέραντη ευγνωμοσύνη γι' αυτόν. Όταν τύχαινε να χρειάζεται τίποτα κανένας άνθρωπος, αμέσως του 'δειχναν το σπίτι του Δεσπότη.

Το σπίτι όπου κατοικούσε είχε, εκτός απ' το ισόγειο, κι άλλο ένα πάτωμα. Στο πίσω μέρος ήταν ένας μικρός κήπος. Οι δυο γυναίκες έμεναν στο πάνω πάτωμα, ο επίσκοπος στο κάτω. Το ένα δωμάτιο το 'χαν για τραπεζαρία, στο άλλο κοιμόταν ο Δεσπότης και το τρίτο ήταν το προσευχητήριό του. Εκεί μέσα υπήρχε ένα μεγάλο κρεβάτι, όπου έβαζαν τους φιλοξενούμενους να κοιμηθούν, όταν τύχαιναν στο σπίτι. Στον κήπο υπήρχε κι ένας στάβλος. Εκεί έτρεφαν δυο αγελάδες. Όλα τα δωμάτια του σπιτιού ήταν ασβεστωμένα κάτασπρα, όπως είναι συνήθως οι στρατώνες και τα νοσοκομεία. Το σπίτι το συγύριζαν οι δυο γυναίκες, κι άστραφτε σαν το γυαλί από πάνω ως κάτω. Η πάστρα, άλλωστε, ήταν η μόνη πολυτέλεια που επέτρεπε ο Δεσπότης. Τον άκουγες να λέει πολλές φορές:

— Αυτό δα δε στερεί τίποτα από τους φτωχούς μου!

Πρέπει όμως να πούμε ακόμα πως, από παλιά, του 'χαν μείνει έξι ασημένια σερβίτσια φαγητού και

μια μεγάλη κουτάλα της σούπας. Η κυρά-Δοξαστή, τρισευτυχισμένη, τα καμάρωνε έτσι που έλαμπαν όμορφα - όμορφα, πάνω στο χοντρό άσπρο τραπεζομάντιλο.

Σ' αυτά τ' ασημικά πρέπει να προσθέσουμε και δυο βαριά ασημένια καντηλέρια, που τα 'χε κληρονομιά από μια θεια του. Το καθένα είχε από δυο κεριά και, συνήθως, τα 'βλεπες απάνω στο πρεβάζι του τζακιού. Όταν όμως είχαν κανένα καλεσμένο, η κυρά-Δοξαστή τ' άναβε και τα 'βαζε απάνω στο τραπέζι.

Στο δωμάτιο του Δεσπότη, προς το κεφάλι του κρεβατιού, ήταν ένα ντουλάπι χωνευτό στον τοίχο, κι εκεί μέσα η κυρά - Δοξαστή φύλαγε, κάθε βράδυ, τα μαχαιροπήρουνα και την κουτάλα.

Η πόρτα της τραπεζαρίας έβγαζε στην πλατεία της Μητρόπολης. Άλλοτε, είχε ένα σωρό σύρτες και κλειδαριές, σα να 'ταν πόρτα φυλακής. Ο Δεσπότης όμως τα είχε βγάλει όλα, και από τότε η πόρτα, μέρα και νύχτα, έκλεινε μονάχα με το μάνταλο. Όποιος κι αν περνούσε απ' έξω, ό,τι ώρα και να 'ταν, φτάνει να 'σπρωχνε τη μπετούγια και μπορούσε να μπει μέσα. Στην αρχή, οι δυο γυναίκες τρόμαζαν πολύ στην ιδέα πως αυτή η πόρτα δεν κλειδωνόταν ποτέ, ο σεβασμιότατος Μυριήλ όμως τους είπε:

— Βάλτε κανένα σύρτη στη δική σας την πόρτα, αν θέλετε!

Με τον καιρό, απόχτησαν κι εκείνες την εμπιστοσύνη που είχε ο Δεσπότης, ή τουλάχιστον έδειξαν πως κάτι τέτοιο είχε γίνει μέσα τους. Μονάχα η κυρά-Δοξαστή τρόμαζε πότε-πότε.

2
ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΠΟΡΕΙΑ ΜΙΑΣ ΜΕΡΑΣ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ, αρχές Οκτωβρίου του 1815, λίγο πριν βασιλέψει ο ήλιος, ένας άνθρωπος, που πήγαινε ταξίδι περπατώντας, έμπαινε στη Ντιν. Οι λιγοστοί ντόπιοι που έτυχε να κάθονται εκείνη τη στιγμή στα παράθυρα ή στο κατώφλι του σπιτιού τους, κοίταζαν τον ταξιδιώτη με κάποια ανησυχία. Θα 'ταν δύσκολο να απαντήσεις άνθρωπο με τόσο αξιολύπητη εμφάνιση.

Ήταν ένας άντρας μέτριος στο ανάστημα, τετράγωνος και γεροδεμένος. Θα 'πρεπε να 'ταν σαράντα έξι ως σαράντα οχτώ χρονών. Φορούσε μια πέτσινη τραγιάσκα, που το γείσο της, κατεβασμένο καθώς ήταν, του 'κρυβε σχεδόν το μισό του πρόσωπο, που 'ταν ψημένο από τον ήλιο και τον αέρα κι έσταζε ιδρώτα. Το πουκάμισό του ήταν από χοντρό κίτρινο πανί, κι από ένα του άνοιγμα έβλεπες το μαλλιαρό του στήθος. Φορούσε μια γραβάτα στριμμένη σα σκοινί, παντελόνι από μπλε δίμιτο, και, στη ράχη του, είχε κρεμασμένο ένα στρατιωτικό σάκο γεμάτο και ολοκαίνουριο. Στο χέρι του βαστούσε μια πελώρια μαγκούρα όλο ρόζους. Δε φορούσε κάλτσες, είχε μονάχα κάτι αρβύλες γεμάτες καρφιά. Το κεφάλι του ήταν ξυρισμένο, είχε όμως μακριά γενειάδα.

Κανένας δεν τον ήξερε. Ήταν περαστικός από κει. Θα 'πρεπε να 'χε περπατήσει ολόκληρη την ημέρα. Φαινόταν πολύ κουρασμένος. Μόλις έφτασε στη γωνιά της οδού Πουασβέρ, έκοψε αριστερά και τράβηξε κατά το Δημαρχείο. Μπήκε μέσα. Ύστερα από ένα τέταρτο ξαναβγήκε. Κοντά στην πόρτα καθόταν ένας χωροφύλακας. Ο ξένος έβγαλε την τραγιάσκα του και τον χαιρέτησε ταπεινά. Εκείνος όμως, χωρίς ν' ανταποκριθεί στο χαιρετισμό του, τον κοίταξε με προσοχή, τον ακολούθησε λίγη ώρα με τα μάτια, κι ύστερα μπήκε στο Δημαρχείο.

Εκείνο τον καιρό, στη Ντιν υπήρχε ένα πολύ όμορφο ξενοδοχείο, *Το Ξενοδοχείο του Σταυρού*, που το είχε κάποιος Ιωακείμ Λάβαρος.

Ο ξένος κίνησε να πάει σ' αυτό το ξενοδοχείο, που ήταν το καλύτερο του τόπου. Μπήκε στην κουζίνα, που 'βλεπε στο δρόμο. Όλα τα φουρνέλα ήταν αναμμένα, και στο τζάκι σπιθοβολούσε χαρούμενα μια σπουδαία φωτιά. Ο ξενοδόχος πηγαινορχόταν ολοένα απ' το τζάκι στις κατσαρόλες όλο φούρια, επιβλέποντας το ορεχτικό φαγητό που ετοίμαζε για κάτι αγωγιάτες που ακούγονταν να μιλούν και να χαχανίζουν με πολλή φασαρία στο διπλανό δωμάτιο.

Ο ξενοδόχος, καθώς άκουσε την πόρτα ν' ανοίγει και κάποιον να μπαίνει μέσα, είπε, χωρίς να σηκώσει τα μάτια του από τα φουρνέλα:

— Τι θέλετε, κύριε;

— Να φάω και να κοιμηθώ, αποκρίθηκε ο ξένος.

— Το μόνο εύκολο! απάντησε ο ξενοδόχος.

Εκείνη τη στιγμή γύρισε το κεφάλι του, κοίταξε τον ξένο από πάνω ως κάτω και πρόσθεσε:

— Πρέπει όμως να 'χεις και λεφτά στην τσέπη σου, για να με πληρώσεις!

Ο ξένος έβγαλε ένα μεγάλο πέτσινο πορτοφόλι απ' την τσέπη του σακακιού του και είπε:

— Έχω λεφτά, μη σε νοιάζει!

— Αφού είν' έτσι, ας διατάξει ο κύριος τι θέλει! αποκρίθηκε ο ξενοδόχος.

Ο ξένος έβαλε το πορτοφόλι ξανά στην τσέπη του, έβγαλε το σάκο από την πλάτη του, τον απόθεσε καταγής κοντά στην πόρτα, κι ύστερα, παίρνοντας τη μαγκούρα του στο χέρι, πήγε και κάθησε σ' ένα χαμηλό σκαμνάκι κοντά στη φωτιά.

Ο ξενοδόχος, ωστόσο, καθώς πηγαινορχόταν κοίταζε τον ταξιδιώτη.

— Αργούμε να φάμε; ρώτησε ο ξένος.

— Σ' ένα λεφτό! αποκρίθηκε ο ξενοδόχος.

Την ώρα που ο νεοφερμένος πυρωνόταν κοντά στη φωτιά, με την πλάτη του γυρισμένη, ο έξυπνος ο ξενοδόχος έβγαλε ένα μολύβι απ' την τσέπη του, ύστερα έκοψε μιαν άκρη από μια εφημερίδα. Στο άσπρο περιθώριο έγραψε κάνα - δυο αράδες, κι έπειτα έχωσε κρυφά αυτό το κουρελόχαρτο στο χέρι ενός μικρού παιδιού, που ήταν εκεί μέσα και φαίνεται πως τον βοηθούσε στο μαγείρεμα κι έκανε και τα θελήματα του ξενοδοχείου. Κάτι του σφύριξε του παιδιού στ' αυτί, κι εκείνο έφυγε τρέχοντας για το Δημαρχείο.

Ο ταξιδιώτης δεν πήρε είδηση απ' όλα αυτά.

Ρώτησε πάλι σε λίγο:

— Αργούμε ακόμα να φάμε;

— Σ' ένα λεφτό, αποκρίθηκε ο άλλος.

Το παιδί γύρισε πίσω. Έφερνε πάλι το κομμάτι το χαρτί. Ο ξενοδόχος το ξεδίπλωσε γρήγορα - γρήγορα, σα ν' ανυπομονούσε πολύ να δει τι του απαντούσαν. Διάβασε με προσοχή, και ύστερα σήκωσε το κεφάλι του κι έμεινε σκεφτικός για λίγο. Στο τέλος, πήγε κοντά στον ταξιδιώτη:

— Κύριος, του είπε, δε μπορώ να σε κρατήσω εδώ πέρα!

Ο ξένος μισοσηκώθηκε.

— Πώς; είπε. Μπας και θαρρείς πως δεν έχω να πλερώσω; Θέλεις να σε πλερώσω από τώρα; Έχω λεφτά σου λέω!

— Δεν είν' αυτός ο λόγος...

— Αμ' τότε τι είναι λοιπόν;

— Να, εσύ βέβαια έχεις λεφτά... όμως, εγώ δεν έχω τόπο να σου στρώσω να κοιμηθείς!

Ο ξένος αποκρίθηκε ήσυχα:

— Βάλε με στο στάβλο!

— Δε μπορώ!

— Γιατί;

— Τ' άλογα είναι πολλά και δεν έχει ούτε γωνιά αδειανή.

— Πάει καλά, ας είναι κι έτσι, αποκρίθηκε ο ξένος, θα 'χει καμιά γωνιά στον αχυρώνα, κανένα δεμάτι άχυρο να γείρω να κοιμηθώ. Αυτά όμως τα λέμε μετά το φαΐ.

— Δε μπορώ να σου δώσω να φας.

— Τι κάθεσαι και μου λες τώρα; Εγώ -ψοφάω της πείνας! Είμαι στο πόδι απ' τα χαράματα. Έχω περπατήσει δώδεκα λεύγες[1]. Σε πλερώνω. Θέλω να μου δώσεις να φάω.

— Δεν έχει φαΐ! είπε ο ξενοδόχος.

Ο ξένος έβαλε τα γέλια και γύρισε κατά τα φουρνέλα.

— Δεν έχει φαΐ; Κι όλα τούτα δω τι είναι;

— Τα 'χουν πληρωμένα αυτοί εκεί οι κύριοι, οι αγωγιάτες!

— Πόσοι είναι από δαύτους;

— Δώδεκα!

— Άμ' εδώ έχει φαΐ για είκοσι!

— Είπα και το ξαναλέω. Δικό τους είναι όλο το φαΐ. Το 'χουν πληρωμένο από ώρα!

Τότε ο ξένος, χωρίς να κάνει φασαρία είπε:

— Ξενοδοχείο δεν είν' εδώ; Εγώ ψοφάω της πείνας και θα μείνω να φάω έτσι κι αλλιώς!

Ο ξενοδόχος έσκυψε στ' αυτί του και του μίλησε μ' έναν τέτοιο τόνο που τον έκανε ν' ανατριχιάσει ολόκληρος:

— Δίνε του από δω!

Ο ταξιδιώτης τινάχτηκε ολόκληρος, την ώρα όμως που έκανε ν' ανοίξει το στόμα του για ν' αποκριθεί στον ξενοδόχο, αυτός τον κοίταξε στα μάτια και εξακολούθησε:

— Άκου δω! Τα πολλά τα λόγια είναι φτώχεια! Θέλεις να σου πω πως σε λένε; Σε λένε Γιάννη Αγιάννη! Μπας και θέλεις να σου πω κι άλλα ακόμα; Όταν σ' είδα να μπαίνεις εδώ, κάτι κατάλαβα, γι' αυτό έστειλα και ρώτησα στο Δημαρχείο. Να κι η απάντηση! Ξέρεις γράμματα;

Ενώ του μιλούσε, του έδειξε το χαρτάκι που είχε ταξιδέψει απ' το ξενοδοχείο στο Δημαρχείο, κι από κει πάλι στο ξενοδοχείο. Ο ξένος έριξε μια ματιά σ' εκείνο το απόκομμα. Ο ξενοδόχος ύστερ' από λίγο ξανάπε:

---

[1] Η λεύγα είναι μονάδα μήκους. Η γαλλική λεύγα είναι 4444,44 μέτρα, ώστε ο ξένος, εκείνη την ημέρα είχε περπατήσει 53.338 μέτρα περίπου! (Σημ.τ. Μετ.)

— Έχω το συνήθειο να 'μαι καλός μ' όλο τον κόσμο. Τράβα από δω!

Ο ταξιδιώτης έσκυψε κάτω το κεφάλι του, πήρε το σάκο του, που τον είχε αφήσει καταγής, και κίνησε να φύγει.

Πήρε το μεγάλο δρόμο. Πήγαινε γραμμή μπροστά, στην τύχη, περπατώντας ξυστά στους τοίχους των σπιτιών κι από μακριά καταλάβαινες πως ήταν τσακισμένος απ' τη θλίψη του που τον κατάτρεχε όλος ο κόσμος. Ούτε μια φορά δε γύρισε πίσω το κεφάλι του. Αν γυρνούσε, θα 'βλεπε τον ξενοδόχο στο κατώφλι της πόρτας, και γύρω του μαζεμένους όλους τους ταξιδιώτες που 'ταν στο ξενοδοχείο και τους περαστικούς του δρόμου. Μιλούσαν όλοι μαζί και τον έδειχναν με το δάχτυλο. Αν το 'χε ιδεί αυτό το θέαμα, ο ξένος θα 'πρεπε να καταλάβει πως σε λίγη ώρα ολόκληρη η πόλη γι' αυτόν θα κουβέντιαζε.

Μα δεν είδε τίποτ' απ' όλ' αυτά.

Περπάτησε έτσι κάμποσην ώρα, ώσπου, ξαφνικά, ένιωσε άγρια πείνα. Κόντευε να βραδιάσει. Κοίταξε γύρω του για να βρει κανένα μέρος να πάει να μείνει.

Και να, στο τέλος ακριβώς του δρόμου, ένα φως είχε ανάψει: Ένα κλαδί πεύκο περασμένο σ' ένα σιδερένιο χαλκά, πρόβαλλε τη λεπτή του γραμμή, πάνω στο μπλάβο ουρανό του σούρουπου. Πήγε κατά κει.

Καλά το 'χε καταλάβει: χάνι ήταν. Εκεί μέσα μπορούσε να μπει κανείς από δυο πόρτες. Η μια έβλεπε στο δρόμο κι η άλλη έβγαζε σε μια μικρή αυλή γεμάτη κοπριά.

Ο ταξιδιώτης δεν τόλμησε να μπει από την πόρτα του δρόμου. Γλίστρησε στην αυλή, ύστερα σήκωσε δειλά - δειλά το μάνταλο κι έσπρωξε την πόρτα.

— Ποιος είν' εκεί; ρώτησε ο ταβερνιάρης.

— Θέλω να φάω και να κοιμηθώ εδώ τη νύχτα.

— Πάει καλά! Εδώ μπορείς να φας πρώτης τάξεως φαγητά και να κοιμηθείς ακόμα καλύτερα!

Μπήκε μέσα και προχώρησε. Όλοι όσοι κάθονταν και κουτσόπιναν, γύρισαν το κεφάλι να ιδούν ποιος ήρθε. Τον κοίταξαν καλά-καλά καθώς αυτός κατέβαζε το σάκο απ' την πλάτη του. Ο ταβερνιάρης του 'πε:

— Εδώ έχει φωτιά. Η σούπα βράζει στο τσουκάλι. Έλα να πυρωθείς εδώ κοντά, φίλε.

Πήγε και κάθησε κοντά στο τζάκι. Άπλωσε μπροστά, κατά τη φωτιά, τα πόδια του, που 'ταν τσακισμένα απ' την κούραση. Απ' το τσουκάλι ξεχυνόταν μια μυρωδιά τρέλα.

Κάποιος όμως από κείνους που κάθονταν στα τραπέζια ήταν ψαράς. Αυτός, πριν μπει στο χάνι, είχε πάει να βάλει τ' άλογό του στο στάβλο του Λάβαρου. Εκείνο το πρωί το 'χε φέρει η τύχη ν' απαντήσει έξω απ' την πόλη, αυτό τον ξένο με την ύποπτη φάτσα. Του 'χε γυρέψει μάλιστα να τον πάρει πισωκάπουλα. Ο ψαράς όμως, χωρίς να του αποκριθεί, καμτσίκωσε το άλογό του να τρέξει περισσότερο. Αυτός ο ίδιος, εδώ και μισή ώρα, ήταν μαζί μ' όλους εκείνους που είχαν περιτριγυρίσει τον Ιωακείμ Λάβαρο έξω απ' την πόρτα του ξενοδοχείου του. Μια στιγμή, λοιπόν, έκανε νόημα του ταβερνιάρη να 'ρθει κοντά του. Έσκυψε και κάτι του 'πε στ' αυτί σιγά - σιγά.

Ο ταβερνιάρης πήγε πάλι πίσω στο τζάκι. Έβαλε το χέρι του στον ώμο του ξένου, απότομα, και του 'πε:

— Έξω από δω, γρήγορα!

Ο ξένος γύρισε κι απάντησε ήμερα:

— Α! Ώστε τα μάθατε κι εσείς!...

— Ναι!

— Μου 'παν να φύγω από τ' άλλο ξενοδοχείο.

— Τώρα, εγώ σε διώχνω κι από δω!

— Και πού θέλετε να πάω;

— Όπου θες!

Ο άνθρωπος πήρε το μπαστούνι του και το σάκο του και βγήκε πάλι έξω.

Πέρασε μπρος απ' τη φυλακή. Στην πόρτα της είδε μιαν αλυσίδα που κρεμόταν από μια καμπάνα. Την τράβηξε μαλακά. Ακούστηκε που σήμανε. Ένα παραθυράκι άνοιξε:

— Κύριε φύλακα, του είπε βγάζοντας το κασκέτο του με σεβασμό, ανοίξτε μου, σας παρακαλώ, να κοιμηθώ απόψε εδώ πέρα.

Μια φωνή ακούστηκε:

— Η φυλακή δεν είναι ξενοδοχείο. Κάνε τίποτα να σε πιάσουν και τότε θα σου ανοίξω!

Το παραθυράκι ξανάκλεισε.

Πήρε ένα μικρό δρόμο που 'χε πολλούς κήπους δεξιά κι αριστερά. Σε κάποιον μέσα ξεχώρισε ένα σπιτάκι που το παράθυρό του ήταν φωτισμένο. Κοίταξε μες από το γυαλί. Είδε ένα δωμάτιο κάτασπρο απ' τον ασβέστη, ένα κρεβάτι και μια κούνια σε μια γωνιά, μερικές ξύλινες καρέκλες και στον τοίχο ήταν κρεμασμένο ένα δίκαννο. Στη μέση του δωματίου ήταν στρωμένο το τραπέζι για φαγητό.

Ένας άντρας με όψη ξάστερη και χαρούμενη, καμιά σαρανταριά χρονών, καθόταν μπρος απ' το τραπέζι και, στα γόνατά του, χόρευε ένα μωρό. Κοντά του, μια πολύ νέα γυναίκα θήλαζε ένα άλλο παιδί. Ο πατέρας γελούσε, το μικρό γελούσε κι η μητέρα χαμογελούσε.

Ο ξένος, για μια στιγμή, έμεινε σκεφτικός μπροστά σ' εκείνη την ήμερη και γλυκιά εικόνα. Φαίνεται πως συλλογίστηκε ότι αυτό το χαρούμενο σπίτι θα 'ταν φιλόξενο και πως σε μια τόσο ευτυχισμένη γωνιά θα 'βρισκε λίγη συμπόνια.

Χτύπησε πολύ αλαφριά το τζάμι. Δεν τον άκουσαν όμως!

Χτύπησε και δεύτερη φορά. Τότε άκουσε τη γυναίκα να λέει:

— Θαρρώ πως κάποιος χτυπάει, άντρα μου!

— Όχι, της αποκρίθηκε ο άντρας της.

Χτύπησε και τρίτη φορά.

Ο άντρας σηκώθηκε, πήρε τη λάμπα, προχώρησε προς την πόρτα και άνοιξε.

— Με συγχωρείτε, κύριε! είπε ο ταξιδιώτης, θέλετε να μου δώσετε κανένα πιάτο φαΐ και να μ' αφήσετε να κοιμηθώ σε καμιά γωνιά, σ' εκείνην εκεί την παράγκα; Θα πλερώσω ό,τι κάνει...

— Ποιος είσαι, χριστιανέ μου;

Ο ξένος αποκρίθηκε:

— Έρχομαι απ' το Πουί-Πουασόν. Περπάτησα όλη την ημέρα. Έκανα δώδεκα λεύγες με τα πόδια. Πέστε μου, θέλετε να μ' αφήσετε; Θα σας πλερώσω ό,τι κάνει!

— Αν είχα να κάνω με κανέναν άνθρωπο της προκοπής, που θα με πλήρωνε βέβαια, δε θα 'λεγα όχι. Του λόγου σου, όμως, γιατί δεν πας στο ξενοδοχείο;

— Δεν έχουνε μέρος!

— Μπα! Τι λες, τώρα! Σήμερα ούτε πανηγύρι ήταν ούτε παζάρι είχαμε. Πήγες στου Λάβαρου;

— Ναι!

— Ε, και λοιπόν;

Ο ξένος αποκρίθηκε στενοχωρημένα:

— Δεν ξέρω, δε με δέχτηκε να μείνω!

— Σ' αυτόν τον άλλο, αυτόν εδώ στην οδό Σαπφώ, πήγες;

Η στενοχώρια του ξένου μεγάλωνε όλο και περισσότερο.

Μουρμούρισε:

— Ούτε κι εκεί δε με κράτησαν!

Το πρόσωπο του χωριάτη γέμισε δυσπιστία. Κοίταξε ξανά το νεοφερμένο, απ' το κεφάλι ως τα πόδια, και ξαφνικά έβαλε τις φωνές και είπε με φρίκη:

— Μήπως είσαι αυτός που...

Έριξε άλλη μια ματιά στον ξένο, έκαμε τρία βήματα πίσω, ακούμπησε τη λάμπα στο τραπέζι και ξεκρέμασε το δίκαννο από τον τοίχο.

Στο μεταξύ, η γυναίκα είχε σηκωθεί, πήρε τα δυο παιδιά στην αγκαλιά της και κρύφτηκε πίσω από τον άντρα της κοιτάζοντας τον ξένο με μεγάλη τρομάρα. Τα μάτια της είχαν πεταχτεί έξω απ' το φόβο.

Αφού κοίταξε κάμποσο τον ξένο σα να 'βλεπε μπροστά του καμιά οχιά, ο χωριάτης πήγε πάλι στην

πόρτα κι είπε:

— Δρόμο!

— Για τ' όνομα του Θεού, είπε ο ξένος, δώσ' μου ένα ποτήρι νερό μονάχα.

— Άδειαζέ μου τώρα τη γωνιά, πριν σου την ανάψω με τούτο δω το ντουφέκι! είπε ο χωριάτης.

Ύστερα, έδωσε μια της πόρτας και την έκλεισε με δύναμη, κατάμουτρα του ξένου, κι αυτός, φεύγοντας, τον άκουσε που τραβούσε δυο αμπάρες.

Το σκοτάδι άπλωνε ολοένα και περισσότερο. Περόνιαζε το παγωμένο αγέρι από τις Άλπεις. Στο αχνό φως του σούρουπου, ο ξένος ξεχώρισε σ' έναν απ' τους κήπους που απλώνονταν ως το δρόμο, μια καλυβούλα, που του φάνηκε φτιαγμένη από άχυρο. Το πήρε απόφαση και πήδησε τον ξύλινο φράχτη, κι έτσι βρέθηκε στον κήπο. Πήγε κοντά στην καλυβούλα. Η πόρτα ήταν ένα στενό άνοιγμα, πολύ χαμηλό, κι έμοιαζε πολύ με τις καλυβούλες που κάνουν στην άκρη του δρόμου οι εργάτες που δουλεύουν στην οδοποιία. Φαίνεται πως ο ταξιδιώτης θα σκέφτηκε ότι σίγουρα αυτή η καλυβούλα θα 'ταν κανενός εργάτη... Ξάπλωσε χάμω με την κοιλιά και σύρθηκε μέσα. Ήταν ζεστά εκεί και βρήκε κάμποσο σανό για στρώμα. Για μια στιγμή, έμεινε έτσι ξαπλωμένος, χωρίς να μπορεί να κάνει ούτε την παραμικρότερη κίνηση, τόσο πολύ ήταν κουρασμένος. Ύστερα, επειδή τον ενοχλούσε στον ώμο ο σάκος του, και θα μπορούσε μια χαρά να τον κάμει προσκεφάλι, άρχισε να λύνει τα λουριά. Εκείνη τη στιγμή ακούστηκε ένα θυμωμένο μουγκρητό. Σήκωσε τα μάτια. Στο μισοσκόταδο, στην τρύπα της καλύβας, είδε καθαρά το κεφάλι ενός πελώριου σκύλου.

Είχε ξαπλώσει μέσα στο σπιτάκι ενός μπουλντόγκ!...

Ευτυχώς ο ξένος ήταν αρκετά γεροδεμένος, κι αυτό το καταλάβαινε κανείς με την πρώτη ματιά. Άρπαξε τη μαγκούρα του, έβαλε μπρος του το σάκο σαν ασπίδα, και βγήκε όπως - όπως από το σπιτάκι, μόνο που μεγάλωσε κάπως τις τρύπες από τα ρούχα του έτσι καθώς σύρθηκε καταγής. Προχώρησε να βγει κι απ' τον κήπο, πάντοτε όμως με τα τέσσερα, για να μην ορμήσει ο σκύλος καταπάνω του.

Όταν πέρασε πάλι το φράχτη —αυτή τη φορά όχι χωρίς κόπο— βρέθηκε ξανά στο δρόμο ολομόναχος, χωρίς να 'χει μέρος να πάει να γείρει λιγάκι να ξαποστάσει, χωρίς τίποτα που να μπορεί κάπως να τον προφυλάξει, αποδιωγμένος ως κι από το αχυρένιο στρώμα του σκύλου! Απελπισμένος απ' το γενικό κατατρεγμό, έκατσε βαριά, σα μολύβι, πάνω σε μια πέτρα και φαίνεται ότι κάποιος διαβάτης που έτυχε να περνάει από κει τον άκουσε να μουρμουράει:

— Ούτε ενός σκυλιού τόπος δε βρίσκεται για μένα!

Ύστερα σηκώθηκε και περπάτησε για πολλή ώρα, με το κεφάλι κάτω. Θα 'ταν οχτώ η ώρα το βράδυ, και μια και δεν ήξερε τους δρόμους, άρχισε να γυρίζει έτσι, στην τύχη.

Καθώς περνούσε απ' την Πλατεία της Μητρόπολης, σήκωσε τη γροθιά του κατά την εκκλησία.

Στη γωνιά της πλατείας ήταν ένα τυπογραφείο. Πεθαμένος απ' την κούραση, κι έχοντας χάσει και την τελευταία ελπίδα, έγειρε στον πάγκο που ήταν μπροστά απ' την πόρτα του τυπογραφείου.

Εκείνη τη στιγμή, έβγαινε μια γριούλα απ' την εκκλησία. Μες στο σκοτάδι, ξεχώρισε τον άνθρωπο που κειτόταν πάνω στον μπάγκο.

— Τι κάνεις αυτού, καλέ μου άνθρωπε;

Της αποκρίθηκε σκληρά με θυμό:

— Δεν το βλέπεις, τι κάνω, Χριστιανή μου; Έγειρα να κοιμηθώ.

Εκείνη η καλή γυναίκα —το άξιζε να την πει κανείς καλή, — ήταν η μαρκησία Ρ... Του είπε πάλι:

— Τι λες, παιδί μου! Πάνω σ' αυτό το μπάγκο λογαριάζεις να ξημερωθείς;

— Δεκαεννιά ολόκληρα χρόνια είχα για στρώμα μου σκέτο ξύλο, της είπε. Σήμερα έχω στρώμα από πέτρα.

— Στρατιώτης ήσουνα;

— Ναι, κυρούλα μου, στρατιώτης ήμουνα!

— Και γιατί δεν πας στο ξενοδοχείο;

— Γιατί δεν έχω πεντάρα τσακιστή!

— Κρίμας! είπε η κυρία Ρ..., στην τσάντα μου έχω μονάχα τέσσερεις πεντάρες.

— Κάτι είναι κι αυτά, δώσ' τα μου!

Ο άνθρωπος πήρε τις τέσσερεις πεντάρες. Η κυρία Ρ... εξακολούθησε:

— Με τόσα λίγα δε μπορείς να πας στο ξενοδοχείο. Για δοκίμασε όμως! Δε θα τα καταφέρεις να περάσεις εδώ τη νύχτα. Σίγουρα θα τουρτουρίζεις και θα πεινάς. Θα 'πρεπε να σ' αφήσουν να πλαγιάσεις κάπου, από συμπόνια.

— Χτύπησα όλες τις πόρτες.

— Και τι έγινε;

— Μ' έδιωξαν όλοι τους.

Η καλή γυναίκα χτύπησε στον ώμο τον ξένο και του έδειξε, στο απέναντι μέρος της πλατείας, ένα μικρό χαμηλό σπιτάκι, πλάι στο κτίριο της επισκοπής.

— Εκείνην εκεί την πόρτα τη χτύπησες;

— Όχι!

— Χτύπα τη λοιπόν και κάτι θα γίνει!

3
ΜΑΚΑΡΙΟΤΗΤΑ

ΕΚΕΙΝΟ το απόγεμα, ο Δεσπότης της Ντιν, αφού έκαμε τον περίπατό του στην πόλη κλείστηκε στο δωμάτιό του κι έμεινε ως αργά. Κατά τις οχτώ το βράδυ, την ώρα που η κυρά - Δοξαστή πήγε, όπως συνήθως, να πάρει τ' ασημικά απ' το ντουλάπι του τοίχου, εκείνος εργαζόταν ακόμα. Σ' ένα λεπτό, ο Δεσπότης σηκώθηκε απ' το γραφείο του και μπήκε στην τραπεζαρία.

Η κυρά - Δοξαστή τέλειωνε το στρώσιμο του τραπεζιού και μιλούσε με φούρια τη στιγμή που φάνηκε ο Σεβασμιότατος. Έλεγε στη δεσποινίδα τα συνηθισμένα, που τα 'χε ακούσει χίλιες φορές κι ο ίδιος ο Δεσπότης. Μίλαγε για το φόβο που είχε όσο δε βάζανε λουκέτο στην πόρτα του δρόμου.

Φαίνεται πως την ώρα που η κυρά - Δοξαστή πήγαινε να ψωνίσει κάτι για το βραδινό φαγητό, άκουσε έξω να λένε ένα σωρό πράματα. Λέγανε για κάποιον κλέφτη που 'χε ένα πολύ φριχτό παρουσιαστικό, για ένα ύποπτο τύπο που 'χε έρθει στην πόλη, πως τριγύριζε σ' όλους τους δρόμους και ότι σίγουρα θα 'βρισκαν πολλούς μπελάδες εκείνοι που θ' αργούσαν να γυρίσουν απόψε στα σπίτια τους. Η αστυνομία, λέει, δεν έκανε καλά τη δουλειά της τον τελευταίο καιρό, και το καλύτερο που θα 'χε να κάνει ο καθένας ήταν να μανταλωθεί γερά μες στο σπίτι του. Έπρεπε να συρτωθούν για τα καλά απόψε όλες οι πόρτες.

Η κυρά - Δοξαστή τόνισε πολύ αυτή την τελευταία φράση. Ο Δεσπότης όμως είχε αλλού το μυαλό του. Το παρατήρησε αυτό η κυρά - Δοξαστή και ξανάπε την τελευταία φράση. Τότε η δεσποινίς Βαπτιστίνη τόλμησε δειλά - δειλά να πει:

— Άκουσες, αδελφέ μου, τι λέει η κυρά - Δοξαστή;

— Κάτι πήρε τ' αυτί μου, αποκρίθηκε εκείνος. Λοιπόν; Τι τρέχει; Για ν' ακούσω. Πείτε μου τι τρέχει; Μήπως πρόκειται να μας σφάξει κανείς;

Τότε, η κυρά - Δοξαστή είπε πάλι απ' την αρχή την ιστορία της, φουσκώνοντας, χωρίς να το καταλαβαίνει, μερικά σημεία. Λέγανε πως ένας αλήτης, ξυπόλητος, ένας επικίνδυνος ζητιάνος βρισκόταν στην πόλη αυτή τη στιγμή. Τον είδαν που 'ρθε και περιδιάβαζε στους δρόμους, μόλις άρχιζε να πέφτει το σούρουπο.

— Μπα! Αλήθεια;

Η κυρά - Δοξαστή πήρε θάρρος απ' την ερώτηση του Δεσπότη, κι εξακολούθησε την κουβέντα της με θριαμβευτικό ύφος:

— Μάλιστα, Δέσποτα! Έτσι είναι όπως σας τα 'πα. Σίγουρα, κάτι κακό θα γίνει στην πόλη απόψε! Όλοι το λένε. Ύστερα οι χωροφύλακες κοιμούνται κομμάτι ορθοί. (Η επανάληψη αυτή ήταν απαραίτητη). Είναι τόπος ετούτος εδώ; Όλο βουνά, γύρω -γύρω, και ούτ' ένα φανάρι στο δρόμο τη νύχτα. Πας να βγεις έξω απ' το σπίτι σου και την παθαίνεις τη δουλειά! Μάλιστα, έτσι είναι! Γι' αυτό λοιπόν εγώ λέω, και συμφωνεί κι η δεσποινίς μαζί μου...

— Εγώ, την έκοψε η δεσποινίς Βαπτιστίνη, δεν είπα τίποτα. Ας κάνει ό,τι θέλει ο αδελφός μου!

Η κυρά - Δοξαστή συνέχισε, χωρίς να δείξει πως πρόσεξε τη διαμαρτυρία:

— Λέμε πως τούτο δω το σπίτι δεν είναι καθόλου ασφαλισμένο. Αν μ' αφήνει ο Δεσπότης, θα 'λεγα να τρέξω να πω του κλειδαρά, εδώ κοντά, να 'ρθει να βάλει τους παλιούς σύρτες της πόρτας. Σου κόβεται

η χολή να σκέφτεσαι πως αυτή η πόρτα του δρόμου κλείνει μονάχα μ' ένα μάνταλο, και όποιος περνάει απέξω και του καπνίσει να μπει, να σου τον σ' ένα λεπτό μπροστά σου! Άσε που ο κύριός μου λέει «περάστε», όποιος κι αν χτυπήσει την πόρτα μας. Και θαρρώ, αν κανένας θελήσει να μπει τα μεσάνυχτα, δε θα νομίσει πως πρέπει να μας ζητήσει την άδεια...

Εκείνη τη στιγμή, κάποιος χτύπησε την πόρτα, αρκετά δυνατά.

— Εμπρός! είπε ο Δεσπότης.

Η πόρτα άνοιξε ξαφνικά διάπλατη, σα να την είχε σπρώξει κάποιος με πολλή δύναμη κι αποφασιστικότητα.

Ένας άντρας μπήκε μέσα.

Τον ξέρουμε κιόλας. Είναι ο ταξιδιώτης που 'δαμε να περιπλανιέται ώρες ολόκληρες, ψάχνοντας να βρει ένα μέρος για να πέσει να κοιμηθεί.

Πέρασε το κατώφλι, έκαμε ένα βήμα και στάθηκε. Είχε στο πρόσωπό του μιαν έκφραση σκληρή κι αποφασιστική. Έδειχνε όμως πολύ κουρασμένος. Ήταν φοβερός στην όψη. Σου φαινόταν πως κάτι κακό θα σου τύχαινε μόλις τον έβλεπες.

Η κυρά - Δοξαστή δεν μπόρεσε να βγάλει μιλιά απ' την τρομάρα. Άρχισε να τρέμει σύγκορμη κι έστεκε σα χαμένη.

Η δεσποινίς Βαπτιστίνη γύρισε κατά την πόρτα, είδε τον άνθρωπο που έμπαινε μέσα και μισοσηκώθηκε στο κάθισμά της. Ύστερα όμως έριξε μια ματιά του αδελφού της, και το πρόσωπό της πήρε πάλι το πράο και γαλήνιο ύφος της.

Ο Δεσπότης κοίταξε το νεοφερμένο με πολλή καλοσύνη.

Εκείνος, στηρίζοντας τα δυο του χέρια πάνω στο μπαστούνι του, και χωρίς να περιμένει να του μιλήσει ο Επίσκοπος, είπε δυνατά:

— Με λένε Γιάννη Αγιάννη. Ήμουνα στα κάτεργα δεκαεννιά ολόκληρα χρόνια. Εδώ και τέσσερεις μέρες μ' άφησαν ελεύθερο και πάω στο Πονταρλιέ. Εδώ και τέσσερεις μέρες περπατάω απ' την Τουλόνα ως εδώ. Σήμερα, μονάχα, έχω κάνει δώδεκα λεύγες δρόμο. Τώρα το δειλινό, έφτασα στο χωριό σας. Πήγα σε ένα ξενοδοχείο, όμως με πέταξαν έξω γιατί έμαθαν πως στο Δημαρχείο έδειξα τα χαρτιά μου που 'ταν κίτρινα. Μπορούσα να κάνω κι αλλιώς; Πήγα σε μια ταβέρνα ύστερα. Μ' έδιωξαν κι από κει. Κανείς δεν ήθελε να με κρατήσει. Εδώ, κοντά, στην πλατεία, πήγα και ξάπλωσα πάνω σε μια πέτρα, και τότε μια καλή γυναικούλα μου 'δειξε το σπίτι σας και μου 'πε:

— Χτύπησε εκεί πέρα!

Χτύπησα κι εγώ λοιπόν. Τι είναι δω πέρα; Μήπως είναι ξενοδοχείο; Έχω λεφτά μαζί μου για να πλερώσω. Έχω εκατόν εννιά φράγκα και δεκαπέντε πεντάρες. Στο κάτεργο τα 'βγαλα, με τη δουλειά. Δεκαεννιά χρόνια δούλευα για να τα βγάλω. Θα σας πλερώσω. Αφού έχω λεφτά τι με νοιάζει; Είμαι ψόφιος απ' την κούραση και την πείνα. Με θέλετε να μείνω εδώ πέρα απόψε;

— Κυρά - Δοξαστή, είπε ο Δεσπότης. Ένα σερβίτσιο ακόμη στο τραπέζι.

Ο ξένος έκανε τρία βήματα ακόμη και πήγε πιο κοντά στο τραπέζι!

— Για σταθείτε! είπε ξανά, σα να μην είχε καταλάβει. Ακούσατε καλά αυτό που σας είπα; Είμαι κατάδικος. Βαρυποινίτης μάλιστα. Αυτό μονάχα φτάνει για να μου κλείνουν παντού την πόρτα μες στα μούτρα. Για διαβάστε εδώ πέρα. Να σας διαβάσω εγώ; Έμαθα γράμματα στα κάτεργα. Για δείτε δω τι γράφουν τα χαρτιά μου:

> «Γιάννης Αγιάννης, απολυθείς των φυλακών,
> Τόπος γεννήσεως...»

Όλ' αυτά δε σας κάνουν να τρέμετε;

> «Παρέμεινε εις τας φύλακας επί δεκαεννέα έτη.
> Πέντε δια κλοπήν μετά ρήξεως. Δεκατέσσερα
> δι' επανειλημμένας αποπείρας αποδράσεως.
> Λίαν επικίνδυνος».

Γι' αυτό μ' έδιωξαν από παντού. Θέλετε να μου δώσετε να φάω και να κοιμηθώ σε καμιά γωνιά του στάβλου σας, αν έχετε;

— Κυρά - Δοξαστή, είπε ο Δεσπότης, στρώσε καθαρά σεντόνια στο μεγάλο κρεβάτι.

Η κυρά-Δοξαστή βγήκε έξω για να κάμει ό,τι της παράγγειλε.

Ο Δεσπότης γύρισε κατά τον ξένο:

— Κύριε, καθήστε να ζεσταθείτε λιγάκι. Σ' ένα λεπτό θα φάμε. Στο μεταξύ θα στρωθεί και το κρεβάτι σας.

Τότε μονάχα ο ταξιδιώτης άρχισε να καταλαβαίνει. Το πρόσωπό του γέμισε απορία. Άρχισε να ψελλίζει σαν κανένας τρελός.

— Μπα! Πώς; Ώστε, αλήθεια, θα με κρατήσετε εδώ; Ώστε δε θα με διώξετε; Θα κρατήσετε σπίτι σας τον κατάδικο! Με λέτε κ ύ ρ ι ο ! Δε θα μου πείτε: Όξω από δω, παλιόσκυλο. Κι εγώ που νόμιζα πως θα με πετάγατε έξω! Γι' αυτό κιόλας είπα απ' την πρώτη στιγμή ποιος είμαι. Ας είναι καλά η άγια γυναίκα που μ' έστειλε εδώ! Ώστε θα φάω σε λίγο; Και θα κοιμηθώ σε κρεβάτι με στρώμα και με καθαρά σεντόνια. Όπως όλος ο κόσμος, δηλαδή! Δεκαεννιά χρόνια έχω να κοιμηθώ σε κρεβάτι. Ώστε θέλετε να καθήσω εδώ; Μα την αλήθεια, είστε σπουδαίοι αθρώποι! Μα ξέρεις, έχω και λεφτά για να πλερώσω. Και θα πλερώσω καλά. Με συγχωρείτε, κύριε ξενοδόχε, πως είναι τ' όνομά σας; Είσαστε σπουδαίος άνθρωπος. Πώς σας λένε; Ξενοδόχος, δεν είσαστε;

— Είμαι παπάς, είπε ο Δεσπότης. Εδώ είναι το σπίτι μου.

— Παπάς! είπε ο ξένος. Είσαστε παπάς! Ώστε δε θα θέλετε και λεφτά! Είσαστε ο παπάς αυτηνής της μεγάλης εκκλησίας. Για δε, τι χαζός που είμαι, έπρεπε να 'χω δει εδώ και τόσην ώρα το ράσο σας!

Ενώ μιλούσε απόθεσε σε μια γωνιά, το σάκο του και το μπαστούνι και κάθησε. Εξακολούθησε να λέει:

— Είσαι καλός άνθρωπος, παπά μου, πονάς τους δυστυχισμένους! Σπουδαίο πράμα είναι ο καλός παπάς. Ώστε δε θα ζητήσεις και πλερωμή!

— Όχι, είπε ο Δεσπότης. Βάστα τα τά λεφτά σου! Πόσα έχεις, είπες; Εκατόν εννιά φράγκα;

— Και δεκαπέντε πεντάρες, πρόσθεσε ο ξένος.

— Και πόσο δούλεψες για να τα βγάλεις αυτά;

— Δεκαεννιά χρόνια!

— Δεκαεννιά χρόνια;

Ο Δεσπότης αναστέναξε βαθιά.

Ο ξένος εξακολούθησε:

— Τέσσερεις μέρες τώρα ξόδεψα μονάχα εικοσιπέντε πεντάρες, κι αυτές τις έβγαλα στο Γκρας. Έδωσα χέρι στο ξεφόρτωμα κάτι αμαξιών. Μια κι είσαστε παπάς, πρέπει να σας πω πως είχαμε κι εμείς στη φυλακή έναν παπά. Μια μέρα είδα κι ένα δεσπότη, απ' αυτούς που τους λένε Σεβασμιότατε. Αυτός είναι το αφεντικό των παπάδων. Έκαμε τη λειτουργία εκεί μέσα, και στο κεφάλι του φόραγε ένα πράμα μυτερό, ολόχρυσο. Έβγαλε και λόγο. Κάτι είπε, μα έτσι βαθιά που είμαστε δεν ακούσαμε τίποτα.

— Κυρά - Δοξαστή, είπε ο Δεσπότης, αυτό το πιάτο βάλ' το, όσο πιο κοντά στη φωτιά, μπορείς!

Και, γυρνώντας προς τον ξένο, πρόσθεσε:

— Ο βραδινός αέρας είναι παγωμένος εδώ στις Άλπεις. Μήπως κρυώνετε, κύριε;

Κάθε φορά που ακουγόταν αυτό το κύριε, το πρόσωπο του ξένου φωτιζόταν ολόκληρο. Να λένε κύριε έναν πρώην κατάδικο είναι κάτι το απίστευτο!

— Η λάμπα μας, είπε ο Δεσπότης, δε φέγγει διόλου καλά.

Η κυρά - Δοξαστή κατάλαβε, πήγε λοιπόν κι έφερε τα δυο ασημένια καντηλέρια και τα απόθεσε πάνω στο τραπέζι, αφού τ' άναψε.

— Πάτερ, του 'πε ο ξένος, τι καλός που είσαστε και πόσο με περιποιέστε! Με δεχόσαστε στο σπίτι σας. Ανάβετε και τα καλά σας τα καντηλέρια για μένα. Κι όμως δε σας κράτησα κρυφό τίποτα δικό μου. Είπα από πού έρχομαι και πόσο είμαι δυστυχισμένος.

Ο Δεσπότης του άγγιξε απαλά το χέρι:

— Και να μην το 'λεγες, παιδί μου, το ίδιο θα 'ταν για μένα. Αυτό εδώ δεν είναι δικό μου σπίτι. Είναι το σπίτι του Χριστού μας. Η πόρτα μας δε ρωτάει τ' όνομα κανενός για ν' ανοίξει. Φτάνει να δει πως κάποιος υποφέρει κι αμέσως ανοίγεται διάπλατη. Τι στενοχώρια έχει ο καθένας, αυτό ρωτάει μονάχα. Σ' αυτό εδώ το σπίτι είναι καλόδεχτος ο καθένας. Αυτός που υποφέρει... όλοι. Ό,τι βλέπεις εδώ, είναι δικό σου. Τι να το κάμω τ' όνομά σου; Κι ύστερα, πριν μου το πεις, εγώ ήξερα ποιος είσαι!

Ο ξένος άνοιξε τα μάτια του διάπλατα.

— Αλήθεια; Ώστε ξέρατε πώς με λένε;

— Ναι, αποκρίθηκε ο δεσπότης. Είσαι ένας απ' τα άπειρα αδέρφια μου που υπάρχουν στον κόσμο.

— Ακούστε, Δέσποτά μου! ξεφώνισε ο ξένος. Όταν μπήκα εδώ πέθαινα της πείνας. Τώρα όμως πάει, μου πέρασε, δεν ξέρω πια τι έχω.

Ο Δεσπότης τον κοίταξε και είπε:

— Θα πρέπει να 'χεις πολύ βασανιστεί στη ζωή σου, παιδί μου!

— Ω! άλλο τίποτα! Σκέψου την κόκκινη μπλούζα[1], το βαρίδι στο πόδι, τη ζέστη, το κρύο, το ξύλο, με μια λέξη το μπουντρούμι. Κι άρρωστος να 'σαι, σ' έχουν δεμένο με την αλυσίδα. Τα σκυλιά σίγουρα περνάν καλύτερα. Δεκαεννιά χρόνια αυτό το βιολί! Και τώρα, στα σαράντα έξι, να 'μαι μ' ένα κίτρινο χαρτί στο χέρι. Μάλιστα!

— Έχεις δίκιο, είπε ο Δεσπότης. Έρχεσαι από έναν τόπο που 'ναι γεμάτος δυστυχία.

Η κυρά-Δοξαστή σέρβιρε τη σούπα.

Το πρόσωπο του Σεβασμιότατου πήρε ξαφνικά εκείνη την ευχάριστη όψη που 'χουν οι φιλόξενοι άνθρωποι.

— Πάμε τώρα να φάμε, είπε ζωηρά, όπως το συνήθιζε όταν είχαν τραπέζι σε κανέναν ξένο.

Όταν κάθησαν, ο ταξιδιώτης άρχισε να καταπίνει το φαγητό με εξαιρετική λαιμαργία.

Ξαφνικά, ο Δεσπότης είπε:

— Μου φαίνεται πως λείπει κατιτί απ' το τραπέζι μας!

Η κυρά - Δοξαστή, είχε βάλει τα καθημερινά σερβίτσια, ενώ η συνήθεια του σπιτιού ήταν, όταν είχαν κανένα καλεσμένο, να βάζουν τα έξι ασημένια μαχαιροπήρουνα. Ήταν μια επίδειξη ολότελα αθώα.

Η κυρά - Δοξαστή κατάλαβε τι ήθελε να πει ο Δεσπότης, βγήκε έξω χωρίς να βγάλει μιλιά και, σ' ένα λεπτό, έλαμπαν πάνω στο τραπέζι τ' ασημένια μαχαιροπήρουνα που 'χε ζητήσει ο Δεσπότης.

Τώρα, για να πάρετε και σεις μια ιδέα απ' ό,τι έγινε στο τραπέζι, το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι ν' αντιγράψουμε εδώ ένα κομμάτι από ένα γράμμα της δεσποινίδας Βαπτιστίνης.

> «Αυτός ο άνθρωπος δεν έδινε σημασία σε κανένα από μας. Έτρωγε σαν πεινασμένος λύκος. Ωστόσο, μετά το φαγητό, είπε:
>
> —Δέσποτα, ό,τι έφαγα εδώ ήταν πολύ ωραίο, πρέπει όμως να πω πως εκείνοι οι αγωγιάτες τρώνε καλύτερα από σας.
>
> —Ναι, γιατί κουράζονται περισσότερο από μένα!
>
> —Όχι! είπε πάλι ο ξένος. Να σου το πω εγώ το μυστικό. Έχουν περισσότερα λεφτά! Εδώ φαίνεται πως του λόγου σου είσαι φτωχός. Ίσως μάλιστα να μην είσαι και παπάς. Και όμως, αν ο καλός Θεός ήταν δίκαιος, θα 'πρεπε να 'σαι τουλάχιστον παπάς!

---

[1] Το σακάκι της στολής των καταδίκων ήταν κόκκινο. (Σημ. τ. Μετ.)

—Ο καλός Θεός είναι πάρα πολύ δίκαιος, είπε ο αδελφός μου.

Κοντά στο τέλος του φαγητού, την ώρα που τρώγαμε τα σύκα, ο ξένος δε μίλαγε πια, φαινόταν τσακισμένος απ' την κούραση. Ο αδελφός μου έκαμε την προσευχή. Η κυρά-Δοξαστή σήκωσε γρήγορα - γρήγορα το τραπέζι και ανεβήκαμε κι οι δυο στα δωμάτιά μας».

Ο σεβασμιότατος Θεοδώρητος, αφού καληνύχτισε την αδελφή του, πήρε απ' το τραπέζι το ένα απ' τ' ασημένια καντηλέρια, έδωσε τ' άλλο στον ξένο του και του είπε:

— Θα σας πάω στο δωμάτιό σας, τώρα, κύριε!

Ο Δεσπότης πήγε τον ταξιδιώτη στο προσευχητήριο.

— Λοιπόν, είπε, καληνύχτα! Αύριο το πρωί, πριν να κινήσετε, θα πιείτε ένα φλιτζάνι ζεστό γάλα της ώρας, απ' τις αγελάδες μας!

— Σ' ευχαριστώ, Δέσποτα! είπε εκείνος.

Ύστερ' από λίγα λεπτά, όλοι είχαν αποκοιμηθεί μες στο σπιτάκι του Σεβασμιότατου.

4
ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ ήταν φτωχός χωριάτης απ' το Φαβερόλ. Κλάδευε τα δέντρα του χωριού, και τα λίγα λεφτά που κέρδιζε δεν του 'φταναν να ζήσει.

Ήταν εξαιρετικά δυνατός. Ήταν πολύ έξυπνος άνθρωπος, γοργοκίνητος, και τα κατάφερνε παντού. Δεν του παράβγαινε κανένας στο σημάδι. Ε, καμιά φορά έκανε και τίποτα πονηριές.

Στα 1795, έτυχε να μην έχει δουλειά. Ψόφιος της πείνας, καθώς ήταν, έσπασε το τζάμι της βιτρίνας ενός φούρνου κι έκλεψε ένα ψωμί. Τον έβαλαν πέντε χρόνια στις βασιλικές γαλέρες. Τον καιρό αυτό τον πέρασε στο κάτεργο της Τουλόν. Τέσσερεις φορές δοκίμασε να το σκάσει. Και τις τέσσερεις τον έπιασαν πάλι. Τον άφησαν ελεύθερο ύστερ' από δεκαεννιά χρόνια!...

ΟΤΑΝ ο Γιάννης Αγιάννης μπήκε για πρώτη φορά στο κάτεργο ήταν κατατρεγμένος και κατατσακισμένος από τη θλίψη. Όλη την ώρα έκλαιγε. Όταν, στο τέλος, τον άφησαν, δεν έδινε δεκάρα για τίποτα. Είχε μια φριχτή απάθεια για όλα τα πράματα. Είχε μπει στη φυλακή απελπισμένος. Έβγαινε βαρύς κι αγέλαστος.

Σαν άκουσε ο Γιάννης Αγιάννης να του λένε: «Είσαι ελεύθερος!» μια αχτίνα χρυσοκίτρινο φως παιγνίδισε στα μάτια του. Τον είχε ενθουσιάσει η ιδέα πως ήταν επιτέλους ελεύθερος. Γρήγορα όμως είδε τι θα πει ελευθερία όταν έχει κανείς στα χέρια του αυτά τα κίτρινα χαρτιά.

Είδαμε πώς τον δέχτηκαν στην Ντιν.

Όταν το ρολόι της Μητρόπολης χτύπησε δύο μετά τα μεσάνυχτα, ο Γιάννης Αγιάννης ξύπνησε. Είχε κοιμηθεί περισσότερο από τέσσερεις ώρες. Η κούραση του είχε περάσει. Είχε συνηθίσει να μην ξαποσταίνει για πολύ. Χίλιες σκέψεις στριφογύριζαν στο μυαλό του, μια όμως ερχόταν ξανά και ξανά κι έδιωχνε όλες τις άλλες. Είχε προσέξει τα έξι ασημένια μαχαιροπήρουνα και τη μεγάλη κουτάλα που είχε βάλει στο τραπέζι η κυρά - Δοξαστή.

Αυτά τα σερβίτσια του 'χαν πάρει το μυαλό. Τα 'βλεπε μπροστά του ολοένα. Κι ήταν τόσο πολύ κοντά του. Λίγα βήματα παρακεί. Την ώρα που περνούσε το πλαϊνό δωμάτιο είχε ιδεί τη γριά υπηρέτρια να τα βάζει σ' ένα μικρό αρμάρι πάνω από την κεφαλή του κρεβατιού του Δεσπότη. Είχε εξετάσει πολλή ώρα εκείνο το αρμάρι. Αν πούλαγε τη μεγάλη κουτάλα, θα 'παιρνε διακόσια Φράγκα το λιγότερο. Δυο φορές περισσότερο απ' ό,τι είχε βγάλει απ' τη δουλειά του στη φυλακή, μέσα σε δεκαεννιά χρόνια!

Χτύπησε τρεις η ώρα. Ανασηκώθηκε απότομα στο κρεβάτι του και άρχισε να συλλογίζεται.

Έμεινε πολλή ώρα έτσι, ίσως μάλιστα να 'μενε ως τα χαράματα σ' αυτή τη θέση, αν δεν ακουγόταν το χτύπημα του ρολογιού. Ήταν σα να του 'λεγε: «Εμπρός!»

Σηκώθηκε πάνω και για μια στιγμή στάθηκε δισταχτικός κι αφουγκράστηκε: Απόλυτη ησυχία βασίλευε στο σπίτι. Τότε, ξαφνικά, σαν κάποιος που πήρε πια την απόφασή του, άρπαξε το σάκο του, τον άνοιξε, έψαξε λίγη ώρα μέσα, τράβηξε έξω κάτι τι που το ακούμπησε πάνω στο τραπέζι, έβαλε τα παπούτσια του σε μια απ' τις θήκες του σακουλιού του, ύστερα το 'κλεισε, το φορτώθηκε στον ώμο του, έβαλε την τραγιάσκα του, κατέβασε το γείσο χαμηλά, έτσι που του 'κρυψε τα μάτια, ψαχούλεψε στα σκοτεινά να βρει τη μαγκούρα του και πήγε να την ακουμπήσει στη γωνιά του παράθυρου. Ύστερα, γύρισε πίσω στο κρεβάτι κι άρπαξε αποφασιστικά κάτι που 'χε αφήσει εκεί πέρα. Ήταν ένα πράμα που έμοιαζε σαν κοντό σιδερένιο ραβδί, μυτερό στη μια άκρη.

Ήταν δύσκολο να φανταστεί κανείς σε τι μπορούσε να του χρησιμέψει αυτό το σιδερικό μέσα στη νύχτα.

Στο φως της ημέρας θα φαινόταν καθαρά πως ήταν ένα φανάρι μεταλλωρύχου.

Το πήρε στο δεξί του χέρι και, κρατώντας την ανάσα του, αλαφροπατώντας, τράβηξε κατά την πόρτα του πλαϊνού δωματίου. Μόλις έφτασε εκεί, είδε πως ήταν μισόκλειστη. Ο Δεσπότης δεν την είχε κλείσει εντελώς.

Σταμάτησε κι αφουγκράστηκε. Τίποτα δεν ακουγόταν. Έσπρωξε την πόρτα.

Τη σκούντησε με την άκρη απ' το δάχτυλό του, ανάλαφρα, με τον επίμονο, σβέλτο κι αλαφρό τρόπο που σπρώχνουν οι γάτες, όταν θέλουν να μπουν κάπου.

Η πόρτα έκανε πίσω, και το άνοιγμα έγινε λιγάκι μεγαλύτερο.

Στάθηκε και περίμενε μια στιγμή κι ύστερα, έσπρωξε πάλι λιγάκι την πόρτα, με περισσότερο θάρρος αυτή τη φορά.

Το άνοιγμα τώρα ήταν αρκετό για να μπει, μόνο που κοντά στην πόρτα ήταν ένα τραπεζάκι και εμπόδιζε το πέρασμα.

Ο Γιάννης Αγιάννης το υποψιάστηκε αυτό απ' την αρχή. Έπρεπε να ανοίξει ακόμα πιο πολύ την πόρτα.

Πήρε την απόφαση και ξανάσπρωξε για τρίτη φορά, δυνατότερα από πριν. Κάποιος μεντεσές που δεν ήταν καλά λαδωμένος έτριξε πάρα πολύ μες στην απόλυτη ησυχία.

Ένα ανατρίχιασμα πέρασε απ' άκρη σ' άκρη το κορμί του Γιάννη Αγιάννη. Το τρίξιμο αντήχησε στ' αυτιά του σαν κάτι φριχτό και τρομερό, σαν τη σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας.

Στάθηκε τρέμοντας σύγκορμος, σαστισμένος. Ένιωσε τις φλέβες του να χτυπάνε στα μηνίγγια του σαν τα σφυριά του σιδερά. Του φαινόταν πως σίγουρα, εκείνο το απαίσιο τρίξιμο θα 'χε αναστατώσει ολόκληρο το σπίτι και πως όλοι τους τώρα θα 'ταν, τώρα πια, στο πόδι. Θα 'χαν πεταχτεί απ' τα κρεβάτια τους σα να 'χε γίνει σεισμός. Η πόρτα, έτσι καθώς την είχε σπρώξει, είχε δώσει το σήμα του κινδύνου. Τώρα θα σηκωνόταν κι ο γέρος, κι οι δυο γυναίκες θ' άρχιζαν να φωνάζουν, και θα 'τρεχαν οι γειτόνοι να βοηθήσουν. Εδώ και λίγη ώρα, είχαν μάθει σ' όλη την πόλη για τον ερχομό του κι οι χωροφύλακες είχαν επιφυλακή. Για μια στιγμή πίστεψε πως ήταν χαμένος.

Έμεινε σ' αυτή τη θέση πολλή ώρα σα να 'χε πετρώσει, χωρίς να τολμάει να κάμει την παραμικρότερη κίνηση. Κύλησαν λίγα λεπτά έτσι. Η πόρτα ήταν, τώρα πια, ορθάνοιχτη. Πήρε λίγο θάρρος και κοίταξε μέσα στο δωμάτιο. Ψυχή δε φαινόταν πουθενά. Τέντωσε τ' αυτί του. Τίποτε δεν ακουγόταν σ' ολόκληρο το σπίτι. Το τρίξιμο του μεντεσέ δεν το 'χε προσέξει κανένας. Όλοι κοιμόνταν, όπως και πριν.

Το μόνο που συλλογιζόταν τώρα πια, ήταν να τελειώνει όσο γίνεται γρηγορότερα. Άπλωσε το πόδι του κι έκαμε ένα βήμα στο πλαϊνό δωμάτιο. Κι εκεί πέρα βασίλευε απόλυτη ησυχία.

Ο Γιάννης Αγιάννης προχώρησε, προσέχοντας μη σκουντήσει σε κανένα έπιπλο. Άκουγε την κανονική και γαλήνια ανάσα του Δεσπότη, που κοιμόταν.

Ξαφνικά στάθηκε. Ήταν πολύ κοντά στο κρεβάτι. Είχε φτάσει γρηγορότερα απ' ό,τι περίμενε.

Τη στιγμή που ο Γιάννης Αγιάννης στάθηκε απέναντι στο κρεβάτι, μια αχτίδα του φεγγαριού πέρασε και φώτισε το ωχρό πρόσωπο του Σεβασμιότατου. Κοιμόταν ξέγνοιαστα. Ολόκληρη η όψη του ανάδινε μια ακαθόριστη έκφραση ικανοποίησης, ελπίδας κι ευτυχίας. Δε χαμογελούσε, αλλ' έλαμπε ολόκληρος. Σα να 'ταν πλαισιωμένο το κεφάλι του με φωτοστέφανο αγίου.

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε απομείνει στο σκοτάδι, με τη σιδερένια λάμπα στα χέρια, όρθιος, ακίνητος, αναστατωμένος μπρος σ' αυτό το γεροντάκι που σκόρπιζε τριγύρω του τόσο φως. Δεν είχε ιδεί ποτέ στη ζωή του παρόμοιο πράμα. Εκείνη η εμπιστοσύνη τον τρόμαζε. Κανείς δεν θα μπορούσε να εκφράσει με λόγια το τι γινόταν μέσα του εκείνη την ώρα, ούτε κι αυτός ο ίδιος.

Ήταν ολοκάθαρο πως είχε συγκινηθεί κι αναστατωθεί. Τα μάτια του δεν ξεκολλούσαν απ' το γεροντάκι. Έδειχνε σα να 'ταν έτοιμος να του σπάσει το κεφάλι ή να σκύψει και να του φιλήσει το χέρι.

Σε λίγο, σήκωσε αργά το αριστερό του χέρι προς το μέτωπό του, έβγαλε την τραγιάσκα του κι ύστερα το χέρι του έπεσε κάτω, αργά πάλι, κι ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε την ονειροπόλησή του, με την τραγιάσκα του πάντα στο αριστερό, το καντήλι στο δεξί και τα μαλλιά του σηκωμένα στο άγριο του κεφάλι.

Ο Δεσπότης συνέχιζε τον αμέριμνο ύπνο του κάτω απ' αυτό το τρομαχτικό βλέμμα. Ξαφνικά, ο Γιάννης Αγιάννης φόρεσε πάλι το κασκέτο του, προχώρησε κοντύτερα προς το κρεβάτι, πηγαίνοντας κατ' ευθείαν προς το αρμάρι του τοίχου, που το ξεχώριζε πάνω απ' το προσκέφαλο του Δεσπότη. Πλησίασε κατά το καντηλέρι, σα να 'θελε να σπάσει μ' αυτό την κλειδωνιά. Το κλειδί όμως ήταν απάνω! Άνοιξε. Το πρώτο πράμα που βρέθηκε μπροστά του ήταν το καλαθάκι με τ' ασημικά. Το πήρε. Ύστερα, γρήγορα-γρήγορα, χωρίς να προσέχει καθόλου αν κάνει θόρυβο και να φυλάγεται, προχώρησε κατά την πόρτα, πήγε πίσω στο προσευχητήριο, άνοιξε το παράθυρο, άρπαξε το μπαστούνι του, δρασκέλισε το πεζούλι, έβαλε τ' ασημικά στο σάκο του, πέταξε πέρα το πανέρι, πέρασε τον κήπο, σκαρφάλωσε σαν τίγρης τη μάντρα και χάθηκε μες στο σκοτάδι.

5
Ο ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ

ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΜΕΡΑ, αφού σηκώθηκε ο ήλιος, ο σεβασμιότατος Θεοδώρητος βγήκε να κάνει τον περίπατό του στον κήπο του σπιτιού του. Σε μια στιγμή, η κυρά-Δοξαστή έτρεξε κοντά του, αναστατωμένη.

— Σεβασμιότατε, Σεβασμιότατε! φώναξε, μήπως ξέρετε πού είν' εκείνο το πανέρι που βάζουμε τ' ασημικά;

— Ναι! είπε ο Δεσπότης.

— Δόξα να 'χει ο Μεγαλοδύναμος! αποκρίθηκε εκείνη. Δεν ήξερα κι εγώ πού να ψάξω!

Ο Δεσπότης είχε βρει το πανέρι σε μια βραγιά. Το 'δωσε στην κυρά - Δοξαστή.

— Να, παρ' το!

— Και... και τα πράματα που 'ταν μέσα, τι γινήκανε; Πού είναι τ' ασημικά μας;

— Χμ!... αποκρίθηκε ο Σεβασμιότατος. Τ' ασημικά ζητάς; Δεν ξέρω πού είναι!

— Για τ' όνομα του Θεού! Πάνε, λοιπόν; Μας τα κλέψανε; Αυτός ο χτεσινοβραδινός θα τα σούφρωσε!

Σ' ένα λεπτό, μ' όση γρηγοράδα είχαν τα γέρικα πόδια της, όρμησε μες στο προσευχητήριο, κι ύστερα γύρισε πίσω στο Δεσπότη.

— Σεβασμιότατε, πάει ο ξένος! Πάνε τ' ασημικά μας, μας τα κλέψανε!

Καθώς φώναζε εκείνα τα τελευταία λόγια, τα μάτια της πέσανε σε μια γωνιά του κήπου, όπου ξεχώριζαν καθαρά κάτι σημάδια από σκαρφάλωμα στη μάντρα. Είχε πέσει ένα κομμάτι απ' το σαμάρι του τοίχου.

— Για σταθείτε! Να, από κει και πέρα έφυγε. Πήδηξε στην οδό Κοσφιλέ. Ακούς εκεί ο τρισκατάρατος, να μας κλέψει τ' ασημικά μας!

Ο επίσκοπος στάθηκε λίγη ώρα συλλογισμένος. Ύστερα, σήκωσε τα λυπημένα του μάτια κι είπε στην κυρά - Δοξαστή με καλοσύνη:

— Πρώτα - πρώτα, γιατί να λέμε πως αυτά τ' ασημικά ήταν δικά μας;

Η κυρά - Δοξαστή σάστισε. Δε μπορούσε ν' ανοίξει το στόμα της να βγάλει λέξη. Για κάμποση ώρα δε μίλησε κανείς. Ύστερα ο Δεσπότης εξακολούθησε:

— Κυρά - Δοξαστή, ήταν κρίμα που τα κρατούσαμε αυτά τ' ασημικά τόσον καιρό τώρα. Ήταν των φτωχών. Κι αυτός ο ξένος τι ήταν; Σίγουρα πάρα πολύ φτωχός άνθρωπος!

— Κύριε ημών Ιησού Χριστέ! τον έκοψε η κυρά - Δοξαστή. Δεν το λέω ούτε για μένα, ούτε για τη Δεσποινίδα. Για μας δεν πειράζει. Τι θα γίνει όμως με το Σεβασμιότατο! Πώς θα τρώει τώρα ο Σεβασμιότατος;

Ο Δεσπότης την κοίταξε απορημένος.

— Μήπως δεν έχουμε μπακιρένια μαχαιροπήρουνα!

— Μάλιστα, αλλά αφήνουν μια μυρουδιά... στο φαΐ!

— Τότε να τρώμε με τα σιδερένια.

— Και το σίδερο κάτι αφήνει στο στόμα.

— Τότε ας είναι και με ξύλινα! αποκρίθηκε ο Δεσπότης.

Ύστερ' από λίγα λεπτά καθόταν κι έπαιρνε το πρωινό του στο ίδιο τραπέζι που 'χε φάει την περασμένη βραδιά ο Γιάννης Αγιάννης.

Καθώς έτρωγε, ο Σεβασμιότατος Θεοδώρητος έκανε αστεία της αδελφής του, κι έλεγε πως για να βουτήξει κανείς λίγο ψωμί στο γάλα δεν του χρειάζονται μαχαιροπήρουνα!

Καθώς πήγαιναν να σηκωθούν απ' το τραπέζι, ακούστηκε ένα χτύπημα στην πόρτα.

Η πόρτα άνοιξε. Κάτι παράξενοι και μανιασμένοι άνθρωποι παρουσιάστηκαν στο κατώφλι. Τρεις άντρες τραβούσαν έναν άλλο απ' το γιακά. Ήταν τρεις χωροφύλακες. Ο τέταρτος ήταν ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο ενωμοτάρχης, που φαίνεται πως είχε έρθει ως εκεί με τους χωροφύλακες, στεκόταν κοντά στην πόρτα. Μπήκε μέσα και προχώρησε προς το μέρος του Δεσπότη, χαιρετώντας τον στρατιωτικά.

— Σεβασμιότατε... είπε.

Εκείνη τη στιγμή, ο Γιάννης Αγιάννης που έστεκε ως τότε αμίλητος και σκυφτός, σήκωσε το κεφάλι του και κοίταξε πολύ απορημένος.

— Ώστε είναι ο Σεβασμιότατος; Δεν είναι δηλαδή παπάς! μουρμούρισε.

— Σκασμός! είπε ένας χωροφύλακας. Μάλιστα, είναι ο Δεσπότης μας!

Στο μεταξύ, είχε έρθει κοντά τους κι ο Σεβασμιότατος, όσο πιο γρήγορα μπόρεσε.

— Α! Καλώς τον! φώναξε κοιτώντας τον Γιάννη Αγιάννη. Χαίρομαι που σε ξαναβλέπω, παιδί μου. Δε σου 'χα δώσει και τα καντηλέρια, για να τα πάρεις; Γιατί τ' άφησες εδώ;

Ο Γιάννης Αγιάννης γούρλωσε τα μάτια του και κοίταξε το σεβάσμιο Δεσπότη με τέτοια έκφραση, που δε θα μπορούσε στόμα ανθρώπου να την περιγράψει.

— Ώστε την αλήθεια μας έλεγε, τούτος δω; είπε ο ενωμοτάρχης. Τον απαντήσαμε μπροστά μας στο δρόμο... Περπατούσε γρήγορα - γρήγορα, σα να περίμενε πως θα τον είχαν πάρει κυνήγι από πίσω. Τον σταματήσαμε να δούμε τι τρέχει. Βρήκαμε πάνω του κάτι ασημικά.

— Κι αυτός σας είπε, τον έκοψε ο Δεσπότης μισογελώντας, πως του τα 'δωσε ένας γέρος παπάς, που τον φιλοξένησε σπίτι του τη νύχτα. Κι εσείς τον φέρατε αμέσως εδώ, σ' εμένα. Μεγάλη παρεξήγηση έγινε!

— Αν είν' έτσι, τότε μπορούμε να τον αφήσουμε να φύγει, είπε ο ενωμοτάρχης.

— Και βέβαια! αποκρίθηκε ο Δεσπότης.

Οι χωροφύλακες παράτησαν τον Γιάννη Αγιάννη, που έκανε λίγα βήματα πίσω.

— Ώστε, αλήθεια; Μ' αφήνετε ελεύθερο; είπε με άναρθρη σχεδόν φωνή.

— Ναι, σ' αφήνουμε, κουφός είσαι; είπε ένας χωροφύλακας.

— Παιδί μου πριν φύγεις, πάρε μαζί σου κι αυτά τα δυο καντηλέρια. Δικά σου είναι!

Ο Δεσπότης πήγε κοντά στο τζάκι, πήρε τα καντηλέρια και τα 'φερε του Γιάννη Αγιάννη. Οι δυο γυναίκες τον κοίταζαν, χωρίς να βγάλουν λέξη από το στόμα τους και χωρίς να κάμουν την παραμικρότερη κίνηση.

Ο Γιάννης Αγιάννης έτρεμε σύγκορμος. Πήρε τα δυο ασημένια καντηλέρια μηχανικά, μ' ένα ύφος αφηρημένο.

— Τώρα, είπε ο Δεσπότης, πήγαινε στο καλό, παιδί μου. Αλήθεια, αν τύχει να ξανάρθεις καμιά φορά από δω, δεν είναι ανάγκη να μπεις από τον κήπο. Μέρα -νύχτα η πόρτα του σπιτιού κλείνει μονάχα με το μάνταλο.

Ύστερα, γυρνώντας προς τους χωροφύλακες, είπε:

— Εσείς, Κύριοι, μπορείτε να πηγαίνετε όποτε θέλετε!

Ο Γιάννης Αγιάννης φαινόταν έτοιμος να πέσει χάμω, από στιγμή σε στιγμή.

Ο Δεσπότης ήρθε κοντά του και του 'πε σιγά - σιγά.

— Μην ξεχάσεις ποτέ σου, παιδί μου, ότι έχω το λόγο σου, πως ό,τι λεφτά πάρεις απ' όλ' αυτά τ' ασημικά θα τα χρησιμοποιήσεις για να γίνεις καλός άνθρωπος!

Ο Γιάννης Αγιάννης καθώς θυμόταν πως δεν είχε υποσχεθεί τίποτα σε κανέναν, έμενε άφωνος. Ο Δεσπότης πάλι, καθώς είπε εκείνη την τελευταία φράση, τόνισε μια - μια τις λέξεις. Στο τέλος, πρόσθεσε μ' επισημότητα:

— Γιάννη Αγιάννη, παιδί μου, από δω και πέρα, θα γίνεις άλλος άνθρωπος. Μονάχα καλό θα κανείς στη ζωή σου. Ποτέ, τίποτα κακό. Η ψυχή σου είναι δική μου, σου την πήρα, της βγάζω λοιπόν όλες τις κακές σκέψεις, όλες τις ασκήμιες και την παραδίνω στο Θεό!

Ο Γιάννης Αγιάννης βγήκε απ' την πόλη σα να τον κυνηγούσαν. Περπατούσε πολύ βιαστικά μες στα χωράφια, παίρνοντας όποιο δρομάκι ή μονοπάτι έβρισκε μπροστά του, και, χωρίς να καταλαβαίνει, τριγυρνούσε όλο στο ίδιο μέρος. Πλανήθηκε έτσι όλο το πρωί, χωρίς να φάει τίποτα, ούτε αισθανόταν όμως και καθόλου πείνα. Ένα πλήθος καινούρια συναισθήματα τον είχαν πολιορκήσει. Ένιωθε μέσα του ένα είδος θυμού, χωρίς να ξέρει όμως με ποιόν τα 'χει. Δε μπορούσε να καταλάβει τι του 'χε συμβεί. Τον είχαν ταπεινώσει ή ήταν συγκινημένος; Χίλιες σκέψεις, άμορφες, στριφογύριζαν στο κεφάλι του όλο το πρωί. Την ώρα που ο ήλιος έγερνε στη δύση, μακραίνοντας πάνω στη γη τη σκιά και του μικρότερου χαλικιού, ο Γιάννης Αγιάννης κάθησε πίσω από ένα θάμνο, σε μια πεδιάδα κατακόκκινη, ολότελα έρημη. Την έκοβε στη μέση ένα μονοπάτι που περνούσε λίγα βήματα παρέκει

από κει που 'χε καθήσει. Ενώ είχε βυθιστεί σε χίλιες - μύριες σκέψεις, άκουσε ένα χαρούμενο τραγουδάκι.

Γύρισε το κεφάλι του κι είδε ένα παιδάκι, καμιά δεκαριά χρονών, απ' αυτά που τριγυρνούν από χωριό σε χωριό και παίζουν τις κούκλες. Το παιδί τραγούδαγε. Είχε περασμένη την παλιά κιθάρα του απ' το χέρι και στην πλάτη του είχε φορτωθεί το κουτί με τις μαριονέτες.

Πότε - πότε έκοβε το τραγούδι, σταματούσε το περπάτημα κι έριχνε κορώνα - γράμματα κάμποσα νομίσματα που 'χε στην παλάμη του και που σίγουρα θα 'ταν ολάκερη η περιουσία του. Είχε κι ένα ασημένιο δίφραγκο.

Το παιδί σταμάτησε πλάι σ' ένα θάμνο εκεί κοντά, και, χωρίς να 'χει ιδεί τον Γιάννη Αγιάννη, πέταξε πάλι ψηλά τα νομίσματα, που ως τα τότε κατάφερνε με μεγάλη επιδεξιότητα και τα 'πιανε στον αέρα.

Αυτή τη φορά όμως του ξέφυγε το δίφραγκο και κύλησε ως τα πόδια του Γιάννη Αγιάννη.

Εκείνος έβαλε αμέσως το πόδι του πάνω στο νόμισμα και το πάτησε.

Το παιδί όμως που είχε παρακολουθήσει το νόμισμα με το βλέμμα, πρόλαβε και είδε τι έγινε.

Δε φάνηκε ν' απόρησε, πήγε μονάχα κατευθείαν στον Γιάννη Αγιάννη.

— Κύριος, του 'πε, το δίφραγκό μου!

— Πώς σε λένε; ρώτησε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Μιχαλάκη, Κύριε!

— Τράβα από δω! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Ε, Κύριος, ξανάπε το μικρό, δώ' μου τα λεφτά μου!

Ο Γιάννης Αγιάννης έσκυψε το κεφάλι και δεν έβγαλε μιλιά.

Το παιδί ξανάρχισε.

— Τα λεφτά μου, κύριος!

Τα μάτια του Γιάννη Αγιάννη είχαν καρφωθεί στη γη.

— Τα λεφτά μου! φώναξε το παιδί, το ασημένιο μου το δίφραγκο, δω μου το!

Ο Γιάννης Αγιάννης έδειχνε σα να μην άκουγε διόλου. Το παιδί τον άρπαξε απ' το γιακά του πουκαμίσου του και τον τίναξε. Ύστερα, έβαλε όλη του τη δύναμη για να μετακινήσει εκείνο το ασήκωτο το παπούτσι που 'ταν βαρύ σα μολυβί και που πατούσε το μικρό του θησαυρό.

— Θέλω το δίφραγκό μου! Τα λεφτά μου!

Το παιδί έκλαιγε τώρα. Ο Γιάννης Αγιάννης σήκωσε το κεφάλι του. Καθόταν ακόμη κάτω. Τα μάτια του έδειχναν τρομαγμένα. Κοίταξε το παιδί απορημένος, ύστερα, άπλωσε το χέρι του κατά το μπαστούνι του κι έβγαλε μια φωνή τρομερή:

— Ποιος κλαίει;

— Εγώ, Αφεντικό, αποκρίθηκε το παιδί. Εγώ ο Μιχαλάκης. Δώσε μου, σε παρακαλώ, το δίφραγκό μου! Σήκωσε το πόδι σου, Αφεντικό, σε παρακαλώ!

Ύστερα, πολύ θυμωμένος, μ' όλο που 'ταν μια σταλιά, είπε απειλητικά σχεδόν:

— Για να δούμε θα το σηκώσεις; Ναι ή όχι!

— Ακόμα βρίσκεσαι εδώ πέρα; είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Και, ξαφνικά, σηκώθηκε όρθιος, χωρίς να πάψει να πατάει

το δίφραγκο, και πρόσθεσε:

— Το καλό που σου θέλω, δίνε του γρήγορα από δω!

Το παιδί τον κοίταξε κατατρομαγμένο, ύστερα, τρέμοντας από την κορφή ως τα νύχια, κι αφού τα 'χασε για λίγα λεπτά, το 'βαλε στα πόδια, τρέχοντας μ' όλη του τη δύναμη, και δεν τόλμησε ούτε μια φορά να γυρίσει πίσω του να κοιτάξει, ούτε μια φωνή να μπήξει.

Αφού ξεμάκρυνε αρκετά, αναγκάστηκε να σταματήσει, γιατί είχε λαχανιάσει και τότε, ο Γιάννης Αγιάννης, βυθισμένος στη συλλογή του. τ' άκουσε που έκλαιγε μ' αναφιλητά.

Ύστερ' από λίγο χάθηκε ολότελα.

Ο ήλιος είχε γείρει. Το σκοτάδι απλωνόταν ολοένα και περισσότερο και σκέπαζε σιγά-σιγά τον Γιάννη Αγιάννη. Δεν είχε βάλει μπουκιά στο στόμα του απ' το πρωί, σίγουρα μάλιστα θα 'χε και πυρετό.

Ξαφνικά ανατρίχιασε. Άρχισε να αισθάνεται τη βραδινή ψύχρα.

Έφτιαξε την τραγιάσκα του στο κεφάλι του, έκανε ένα βήμα μπροστά κι έσκυψε για να μαζέψει το μπαστούνι του. Εκείνη τη στιγμή, πήρε το μάτι του το ασημένιο δίφραγκο που 'λαμπε μες στα χαλίκια.

— Τι είναι τούτο δω; μουρμούρισε μες στα δόντια του.

Προχώρησε τρία βήματα, κι ύστερα σταμάτησε, χωρίς να μπορεί να πάρει τη ματιά του από το σημείο εκείνο όπου πριν πατούσε το πόδι του, σαν εκείνο το ασημένιο νόμισμα να 'ταν κανένα μάτι ανοιχτό, καρφωμένο πάνω του.

Σε δυο λεπτά, έσκυψε νευρικά και το μάζεψε. Ύστερα, σηκώθηκε και άρχισε να κοιτάζει πέρα μακριά στην πεδιάδα, σαν κανένα τρομαγμένο αγρίμι, που το κυνηγούν και ψάχνει να βρει κάπου να κρυφτεί. Δεν είδε τίποτα. Το σκοτάδι έπηξε ολόγυρα. Η πεδιάδα ήταν κρύα και σκοτεινή και μες στο σύθαμπο του δειλινού μεγάλα μενεξεδένια σύννεφα ανέβαιναν ψηλά κι άπλωναν στον ουρανό.

Έβγαλε ένα «Αχ!» κι άρχισε να τρέχει γρήγορα προς το μέρος που 'χε φύγει το παιδί. Ύστερ' από λίγο σταμάτησε, κοίταξε καλά-καλά, μα δεν είδε τίποτα.

Τότε, φώναξε μ' όλη του τη δύναμη:

— Μιχαλάκη! Μιχαλάκη!

Καμιά απόκριση.

Άρχισε ξανά να περπατάει, ύστερα έτρεξε και, πότε - πότε, σταμάταγε και φώναζε μες στην ερημιά, με μια φωνή φριχτή, που 'χε μέσα της αμέτρητη απελπισία:

— Μιχαλάκη! Μιχαλάκη!

Φαίνεται όμως πως το παιδί ήταν πια πάρα πολύ μακριά για να τον ακούσει.

Περπάτησε έτσι κάμποσην ώρα, φωνάζοντας ολοένα, κοιτάζοντας ολόγυρά του, χωρίς να καταφέρει να κάμει τίποτα. Στο τέλος, σταμάτησε σ' ένα σταυροδρόμι. Το φεγγάρι είχε ανέβει ψηλά στον ουρανό, κοίταξε ολόγυρα, ως πέρα μακριά, και φώναξε για τελευταία φορά:

— Μιχαλάκη! Μιχαλάκη!

Η φωνή του έσβησε μες στην καταχνιά, χωρίς να σηκωθεί ο παραμικρός αντίλαλος. Μουρμούρισε άλλη μια φορά ακόμα: «Μιχαλάκη», με μια φωνή όμως αδύνατη και σχεδόν άναρθρη. Ήταν η τελευταία του προσπάθεια. Τα γόνατά του λύθηκαν ξαφνικά, σα να τον συνέτριβε μια δύναμη αόρατη, σα να τον πίεζε το ασήκωτο βάρος της ένοχης συνείδησής του.

Έπεσε εξαντλημένος σε μια μεγάλη πέτρα, με τα χέρια μες στα μαλλιά του και το κεφάλι ανάμεσ' απ' τα γόνατα, και φώναξε:

— Ωχ! αλίμονό μου του κακομοίρη!...

Εκείνη τη στιγμή η καρδιά του ράγισε κι άρχισε να κλαίει. Από δεκαεννιά χρονών δεν είχε χύσει ούτ' ένα δάκρυ. Ήταν η πρώτη φορά από τότε που έκλαιγε!

Πόσην ώρα έκλαψε έτσι; Τι έκαμε ύστερα; Πού πήγε; Ποτέ δεν το 'μαθε κανείς. Το μόνο που μαθεύτηκε είναι πως, εκείνη την ίδια νύχτα, ο ταχυδρόμος που ερχόταν με την άμαξα από τη Γρενόβλη, φτάνοντας στη Ντιν κατά τις τρεις η ώρα το πρωί, καθώς περνούσε απ' το δρόμο της επισκοπής, είδε μες στο σκοτάδι έναν άνθρωπο γονατισμένο στα σκαλοπάτια, μπρος από την πόρτα του Σεβασμιότατου Μυριήλ να προσεύχεται.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1
ΟΠΟΥ ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ Η ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΕ ΠΟΛΥ ΜΕΓΑΛΟ ΚΑΚΟ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ του δέκατου ένατου αιώνα, στο Μονφερμέιγ, ήταν μια ταβερνούλα, που, τώρα πια, δεν υπάρχει. Ιδιοκτήτες της ήταν ο Θερναδιέρος κι η γυναίκα του. Στον τοίχο, πάνω από την πόρτα, ήταν καρφωμένη μια σανίδα ζωγραφισμένη. Ένα πράμα που έμοιαζε με άνθρωπο, σήκωνε στη ράχη του κάποιον άλλο άνθρωπο με μεγάλες χρυσές επωμίδες στρατηγού κι ασημένια αστέρια. Εδώ κι εκεί ξεχώριζαν σταλαγματιές από αίμα. Η υπόλοιπη σανίδα ήταν γεμάτη καπνούς, και, φαίνεται, πως θα 'θελε να παραστήσει μάχη. Από κάτω έγραφε:

ΣΤΟ ΛΟΧΙΑ ΤΟΥ ΒΑΤΕΡΛΩ

Συνήθως, έξω από κάτι τέτοιες ταβέρνες βλέπει κανείς παρατημένα τίποτα αμαξάκια ή καροτσάκια. Όμως, εκείνο το βράδυ — ήταν άνοιξη του 1818— έξω απ' την πόρτα του «Λοχία του Βατερλώ» είχε σταματήσει ένα μεγάλο κάρο. Φαινόταν σαν κιλλίβαντας από κανένα πελώριο κανόνι. Κάτω απ' τον άξονα κρεμόταν, απ' τη μιαν άκρη ως την άλλη, μια χοντρή αλυσίδα. Μ' αυτή θα μπορούσες να δέσεις και τον Γολιάθ ακόμα. Πάνω στην καμπύλη της αλυσίδας, σα να 'ταν σκοινί κούνιας, έβλεπες καθισμένα δυο μικρά κοριτσάκια, κάπου δυόμισι χρονών το 'να και τ' άλλο δεκαοχτώ μηνών. Το μεγαλύτερο βάσταγε το πιο μικρό στα χέρια του. Ένα μαντίλι, που ήταν δεμένο με πολύ έξυπνο τρόπο ανάμεσα στην αλυσίδα, εμπόδιζε τα παιδιά να πέσουν.

Λίγα βήματα πιο κει, στο κατώφλι της ταβέρνας, η μητέρα τους —μια γυναίκα αντιπαθέστατη στο πρόσωπο— κουνούσε την αλυσίδα μ' ένα μακρύ σπάγκο, και, καθώς τα δυο κοριτσάκια γλάρωναν απ' το κούνημα, αυτή τους σιγομουρμούριζε ένα τραγούδι με τη φάλτσα της φωνή.

Καθώς καμάρωνε τα δυο της παιδιά και τους τραγουδούσε, είχε αφαιρεθεί και δεν πρόσεχε τι γινόταν στο δρόμο.

Ωστόσο, κάποιος είχε έρθει εκεί κοντά της.

Άκουσε πλάι της μια φωνή να λέει:

— Τι όμορφα που 'ναι τα παιδάκια σας, Κυρία μου!

Γύρισε κι είδε μπροστά της μια γυναίκα. Κρατούσε ένα παιδάκι στα χέρια της. Στην πλάτη της είχε κρεμάσει ένα πολύ βαρύ σάκο.

Το παιδάκι αυτηνής της γυναίκας ήταν απ' τα πιο γλυκά πλάσματα που μπορεί κανείς να βρει στον κόσμο. Ήταν κάπου τριών χρονών.

Η μητέρα του φαινόταν φτωχή και λυπημένη. Ήταν νέα κι από μακριά καταλάβαινε κανείς πως ήταν ξεθεωμένη απ' την κούραση και λίγο άρρωστη.

Καθώς περνούσε έξω απ' την ταβέρνα, γύρισε και κοίταξε κατά τη μεριά που ήταν τα δυο κοριτσάκια και σταμάτησε λιγάκι για να ιδεί αυτό το χαρούμενο θέαμα. Τα κοριτσάκια φαίνονταν πολύ ευτυχισμένα!

Οι δυο γυναίκες άνοιξαν κουβέντα.

— Είμαι η κυρία Θερναδιέρου, είπε η μητέρα των δυο κοριτσιών. Εγώ κι ο άντρας μου έχουμε τούτη δω την ταβέρνα!

Η κυρία Θερναδιέρου ήταν μια γυναίκα ρούσα, χοντρή και τραχιά, είχε κολλήσει όμως έναν παράξενο ρομαντισμό απ' τα βιβλία που 'χε διαβάσει. Αν στεκόταν ολόρθη — εκείνη τη στιγμή ήταν μισοκαθιστή— σίγουρα η τετράγωνη πελώρια κορμοστασιά της θα 'χε κατατρομάξει απ' την αρχή την ξένη γυναίκα και θα την είχε κάνει να χάσει την εμπιστοσύνη που 'χε αρχίσει να γεννιέται μέσα της κι έτσι όλα όσα θα ιστορήσουμε δε θα 'χαν γίνει ποτέ.

Η ξένη ταξιδιώτισσα διηγήθηκε την ιστορία της. Δούλευε σ' εργοστάσιο. Ο άντρας της είχε πεθάνει. Δεν έβρισκε δουλειά στο Παρίσι και γι' αυτό πήγαινε στην πατρίδα της για να πιάσει εκεί δουλειά. Πως η μικρούλα της είχε περπατήσει κάμποση ώρα κι εκείνη, μα ύστερ' από λίγο αναγκάστηκε να την πάρει στα χέρια και τώρα είχε αποκοιμηθεί.

Καθώς τα 'λεγε αυτά έσκυψε και φίλησε με μεγάλη τρυφερότητα το κοριτσάκι της, κι αυτό ξύπνησε απότομα. Το παιδάκι άνοιξε τα ματάκια του, κάτι μάτια γαλάζια σαν της μητέρας του, κοίταξε ολόγυρα, και, μ' όλο που η μητέρα του δεν τ' άφηνε, αυτό κατάφερε και γλίστρησε κάτω, με την ακούραστη σβελτοσύνη που 'χουν τα μικρά παιδάκια κι ολοένα θέλουν να τρέχουν και να παίζουν.

Η κυρία Θερναδιέρου, κατέβασε τα κοριτσάκια της απ' την παράξενη κούνια, και τους είπε:

— Ελάτε να παίξετε κι οι τρεις μαζί!

Οι δυο γυναίκες εξακολούθησαν να ψιλοκουβεντιάζουν.

— Πώς τη λένε, τη μικρούλα;

— Τιτίκα!

Την είχαν βαφτίσει Ευφρασία, επειδή όμως της μητέρας της δεν της άρεσε τ' όνομα, τη φώναζε Τιτίκα.

Τα τρία κοριτσάκια βρίσκονταν σε μεγάλη ανησυχία, μα και χαρά μαζί. Απ' το χώμα κάτω, είχε ξεπροβάλει ένα μεγάλο σκουλήκι. Το φοβήθηκαν. Κάθονταν όμως και το κοίταζαν έχοντας γουρλώσει τα ματάκια τους.

— Για δείτε πως πιάνουν αμέσως γνωριμία τα παιδιά! Αν τα 'βλεπε κανείς από μακριά θα τα 'παιρνε για τρία αδερφάκια!

Σα να περίμενε να τ' ακούσει αυτό η ξένη, για να πάρει κουράγιο, άρπαξε το χέρι της Θερναδιέραινας, την κοίταξε μες στα μάτια και της είπε:

— Θα θέλατε να την κρατήσετε δω πέρα τη μικρούλα μου;

Η Θερναδιέρου έκανε μια παράξενη κίνηση που δεν ήταν ούτε ναι μα ούτε κι όχι.

Η μητέρα της Τιτίκας εξακολούθησε:

— Ξέρετε, δεν μπορώ να το πάρω μαζί μου το παιδί στο χωριό μου. Δεν έχω πού να τ' αφήνω όταν θα δουλεύω. Κι ύστερα θα δυσκολευτώ πολύ να 'βρω δουλειά αν το 'χω μαζί μου. Κι εξάλλου θα 'ρθω σε λίγο καιρό να το πάρω.

— Για να δούμε τι μπορεί να γίνει, είπε η Θερναδιέρου.

— Σας δίνω έξι φράγκα το μήνα.

Εκείνη τη στιγμή, μες απ' την ταβέρνα ακούστηκε μια αντρική φωνή:

— Εφτά φράγκα θέλουμε, και να πλερώσεις μια εξαμηνία μπροστά!

— Σύμφωνοι! είπε η μητέρα.

— Και χώρια δεκαπέντε φράγκα για τα πρώτα έξοδα.

— Θα τα δώσω κι αυτά, είπε η μητέρα, έχω ογδόντα φράγκα πάνω μου.

Η αντρική φωνή ξανακούστηκε:

— Ρούχα έχει η μικρή;

— Και βέβαια έχει, το χρυσούλι μου. Και τι ρούχα μάλιστα! Πρώτης τάξεως! Τα 'χω εδώ στο σάκο μου.

— Θα τα δώσεις κι αυτά, είπε ξανά η αντρική φωνή.

— Αμέ, τι θα κάνω! είπε η μητέρα. Αυτό έλειπε να τ' αφήσω γυμνό το παιδί μου!

Ο άντρας παρουσιάστηκε στα κατώφλι εκείνη τη στιγμή.

— Εντάξει, είπε. Σύμφωνοι!

Εκείνη τη νύχτα, η γυναίκα έμεινε να κοιμηθεί στην ταβέρνα. Την άλλη μέρα, πρωί - πρωί, πλήρωσε κι έφυγε, λογαριάζοντας να γυρίσει πίσω γρήγορα. Οι χωρισμοί αυτού του είδους γίνονται ήσυχα. Κι όμως πόση απελπισία φέρνουν στην καρδιά του ανθρώπου!

Μόλις έφυγε η μητέρα της Τιτίκας, ο άντρας είπε στη γυναίκα του:

— Έτσι θα τα καταφέρω να πλερώσω εκείνο το γραμμάτιο των εκατόν δέκα φράγκων, που λήγει αύριο. Μου λείπανε 50 φράγκα. Πρώτης τάξεως δουλειά μου 'καμες με τις τσούπρες σου!

Το ποντίκι που 'χε πιαστεί δεν άξιζε και

πολλά πράματα, όμως ο γάτος ευχαριστιέται κι αν ακόμα φάει ένα πολύ αδύνατο ποντικάκι.

Τι είδους άνθρωποι ήταν οι Θερναδιέροι; Θα πούμε δυο λόγια γι' αυτούς τώρα.

Η γυναίκα ήταν σωστό κτήνος κι ο άντρας της φοβερός παλιάνθρωπος. Ο ίδιος ο Θερναδιέρος έλεγε πως ήταν στρατιώτης άλλοτε, λοχίας τα 1815. Η ζωγραφιά που κρεμόταν στην πόρτα του μαγαζιού του παρίστανε ένα πολεμικό του κατόρθωμα.

Στις 18 Ιουνίου του 1815 ήταν περίφημο φεγγαρόφωτο.

Όταν έσβησε ο αντίλαλος και της τελευταίας κανονιάς η πεδιάδα του Βατερλώ απόμεινε έρημη. Κατά τα μεσάνυχτα φανερώθηκε κάποιος άνθρωπος που περιπλανιόταν ή καλύτερα που σκαρφάλωνε για να 'βγει από 'να χαντάκι. Στους ώμους του, ήταν ριγμένος ένας μανδύας. Ήταν ανήσυχος και γεμάτος αναίδεια. Δε φαινόταν να 'χει σακίδιο, μονάχα κάτι πελώριες τσέπες φαίνονταν κάτω από το μανδύα

του. Πότε-πότε σταμάταγε, έσκυβε απότομα κάτω στη γη, κι ύστερα σηκωνόταν πάλι και ξεμάκραινε. Ψαχούλευε ολοένα εκείνο το απέραντο νεκροταφείο.

Λίγα βήματα πιο πέρα, εκεί που σταμάταγε ο σωρός των πεθαμένων, κάτω από κάτι πτώματα αλόγων κι ανθρώπων, ξεπρόβαλλε ένα χέρι. Εκεί πάνω, έπεφτε μια αχτίνα του φεγγαριού. Σ' ένα δάχτυλο του χεριού έλαμπε κάτι: ήταν ένα χρυσό δαχτυλίδι. Ο άνθρωπος έσκυψε, έμεινε κάμποσο έτσι, κι όταν σηκώθηκε το δάχτυλο του χεριού εκείνου δεν είχε πια το δαχτυλίδι. Εκείνη τη στιγμή, τινάχτηκε ολόκληρος. Ένιωσε πως κάποιος τον είχε αρπάξει από πίσω. Γύρισε. Ήταν το ανοιχτό χέρι που τώρα είχε κλείσει κι είχε πιάσει τη μια άκρη του μανδύα του.

Όποιος τίμιος άνθρωπος και να 'ταν εκεί, θ' άρχιζε να τρέμει απ' το φόβο. Αυτός άρχισε τα γέλια.

— Καλά την έχω τώρα δα, είπε. Καλύτερα όμως να 'χεις να κάνεις με πεθαμένο παρά με κανένα χωροφύλακα.

Το χέρι αλάφρωσε το σφίξιμο και τον άφησε.

Έσκυψε ξανά, έψαξε μες το σωρό, τράβηξε ένα ανθρώπινο κορμί, κι ύστερ' από λίγα λεπτά, έσυρε στην άκρη του χαντακιού έναν άνθρωπο μισοπεθαμένο, που 'χε λιποθυμήσει εκείνη τη στιγμή. Ήταν αξιωματικός. Η κάσκα του του 'χε φύγει. Στο πρόσωπο είχε μια φριχτή σπαθιά. Πάνω στο στήθος του είδε τον ασημένιο σταυρό της Λεγεώνος της Τιμής.

Πήρε αμέσως ο ξένος εκείνο το σταυρό και τον εξαφάνισε γρήγορα - γρήγορα σε μια από τις αμέτρητες τσέπες του μανδύα του. Ύστερα έψαξε τα ρούχα του αξιωματικού, βρήκε ένα ρολόι και το πήρε. Ύστερα έψαξε το γελέκο του. Σε μια τσέπη ήταν ένα σακουλάκι με λεφτά. Το πήρε κι αυτό.

Ενώ λοιπόν βοηθούσε τόσο περίφημα τον ετοιμοθάνατο, εκείνος άνοιξε τα μάτια του:

— Ευχαριστώ, είπε με αδύνατη φωνή. Ψάξε μες στις τσέπες μου. Θα βρεις ένα σακουλάκι με λεφτά κι ένα ρολόι. Παρ' τα!

Το 'χε κάμει κιόλας.

Καμώθηκε πως έψαχνε, για να ευχαριστήσει τον αξιωματικό, και είπε:

— Δε βρίσκω τίποτα!

— Μ' έκλεψαν, φαίνεται. Λυπάμαι πολύ γι' αυτό, γιατί εσύ έπρεπε να τα πάρεις. Μου έσωσες τη ζωή. Πώς σε λένε;

Ο ξένος αποκρίθηκε σιγά και βιαστικά.

— Ήμουνα, όπως κι εσείς, στο γαλλικό στρατό. Σας έσωσα τη ζωή.

— Τι βαθμό έχεις;

— Λοχίας!

— Πώς σε λένε;

— Θερναδιέρο!

— Ποτέ δε θα ξεχάσω τούτο τ' όνομα. Και συ να θυμάσαι το δικό μου. Με λένε Πονμερσύ.

Καμιά φορά όμως δε φτάνει να 'σαι κακός για να προκόψεις στη ζωή σου. Η ταβέρνα δεν πήγαινε διόλου καλά.

Με τα πενήντα εφτά φράγκα της ξένης γυναίκας, ο Θερναδιέρος κατάφερε να πληρώσει το γραμμάτιο που χρώσταγε και να μην έχει μπελάδες. Τον άλλο μήνα όμως χρειάστηκαν λεφτά. Η γυναίκα του πήγε στο Παρίσι κι έβαλε στο ενεχυροδανειστήριο τα ρουχαλάκια της Τιτίκας. Οι Θερναδιέροι μάλιστα, πίστεψαν στο τέλος πως το κοριτσάκι το 'χαν κρατήσει από καλοσύνη στο σπίτι τους κι έτσι του φέρονταν ανάλογα. Επειδή δεν είχε πια ρουχαλάκια το 'ντυσαν με κάτι παλιές φούστες και με τα σκισμένα μπλουζάκια των δυο μικρών, δηλαδή το 'χαν μες στα κουρέλια. Της έδιναν να φάει ό,τι τους περίσσευε, κάτι καλύτερο απ' το σκύλο, χειρότερα όμως απ' το γατί. Εξ άλλου την έβαζαν να τρώει συνήθως μαζί με το σκύλο και τη γάτα. Η Τιτίκα έτρωγε, όπως και εκείνοι, κάτω απ' το τραπέζι σε ένα ξύλινο γαβαθάκι, όπως και τα δύο ζώα.

Η μητέρα της που 'χε φτάσει στο Μονφερμέιγ, έβαζε και της έγραφαν για να μαθαίνει νέα του παιδιού της. Οι Θερναδιέροι απαντούσαν πάντα: «Η Τιτίκα είναι μια χαρά».

Η μαμά Θερναδιέρου αγαπούσε πολύ τα δυο της κορίτσια, την Επονίνα και την Αζέλμα, γι' αυτό και δεν άργησε ν' αντιπαθήσει το ξένο παιδί. Τα κορίτσια της τα χάιδευε κάθε στιγμή, η Τιτίκα πάλι, ό,τι και να 'κανε, μονάχα φοβέρες, βρισιές και ξυλιές έπαιρνε.

Χρόνο με το χρόνο μεγάλωνε το παιδί, κι η δυστυχία του πλήθαινε ολοένα και περισσότερο.

Όσο η Τιτίκα ήταν μικρή, ξεθύμαιναν πάνω της τους θυμούς τους οι δυο άλλες μικρές, μόλις όμως μεγάλωσε λιγάκι, πριν κλείσει δηλαδή τα πέντε, έγινε η υπηρέτρια του σπιτιού. Την έστελναν να ψωνίζει, σκούπιζε όλα τα δωμάτια, την αυλή, το δρόμο, έπλενε τα πιάτα. Και τα βαριά πράγματα ακόμα, αυτή βάζανε να τα κουβαλάει. Όταν μάλιστα άρχισε η μητέρα της να μην πληρώνει ταχτικά, τότε, οι Θερναδιέροι νόμισαν πως είχαν το δικαίωμα να το μεταχειρίζονται όπως ήθελαν το ξένο το κορίτσι.

Σε πονούσε η ψυχή να το βλέπεις αυτό το μικρό πλασματάκι, το χειμώνα, μες στο κρύο, να τουρτουρίζει σκουπίζοντας το δρόμο, πριν φωτίσει καλά - καλά, με μια πελώρια σκούπα στα μικρά κατακόκκινα χεράκια του, ενώ ένα δάκρυ κύλαγε απ' τα μεγάλα του μάτια.

Στο χωριό τη λέγανε Κορυδαλίδα.

Μονάχα που το δύστυχο κορυδαλάκι δεν τραγούδαγε ποτέ.

2
Ο κ. ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ

ΤΙ ΝΑ ΕΙΧΕ άραγε απογίνει η δύστυχη εκείνη μητέρα, που όλοι νόμιζαν πως το 'χε παρατημένο στην τύχη του το παιδί της; Αφού άφησε την Τιτίκα στους Θερναδιέρους, εξακολούθησε το δρόμο της κι έφτασε στο Μοντρέιγ. Όλα αυτά γινήκανε στα 1818. Η Φαντίνα —έτσι τη λέγανε— είχε φύγει απ' το χωριό της πριν από δεκαπέντε χρόνια. Το Μοντρέιγ όμως, στο γυρισμό της το βρήκε ολότελα αλλαγμένο. Ενώ η Φαντίνα στο Παρίσι, έπεφτε, σιγά - σίγα, από δυστυχία σε δυστυχία, το χωριό της πρόκοβε ολοένα και περισσότερο.

Απ' τα παλιά τα χρόνια στο Μοντρέιγ έφτιαχναν διάφορα κομψά μικροπράγματα, σαν αυτά που κάνανε στην Αγγλία από γαγάτη[1] και μαύρα λεπτά γυαλικά, όπως τα γερμανικά. Κατά το τέλος του 1915, είχε έρθει στην πόλη ένας άγνωστος άνθρωπος. Αυτός, είχε την ιδέα να χρησιμοποιήσει το ρετσίνι για πρώτη ύλη, αντί για τη γομαλάκα, που έβαζαν ως τότε. Έκαμε και κάτι άλλες μικροεργασίες. Οι μικροαλλαγές αυτές όμως έφεραν αληθινή επανάσταση. Πριν περάσουν τρία χρόνια, ο ξένος είχε γίνει πολύ πλούσιος, το σπουδαιότερο όμως απ' όλα ήταν πως κι οι γύρω του κέρδισαν, χάρη σ' αυτόν, ένα σωρό λεφτά.

Κανείς δεν τον ήξερε. Από που ήταν; Γιατί και πώς είχ' έρθει; Ένα πράμα ήταν σίγουρο γι' αυτόν· πως είχε φτάσει στην πόλη με πολύ λίγα λεφτά. Ούτε χίλια φράγκα καλά-καλά.

Ήρθε με κάτι ρούχα εργατικά, κι όλα πάνω του, η κουβέντα του, η όψη του έδειχναν πως ήταν άνθρωπος του λαού.

Την ημέρα που έφτασε, άγνωστος, στη μικρή πόλη, με το σάκο ριγμένο στον ώμο κι ένα χοντρό ραβδί στο χέρι, είχε πιάσει φωτιά το δημαρχείο. Ρίχτηκε αμέσως μες στις φλόγες κι έσωσε με κίνδυνο της ζωής του δυο παιδάκια που είχαν μείνει μέσα. Ήταν τα μικρά του ενωμοτάρχη. Έτσι τον γνώρισαν όλοι αμέσως, και κανείς δε σκέφθηκε να του γυρέψει τα χαρτιά του. Από τότε, τον λέγανε όλοι κύριο Μαγδαληνή.

Ήταν καμιά πενηνταριά χρονών, διαρκώς τον έβλεπες σκεφτικό, είχε όμως καλή καρδιά. Αυτά ήξεραν όλα κι όλα γι' αυτόν.

Εξ άλλου ο ερχομός του έκανε μεγάλο καλό στον τόπο, ήταν σαν να τον είχε στείλει η Θεία Πρόνοια. Πριν φτάσει ο κύριος Μαγδαληνής, όλα αργοπέθαιναν στη μικρή πόλη. Τώρα όλοι ζούσαν απ' τα λεφτά που κέρδιζαν με τη δουλειά τους. Η ανεργία και η φτώχεια είχαν ξεχαστεί. Ο κύριος Μαγδαληνής έπαιρνε ολοένα προσωπικό στη δουλειά του. Ένα πράγμα ζητούσε μονάχα: «Να 'σαι τίμιος παιδί μου!» «Να 'σαι τίμια κοπέλα μου!».

Μέσα σ' όλη αυτή την κίνηση και τη δουλειά, που αυτός ήταν ο θεμελιωτής της, ο κυρ - Μαγδαληνής πλούτιζε αδιάκοπα. Δε φαινόταν όμως να πολυσκοτίζεται γι' αυτό. Δεν ήταν αυτό η πρώτη του έγνοια. Έδειχνε να συλλογίζεται πολύ περισσότερο τους άλλους απ' τον ίδιο του τον εαυτό. Στα 1820, είχε κατάθεση στ' όνομά του, στην Τράπεζα Λατίφ, εξακόσιες τριάντα χιλιάδες φράγκα. Πριν όμως να μαζέψει αυτές τις εξακόσιες τριάντα χιλιάδες είχε ξοδέψει περισσότερα από ένα εκατομμύριο για την πόλη και για τους φτωχούς.

Στα 1819, έγινε μεγάλος θόρυβος στην πόλη ένα πρωί. Ο κυρ - Μαγδαληνής θα οριζόταν, λέει,

[1] Ένα είδος ορυκτού γαιάνθρακα που όταν τον επεξεργασθούν με τόρνο, το χρησιμοποιούν για να φτιάχνουν κουμπιά, πίπες, κομπολόγια κ.ά.τ. (Σημ. τ. Μετ.)

δήμαρχος του Μοντρέιγ απ' το βασιλιά. Φαίνεται μάλιστα πως η φήμη αυτή ήταν σωστή, γιατί, σε λίγες μέρες, δημοσιεύτηκε ο διορισμός του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ο κυρ - Μαγδαληνής όμως δε δέχτηκε.

Στα 1820, επειδή οι υπηρεσίες που 'χε προσφέρει στον τόπο ήταν πολύ σπουδαίες, κι όλος ο κόσμος ήθελε, μ' όλη του την ψυχή, να τον διορίσουν ξανά δήμαρχο στην πόλη, έφτασε νέος διορισμός. Εκείνος πάλι αρνήθηκε. Ο Νομάρχης, όμως, έφερε αντιρρήσεις και δε δεχόταν την παραίτησή του, όλοι οι προύχοντες ήρθαν και τον παρακάλεσαν, ο κόσμος, στη μέση του δρόμου, τον σταματούσε για να τον παρακαλέσει κι αυτός. Τον πίεσαν τόσο πολύ απ' όλες τις μεριές, που στο τέλος αναγκάστηκε να δεχτεί.

Είχε κρατήσει όλη του την απλότητα, όπως την πρώτη μέρα που 'φτασε στην πόλη. Είχε ψαρά μαλλιά, αυστηρή ματιά, ηλιοψημένο πρόσωπο, όπως οι εργάτες, κι ήταν διαρκώς σκεφτικός σα φιλόσοφος. Δεν είχαν ιδεί ποτέ καλύτερο δήμαρχο στο Μοντρέιγ —μοναδικός, τέλειος. Εξακολούθησε όμως την παλιά αποτραβηγμένη του ζωή. Δεν έκανε παρέα με άλλους. Η μεγαλύτερή του χαρά ήταν να τριγυρνάει στα χωράφια. Έπαιρνε μαζί του ένα τουφέκι, σ' αυτούς τους εξοχικούς του περιπάτους, σπάνια όμως το χρησιμοποιούσε. Όταν καμιά φορά αποφάσιζε να ρίξει καμιά τουφεκιά, όλοι έμεναν μ' ανοιχτό το στόμα, γιατί ποτέ δεν τον είδαν να πέσει όξω στο σημάδι. Ποτέ του δε σκότωνε μικρά κι ήμερα ζώα, ούτε μικρά πουλιά. Μ' όλο που τα 'χε τα χρόνια του είχε μια δύναμη που έκανε όλους ν' απορούν.

Στις αρχές του 1821 οι εφημερίδες ανάγγειλαν το θάνατο του Σεβασμιότατου Μυριήλ, επισκόπου της Ντιν. Είχε σβήσει ήσυχα σαν άγιος σε ηλικία ογδόντα χρονών.

Την άλλη μέρα ο Κύριος Μαγδαληνής παρουσιάστηκε ντυμένος στα κατάμαυρα, και με κρέπι στο καπέλο του.

Ο κόσμος στο Μοντρέιγ, έβγαλε αμέσως το συμπέρασμα πως σίγουρα, κάποια συγγένεια θα 'χε ο δήμαρχος με το σεβάσμιο επίσκοπο.

Ακόμη, είχαν παρατηρήσει όλοι ότι κάθε φορά που περνούσε απ' την πόλη κανένας πλανόδιος μουσικός, ο κύριος Δήμαρχος τον φώναζε αμέσως, τον ρωτούσε τ' όνομά του και του 'δινε λεφτά. Οι μικροί μουσικοί που πέρναγαν από κείνη την πόλη δεν έφευγαν παραπονεμένοι.

3
ΙΑΒΕΡΗΣ

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ, τότε που πρωτοήρθε στο Μοντρέιγ, πολλές συκοφαντίες και μοχθηρών ανθρώπων κουβέντες ακούστηκαν στην πόλη για τον Κύριο Μαγδαληνή. Ύστερα, κάτι μικροκακίες πήραν τη θέση τους και, στο τέλος, όλ' αυτά έσβησαν κι όλοι άρχισαν να τον σέβονται μ' όλη τους την ψυχή. Ήρθε μάλιστα η στιγμή, κατά τα 1821, που λέγανε το «Κύριε Δήμαρχε», στο Μοντρέιγ, με τον ίδιο τόνο που λέγανε στη Ντιν, το 1815, το «Σεβασμιότατε».

Ένας άνθρωπος μονάχα δε συμμεριζόταν διόλου το γενικό αίσθημα, κι ό,τι κι αν έκανε ο κύριος Μαγδαληνής, αυτός δε μπορούσε να τον συμπαθήσει. Σαν από ένστικτο να γέμιζε ανησυχία και δυσπιστία η ψυχή του για το Δήμαρχο.

Ήταν ο Ιαβέρης, ο αστυνόμος.

Η θέση του στο Μοντρέιγ δεν ήταν σπουδαία, ήταν όμως πολύ χρήσιμη. Είχε 'ρθει στην πόλη μετά τον κύριο Μαγδαληνή. Τον είχε βρει πλούσιο εργοστασιάρχη πια.

Αυτός ο άνθρωπος πίστευε βαθιά σε δυο πράγματα πολύ απλά και φυσικά. Έκανε όμως το λάθος να 'ναι φοβερά υπερβολικός. Σεβόταν πολύ την εξουσία και μισούσε την ανταρσία. Πολλές φορές τον ακούγανε να λέει:

«Ο υπάλληλος του Κράτους ποτέ δεν πέφτει έξω». «Οι δικαστές έχουν πάντα δίκιο». Κι άλλες φορές έλεγε: «Αυτός πάει πια, είναι ολότελα χαμένος. Τίποτε καλό μην περιμένεις απ' αυτόν».

Ήταν στωικός, αυστηρός και μελαγχολικός, ταπεινός και περήφανος όπως όλοι οι φανατικοί. Όλη του η ζωή κλεινόταν στα παρακάτω λόγια: «Ν' αγρυπνάς και να προσέχεις». Αλίμονο σε κείνον που θα 'πεφτε στα χέρια του. Θα μπορούσε να συλλάβει και τον ίδιο τον πατέρα του αν ήταν κατάδικος και τον έβλεπε να το σκάζει απ' το κάτεργο, και τη... μητέρα του την ίδια!

Απ' όλ' αυτά θα 'ναι εύκολο στον καθένα να καταλάβει πως ο Ιαβέρης ήταν ο φόβος και ο τρόμος όλων εκείνων που το ετήσιο δελτίο του Υπουργείου της Δικαιοσύνης τους χαρακτηρίζει: «αλήτες». Τ' όνομά του μονάχα τους έκανε να παίρνουν δρόμο, κι όταν τον έβλεπαν πέτρωναν από την τρομάρα.

Ο Ιαβέρης είχε όλη την ώρα καρφωμένα τα μάτια του στον κύριο Μαγδαληνή. Κάτι μάτια γεμάτα υποψία. Ο κύριος Μαγδαληνής, πάλι, το κατάλαβε στο τέλος, μα έκανε πως δεν έδωσε και πολλή σημασία σ' αυτό. Μεταχειριζόταν και τον Ιαβέρη, όπως όλους τους άλλους: με καλοσύνη και μ' ευγένεια.

Από κάτι μισόλογα του Ιαβέρη καταλάβαινε ο καθένας πως είχε προσπαθήσει, κρυφά, να 'βρει ό,τι στοιχεία μπορούσε για το παρελθόν του κυρίου Μαγδαληνή.

Βέβαια είναι σίγουρο πως η απόλυτη αταραξία κι η καλοσύνη του κυρίου Μαγδαληνή είχαν μπερδέψει κάπως τον Ιαβέρη.

Κάποια μέρα όμως, το παράξενο φέρσιμό του φάνηκε πως έκαμε μεγάλη εντύπωση του κυρίου Μαγδαληνή.

Ο κύριος Μαγδαληνής, κάποιο πρωινό, καθώς περνούσε από ένα δρομάκο του Μοντρέιγ, άκουσε φασαρία κι είδε κάμποσους ανθρώπους μαζεμένους λίγο παρέκει. Πήγε κοντά. Ένα άλογο είχε πέσει χάμω στη γη. Ο αμαξάς, ο μπάρμπα - Θερσανέμης, καθώς προσπαθούσε να τραβήξει το κάρο, τον είχε

πάρει από κάτω η μια ρόδα, κι ήταν πλακωμένος τώρα από το ίδιο του τ' αμάξι και κόντευε να σκάσει από το βάρος.

Είχαν σπάσει δυο πλευρά τού αλόγου απ' το πέσιμο, κι έτσι δε μπορούσε να σηκωθεί πίσω. Ο γεροντάκος είχε μαγκωθεί μες στις ρόδες. Ολόκληρο το κάρο βάραινε πάνω του φριχτά γιατί ήταν αρκετά βαρυφορτωμένο. Ο γέρο - Θερσανέμης αγκομαχούσε τρομερά. Είχαν προσπαθήσει να τον τραβήξουν, χωρίς να καταφέρουν τίποτα. Μια προσπάθεια ασυλλόγιστη, μια προσπάθεια κακά υπολογισμένη, ένα τίναγμα απότομο μπορούσαν να τον αποτελειώσουν. Ήταν τελείως αδύνατο να του κάνουν τίποτα. Ένας τρόπος μονάχα υπήρχε. Ν' ανασηκώσουν από το κάτω μέρος τ' αμάξι. Ο Ιαβέρης που είχε φτάσει εκείνη τη στιγμή είχε στείλει να φέρουν ένα λοστό.

Όταν πλησίασε ο κύριος Μαγδαληνής, όλοι παραμέρισαν με σεβασμό.

— Σώσε με! Βοήθεια! φώναζε ο γέρο - Θερσανέμης. Δε βρίσκεται ένα καλό παλικάρι να σώσει ένα γέρο κακομοιριασμένο σαν και μένα;

Ο κύριος Μαγδαληνής γύρισε στον κόσμο:

— Δεν έχετε κανένα λοστό;

— Πήγαν να φέρουν, αποκρίθηκε ένας χωριάτης.

— Σε πόσην ώρα θα 'ναι δω;

— Εδώ κοντά πήγε. Θέλει όμως κάνα τέταρτο ως να έρθει πίσω.

— Ένα τέταρτο! ξεφώνισε ο Μαγδαληνής.

Την προηγούμενη μέρα είχε βρέξει, το χώμα ήταν μούσκεμα, κι έτσι το κάρο σιγά - σιγά χωνόταν όλο και περισσότερο μες στην παχιά λάσπη κι έτσι πίεζε όλο και πιο πολύ τον κακομοίρη τον καροτσέρη. Φαινόταν καθαρά πως σε πέντε λεπτά, ίσως και λιγότερο, θα 'χαν σπάσει τα πλευρά του γέρο - Θερσανέμη απ' το βάρος.

— Δε γίνεται να περιμένουμε ένα τέταρτο ακόμα, είπε ο κύριος Μαγδαληνής.

— Κι όμως πρέπει! Δε γίνεται αλλιώς!

— Θα 'ναι αργά τότε πια! Δεν το βλέπετε πως το κάρο χώθηκε κιόλας πολύ βαθιά στη γη;

— Τι άλλο να κάνουμε;

— Ακούτε με, είπε ξανά ο κύριος Μαγδαληνής, έχει ακόμα τόπο κάτω απ' το κάρο. Αν γλιστρήσει κανένας από κει κάτω, μπορεί να το ανασηκώσει. Σ' ένα λεπτό θα 'ν' εν τάξει, έτοιμη η δουλειά! Και θα γλιτώσει ο κακομοίρης ο γέρος! Δεν είν' εδώ κανένας χεροδύναμος που να το λέει η καρδιά του; Θα πάρει πέντε χρυσά λουδοβίκια!

Κανένας απ' όλους δεν κουνήθηκε.

— Δέκα λουδοβίκια! είπε ο κύριος Μαγδαληνής.

Όλοι χαμήλωσαν τα μάτια. Κάποιος μουρμούρισε:

— Θα 'πρεπε να 'χει διαβόλου δύναμη κανείς! Κι ύστερα μπορεί και να μην τα καταφέρεις και να σε λιώσει το κάρο!

— Εμπρός! ξανάρχισε ο κύριος Μαγδαληνής. Είκοσι λουδοβίκια, έκαμε.

Και πάλι τίποτα δεν έκοψε τη σιωπή.

— Δεν τους λείπει η καλή θέληση, είπε μια φωνή.

Ο κύριος Μαγδαληνής γύρισε κι είδε τον Ιαβέρη. Δεν τον είχε προσέξει την ώρα που πλησίαζε.

— Δεν έχουν τόση δύναμη! είπε ο αστυνομικός.

Ύστερα, γυρνώντας, κοίταξε μες στα μάτια τον κύριο Μαγδαληνή, και εξακολούθησε τονίζοντας μια - μια τις λέξεις που έλεγε:

— Κύριε Μαγδαληνή, ένας άνθρωπος μόνο απ' όσους γνώρισα στη ζωή μου, θα μπορούσε να καταφέρει αυτό που γυρεύετε από τούτους δω τους φουκαράδες!

Ο δήμαρχος ανατρίχιασε σύγκορμος.

— Ήταν κάποιος κατάδικος.

— Μπα! είπε ο κύριος Μαγδαληνής.

— Ένας απ' το κάτεργο της Τουλόν!

Ο κύριος Μαγδαληνής έγινε κατακίτρινος.

Το κάρο εξακολουθούσε να χώνεται όλο και πιο βαθιά μες στη λάσπη.

— Αχ! Πάει, τελειώνω! Πάνε τα πλευρά μου! Φέρτε κάτι, ένα λοστό! Φέρτε! Αχ!

Ο κύριος Μαγδαληνής γύρισε και κοίταξε ολόγυρα:

— Δε βρίσκεται λοιπόν ούτ' ένας που να θέλει να πάρει είκοσι χρυσά λουδοβίκια για να σώσει αυτό το δυστυχισμένο το γέρο;

Κανείς δεν κουνήθηκε. Ο Ιαβέρης ξανάπε:

— Ένας άνθρωπος θα μπορούσε να το κάνει αυτό. Κάποιος παλιός κατάδικος.

— Αχ! πεθαίνω! ξεφώνισε ο γέρος.

Ο κύριος Μαγδαληνής σήκωσε το κεφάλι. Το βλέμμα του έπεσε πάνω στον Ιαβέρη που τον κοίταζε σαν αρπαχτικό πουλί. Γύρισε και παρατήρησε τους χωριάτες ολόγυρα, που στέκονταν ακίνητοι, και γέλασε θλιμμένα. Ύστερα, χωρίς να πει έστω και μια λέξη ακόμα, έπεσε στα γόνατα και, πριν προλάβουν, όλοι γύρω του να βγάλουν μια λέξη μονάχα, χώθηκε κάτω απ' το κάρο.

Μια τρομερή στιγμή αναμονής και σιωπής κύλησε.

Είδαν τον κύριο Μαγδαληνή χωμένο κάτω απ' το κάρο, μπρούμυτα σχεδόν, που προσπάθησε δυο φορές να το ανασηκώσει χωρίς να καταφέρει τίποτα. Του φώναξαν:

— Κύριε Μαγδαληνή! βγες όξω.

Ο γερο - Θερσανέμης ο ίδιος του είπε:

— Κύριε Μαγδαληνή! Άσε με. Φαίνεται το 'χει η μοίρα μου να τα τινάξω σήμερα. Φύγε! Θα πας κι εσύ χαμένος μαζί μου!

Ο Δήμαρχος δεν αποκρίθηκε τίποτα. Όλοι στέκονταν με κομμένη την ανάσα. Οι ρόδες χώνονταν όλο και πιο βαθιά στη γη. Τώρα δεν μπορούσε ούτε ο κύριος Μαγδαληνής να τραβηχτεί κάτω απ' το κάρο, αν ήθελε να γλιτώσει.

Ξαφνικά, είδαν εκείνο τον πελώριο όγκο να κουνιέται. Το κάρο αργά - αργά, άρχισε ν' ανασηκώνεται, οι ρόδες είχαν βγει ως τη μέση όξω απ' τη λάσπη. Μια φωνή μισοπνιγμένη ακούστηκε:

— Εμπρός, γρήγορα! Βοήθεια!

Ήταν ο κύριος Μαγδαληνής που δοκίμαζε να τα καταφέρει για τελευταία φορά.

Έτρεξαν όλοι. Η υπεράνθρωπη προσπάθεια που είχε βάλει ο ένας, είχε δώσει δύναμη και κουράγιο σ' όλους. Το καρότσι το σήκωσαν είκοσι χέρια. Ο γερο - Θερσανέμης είχε σωθεί.

Ο κύριος Μαγδαληνής σηκώθηκε. Ήταν κίτρινος σαν πανί κι έσταζε ολόκληρος απ' τον ιδρώτα. Τα ρούχα του είχαν σκιστεί κι ήταν γεμάτα λάσπη. Όλοι εκεί γύρω έκλαιγαν. Ο γεροντάκος του φιλούσε τα γόνατα και τον έλεγε σωτήρα του. Το πρόσωπο του κυρίου Μαγδαληνή έλαμπε από χαρά — έδειχνε όμως και πολύ κουρασμένος. Κάρφωσε την ήρεμη ματιά του στον Ιαβέρη που δεν είχε σταματήσει να τον κοιτάζει.

Ο Θερσανέμης στραμπούληξε το πόδι του πέφτοντας. Ο κύριος Μαγδαληνής πρόσταξε να τον μεταφέρουν στο νοσοκομείο που είχε για τους εργάτες του, κι ήταν μες στο εργοστάσιο. Είχε βάλει δυο καλόγριες για νοσοκόμους.

Την άλλη μέρα το πρωί, ο γέρος βρήκε στο κομοδίνο του, ένα τσεκ για χίλια φράγκα. Μαζί, είδε κι ένα σημείωμα, γραμμένο με το χέρι του κυρίου Μαγδαληνή: «Αγοράζω το κάρο σου και τ' άλογό σου». Το κάρο είχε συντριφτεί και το άλογο είχε ψοφήσει. Ο Θερσανέμης έγινε καλά, το γόνατό του όμως έπαθε αγκύλωση. Ο κύριος Μαγδαληνής τον έστειλε σ' ένα μοναστήρι Καλογραιών του Αγίου Αντωνίου στο Παρίσι όπου τον πήραν για κηπουρό.

Ύστερ' από λίγον καιρό, ο κύριος Μαγδαληνής είχε γίνει δήμαρχος. Την πρώτη φορά που ο Ιαβέρης τον είδε με τη στολή που του 'δινε τέτοια εξουσία στην πόλη αιστάνθηκε αυτό το είδος της φρίκης που θα 'νιωθε κι ένας σκύλος μόλις θα οσμιζόταν πως τα ρούχα του κυρίου του τα φοράει λύκος. Από τότε, τον απόφευγε ακόμα περισσότερο απ' ό,τι πριν. Όταν όμως το 'φερνε η ανάγκη της υπηρεσίας και δε μπορούσε να τον αποφύγει, όσες φορές βρισκόταν με τον κύριο Δήμαρχο, του μιλούσε με βαθύ σεβασμό.

4
Η ΚΑΚΟΤΥΧΙΑ

ΑΥΤΗ ΗΤΑΝ η κατάσταση στην πόλη όταν ξαναγύρισε η Φαντίνα. Ευτυχώς, η πόρτα του εργοστασίου του κυρίου Μαγδαληνή ήταν ανοιχτή για όλους. Παρουσιάστηκε λοιπόν εκεί, και την πήραν στο εργαστήρι όπου δούλευαν οι γυναίκες. Η Φαντίνα ήταν πρωτόπειρη σ' αυτή τη δουλειά, έτσι μια και δεν ήταν και πολύ εξαιρετική, έπαιρνε ελάχιστα χρήματα απ' τη δουλειά της. Ωστόσο τα κατάφερνε μ' αυτά, και κουτσοπερνούσε. Νοίκιασε ένα δωματιάκι και πήρε έπιπλα με πίστωση.

Φοβόταν όμως, όπως είπαμε και παραπάνω, να κάνει λόγο για το κοριτσάκι της.

Στην αρχή, πλήρωνε πολύ ταχτικά τους Θερναδιέρους. Επειδή όμως δεν ήξερε να γράφει, αναγκαζόταν να βάζει άλλον να της φτιάνει τα γράμματά της.

Έγραφε ταχτικά. Αυτό το πρόσεξαν όλοι. Έτσι, άρχισαν να σιγομουρμουρίζουν στο εργαστήρι πως η Φαντίνα «έστελνε γράμματα», πως «είχε κάτι περίεργες υποθέσεις». Την έβαλαν λοιπόν στο μάτι. Εξ άλλου, οι περισσότερες γυναίκες στο εργοστάσιο, τη ζήλευαν πολύ για τα όμορφα ξανθά μαλλιά της, και τα κάτασπρα μικρά δοντάκια της. Πήγαν και βρήκαν τον άνθρωπο που της έγραφε τα γράμματά της. Σε λίγο, όλοι το 'μαθαν πως είχε παιδί. Κάποια κακή γυναίκα μάλιστα, κουτσομπόλα απ' τις λίγες, πηγαίνοντας για το Παρίσι μια μέρα, στάθηκε και τα κουβέντιασε και με τους Θερναδιερούς. Στο γυρισμό τα 'πε όλα: «Είδα το παιδί της με τα ίδια μου τα μάτια».

Ως να γίνουν όλ' αυτά πέρασε κάμποσος καιρός. Η Φαντίνα έκλεισε χρόνο στο εργοστάσιο. Μια μέρα όμως, η επιστάτισσα του εργαστηρίου των γυναικών, της έδωσε πενήντα φράγκα αποζημίωση «εκ μέρους του κυρίου Δημάρχου», και της είπε πως την είχαν απολύσει απ' το εργοστάσιο και πως ο κύριος Δήμαρχος την παρακαλούσε να φύγει μια ώρ' αρχήτερα απ' τον τόπο.

Εκείνο το μήνα ακριβώς οι Θερναδιέροι της ζήτησαν αύξηση. Πριν από λίγον καιρό της είχαν γράψει να κάνει τα έξι φράγκα που 'δινε το μήνα, δώδεκα. Εκείνο το μήνα της γύρεψαν δεκαπέντε, αντί για δώδεκα.

Η Φαντίνα, τα 'χασε ολότελα. Δε μπορούσε να φύγει από την πόλη, γιατί χρωστούσε το νοίκι και κάτι δόσεις για τα έπιπλα. Παρακάλεσε πολύ την επιστάτισσα, αυτή όμως της είπε να της αδειάζει γρήγορα τη γωνιά.

Ένιωσε πως δε μπορούσε πια να βγάλει μιλιά. Τη συμβούλεψαν να πάει να βρει τον ίδιο τον κύριο Δήμαρχο. Δεν τόλμησε όμως η κακομοίρα.

Εξ άλλου, ο κύριος Μαγδαληνής δεν είχε ιδέα απ' όλ' αυτά.

Η Φαντίνα αποφάσισε να μπει υπηρέτρια σε κανένα σπίτι. Άρχισε να τριγυρίζει από σπίτι σε σπίτι. Πουθενά όμως δε θέλησαν να την πάρουν. Τα πενήντα φράγκα τα μοίρασε στο νοικοκύρη της και στο μαραγκό. Σ' αυτόν, έδωσε πίσω τα περισσότερα έπιπλα και κράτησε αυτά που της ήταν απαραίτητα, κι έτσι, βρέθηκε χωρίς δουλειά, χωρίς λεφτά, μ' ένα κρεβάτι μονάχα και κάμποσα χρέη στην πλάτη της.

Κατάφερε να της δίνουν να ράβει χοντρά πουκάμισα για τους στρατιώτες της φρουράς κι έβγαζε έτσι δώδεκα πεντάρες την ημέρα. Για την κόρη της έπρεπε να στέλνει τις δέκα.

Τότε, άρχισε να κακοπληρώνει τους Θερναδιέρους.

Η πολλή δουλειά άρχισε να κουράζει τη Φαντίνα κι ένας βήχας που την είχε πιάσει, εδώ και λίγον καιρό, αύξησε και χειροτέρεψε. Πότε - πότε, έλεγε στη γειτόνισσά της:

— Για δες, πόσο ζεστά είναι τα χέρια μου!

Η Φαντίνα έβγαζε πολύ λίγα λεφτά. Τα χρέη της μεγάλωναν. Οι Θερναδιέροι της έγραφαν απελπιστικά πράματα. Μια μέρα της γράψανε πως η καημενούλα η Τιτίκα έτρεμε απ' το κρύο, έτσι γυμνή που ήταν, χωρίς μάλλινα ρούχα και πως της χρειαζόταν ένα φουστανάκι μάλλινο που κόστιζε, πάνω - κάτω, δέκα φράγκα. Στριφογύριζε το γράμμα όλη την ημέρα μες στα δάχτυλά της. Κατά το βραδάκι μπήκε μέσα σ' ένα κουρείο, έβγαλε τη χτένα της και τα μαλλιά της ξεχύθηκαν ως τα πόδια της.

— Τι όμορφα μαλλιά! είπε ο κουρέας.

— Πόσα μου δίνεις για να σ' τα πουλήσω; ρώτησε κείνη.

— Δέκα φράγκα!

— Κόψε τα!

Αγόρασε ένα μικρό πλεχτό φουστανάκι και το 'στειλε στους Θερναδιέρους.

Αυτοί πάλι έγιναν έξω φρενών απ' το θυμό τους. Της είχαν ζητήσει λεφτά, λεφτά χρειάζονταν αυτοί. Έδωσαν το φουστανάκι στην Επονίνα. Η δόλια η Κορυδαλλίδα τουρτούριζε πάλι απ' το κρύο.

Η Φαντίνα πάλι συλλογιζόταν: «Το παιδάκι μου, δε θα κρυώνει τώρα πια! Το 'ντυσα με τα μαλλιά μου».

Άρχισε να νιώθει μίσος για όλο τον κόσμο. Για πολύν καιρό συμμεριζόταν κι αυτή την αγάπη και το σεβασμό όλων για τον κύριο Μαγδαληνή. Καθώς σκεφτόταν όμως τώρα ολοένα, πως αυτός την έδιωξε απ' το εργοστάσιο, πως αυτός ήταν η αιτία της δυστυχίας της, άρχισε να τον μισεί κι αυτόν, πιο πολύ μάλιστα από όλους τους άλλους.

Μια μέρα, πήρε κάποιο γράμμα από τους Θερναδιέρους που τέλειωνε έτσι:

«Την Τιτίκα την έπιασε η επιδημία. Είναι άρρωστη βαριά. Χρειάζονται πολλά φάρμακα, κι είναι ακριβά. Αν δεν της στείλεις αμέσως σαράντα φράγκα, πάει, δε ζει».

Την έπιασε ένα δυνατό νευρικό γέλιο κι είπε στη γριά - γειτόνισσά της: «Τι καλοί άνθρωποι που είναι! Τι είναι σαράντα φράγκα; Τίποτα, ε; Δυο χρυσά ναπολεόνια! Και πού θαρρούν ότι μπορώ να τα βρω; Κάνουν το βλάκα οι παλιαθρώποι!»

Ύστερα, πετάχτηκε όξω, γρήγορα - γρήγορα, γελώντας ακόμα.

Καθώς πέρναγε απ' την πλατεία, είδε πολύν κόσμο μαζεμένο γύρω από ένα παράξενο αμάξι. Πάνω, ήταν ανεβασμένος ένας άντρας με κατακόκκινα ρούχα. Στεκόταν και κοίταζε τον κόσμο και κάτι έλεγε. Ήταν απ' αυτούς τους τσαρλατάνους που γυρίζουν από χωριό σε χωριό και κάνουν τον οδοντογιατρό. Πουλούσε μασέλες, σκόνες και κάτι δυναμωτικά.

Η Φαντίνα ανακατεύτηκε κι αυτή μες στον κόσμο. Ο οδοντογιατρός πρόσεξε το όμορφο κορίτσι με τα κάτασπρα τα δόντια κι έβγαλε μια φωνή:

— Όμορφα δόντια που 'χεις, κοπελίτσα μου, συ που γελάς! Αν μου τα πούλαγες, θα σου 'δινα ένα χρυσό ναπολεόνι για το καθένα.

Η Φαντίνα το 'βαλε στα πόδια, βούλωσε μάλιστα τ' αυτιά της για να μην ακούει τη βραχνή φωνή του κομπογιαννίτη που της φώναζε:

— Σκέψου το καλά, ομορφούλα μου! Δυο χρυσά ναπολεόνια, δεν είναι λίγα! Αν το λέει η καρδιά σου, έλα απόψε το βράδυ στην «Ασημένια Πρύμη». Εκεί θα μ' εύρεις.

Η Φαντίνα γύρισε πάλι πίσω στο σπίτι της. Ήταν πολύ θυμωμένη και κάθησε και τα 'πε όλα στην καλή της τη γειτόνισσα τη Μαργαρίτα.

— Και τι σου 'δινε; ρώτησε η Μαργαρίτα.

— Δυο ναπολεόνια!

— Δηλαδή σαράντα φράγκα!

— Ναι, αποκρίθηκε η Φαντίνα, σαράντα φράγκα ακριβώς!

Η Φαντίνα έμεινε σκεφτική για πολλήν ώρα. Άρχισε να δουλεύει. Ύστερ' από ένα τέταρτο, είπε στη Μαργαρίτα:

— Δε μου λες τι σόι πυρετός είν' αυτός που γράφουν ότι έπαθε το παιδί μου;

— Είναι μια επιδημία που 'χει πέσει τώρα τελευταία.

— Παθαίνουν και τα μικρά παιδιά;

— Αυτά το παθαίνουν πιο πολύ.

— Μπορεί να πεθάνει κανείς απ' αυτό;

— Με το παραπάνω, μάλιστα!

Το βράδυ, η Φαντίνα κατέβηκε και βγήκε έξω. Πήγε κατά τη μεριά που είναι το ξενοδοχείο.

Την άλλη μέρα το πρωί, η Μαργαρίτα, μπαίνοντας στην κάμαρα της Φαντίνας, την βρήκε να κάθεται στο κρεβάτι της, χλωμή και ξεπαγιασμένη. Είχε γεράσει δέκα χρόνια μέσα σε μια νύχτα.

— Για τ' όνομα του Θεού! ξεφώνισε η Μαργαρίτα. Τι έπαθες, Φαντίνα;

— Τίποτα δεν έχω, αποκρίθηκε η Φαντίνα. Ίσα - ίσα! Έτσι, το παιδάκι μου δε θα πεθάνει απ' αυτή τη φοβερή αρρώστια γιατί δε θα 'χει φάρμακα και γιατρό. Είμαι πολύ ευχαριστημένη!

Καθώς μιλούσε, έδειξε στην καλή τη γυναικούλα δυο χρυσά ναπολεόνια που λάμπανε πάνω στο τραπέζι.

— Έλα, Χριστέ και Παναγιά! ξεφώνισε η Μαργαρίτα. Πού τα βρήκες όλ' αυτά τα λεφτά;

— Που τα βρήκα; αποκρίθηκε η Φαντίνα μισογελώντας.

Καθώς μισάνοιξε το στόμα της, φάνηκαν δυο πληγές που 'σταζαν αίμα. Το χαμόγελό της ήταν φριχτά ματωμένο. Το στόμα της είχε γίνει μια μαύρη τρύπα. Της λείπανε τα δυο μπροστινά δόντια.

Έτσι, έστειλε σαράντα φράγκα στο Μονφερμέιγ.

Και πού να 'ξερε πως η αρρώστια ήταν πονηριά των Θερναδιέρων, για να της πάρουν λεφτά με το στανιό! Η Τιτίκα δεν ήταν άρρωστη.

Η Φαντίνα πέρασε νύχτες ολόκληρες καταστενοχωρημένη, χύνοντας πικρά και μαύρα δάκρυα. Τα μάτια της λάμπανε απ' τον πυρετό, και στον αριστερό της ώμο ένιωθε ένα δυνατό πόνο που δεν την άφηνε στιγμή να ησυχάσει. Έβηχε ολοένα. Έραβε δεκαεφτά ώρες την ημέρα. Εκείνες τις μέρες κάποιος εργολάβος, σκέφτηκε να βάλει τις φυλακισμένες γυναίκες να ράβουν. Έτσι όμως με το συναγωνισμό αυτό, έπεσαν πολύ τα ραφτικά κι οι άλλες ράφτρες δε βγάζανε περισσότερο από εννιά πεντάρες την ημέρα.

Τότε ακριβώς, ο Θερναδιέρος της έγραψε πως το είχε παρακάμει και η υπομονή του είχε τελειώσει. Αν δεν του 'στελνε αμέσως εκατό φράγκα, θα πετούσε στο δρόμο τη μικρή Τιτίκα, που τώρα μόλις άρχιζε να συνεφέρνει απ' τη βαριά αρρώστια που είχε περάσει. Δεν τον ένοιαζε καθόλου τι θ' απογινόταν. Δεν είχε πια άλλα λεφτά να ξοδεύει για ξένες εγνιες, ούτε και είχε όρεξη να κάνει ψυχικά.

5
Η ΦΑΝΤΙΝΑ

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ του Γενάρη του 1823, ένα βράδυ —έπεφτε πυκνό το χιόνι— κάποιος δανδής, χασομέρης, διασκέδαζε πολλή ώρα βασανίζοντας μια δυστυχισμένη γυναικούλα που τριγύριζε έξω απ' το καφενείο των αξιωματικών. Αυτός ο δανδής κάπνιζε βέβαια, όπως ήταν τότε η τελευταία μόδα. Κάθε φορά που η δυστυχισμένη γυναίκα περνούσε από μπροστά του, αφού της φύσαγε τον καπνό στα μούτρα, της πέταγε και μια κουβέντα, που φαίνεται ότι πίστευε πως ήταν μεγάλη εξυπνάδα. Της έλεγε: «Ασκημομούρα! Δεν πας πουθενά να κρυφτείς να μη σε βλέπει ο κόσμος. Ξεδοντιάρα!» και πολλά άλλα τέτοια. Αυτό τον κύριο τον λέγανε Ξυλινάκη. Η γυναίκα, καθώς πηγαινοερχόταν μες στο χιόνι, δεν του 'πε ούτε μια λέξη, ούτε τον κοίταζε καθόλου. Φαίνεται όμως πως ο ελεεινός τύπος πειράχτηκε βλέποντας πως δεν του 'δινε σημασία, και, σε μια στιγμή που του 'χε γυρισμένη την πλάτη της, πήγε γρήγορα - γρήγορα πίσω της και της έχωσε μια φουχτιά χιόνι στο σβέρκο. Εκείνη έμπηξε ένα άγριο μουγκρητό, γύρισε, πήδησε σαν πάνθηρας και χύθηκε πάνω στο χασομέρη, μπήγοντας τα νύχια της στο πρόσωπό του, λέγοντάς του φοβερές βρισιές, ακόμα χειρότερες κι απ' αυτές που ξεστόμιζαν οι βαρκάρηδες. Ήταν η Φαντίνα.

Έγινε μεγάλη φασαρία. Οι αξιωματικοί πετάχτηκαν έξω απ' το καφενείο. Όλοι όσοι έτυχαν εκεί κοντά μαζεύτηκαν ολόγυρα κι έτσι, σε δυο λεπτά, είχαν συναχτεί ένα σωρό κόσμος γύρω απ' το σύμπλεγμα των δυο ανθρώπων, της Φαντίνας και του Ξυλινάκη που είχαν πιαστεί στα χέρια και στριφογύριζαν σα δαιμονισμένοι. Ο άντρας προσπαθούσε να προφυλαχτεί, η γυναίκα, μανιασμένη, τον χτυπούσε με χέρια και με πόδια έξαλλη από θυμό. Ήταν φριχτό το θέαμα.

Ξαφνικά, ένας άντρας ψηλός ξέκοψε απ' το πλήθος που 'ταν μαζεμένο, άρπαξε τη γυναίκα απ' τον ώμο και της είπε:

— Ακολούθησέ με!

Η γυναίκα σήκωσε το κεφάλι της· η αγριεμένη φωνή της έσβησε απότομα. Είχε ιδεί πως ήταν ο Ιαβέρης μπροστά της.

Ο κομψευόμενος βρήκε ευκαιρία στο μεταξύ και το 'σκασε.

Ο Ιαβέρης άνοιξε τόπο μες στον κόσμο και κίνησε για το αστυνομικό τμήμα, σέρνοντας μαζί του τη δυστυχισμένη γυναίκα.

Όταν έφτασε εκεί, άνοιξε την πόρτα, μπήκε μέσα με τη Φαντίνα κι έκλεισε ύστερα πίσω του, απογοητεύοντας έτσι τους περίεργους που τον είχαν πάρει το κατόπι.

Η Φαντίνα έπεσε σε μια γωνιά, άφωνη κι ακίνητη, μαζεμένη σαν τη σκύλα που τρέμει απ' το φόβο.

Ο ενωμοτάρχης έφερε ένα καντηλέρι και τ' ακούμπησε πάνω στο τραπέζι. Ο Ιαβέρης κάθησε, τράβηξε έξω από την τσέπη του ένα χαρτί με χαρτόσημα κι άρχισε να γράφει. Η στιγμή εκείνη ήταν από κείνες που ασκούσε χωρίς κανένα έλεγχο το φοβερό και θλιβερό καθήκον του.

Μόλις τέλειωσε, έβαλε την υπογραφή του, δίπλωσε το χαρτί κι είπε στον ενωμοτάρχη καθώς του το 'δινε:

— Πάρε τρεις άντρες και πήγαινε αυτή τη γυναίκα στη φυλακή!

Ύστερα, γυρνώντας κατά τη Φαντίνα, πρόσθεσε:

— Θα μείνεις έξι μήνες μέσα!

Η δυστυχισμένη γυναίκα ανατρίχιασε ολόκληρη.

— Έξι μήνες; ξεφώνισε. Και τι θα γίνει η κακομοίρα η Τιτίκα μου; Το παιδάκι μου! Το κοριτσάκι μου! Και χρωστάω πάνω από εκατό φράγκα στους Θερναδιέρους, το ξέρετε αυτό, κύριε αστυνόμε;

Σύρθηκε πάνω στις μουσκεμένες πλάκες, χωρίς να σηκωθεί καθόλου, μπλέκοντας τα χέρια της παρακλητικά, και προχωρώντας κατά το μέρος του με τα γόνατα.

— Κύριε Ιαβέρη, είπε. Χάρη! Για τ' όνομα του Θεού! Συχωρέστε με! Αλήθεια λέω! Δεν έφταιγα εγώ. Αν ήσαστε εκεί πέρα θα το βλέπατε και σεις! Αυτός ο κύριος —δεν ξέρω πώς τον λένε— μου 'βαλε το χιόνι στην πλάτη. Λυπηθείτε με, κύριε Ιαβέρη!

— Άντε! Ας τ' αυτά, τώρα, αρκετά! Καλά κάθομαι και σ' ακούω τόσην ώρα τώρα! Πήγαινε! Μπρος! Δρόμο! Θα μείνεις έξι μήνες μέσα, για να βάλεις γνώση. Ούτε ο ίδιος ο Θεός δε μπορεί να σε γλιτώσει τώρα πια.

Είπε με τόση επισημότητα εκείνα τα τελευταία λόγια, που η Φαντίνα κατάλαβε πως δε γινόταν τίποτα πια. Σωριάστηκε κάτω, μουρμουρίζοντας μες στα δόντια της:

— Λυπηθείτε με!

Ο Ιαβέρης της γύρισε την πλάτη. Οι στρατιώτες την άρπαξαν απ' τον ώμο.

Δυο λεπτά πριν, είχε μπει κάποιος μέσα. Κανείς όμως δεν τον είχε ιδεί ακόμα.

Τη στιγμή που οι στρατιώτες άρπαζαν τη δόλια τη γυναίκα, που δεν ήθελε να σηκωθεί, εκαμ' ένα βήμα μπροστά, βγήκε απ' τη σκιά, κι είπε:

— Παρακαλώ! Σταθείτε μια στιγμή!

Ο Ιαβέρης σήκωσε τα μάτια του κι είδε μπροστά του τον κύριο Μαγδαληνή. Έβγαλε το πηλίκιό του αμέσως και χαιρέτησε, κάπως αδέξια και σαστισμένα:

— Με συγχωρείτε, κύριε Δήμαρχε...

Η λέξη αυτή αντήχησε παράξενα στ' αυτιά της Φαντίνας. Μονομιάς, σηκώθηκε ολόρθη, έσπρωξε τους στρατιώτες με τα δυο της τα χέρια, όρμησε καταπάνω στον κύριο Μαγδαληνή και, κοιτώντας τον μες στα μάτια, ξεφώνισε:

— Ώστε του λόγου σου, είσαι ο κύριος Δήμαρχος;

Ύστερα, ξέσπασε σε άγρια γέλια και τον έφτυσε κατάμουτρα.

Ο κύριος Μαγδαληνής σήκωσε το πρόσωπό του κι είπε:

— Κύριε Επιθεωρητά! Αφήστε ελεύθερη αυτή τη γυναίκα.

Ο Ιαβέρης για μια στιγμή ένιωσε να του φεύγει το κεφάλι απ' το θυμό. Στάθηκε και κοίταζε άφωνος.

Η Φαντίνα, το ίδιο κι αυτή, είχε απομείνει με το στόμα ανοιχτό. Γύριζε τη ματιά της σ' όλες τις μεριές κι άρχισε να μιλάει σιγά - σιγά, σα να μονολογούσε:

— Να μ' αφήσει ελεύθερη! Ποιος τόπε τούτο δω πάλι! Σίγουρα, δε μπορεί ν' άκουσαν καλά τ' αυτιά μου. Δε μπορεί να το ξεστόμισε τούτο το ανθρωπόμορφο τέρας, ο Δήμαρχος! Σεις, καλέ μου κύριε Ιαβέρη, είπατε να μ' αφήσουν να φύγω; Αυτό το έκτρωμα ο Δήμαρχος, αυτή η γριά αλεπού, αυτός είν' η αιτία της δυστυχίας μου. Αυτός τα 'κανε όλα! Συλλογιστείτε το, κύριε Ιαβέρη! Αυτός μ' έδιωξε απ' τη δουλειά μου! Κι από κείνη τη στιγμή, άρχισα να μη μπορώ να τα βγάλω πέρα πια, και μ' εύρηκαν του κόσμου τα βάσανα...

Ο κύριος Μαγδαληνής την άκουγε πολύ προσεχτικά. Γύρισε κι είπε στη Φαντίνα:

— Πόσα λεφτά είπες πως χρωστάς;

Η Φαντίνα, που κοίταζε τον Ιαβέρη μονάχα, γύρισε κατά το μέρος του:

— Σου μίλησα σένα, εγώ;

Ξαφνικά, διόρθωσε τα ρούχα της που 'χαν γίνει άνω-κάτω, πήγε κατά την πόρτα, λέγοντας στους στρατιώτες:

— Παιδιά! Ο κύριος Επιθεωρητής είπε να μ' αφήσετε. Φεύγω λοιπόν!

Έβαλε το χέρι της στη μπετούγια της πόρτας. Ένα βήμα ακόμα να 'κανε, θα 'χε βγει έξω στο δρόμο.

Ο Ιαβέρης, ως εκείνη τη στιγμή, είχε μείνει άφωνος, ακίνητος, με τα μάτια του κατεβασμένα κάτω. Ο κρότος που 'καμε η μπετούγια, καθώς άνοιγε, τον συνέφερε. Σήκωσε το κεφάλι του με ύφος μεγάλου άρχοντα που 'χει την εξουσία στα χέρια του.

— Ε! Κύριε Ενωμοτάρχη! φώναξε, δε βλέπεις πως αυτή η ελεεινή πάει να φύγει; Ποιος σου 'πε να την αφήσεις να πάει στο σπίτι της;

— Εγώ! αποκρίθηκε ο κύριος Μαγδαληνής.

Η Φαντίνα, όταν ακούστηκε η φωνή του Ιαβέρη, δείλιασε, άρχισε να τρέμει πάλι κι άφησε τη μπετούγια.

Ήταν ολοφάνερο πως ο Ιαβέρης θα 'πρεπε να 'χε γίνει, όπως λένε, «έξω φρενών» για να μιλήσει με τέτοιον τρόπο στον ενωμοτάρχη.

Αμέσως κατόπιν, ο Ιαβέρης γύρισε κατά τον κύριο δήμαρχο, και, πράγμα απίστευτο, του είπε, με τα μάτια χαμηλωμένα, μα με φωνή σταθερή:

— Αυτό δε γίνεται, κύριε Δήμαρχε!

— Πώς; ρώτησε ο κύριος Μαγδαληνής.

— Αυτή η γυναίκα έβρισε έναν πολίτη.

— Επιθεωρητά Ιαβέρη, αποκρίθηκε ο κύριος Μαγδαληνής μ' ένα τόνο φιλικό και ήρεμο. Ακούστε με! Μου τα 'παν εμένα καλύτερα. Ο πολίτης έφταιξε, κι αυτόν θα 'ταν το σωστότερο να συλλάβετε.

Ο Ιαβέρης απάντησε:

— Αυτή η παλιογυναίκα πρόσβαλε και τον κύριο Δήμαρχο.

— Αυτό είναι δικός μου λογαριασμός, είπε ο κύριος Μαγδαληνής. Εμένα έβρισε στο κάτω-κάτω και κανέναν άλλον. Μπορώ να το κανονίσω το ζήτημα τούτο εγώ, όπως θέλω.

— Με συγχωρείτε, κύριε Δήμαρχε, δε βρίζει σας προσωπικά μονάχα, βρίζει και την εξουσία και τη δικαιοσύνη.

— Επιθεωρητά Ιαβέρη, αποκρίθηκε ο κύριος Μαγδαληνής, η συνείδηση του καθενός μας είναι πάνω από όλα. Ξέρω εγώ τι κάνω.

— Εγώ όμως, κύριε Δήμαρχε, ξέρω μονάχα εκείνο που βλέπω.

— Τότε, πρέπει να μη χάσετε την ευκαιρία να υπακούσετε την προσταγή μου.

— Υπακούω μονάχα σ' αυτό που με προστάζει να κάνω το καθήκον μου. Αυτή τη στιγμή, το καθήκον μου μου λέει πως τούτη η γυναίκα πρέπει να καθήσει έξι μήνες φυλακή.

Ο κύριος Μαγδαληνής αποκρίθηκε ήσυχα-ήσυχα:

— Ακούστε με δω πέρα. Η γυναίκα δε θα καθήσει ούτε μια μέρα μες στη φυλακή.

Ο Ιαβέρης έκαμε μια προσπάθεια ακόμα:

— Μα, κύριε Δήμαρχε...

— Σας υπενθυμίζω το άρθρο 81 του Νόμου της 13 Δεκεμβρίου του 1799 «περί αυθαιρέτου κρατήσεως».

— Κύριε Δήμαρχε, μου επιτρέπετε...

— Να τελειώνουμε...

— Όμως....

— Πηγαίνετε! είπε ο κύριος Μαγδαληνής.

Ο Ιαβέρης δέχτηκε το χτύπημα, ορθός καταπρόσωπο και κατάστηθα. Χαιρέτησε τον κύριο δήμαρχο με μια βαθιά υπόκλιση και βγήκε όξω.

Η Φαντίνα αναμέριασε απ' την πόρτα και τον κοίταζε σα χαζή καθώς περνούσε από μπροστά της.

Όταν βγήκε ο Ιαβέρης, ο κύριος Μαγδαληνής γύρισε κατά τη Φαντίνα και της είπε:

— Τ' άκουσα αυτά που είπες. Πρώτη φορά ακούω τούτη δω την ιστορία, ιδέα δεν είχα. Να τι θα γίνει τώρα. Θα πληρώσω τα χρέη σου, παιδί μου, θα στείλω να φέρουν εδωπέρα το κοριτσάκι σου, ή θα πας εσύ να το βρεις εκεί που το 'χεις αφήσει. Θα σου δώσω ό,τι θα σου χρειαστεί, όσα λεφτά κι αν σου ζητήσουν!

Ήταν πάρα πολλά για την αντοχή της Φαντίνας όλα όσα είχαν γίνει. Τα γόνατα της λύγισαν, γονάτισε μπροστά στον κύριο Μαγδαληνή και, πριν εκείνος προλάβει να την εμποδίσει, αιστάνθηκε πως του είχε πιάσει το χέρι του και το φιλούσε. Ύστερα λιποθύμησε.

Ο κύριος Μαγδαληνής πρόσταξε να μεταφέρουν τη Φαντίνα στο νοσοκομείο που είχε στο σπίτι του. Την εμπιστεύτηκε στις δυο καλόγριες που τη βάλανε αμέσως στο κρεβάτι. Την είχε πιάσει δυνατός πυρετός. Όλη τη νύχτα παραμιλούσε.

Ο κύριος Μαγδαληνής πήγε και το βράδυ και πρωί - πρωί να μάθει πώς ήταν. Ήξερε όλα όσα ήθελε τώρα πια. Κάθησε κι έγραψε αμέσως στον Θερναδιέρο. Η Φαντίνα του χρωστούσε εκατόν είκοσι φράγκα. Του έστειλε τρακόσα και του 'γραφε να τα κρατήσει όλα και να στείλει αμέσως το παιδί στο Μοντρέιγ, γιατί η μητέρα του ήταν άρρωστη και το 'θελε κοντά της.

Ο Θερναδιέρος δεν πίστευε τα μάτια του.

— Διάβολε, είπε στη γυναίκα του, αυτή η τσίχλα, θαρρώ πως θα μας γεμίσει για τα καλά το πουγγί μας!

Κάθησε κι έκαμε ένα λογαριασμό για πεντακόσια φράγκα και κάτι λίγα ακόμα. Στο τέλος του λογαριασμού έγραψε:

«Έλαβα έναντι, τριακόσα φράγκα».

Ο κύριος Μαγδαληνής έστειλε αμέσως άλλα τρακόσα φράγκα και πρόσθεσε:

«Στείλτε αμέσως την Τιτίκα».

— Βρε, βρε, βρε! Τι 'ναι τούτο δω; ξεφώνισε ο Θερναδιέρος. Αμ δεν πρόκειται να το ιδεί το παιδί. Θα το κρατήσουμε εμείς.

Στο μεταξύ, η Φαντίνα δεν έλεγε να γίνει καλά. Η κατάστασή της χειροτέρευε πολύ από βδομάδα σε βδομάδα.

— Θα στείλω άνθρωπο δικό μου να φέρει την Τιτίκα! είπε ο κύριος Μαγδαληνής. Αν χρειαστεί μάλιστα, θα πάω εγώ ο ίδιος να τη φέρω.

Έγραψε άλλο ένα γράμμα που του υπαγόρευσε η Φαντίνα κι ύστερα της το 'δωσε να το υπογράψει.

> «Κύριε Θερναδιέρε,
>
> Δώστε, σας παρακαλώ, την Τιτίκα στον άνθρωπο που σας στέλνω. Θα σας πληρώσει ό,τι μικροέξοδα έχετε κάμει στο μεταξύ.
>
> Σας χαιρετώ,
>
> ΦΑΝΤΙΝΑ»

Εκείνες όμως τις μέρες έτυχε ένα σπουδαίο επεισόδιο στον κύριο Μαγδαληνή.

6
ΠΩΣ ΤΟ ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΥΡΑΣ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑΣΤΟΥΡΑΣ

ΕΝΑ ΠΡΩΙΝΟ, ο κύριος Μαγδαληνής ενώ ήταν μες στο γραφείο του, ήρθαν και του είπαν πως ήθελε να του μιλήσει ο επιθεωρητής της Αστυνομίας:

— Πέστε του να 'ρθει! είπε.

Ο Ιαβέρης μπήκε μέσα. Ο κ. Μαγδαληνής καθόταν κοντά στο τζάκι, με την πένα στο χέρι και ξεφύλλιζε ένα χοντρό φάκελο με έγγραφα κρατώντας σημειώσεις.

Ο Ιαβέρης χαιρέτησε με σεβασμό τον κύριο δήμαρχο, που του είχε γυρισμένη την πλάτη, έτσι όπως καθόταν. Έκαμε δυο-τρία βήματα μες στο γραφείο και στάθηκε, χωρίς να σπάσει τη σιωπή.

Στο τέλος, ο κύριος Δήμαρχος άφησε κάτω την πένα του και μισογύρισε προς το μέρος του:

— Λοιπόν; Πώς τα πάμε; Τι τρέχει, Ιαβέρη;

Ο Ιαβέρης δεν αποκρίθηκε αμέσως. Ένα λεπτό ολόκληρο έμεινε με το στόμα κλειστό, σα να συγκεντρωνόταν. Ύστερα, άρχισε να μιλάει με μια θλιμμένη επισημότητα.

— Κύριε Δήμαρχε, ήρθα να σας παρακαλέσω να ζητήσετε να με βγάλουν απ' την υπηρεσία!

— Γιατί; Πώς αυτό; ξεφώνισε ο κύριος Μαγδαληνής. Τι σημαίνουν όλ' αυτά;

— Θα σας εξηγήσω, κύριε Δήμαρχε!

Ο Ιαβέρης αναστέναξε βαθιά κι εξακολούθησε με τον ίδιο παγερό τόνο.

— Κύριε Δήμαρχε, εδώ κι έξι βδομάδες, ύστερ' απ' το επεισόδιο με κείνη τη γυναίκα, έγινα έξω φρενών και σας κατάγγειλα.

— Με κατάγγειλες!

— Μάλιστα! Στη Γενική Διεύθυνση της Αστυνομίας, στο Παρίσι.

Ο κύριος Μαγδαληνής έβαλε τα γέλια.

— Επειδή μπερδεύτηκα στα καθήκοντά σου;

— Όχι! κατάγγειλα πως ήσαστε παλιός κατάδικος που τον ζητάει η Αστυνομία από καιρό!

Ο δήμαρχος έγινε κίτρινος σαν το λεμόνι.

Ο Ιαβέρης, χωρίς να σηκώσει τα μάτια του, εξακολούθησε:

— Έτσι πίστευα πως ήταν. Το υποψιαζόμουν εδώ και πολύν καιρό. Μοιάζατε τόσο πολύ. Ύστερα όλα ήταν ίδια. Εκείνη η τεράστια δύναμη, το χέρι σας που δε λαθεύει στο σημάδι, το 'να πόδι που σέρνεται λιγάκι, να, όλα αυτά! Βλακείες! Μου κόλλησαν για τα καλά στο κεφάλι. Σας πήρα για κάποιον Γιάννη Αγιάννη. Ήταν ένας παλιός βαρυποινίτης, που τον είχα ιδεί, εδώ κι είκοσι χρόνια, όταν υπηρετούσα στην Τουλόν. Φαίνεται πως αυτός ο Γιάννης Αγιάννης, μόλις έφυγε απ' το κάτεργο,

έκαμε μια κλεψιά στο σπίτι ενός επισκόπου, ύστερα έκλεψε κάτι από ένα μικρό πλανόδιο μουσικό. Οχτώ ολόκληρα χρόνια κρυβόταν και τον γύρευαν παντού. Εγώ λοιπόν πίστεψα... Τέλος πάντων... έκαμα αυτή την ενέργεια! Ο θυμός μ' έσπρωξε. Σας κατάγγειλα στη Διεύθυνση στο Παρίσι.

Ο κύριος Μαγδαληνής είπε με τόνο ολότελα αδιάφορο.

— Και τι σου απάντησαν;

— Πως δεν είμαι στα καλά μου!

— Ε! Λοιπόν;

— Λοιπόν! Είχαν δίκιο!

— Ευτυχώς που το λες και μόνος σου!

— Αμ δε γίνεται κι αλλιώς! Ο πραγματικός Γιάννης Αγιάννης βρέθηκε.

Το έγγραφο που κρατούσε στο χέρι του ο κύριος Μαγδαληνής του 'πεσε κάτω. Σήκωσε το κεφάλι του, κοίταξε τον Ιαβέρη μες στα μάτια κι είπε μ' ένα τόνο πολύ παράξενο:

— Μπα!

Ο Ιαβέρης εξακολούθησε.

— Αυτό είναι το πάθημά μου, κύριε Δήμαρχε! Φαίνεται πως κάπου εδώ κοντά έμενε ένας ανθρωπάκος που τον λέγανε Γιαστούρα. Κανένας δεν του 'δινε σημασία. Τώρα τελευταία, όμως, τον πιάσανε γιατί πήγε να κλέψει μήλα, από αυτά που κάνουν κρασί —στου...— δεν πειράζει, δε μου 'ρχεται τ' όνομα. Ως εδώ δεν είναι τίποτα η υπόθεση. Να, όμως, τι φανερώθηκε παρακάτω. Επειδή η φυλακή σ' εκείνο το μέρος ήταν σε κακό χάλι, ο δικαστής είπε να τον μεταφέρουν τον Γιαστούρα στο Αρράς, όπου είναι μεγάλη η φυλακή. Εκεί μέσα, ήταν κρατούμενος κι ένας παλιός κατάδικος που τον λέγανε Πρεβετά, και τον είχανε βάλει θυρωρό γιατί είχε δείξει καλή διαγωγή ως τα τότε. Λοιπόν, κύριε Δήμαρχε, μόλις παρουσιάστηκε ο Γιαστούρας στην πόρτα της φυλακής, ο Πρεβετάς άρχισε να φωνάζει:

«Βρε γω τον ξέρω τούτον εδώ! Ήταν κατάδικος, βαρυποινίτης μάλιστα! Για κοίτα με, φιλαράκο, δεν είσαι συ ο Γιάννης Αγιάννης;»

«Γιάννης Αγιάννης! Ποιος Γιάννης Αγιάννης;» Ο Γιαστούρας έκανε την πάπια. «Μην κάνεις δα τον ανήξερο, του 'πε ο Πρεβετάς. Εδώ κι είκοσι χρόνια, δεν ήσουν στην Τουλόν, στο κάτεργο; Μαζί δεν ήμαστε;» Ο Γιαστούρας ολοένα όχι έλεγε. Βρε τον αφιλότιμο! Άρχισαν να τον υποψιάζονται. Τους μπήκαν ψύλλοι στ' αυτιά ολωνών, μ' αυτή την ιστορία. Ψάξανε, και τι βρήκανε στο τέλος; Αυτός ο Γιαστούρας ήταν κλαδευτής άλλοτε. Είχε δουλέψει σε πολλά μέρη, και τον περισσότερο καιρό στο Φαβερόλ. Πριν να κλειστεί στη φυλακή ο Γιάννης Αγιάννης, τι ήταν; Κλαδευτής! Σε ποιο μέρος; Στο Φαβερόλ. Και κάτι άλλο ακόμα: Το οικογενειακό όνομα της μητέρας του ήταν Στούρα. Τι πιο φυσικό λοιπόν; Βγαίνοντας απ' το κάτεργο, πήρε το όνομα της μητέρας του για να μην τον αναγνωρίζουν, και λεγόταν Γιάννης Στούρας. Ύστερα, πήγε στην Ωβέρνη, εκεί όμως δε λένε το Γιάννης. Τον είπαν λοιπόν Γιαν κι από Γιαν Στούρας, έγινε σιγά - σιγά Γιαστούρας. Αυτός τσιμουδιά, τον σύφερε βλέπεις αυτή η ιστορία, κι έτσι κανείς σε λίγον καιρό, δε θυμόταν πια το παλιό του τ' όνομα. Όταν τον συλλάβανε για κλοπή, η αστυνομία ζήτησε πληροφορίες κι απ' την Τουλόν. Εκτός απ' τον Πρεβετά, ήταν ακόμα στο κάτεργο δυο κατάδικοι που 'χαν γνωρίσει τον Γιάννη Αγιάννη. Ήταν δυο καταδικασμένοι σε ισόβια,

ένας Βρωμοσπιτάκης κι ένας άλλος Ψαθομάνας. Έστειλαν και τους έφεραν. Δε δίστασαν στιγμή. Αναγνώρισαν αμέσως, με την πρώτη ματιά, τον Γιάννη Αγιάννη, όπως κι ο Πρεβετάς. Εκείνη την ημέρα ακριβώς έστειλα κι εγώ τη μήνυσή μου στο Παρίσι. Μου απάντησαν πως δεν είμαι στα καλά μου και πως ο Γιάννης Αγιάννης βρισκόταν στα χέρια της δικαιοσύνης, στο Αρράς. Καταλαβαίνετε, λοιπόν, τι έπαθα εγώ εκείνη τη στιγμή. Έμεινα μ' ανοιχτό το στόμα. Έγραψα μάλιστα και στον ανακριτή. Μ' εκάλεσε στο Αρράς κι εκεί μου 'φεραν μπροστά μου τον Γιαστούρα.

— Και ύστερα; τον έκοψε ο κύριος Μαγδαληνής.

— Κι εγώ ο ίδιος τον αναγνώρισα!

Ο κύριος Μαγδαληνής είπε με κομμένη φωνή:

— Είσαστε σίγουρος;

Ο Ιαβέρης έμπηξε τα γέλια, εκείνο το πικρόγελο όμως που βάζει κανένας που 'ναι σίγουρος πέρα για πέρα για ένα του λάθος.

— Ακούς εκεί, σίγουρος! Τώρα πια που 'δα τον αληθινό Γιάννη Αγιάννη, απορώ πώς μου πέρασε από το νου τέτοιο πράμα. Σας παρακαλώ, κύριε Δήααρχε, να με συγχωρήσετε.

Ο κύριος Μαγδαληνής είπε απότομα:

— Κι αυτός ο άνθρωπος τι λέει;

— Α! κύριε Δήμαρχε. Αυτή η υπόθεση είναι τραγική. Τώρα πια, πρέπει να περάσει απ' το Κακουργοδικειο. Θα δικαστεί ισόβια. Αυτός όμως φαίνεται πως δεν καταλαβαίνει. Λέει όλη την ώρα: «Εγώ είμαι ο Γιαστούρας! Δεν είμ' αυτός που λέτε». Κάνει το βλάκα. Νομίζει πως θα βγάλει τίποτα έτσι! Τι πονηρός που 'ναι ο παλιάνθρωπος! Δε θα του περάσει όμως. Τον αναγνώρισαν τέσσερεις άνθρωποι. Αυτή τη φορά την έχει πάθει για τα καλά. Τον πήγαν στο Κακουργοδικειο του Αρράς. Θα πάω κι εγώ εκεί για μάρτυρας. Μου έστειλαν κλήση.

Ο κύριος Μαγδαληνής κάθησε πάλι στο γραφείο του. Σε λίγο, γύρισε και κοίταξε τον Ιαβέρη:

— Πόσο θα κρατήσει η δίκη;

— Το πολύ μια μέρα. Ώς μεθαύριο το πρωί θα 'χει βγει και η απόφαση.

— Πάει καλά! αποκρίθηκε ο κύριος Μαγδαληνής. Τι μας νοιάζουν τώρα όλες αυτές οι λεπτομέρειες;

Έκαμε νόημα στον Ιαβέρη πως μπορεί να πηγαίνει.

Ο Ιαβέρης όμως δεν κουνήθηκε απ' τη θέση του.

— Με συγχωρείτε, κύριε Δήμαρχε, είπε. Πρέπει να σας θυμίσω και κάτι άλλο....

— Τι πράγμα;

— Πως πρέπει να απολυθώ.

— Ιαβέρη, είσαι ένας άνθρωπος πολύ τίμιος. Τα παραφουσκώνεις όμως τα πράματα. Εξάλλου η

προσβολή αυτή έγινε σ' εμένα, κι εγώ θα κανονίσω τι θα γίνει. Επιμένω λοιπόν να μείνεις στη θέση σου!

— Κύριε Δήμαρχε, δε μπορώ να το παραδεχτώ αυτό το πράμα!

— Σου το ξαναλέω, είπε ο κύριος Μαγδαληνής, δικός μου λογαριασμός είναι αυτή η υπόθεση.

Ο Ιαβέρης όμως ακολουθώντας το στοχασμό του εξακολούθησε:

— Όχι, κύριε Δήμαρχε. Δεν είμαι υπερβολικός. Σας υποψιάστηκα άδικα. Σε μια στιγμή θυμού, χωρίς να 'χω καμιά απόδειξη, από εκδίκηση μονάχα, σας κατάγγειλα για παλιό κατάδικο, εσάς, που είστε ένας αξιοσέβαστος άνθρωπος, που είστε ο Δήμαρχός μας. Αυτό είναι βαρύ λάθος, πολύ βαρύ. Ακουστέ, κύριε Δήμαρχε. Μια λέξη ακόμα θα πω. Στη ζωή μου, ως τώρα, ήμουν αυστηρός στους άλλους. Έτσι έπρεπε να είμαι. Τώρα λοιπόν, αν δεν έδειχνα και στον εαυτό μου την ίδια αυστηρότητα, ό,τι σωστό έχω κάμει θα πήγαινε χαμένο. Κύριε Δήμαρχε! αυτό πρέπει να γίνει και για το καλό της υπηρεσίας μου. Σας ζητώ, με λίγα λόγια, ν' απολυθεί ο αστυνομικός Ιαβέρης.

— Θα δούμε! είπε ο κύριος Μαγδαληνής.

Και του άπλωσε το χέρι του.

Ο Ιαβέρης έκαμε ένα βήμα πίσω κι είπε μ' άγριο ύφος:

— Με συγχωρείτε, κύριε Δήμαρχε. Αυτό όμως δε γίνεται. Ένας δήμαρχος δε μπορεί να δίνει το χέρι του σ' ένα χαμένο άνθρωπο.

Και πρόσθεσε μες στα δόντια του:

— Ναι, παλιάνθρωπο! Απ' τη στιγμή που ξεπέρασα τα όρια της εξουσίας που είχα, είμαι τιποτένιος παλιάνθρωπος.

Ύστερα, έκανε μια βαθιά υπόκλιση και προχώρησε προς την πόρτα.

Βγήκε έξω. Ο κύριος Μαγδαληνής απόμεινε συλλογισμένος καθώς άκουγε αυτό το σίγουρο και σταθερό βήμα να ξεμακραινει στο πλακόστρωτο του διαδρόμου.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

1
Η ΕΠΙΜΟΝΗ ΤΟΥ ΜΑΣΤΡΟ - ΣΚΩΦΛΙΟΥ

ΤΟ ΑΠΟΓΕΜΑ, ύστερ' απ' την επίσκεψη του Ιαβέρη, ο κύριος Μαγδαληνής πήγε να ιδεί τη Φαντίνα. Πριν μπει στο δωμάτιό της ζήτησε την αδελφή Σεμπλιτία.

Το Νοσοκομείο το φρόντιζαν δυο καλόγριες, η αδελφή Σεμπλιτία και η αδελφή Περπέτουα. Η αδελφή Σεμπλιτία ήταν άσπρη σαν το κερί. Ήταν άνθρωπος αυστηρός, ψυχρός και δεν είχε πει ποτέ της ψέματα. Επιμένουμε πολύ σ' αυτή τη λεπτομέρεια της ζωής της, γιατι έχει σημασία. Σ' όλη την πόλη μιλούσαν γι' αυτό της το χάρισμα. Ευτυχώς η καλόγρια, απ' την πρώτη στιγμή, είχε συμπαθήσει πάρα πολύ τη Φαντίνα και της είχε αφοσιωθεί τόσο πολύ, ώστε, μέρα - νύχτα, στεκόταν στο πλευρό της για να την περιποιείται.

Ο κύριος Μαγδαληνής πήρε κατά μέρος την αδελφή Σεμπλιτία και της είπε πως της εμπιστεύεται από δω και πέρα τη Φαντίνα. Η φωνή του καθώς της μιλούσε είχε έναν τόνο πολύ παράξενο — αργότερα μονάχα, όταν, πολλές φορές, έτυχε να τον θυμηθεί η αδελφή, κατάλαβε το νόημά του.

Αφού της μίλησε κάμποσο, πήγε κοντά στη Φαντίνα.

Απ' το πρωί, η δυστυχισμένη γυναίκα ψηνόταν στον πυρετό. Μόλις είδε τον κύριο Μαγδαληνή, τον ρώτησε:

— Πού είναι η Τιτίκα;

Εκείνος της αποκρίθηκε χαμογελώντας.

— Σε λίγο θα 'ναι εδώ!

Ο κύριος Μαγδαληνής, εκείνη την ημέρα, φέρθηκε στη Φαντίνα όπως συνήθως, μονάχα, που αντί για μισή ώρα, έμεινε μια ώρα ολόκληρη μαζί της, κι αυτό έκαμε μεγάλη χαρά στη Φαντίνα.

Ύστερα, γύρισε πάλι στη Δημαρχία κι ο κλητήρας του γραφείου τον είδε να κοιτάζει, με μεγάλη προσοχή, ένα χάρτη που 'ταν κρεμασμένος εκεί, και να σημειώνει κάτι αριθμούς με το μολύβι του σ' ένα χαρτάκι.

Απ' τη Δημαρχία, πήγε ύστερα στην άλλη άκρη της πόλης, στο μαστρο - Σκωφλιό που νοίκιαζε άλογα κι αμάξια.

— Μάστρο - Σκωφλιέ, του 'πε, έχεις κανένα άλογο καλό;

— Κύριε Δήμαρχε, απάντησε ο Φλαμανδός, όλα τ' άλογά μου είναι πρώτης τάξεως. Τι λογιώ καλό άλογο ζητάς;

— Θέλω εν' άλογο που να μπορεί να κάμει σε μια μέρα είκοσι λεύγες.

— Πόσο θα ξεκουραστεί ύστερ' απ' το ταξίδι;

— Ίσως χρειαστεί να γυρίσει την άλλη μέρα πίσω.

— Και θα κάνει όλον αυτό το δρόμο πάλι;

— Ναι!

— Βρε, για το Θεό! Ακούς εκεί! Είκοσι λεύγες, είπες, κύριε Δήμαρχε;

Ο κύριος Μαγδαληνής τράβηξε απ' την τσέπη του το χαρτάκι που 'χε γράψει τους αριθμούς. Τους έδειξε στο Φλαμανδό. Αυτός πρόσθεσε 5, 6, 8 1/2.

— Βλέπεις, του είπε, 19 1/2 λεύγες. Πες είκοσι!

— Κύριε Δήμαρχε, αποκρίθηκε ο Φλαμανδός, έγινε η δουλειά σου. Το άσπρο μου τ' αλογάκι είναι ό,τι σου χρειάζεται. Σπίθα είναι τ' αφιλότιμο!

— Θα τα βγάλει πέρα;

— Θα τρέξει γρήγορα - γρήγορα και θα τόνε βγάλει το δρόμο πριν από οχτώ ώρες. Πρέπει όμως να προσέξεις κάτι μικροπραματάκια.

— Για ν' ακούσω!

— Στα μισά του δρόμου θα τ' αφήσεις να ξαποστάσει καμιά ώρα. Θα το βάλεις να φάει, κι ως να τελειώσει θα 'σαι από πάνω του για να μην του σουφρώσει το σανό του το παιδί του στάβλου.

— Εντάξει αυτό! Παρακάτω!

— Ξέρεις να οδηγείς, κύριε Δήμαρχε;

— Ναι!

— Λοιπόν, θα ταξιδέψεις μονάχος και χωρίς πράματα για να μην κουραστεί αδίκως το άλογο.

— Πάει καλά κι αυτό!

— Θα μου δώσεις τριάντα φράγκα την ημέρα. Όσες μέρες λείψεις, τόσες θα μου πλερώσεις. Ούτε πεντάρα λιγότερη. Και το φαΐ εσύ θα του τ' αγοράζεις.

Ο κύριος Μαγδαληνής έβγαλε απ' την τσέπη του τρία ναπολεόνια και τα 'βαλε πάνω στο τραπέζι.

— Να, πάρε δω λεφτά για δυο μέρες.

— Ξέχασα να σου πω πως για να μην το ξεκάνουμε το ζωντανό απ' το βάρος θα σου δώσω ένα πολύ μικρό αμαξάκι που 'χω.

Ο κύριος Μαγδαληνής σήκωσε το κεφάλι του κι είπε:

— Στις τεσσερεσήμισι το πρωί να 'ναι μπρος στην πόρτα μου τ' αμαξάκι με τ' άλογο.

Και βγήκε αμέσως έξω.

Ο Φλαμανδός φώναξε τη γυναίκα του και της τα 'πε όλα.

Τι διάβολο πάει να κάνει; Και για που το 'βαλε;

Κάθησαν και τα κουβέντιαζαν.

— Θα πάει στο Παρίσι, είπε η γυναίκα.

— Δεν το πιστεύω, είπε ο άντρας της.

Ο κύριος Μαγδαληνής είχε ξεχάσει πάνω στο περβάζι του τζακιού το χαρτάκι, που 'χε σημειώσει τους αριθμούς. Ο Φλαμανδός το πήρε και το κοίταξε καλά-καλά για πολλήν ώρα.

— Πέντε, έξι, οχτώμισι; Αυτά πρέπει να 'ναι το δρομολόγιό του!

Ξαφνικά, γύρισε κατά τη γυναίκα του:

— Το βρήκα! είπε.

— Ε, τι είναι;

— Πέντε λεύγες απ' εδώ είναι το Εσντίν, έξι είναι απ' το Εσντίν στο Σαιν-Πολ, κι οχτώμισι είναι απ' το Σαιν - Πολ στο Αρράς. Στο Αρράς πηγαίνει, δηλαδή!

Στο μεταξύ, ο κύριος Μαγδαληνής είχε γυρίσει πίσω σπίτι του. Ανέβηκε στο δωμάτιό του και κλείστηκε μέσα. Αυτό δεν ήταν παράξενο, γιατί, τις περισσότερες φορές, πλάγιαζε νωρίς το βράδυ.

2
ΜΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

ΣΙΓΟΥΡΑ, θα το 'χετε όλοι σας καταλάβει πως ο κύριος Μαγδαληνής ήταν ο Γιάννης Αγιάννης. Δεν έχουμε να προσθέσουμε και πολλά πράγματα έξω απ' αυτά που ξέρετε και σεις γι' αυτόν, ύστερ' απ' την περιπέτεια που 'χε με το μικρό πλανόδιο μουσικό. Από κείνη τη στιγμή, είναι σίγουρο, έγινε άλλος άνθρωπος. Είχε γίνει το θέλημα του Μυριήλ. Δε διορθώθηκε μονάχα, αυτός άλλαξε ολότελα, δεν είχε πια καμιά σχέση με τον παλιό Γιάννη Αγιάννη.

Τα κατάφερε να χάσουν οι αρχές τα ίχνη του. Πούλησε τ' ασημικά του δεσπότη, μονάχα κράτησε τα δυο καντηλέρια για ενθύμιο. Ξεγλιστρούσε από πόλη σε πόλη, πέρασε έτσι ολόκληρη τη Γαλλία σχεδόν, ώσπου έφτασε στο Μοντρέιγ. Εκεί, είδαμε πως τα κατάφερε, τι σπουδαία καλυτέρεψη έφερε στη ζωή όλου του τόπου, και πόσο ήσυχα ζούσε έχοντας γαληνέψει πια ο ίδιος, ευτυχισμένος που μπορούσε να κάνει καλό στους γύρω του και προσέχοντας δυο πράγματα, πάρα πολύ: να μη μάθουν ποτέ ποιος ήταν, και να γίνει όσο πιο τέλειος γινόταν. Ήθελε να ξεφύγει απ' τους ανθρώπους και να επιστρέψει στο Θεό.

Εκείνο το βράδυ έφαγε με αρκετή όρεξη.

Ύστερα, πήγε πάλι στο δωμάτιό του κι έπεσε σε βαθιά συλλογή. Κάθησε και σκέφτηκε τη θέση του. Όσα και να 'χε περάσει ως τα τότε, πρέπει να το ομολογήσει κανείς, ποτέ δεν του 'χε παρουσιαστεί κάτι τέτοιο, όπως τώρα.

Μες στο σκοτάδι, ξεχώριζε έναν άγνωστο, έναν ξένον άνθρωπο που η μοίρα τον άρπαξε και πολεμούσε να τον συντρίψει αντί γι' αυτόν τον ίδιο. Προσπαθούσε να τον ρίξει σε μια άβυσσο. Κι αυτή η άβυσσος έπρεπε πάλι να κλείσει, πριν όμως, θα 'πρεπε να πέσει κάποιος μέσα. Μπορούσε να τ' αφήσει τα πράγματα να πάρουν το δρόμο τους.

«Πάει πια! Έτσι ήταν γραφτό. Έτσι το θέλησε ο καλός Θεός να γίνει!»

Άρχισε να κόβει βόλτες μες στο δωμάτιο. «Ας μην το σκέφτομαι πια», είπε μέσα του. «Πάει, την πήρα την απόφασή μου». Δεν ένιωσε όμως μέσα του καμιά χαρά. Ίσα-ίσα. Κάτι τον έτρωγε.

Αναρωτήθηκε πάλι, τι έπρεπε να γίνει. Συλλογίστηκε ξανά την απόφαση που 'χε πάρει. Ομολόγησε στον εαυτό του πως ήταν φριχτό, ήταν τρομερό ν' αφήσει το ζήτημα έτσι. Να πει δηλαδή μέσα του πως «ο καλός Θεός όρισε να γίνει έτσι» και ν' αφήσει άλλον να πληρώσει το δικό του λάθος. Πρώτη φορά, ύστερ' από οχτώ χρόνια, ο δυστυχισμένος αυτός άνθρωπος ένιωθε την πικρή γεύση μιας κακής του σκέψης.

Τινάχτηκε με αηδία.

— Α, μπα! είπε, δε θα το κάνω αυτό εγώ ποτέ. Έχω καθήκον να τον σώσω αυτόν τον άνθρωπο!

Αυτά τα τελευταία λόγια τα 'πε πολύ δυνατά, χωρίς να προσέξει πως φώναζε σχεδόν.

Άνοιξε τα βιβλία του και τα κατάστιχά του και τα φυλλομέτρησε. Ύστερα, τα 'βαλε σε κάποια τάξη. Κάθησε κι έγραψε ένα γράμμα, και το 'κλεισε σ' ένα φάκελλο. Απ' έξω, αν πλησίαζε κανείς εκεί κοντά, θα διάβαζε:

«Κύριον Λαφίτ

Τραπεζίτην
Οδός Αρτουά

Παρίσι»

Έβγαλε ένα πορτοφόλι απ' το συρτάρι του, με κάμποσα λεφτά και κάποιο βιβλιάριο που το 'χε χρησιμοποιήσει στις εκλογές για να ψηφίσει.

Έβαλε στην τσέπη του το γράμμα για τον Λαφίτ και το πορτοφόλι του και ξανάρχισε να κόβει βόλτες μες στο δωμάτιο.

Η ονειροπόλησή του δεν έπαιρνε τέλος. Έβλεπε τώρα πια καθαρά ποιο ήταν το καθήκον του. Κάτι γράμματα πελώρια και φωτεινά πετούσαν σπίθες μπρος απ' τα μάτια του. Διάβαζε ολοκάθαρα τις λέξεις: «Εμπρός! Πήγαινε! Παρουσιάσου στο δικαστήριο. Πες ποιος είσαι!»

Ύστερα, ξαφνικά, συλλογίστηκε τη Φαντίνα.

«Για στάσου, είπε μέσα του, κι αυτή η δόλια η γυναίκα τι θ' απογίνει;»

Τον έπιασε καινούρια αγωνία.

«Κι αν δεν πάω να παρουσιαστώ, για να δούμε, τι μπορεί να γίνει;»

Αφού αναρωτήθηκε έτσι, σταμάτησε. Φάνηκε διστακτικός. Σα να 'τρεμε κιόλας. Αυτή η κατάσταση όμως βάσταξε πολύ λίγο κι αποκρίθηκε ήσυχα - ήσυχα στον εαυτό του:

«Με δυο λόγια, εκείνος ο άνθρωπος θα καταδικαστεί ισόβια, αυτό είν' αλήθεια! Έκλεψε όμως! Γιατί να το κάνει αυτό; Εγώ πάλι θα μείνω δω και θα συνεχίσω το έργο μου».

Αυτή τη φορά νόμισε κι ο ίδιος πως ήταν πια ευχαριστημένος κι ήσυχος.

«Έτσι λοιπόν θα γίνει! συλλογίστηκε. Πρέπει να το χωνέψω κι εγώ. Ας πάρουν τα πράγματα το δρόμο τους. Εγώ θα επιμείνω σ' αυτό. Δε θ' αλλάξω ιδέα, δε θα δειλιάσω πια. Κι εξάλλου αυτό συμφέρει όλους, όχι μονάχα εμένα. Εγώ, είμαι ο Μαγδαληνής. Θα μείνω λοιπόν στη θέση μου. Αλίμονό του του Γιάννη - Αγιάννη!»

Έκανε λίγα βήματα ακόμα κι ύστερα στάθηκε απότομα:

«Δεν πρέπει να δειλιάζω, όταν συλλογίζομαι τι συνέπειες θαχει η απόφασή μου. Είναι ακόμη κάτι νήματα που με δένουν με τον Γιάννη Αγιάννη. Πρέπει να τα σπάσω! Σε τούτο δω το δωμάτιο υπάρχουν κάτι πράγματα που θα μπορούσαν να κάνουν κανένα να με υποψιαστεί. Κάτι πράγματα που δεν έχουν μιλιά κι όμως θα μαρτυρούσαν ποιος είμαι. Με λίγα λόγια λοιπόν, πρέπει όλα αυτά να τα εξαφανίσω».

Έψαξε μες στην τσέπη του, τράβηξε όξω το πορτοφόλι του, τ' άνοιξε, κι έβγαλε ένα μικρό κλειδί.

Το 'βαλε σε μια τρυπίτσα, που μόλις την ξεχώριζες μες στα σκούρα σχέδια που 'ταν ζωγραφισμένα στην ταπετσαρία του τοίχου. Άνοιξε και φάνηκε μια κρύπτη μες στον τοίχο. Μέσα, ήταν κάτι παλιά ρούχα: ένα χοντρό μπλε πουκάμισο, ένα τριμένο παντελόνι, ένας παλιός σάκος κι ένα χοντρό μπαστούνι με σίδερο στις άκρες.

Σε λίγα λεπτά, ο ένας τοίχος του δωματίου, αυτός που 'ταν απέναντι στο τζάκι, φωτίστηκε ολόκληρος. Μια κόκκινη φλόγα τον φώτιζε με το τρεμουλιαστό φως της. Νόμιζες πως το κάθε τι γύρω είχε αρπάξει φωτιά. Το χοντρό μπαστούνι σπιθοβολούσε κι έτριζε, σκορπίζοντας ένα σωρό σπίθες στη μέση της κάμαρας.

Καθώς καιγόταν ο σάκος κύλησε κάτι τι από μέσα που έλαμψε ξαφνικά μες στη στάχτη. Αν έσκυβε κανείς, θα 'βλεπε αμέσως πως ήταν δίφραγκο. Ήταν αυτό που 'χε αρπάξει από το μικρό μουσικό.

Εκείνος δε γύρισε καθόλου να κοιτάξει τη φωτιά. Περπάταγε ολοένα, με το ίδιο βήμα. Ξαφνικά, τα μάτια του στάθηκαν στα δυο ασημένια καντηλέρια, που καθώς έπεφτε πάνω τους η αναλαμπή της φωτιάς, είχαν πάρει ένα παράξενο χρώμα.

«Ο Γιάννης Αγιάννης ολόκληρος είναι ακόμα εδώ πέρα! Πρέπει να τα εξαφανίσω κι αυτά», συλλογίστηκε.

Άρπαξε τα δυο καντηλέρια.

Στο τζάκι ήταν αρκετή φωτιά ακόμα. Μπορούσε να τα ρίξει μέσα, έτσι, που να χαλάσει ολότελα το σχήμα τους, και να γίνουν ένα πελώριο κομμάτι ασήμι που κανείς δε θα μπορούσε να καταλάβει τι ήταν άλλοτε.

Έσκυψε κοντά στη φωτιά και ζέστανε τα χέρια του για ένα λεπτό.

— Ωραία ζεστασιά! είπε.

Ανασκάλεψε τη στάχτη με το 'να καντηλέρι.

Ένα δευτερόλεπτο ακόμα και θα τα 'χε ρίξει στη φωτιά.

Εκείνη τη στιγμή, του φάνηκε πως κάτι τι μέσα του φώναζε δυνατά:

«Γιάννη Αγιάννη!»

Οι τρίχες της κεφαλής του σηκώθηκαν. Έμοιαζε μ' ένα δολοφόνο που ακούει να τον φωνάζουν την ώρα που πάει να σκοτώσει.

«Άντε, τέλειωνε! έλεγε η φωνή. Τέλειωσε το έργο σου! Ρήμαξέ τα τα καντηλέρια, ρήμαξέ την αυτή τη θύμηση! Ξέχνα τον το Δεσπότη! Ξέχνα τα όλα! Άσ' τονε αυτό τον Γιαστούρα να πληρώσει για σένα! Έτσι, όλα θα πάνε καλά! Εσύ θα μείνεις τίμιος άνθρωπος! Εσύ θα 'σαι ο κύριος Δήμαρχος, ο τιμημένος κι αξιοσέβαστος. Θα κάνεις την πόλη, ακόμα πιο πλούσια, θα δίνεις φαΐ στους ανθρώπους της, θα ξοδεύεις για τα ορφανά, θα ζεις ήσυχος, ευτυχισμένος, κι ενώ εσύ θα χαίρεσαι έτσι τη ζωή σου, και θα 'σαι έξω στον ήλιο, στο φως και τον αέρα, εκείνη την ώρα κάποιος άλλος θα φορεί το κόκκινο σακάκι, θα 'χει το όνομά σου και θα πληρώνει τα δικά σου τα κρίματα, σέρνοντας τη βαριά την αλυσίδα του κατέργου! Σπουδαία θα 'ναι έτσι; ε; Κακομοίρη μου!»

Το μέτωπό του έσταζε ιδρώτα. Κοίταζε τα καντηλέρια μ' ένα ύφος άγριο και σκοτεινό.

Στην αρχή, εκείνη η φωνή ήταν πολύ σιγανή, κι έβγαινε απ' τα πιο σκοτεινά βάθη της συνείδησής του, σιγά - σιγά όμως γινόταν δυνατότερη και τρομερή και τώρα την άκουγε ν' αντηχεί μες στ' αυτιά του. Του φάνηκε πως άκουσε τόσο καθαρά τις τελευταίες λέξεις, ώστε γύρισε και κοίταξε γύρω-γύρω μες στο δωμάτιο κατατρομαγμένος.

— Ποιος είν' εδώ πέρα; ρώτησε δυνατά, σα χαμένος.

Ύστερα, μ' ένα χαζό γέλιο, εξακολούθησε:

— Τι ηλίθιος που είμαι, ποιος μπορεί να 'ναι!

Έβαλε τα καντηλέρια πάνω στο τζάκι.

Ύστερα, ξανάρχισε πάλι το μονότονο και πένθιμο περπάτημά του. Παραπατούσε πότε από το 'να μέρος και πότε απ' τ' άλλο, όπως ένα μωρό που τρεκλίζει όταν τ' αφήσουνε να περπατήσει μονάχο του.

Χτύπησε τρεις η ώρα, είχε πέντε ώρες που περπατούσε έτσι, πάνω - κάτω, αδιάκοπα, και τότε μονάχα σωριάστηκε σε μια καρέκλα.

Τον πήρε ο ύπνος.

Όταν ξύπνησε, είχε παγώσει ολόκληρος. Η φωτιά είχε σβήσει. Το κερί κόντευε να σωθεί. Έξω, ήταν ακόμα πίσσα σκοτάδι.

Σηκώθηκε και πήγε ως το παράθυρο. Ούτ' ένα αστέρι δεν ήταν στον ουρανό.

Απ' το παράθυρο φαινόταν η αυλή του σπιτιού κι ο δρόμος. Ένας κρότος ξερός και βαρύς αντήχησε ξαφνικά, και τον έκαμε να χαμηλώσει τα μάτια.

Ήταν έν' αμαξάκι που το 'σερνε ένα μικρό άσπρο άλογο.

3
Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΓΙΑΣΤΟΥΡΑ

Η Φαντίνα βλέποντας πως ο «Κύριος Δήμαρχος» είχε φύγει, νόμισε πως είχε πάει να της φέρει την Τιτίκα. Εκείνος όμως, ύστερ' από ένα ταξίδι γεμάτο περιπέτειες, έφτασε καθώς έπεφτε το σκοτάδι στο Αρράς. Πήγε κατ' ευθείαν στο δικαστήριο και μπήκε μες στην αίθουσα των συνεδριάσεων, την ώρα που κόντευε να τελειώσει η υπόθεση Γιαστούρα.

ΚΑΝΕΝΑΣ δεν τον πρόσεξε. Όλες οι ματιές είχαν καρφωθεί σ' ένα σημείο. Σ' ένα ξύλινο μπάγκο, κολλητά στον τοίχο, στα αριστερά του προέδρου. Πάνω σ' αυτό το μπάγκο, που τον φώτιζαν πολλά κεριά, καθόταν ένας άνθρωπος, ανάμεσα σε δυο χωροφύλακες. Αυτός ήταν ο κατηγορούμενος. Κούναγε τα χέρια του ολοένα κι έκανε ένα σωρό χειρονομίες. Αρνιόταν, αρνιόταν συνέχεια. Άλλοτε πάλι, στήλωνε τη ματιά του στο ταβάνι. Μίλαγε με δυσκολία, αποκρινόταν με κόπο, μα απ' το κεφάλι ως τα πόδια, ολόκληρη η ύπαρξή του, ένα πράγμα φανέρωνε μονάχα, ένα πράγμα τόνιζε: «Όχι, όχι! Ποιος ήταν αυτός ο άνθρωπος; Τι περίεργη στάση ήταν αυτή που κράταγε; Ήταν παμπόνηρος ή ηλίθιος; Καταλάβαινε πέρα για πέρα αυτά που γίνονταν ή δεν είχε πάρει είδηση τι έτρεχε»; Όλ' αυτά αναρωτιόταν ο κόσμος, κι οι δικαστές το ίδιο.

Ο Γιάννης Αγιάννης, για μια στιγμή, νόμισε πως έβλεπε εκεί αντίκρυ, τον ίδιο του τον εαυτό, κάπως περισσότερο γερασμένο μονάχα. Δεν του 'μοιαζε ολότελα στο πρόσωπο, η κορμοστασιά του όμως και η έκφραση ήταν ολόιδιες. Είχε κι αυτός σηκωμένα τα μαλλιά απ' τον τρόμο, ματιά ανήσυχη και χαμένη, και φόραγε μια μπλούζα, σαν εκείνη που φορούσε ο Γιάννης Αγιάννης, την ημέρα που έφτασε στη Ντιν. Ήταν όπως εκείνος τότε, γεμάτος μίσος και μες στην ψυχή του έκρυβε αμέτρητες φριχτές σκέψεις, που σιγά - σιγά είχαν σωριαστεί μέσα του, δεκαεννιά ολόκληρα χρόνια που 'χε μείνει στο κάτεργο.

Ο Γιάννης Αγιάννης αναρωτήθηκε με φρίκη: «Αχ Θεέ μου! Είναι γραφτό μου άραγε να ξαναγίνω έτσι;»

Τη στιγμή που μπήκε, τέλειωνε την αγόρευσή του ο δικηγόρος του κατηγορούμενου.

Ύστερα ο εισαγγελέας παίνεψε το δικηγόρο, όπως συνηθίζεται στο δικαστήριο, για την ειλικρίνειά του και μπήκε αμέσως στο θέμα. Φαίνεται πως ο δικηγόρος είχε παραδεχτεί ότι ο πελάτης του ήταν ο Γιάννης Αγιάννης. Αυτό ήταν σίγουρο και δε χωρούσε καμιά συζήτηση πια.

Ο κατηγορούμενος άκουγε τον εισαγγελέα, όσην ώρα μίλαγε, με το στόμα ανοιχτό. Στο πρόσωπό του ήταν ζωγραφισμένο ένα παράξενο ξάφνισμα, μια απέραντη απορία.

Κούναγε το κεφάλι του από δω κι από κει — ήταν ένα είδος θλιμμένης κι άφωνης διαμαρτυρίας, και σ' αυτή ξέσπαγε απ' την αρχή της δίκης. Δυο τρεις φορές, αυτοί που κάθονταν κάπως κοντά του, τον άκουσαν να μουρμουρίζει: «Να τι τραβώ τώρα για να μη θέλουν να πάνε να βρουν τον κυρ - Βαλούπη».

Ο εισαγγελέας, στην αγόρευσή του τόνισε αυτή την ηλίθια στάση του κατηγορούμενου, που σίγουρα ήταν υπολογισμένη, και που δεν πρόδινε βέβαια βλακεία, αλλά μεγάλη καπατσοσύνη και πονηρία. Φαίνεται πως αυτός ο άνθρωπος δεν είχε ούτ' ιερό ούτε όσιο μέσα του.

Ειρωνευόταν τη δικαιοσύνη με τη στάση του, και προσπαθούσε να την ξεγελάσει. Η στάση του αυτή ακριβώς φώτιζε όλη την υπόστασή του. Στο τέλος είπε και μερικές παρατηρήσεις του για την υπόθεση του μικρού πλανόδιου μουσικού —του Μιχαλάκη — και ζήτησε απ' το δικαστήριο να τον τιμωρήσει αυστηρά.

Ζητούσε δηλαδή να τον καταδικάσουν σε καταναγκαστικά έργα.

Ο πρόεδρος, όπως είναι συνήθεια, γύρισε στον κατηγορούμενο και του 'πε: «Έχεις να προσθέσεις τι προς υπεράσπισίν σου, κατηγορούμενε;»

Ο δόλιος άνθρωπος είχε σηκωθεί ορθός, μες στα χέρια του στριφογύριζε ένα τριμένο κούκο που είχε, και φαινόταν σα να μην καταλαβαίνει τίποτα απ' ό,τι γινόταν γύρω του.

Ο πρόεδρος τον ρώτησε ξανά.

Αυτή τη φορά τον άκουσε ο κατηγορούμενος, φάνηκε να κατάλαβε και είπε:

— Εγώ δυο λόγια έχω να πω όλα κι όλα. Έφτιανα αμάξια στο Παρίσι, στου κυρ- Βαλούπη. Αυτή είν' η αλήθεια. Ρωτήστε σα θέτε. Ωχ! βλάκας που είμαι! Τι κάθομαι και λέω δω πέρα! Στο Παρίσι χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα. Ποιος θα ξέρει τώρα τον μπάρμπα - Γιαστούρα; Πάτε να βρήτε τον κυρ-Βαλούπη. Όξω απ' αυτό δεν ξέρω γιατί μ' έχετε κουβαλήσει εδώ δα.

Σώπασε και απόμεινε ορθός.

Ο πρόεδρος —προσεχτικός και καλόβολος άνθρωπος— άρχισε να μιλάει:

Θύμισε στους «κυρίους ενόρκους» πως άδικα είχαν φάει τον κόσμο ψάχνοντας να βρούνε τον κύριο Βαλούπη. Είχαν μάθει γι' αυτόν πως είχε πέσει όξω στις δουλειές του και πως τον είχαν χαμένο. Ύστερα, γύρισε κατά τον κατηγορούμενο, τον ανάγκασε να προσέξει τι θα του 'λεγε και πρόσθεσε:

— Βρίσκεσαι σε πολύ δυσάρεστη θέση κατηγορούμενε! Για το συμφέρον σου, και για τελευταία φορά, σε καλώ να εξηγηθείς καθαρά για δυο πράγματα, πήδησες, ναι ή όχι, τον τοίχο του Πιερόν, έσπασες ύστερα το κλαδί κι έκλεψες τα μήλα; Δεύτερον, είσαι, ναι ή όχι, ο Γιάννης Αγιάννης, παλιός βαρυποινίτης απολυμένος απ' το κάτεργο;

Ο κατηγορούμενος κούνησε το κεφάλι του, σαν κάποιος που κατάλαβε καλά τι του 'πανε και ξέρει τι θ' απαντήσει. Άνοιξε το στόμα του, γύρισε κατά τον πρόεδρο και είπε:

— Πρώτα-πρώτα...

Ύστερα, γύρισε και κοίταξε το σκουφί του, κοίταξε το ταβάνι και σώπασε.

— Κατηγορούμενε, είπε πάλι ο πρόεδρος, αυστηρά. Πρόσεχε! Δεν απάντησες σε τίποτα απ' ό,τι σε ρωτήσαμε. Η ταραχή σου είναι εις βάρος σου. Είναι σίγουρο πως δε σε λένε Γιαστούρα, αλλά ότι είσαι ο Γιάννης Αγιάννης και πως στην αρχή κρυβόσουν με τ' όνομα Γιαν Στούρας, δηλαδή με το παράνομα της μητέρας σου. Ήσουν κλαδευτής και έχεις γεννηθεί στο Φαβερόλ. Είναι βέβαιο ότι σκαρφάλωσες στον τοίχο του περβολιού του Πιερόν κι έκλεψες μήλα. Οι «κύριοι ένορκοι» θα τάχουν υπ' όψει τους όλ' αυτά.

Ο κατηγορούμενος κάθησε πάλι στο μπάγκο. Ξαφνικά, τη στιγμή που τέλειωνε την αγόρευσή του ο εισαγγελέας, σηκώθηκε απότομα κι έμπηξε τις φωνές:

— Είσαστε όλοι σας πολύ κακοί. Όλοι σας! Να τι ήθελα να πω. Δε μου 'ρχόντανε τα λόγια. Εγώ δεν έκλεψα τίποτα, έχω συνηθίσει από καιρό τώρα να μην τρώω κάθε μέρα. Είμαι φτωχός. Είδα κει που περπάταγα, κάτω στη γη, ένα κλαδί σπασμένο με μήλα ώριμα, έσκυψα λοιπόν και το σήκωσα —που να μην έσωνα να το κάνω— χωρίς να περιμένω πως θα με φέρνατε δω πέρα, να με δικάσετε για τούτο

δω το πράμα. Τρεις μήνες τώρα πάνε που με κλείσατε στη φυλακή, με τραβολογάνε από δω, με σέρνουν εκεί! Δεν ξέρω πια τι να πω. Τα 'χω χαμένα ο κακομοίρης! Με βρίζετε. Μου λένε «απάντησε!». Ο χωροφύλακας που 'ναι πρώτης τάξεως παιδί με σκουντάει ολοένα με τον αγκώνα του και μου λέει: «απάντησε, ντε καημένε!» Τι να πω εγώ σ' όλα τούτα; Εγώ είμαι φτωχός άνθρωπος. Αυτό δεν το βλέπετε όλοι σας; Λέτε ολοένα Γιάννης Αγιάννης και Γιάννης Στούρας. Δεν τους ξέρω εγώ αυτούς τους ανθρώπους. Χωριανοί είναι; Δεν ξέρω! Εγώ δούλευα στου κυρ - Βαλούπη στη λεωφόρο του Νοσοκομείου. Εμένα με λένε Γιαστούρα. Αυτό ξέρω όλο κι όλο! Τι καμώματα είναι τούτα να με ρωτάτε πού γεννήθηκα λέει! Πού θέλετε να το ξέρω; Έχω πάει στο Ωβέρυ. Μάλιστα! Και στο Φαβερόλ. Ε, και μ' αυτό, τι δηλαδής! Για να πας στο Ωβέρυ και στο Φαβερόλ είν' ανάγκη να 'σουνα πριν κατάδικος; Με σκοτίσατε μ' όλες τούτες τις βλακείες σας! Τι έχετε επί τέλους μαζί μου και τι γυρεύουν όλοι τούτοι δω από μένα;

Ο εισαγγελέας στεκότανε όρθιος. Γύρισε κι είπε στον πρόεδρο:

— Κύριε Πρόεδρε, μ' αυτές τις μπερδεμένες κουβέντες, που τις έχει σχεδιάσει με μεγάλη πονηριά, ο κατηγορούμενος θέλει να τα καταφέρει να μας ξεγελάσει και να περάσει για ηλίθιος. Δεν θα του περάσει όμως γιατί έχουμε δα κι εμείς λίγο μυαλουδάκι. Λοιπόν, μια και δε βγαίνει άκρη μ' όλ' αυτά, θα σας παρακαλούσα, αν συμφωνείτε και σεις και οι κύριοι ένορκοι, να καλέσουμε πάλι τους καταδίκους: τον Πρεβετά, τον Βρωμοσπιτάκη και τον Ψαθομάνα και τον αστυνομικό Ιαβέρη για να εξακριβωθεί μια ακόμη φορά πως ο κατηγορούμενος είναι ο Γιάννης Αγιάννης.

— Ο Ιαβέρης, είπε ο πρόεδρος, έφυγε αμέσως μετά την κατάθεσή του, γιατί είχε επείγουσες δουλειές στην περιφέρειά του.

— Μάλιστα. Δίκιο έχετε, το 'χα ξεχάσει, είπε ο Εισαγγελέας. Μια και λείπει όμως ο Ιαβέρης νομίζω πως έχω καθήκον να θυμίσω στους κυρίους ενόρκους όλα όσα μας είπε εδώ πέρα, πριν από λίγες ώρες. Με λίγα λόγια, δηλαδή, κατέθεσε: «Τον αναγνωρίζω απόλυτα. Αυτός ο άνθρωπος δε μπορεί να λέγεται Γιαστούρας. Αυτός εδώ είν' ένας παλιός κατάδικος, πολύ κακός κι επικίνδυνος, που τον λέγανε Γιάννη Αγιάννη. Τον είχα ιδεί πολλές φορές τότε που υπηρετούσα στην Τουλόν».

Η κατάθεση αυτή, ήταν τόσο κατηγορηματική που φάνηκε αμέσως ότι έκαμε πολύ μεγάλη εντύπωση στο ακροατήριο και στους δικαστές. Ο Εισαγγελέας τέλειωσε την αγόρευσή του επιμένοντας, μια κι έλειπε ο Ιαβέρης, να εξεταστούν πάλι οι τρεις μάρτυρες: ο Πρεβετάς, ο Ψαθομάνας, κι ο Βρωμοσπιτάκης.

Ο πρόεδρος συμφώνησε κι αυτός μαζί του, και, σε ένα λεπτό, μπήκε στην αίθουσα ένας χωροφύλακας φέρνοντας μαζί του τον Πρεβετά.

— Πρεβετά, του 'πε ο πρόεδρος, έχεις βαριά καταδίκη στην πλάτη σου, για μια πολύ ατιμωτική πράξη. Δε γίνεται λοιπόν να ορκιστείς.

Ο Πρεβετάς έσκυψε το κεφάλι του.

— Όμως, εξακολούθησε ο πρόεδρος, βάλε το χέρι στην καρδιά σου, Πρεβετά, κοίταξε καλά - καλά τον κατηγορούμενο και πες μας: επιμένεις πως αυτός ο άνθρωπος είναι ο Γιάννης Αγιάννης;

— Μάλιστα, κύριε πρόεδρε. Εγώ τον πρωτογνώρισα, κι επιμένω. Αυτός εδώ είναι ο Γιάννης Αγιάννης. Είμαι σίγουρος για δαύτο!

— Πήγαινε τώρα και κάθησε κει. Κατηγορούμενε, σήκω πάνω!

Άνοιξε πάλι η πόρτα κι ο κλητήρας έφερε τον Βρωμοσπιτάκη μέσα. Ο πρόεδρος του 'πε πάλι, όπως πριν στον Πρεβετά, να προσέξει πολύ και να πει, αν, ο άνθρωπος που έβλεπε μπροστά του, ήταν ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Βρωμοσπιτάκης έσκασε στα γέλια.

— Ακούς εκεί! είπε. Ακούς εκεί αν τον γνωρίζω. Πέντε χρόνια ήμαστε δεμένοι στην ίδια αλυσίδα.

— Πήγαινε να καθήσεις και συ, είπε ο πρόεδρος.

Ο κλητήρας έφερε τελευταίο τον Ψαθομάνα. Ο πρόεδρος τον ρώτησε, όπως και τους άλλους, αν ήταν σίγουρος πως ο άνθρωπος που 'ταν απέναντι τους ήταν ο Γιάννης Αγιάννης.

— Και βέβαια είναι ο Γιάννης Αγιάννης. Εμείς στη φυλακή τον λέγαμε ο Γιάννης, το βαρούλκο, τόση ήταν η δύναμή του.

Όσο προχωρούσε η εξέταση των μαρτύρων κι ο καθένας τέλειωνε αφού αναγνώριζε πως ο κατηγορούμενος ήταν ο παλιός βαρυποινίτης, το ακροατήριο μουρμούριζε με θυμό, που όσο πήγαινε γινόταν μεγαλύτερος. Αυτός πάλι τους άκουγε και στο πρόσωπό του ήταν ζωγραφισμένη ολοκάθαρα ανείπωτη απορία για το κάθε τι που γινόταν ολόγυρά του. Στην αρχή, οι χωροφύλακες τον άκουσαν που σιγομουρμούριζε: «Να τα μας, ορίστε τι λέει του τος δω!». Όταν ήρθε ο δεύτερος μάρτυρας, είπε λιγάκι πιο δυνατά και σα να 'ταν κάπως ικανοποιημένος: «Πάει καλά!». Όταν τέλειωσε κι ο τρίτος, φώναξε: «Περίφημα!». Ο πρόεδρος γύρισε κατά το μέρος του.

— Τ' άκουσες όλ' αυτά, κατηγορούμενε; Τι έχεις να πεις;

— Το 'πα: «Περίφημα!».

Μεγάλη φασαρία και φωνή ακούστηκαν απ' το ακροατήριο. Ήταν σίγουρο πια πως ο άνθρωπος αυτός δε γλίτωνε, θα την έτρωγε την καταδίκη.

— Σιωπή! είπε ο πρόεδρος. Θα μ' αναγκάσετε να εκκενώσω την αίθουσα.

Εκείνη τη στιγμή, ακούστηκε μια φωνή δυνατή:

— Ε, Πρεβετά, Βρωμοσπιτάκη, Ψαθομάνα, για κοιτάξτε κατά δω!

Όλοι όσοι άκουσαν εκείνη τη φωνή ένιωσαν να παγώνει το αίμα στο κορμί τους, τόσο τρομαχτική κι αξιοθρήνητη ήταν. Ολονών τα μάτια καρφώθηκαν σ' ένα σημείο. Ο πρόεδρος, ο εισαγγελέας, ο κύριος Ξυλινάκης, πάνω από είκοσι άνθρωποι τον γνώρισαν αμέσως κι είπαν με μια φωνή:

— Ο κύριος Μαγδαληνής!

Αυτός ήταν που 'χε φωνάξει. Τα μαλλιά του, όταν έφτασε στο Αρράς, ήταν ακόμα γκρίζα, τώρα όμως είχαν γίνει κάτασπρα. Αυτή η αλλαγή είχε γίνει μέσα σε μια ώρα μονάχα.

Κανένας δε μπορεί να περιγράψει τι έγινε τότε. Όλοι είχαν γίνει ανάστατοι. Για μια στιγμή δίστασαν λιγάκι.

Η αναποφασιστικότητά του όμως αυτή δεν κράτησε για πολύ. Πριν προλάβουν να ανοίξουν το στόμα τους ο πρόεδρος κι ο εισαγγελέας. πριν κάνουν την παραμικρή κίνηση οι χωροφύλακες, ο άνθρωπος,

που εκείνη τη στιγμή τον λέγανε ακόμα όλοι τους κύριο Μαγδαληνή, είχε αρχίσει να προχωρεί προς το μέρος που ήταν οι μάρτυρες.

— Εμένα με ξέρετε; τους είπε.

Κι οι τρεις τους έμειναν άφωνοι, και κούνησαν το κεφάλι τους σα να μην τον είχαν ιδεί ποτέ τους. Ο Ψαθομάνας μάλιστα, κατατρομαγμένος, χαιρέτησε στρατιωτικά. Ο κύριος Μαγδαληνής γύρισε και κοίταξε τους δικαστές και το ακροατήριο κι είπε ήσυχα - ήσυχα:

— Κύριοι ένορκοι, αφήστε τον κατηγορούμενο να πάει στη δουλειά του. Κύριε πρόεδρε, δώστε διαταγή να με συλλάβουν. Ο άνθρωπος που ψάχνετε να βρήτε, δεν είναι αυτός. Εγώ είμαι. Εγώ είμαι ο Γιάννης Αγιάννης.

Όλοι έμειναν με την ανάσα κομένη. Ύστερ' απ' την ταραχή που 'φερε το παράξενο επεισόδιο, απλώθηκε ολοτρόγυρα μια νέκρα αφάνταστη.

Το πρόσωπο του προέδρου ήταν γεμάτο θλίψη και συμπάθεια. Άλλαξε μια γρήγορη ματιά με τον εισαγγελέα, κι ύστερα, γύρισε προς το μέρος του κόσμου και ρώτησε μ' ένα τόνο που όλοι ένιωσαν τη σημασία του:

— Μήπως είναι δω κανένας γιατρός;

Ύστερα, μίλησε ο εισαγγελέας:

— Κύριοι ένορκοι, όλοι σας θα ξέρετε, ή θα 'χετε τουλάχιστον ακουστά, τον αξιότιμο κύριο Μαγδαληνή, το δήμαρχο του Μοντρέιγ. Αν είναι δω πέρα κανένας γιατρός, τον παρακαλούμε πολύ, ο κύριος πρόεδρος κι εγώ, να βοηθήσει αμέσως τον κύριο Μαγδαληνή να γυρίσει στο σπίτι του.

Ο κύριος Μαγδαληνής δεν τον άφησε να τελειώσει. Τον έκοψε μ' ένα τόνο γεμάτο καλοσύνη κι αυτοκυριαρχία:

— Σας ευχαριστώ, κύριε πρόεδρε, όμως δεν είμαι τρελός. Πέφτετε έξω πάρα πολύ σ' αυτό το ζήτημα. Το λάθος που πάτε να κάνετε είναι φριχτό. Αφήστε ελεύθερο αυτό τον άνθρωπο. Εγώ είμαι αυτός ο δυστυχισμένος ο κατάδικος που τόσον καιρό τώρα ψάχνετε να τον βρήτε. Εγώ μονάχα εδώ μέσα, σ' αυτή την αίθουσα, βλέπω ολοκάθαρα και σας λέω την αλήθεια. Μπορείτε, αν θέλετε, να με συλλάβετε. Είμαι στη διάθεσή σας. Είχα προσπαθήσει, τόσον καιρό, να κάνω ό,τι καλύτερο μπορούσα. Ήθελα να γίνω κι εγώ τίμιος άνθρωπος. Φαίνεται όμως πως δεν επιτρέπεται αυτό σε μένα. Εξάλλου, είναι και τόσα πράγματα που μ' έσπρωξαν να γίνω καλός και χρήσιμος άνθρωπος, και που δε θα μπορούσα να σας τα ιστορήσω τώρα εδώ. Δεν πρόκειται να κάτσω να διηγηθώ τη ζωή μου, κάποτε, μια μέρα, όποιος ενδιαφέρεται για μένα, θα την μάθει. Εμπρός λοιπόν, για τ' όνομα του Θεού, γιατί δε λέτε να με συλλάβουν; Βλέπω τον κύριο εισαγγελέα που κουνάει το κεφάλι του, και σεις, κύριε πρόεδρε, λέτε από μέσα σας: «Του 'στριψε σίγουρα του καημένου του κυρίου Μαγδαληνή». Το βλέπω καθαρά πως δε με πιστεύετε! Κι αυτό με στενοχωρεί πάρα πολύ. Δεν πρόκειται όμως να σας αφήσω να καταδικάσετε έναν άνθρωπο αθώο! Πώς; τι είπατε; Δεν με γνωρίζουν τούτοι δω; Θα 'θελα να 'ταν εδώ ο Ιαβέρης. Αυτός, είμαι σίγουρος πως θα με αναγνώριζε αμέσως.

Ύστερα γύρισε προς τους τρεις κατάδικους:

— Λοιπόν εγώ σας ξέρω όλους! Ε συ, Πρεβετά, δε με θυμάσαι;

Σταμάτησε μια στιγμή, έμεινε λιγάκι διστακτικός κι εξακολούθησε:

— Θυμάσαι κείνες τις κεντητές τις τιράντες που φορούσες στο κάτεργο;

Ο Πρεβετάς τινάχτηκε ψηλά, γεμάτος απορία και τον κοίταξε με τρομάρα, από το κεφάλι ως τα πόδια. Ύστερα, ο Γιάννης Αγιάννης συνέχισε:

— Ε! Βρωμοσπιτάκη, σένα δε σε λέγαμε «Θεομπαίχτη»; Στο δεξί σου ώμο δεν έχεις ένα βαθύ σημάδι, γιατί μια μέρα έπιασες και ξάπλωσες με τον ώμο πάνω σε μια πυροστιά αναμένη, για να σβηστούν τα τρία γράμματα, που σούχουν χαράξει στο κάτεργο και που θα φαίνονται ακόμα και τώρα! Αποκρίσου! Δεν είν' αλήθεια όσα σου είπα;

— Ναι! έτσι είναι όπως τα λες, απάντησε ο Βρωμοσπιτάκης.

Ύστερα, γύρισε κατά τον Ψαθομάνα:

— Σύ Ψαθομάνα, δεν έχεις χαράξει, κοντά στη φλέβα του αριστερού σου χεριού, κάτι γαλάζια γράμματα, με καμμένο μπαρούτι; Είναι μια χρονολογία 1 Μαρτίου του 1815, ημέρα δηλαδή που ο Αυτοκράτορας βγήκε στις Κάννες. Για σήκωσε το μανίκι σου.

Ο Ψαθομάνας σήκωσε το μανίκι του. Όλοι είδαν χαραγμένα κάτι γράμματα.

Ο δυστυχισμένος εκείνος άνθρωπος, ύστερα, γύρισε προς τον κόσμο και τους δικαστές και τους κοίταξε μ' ένα χαμόγελο, που θα το θυμούνται ακόμα όσοι έτυχε να το δουν. Ήταν ένα θριαμβευτικό χαμόγελο, έδειχνε όμως και τόση απελπισία από την άλλη μεριά.

— Το βλέπετε λοιπόν πως εγώ είμαι ο Γιάννης Αγιάννης;

Όμως, μέσα σ' αυτή την αίθουσα δεν ήταν πια δικαστές, ούτε κατήγοροι, ούτε χωροφύλακες. Μονάχα ένα σωρό μάτια, καρφωμένα σ' ένα δυστυχισμένο άνθρωπο και καρδιές γεμάτες συγκίνηση. Κανείς δε συλλογίστηκε εκείνη τη στιγμή για πιο λόγο είχε πάει στο δικαστήριο.

Ήταν σίγουρο πια, πως αυτός ήταν ο Γιάννης Αγιάννης. Δε χωρούσε αμφιβολία.

Όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που 'ταν συναγμένοι στην αίθουσα του δικαστηρίου, ένιωσαν μονομιάς το μεγαλείο εκείνης της στιγμής, την απλή και γεμάτη μεγαλείο ιστορία ενός ανθρώπου που πήγαινε μονάχος του να παραδοθεί, για να μην καταδικαστεί ένας άλλος αθώος στη θέση του.

— Δε θέλω να σας κουράσω περισσότερο, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Εγώ φεύγω, αφού κανείς δεν έρχεται να με συλλάβει. Έχω τόσες δουλειές που με περιμένουν! Ο κύριος εισαγγελέας ξέρει πού μένω, ξέρει πού θα πάω τώρα, όποτε θέλει, ας στείλει να με πιάσουν!

Κίνησε κατά την έξοδο. Ούτε μια φωνή δεν ακούστηκε, ούτ' ένα χέρι δε σηκώθηκε για να τον εμποδίσει. Πέρασε μες απ' τον κόσμο αργά-αργά. Κανείς δεν είδε ποιος του άνοιξε την πόρτα, γιατί είναι σίγουρο, πως, μόλις έφτασε στην έξοδο, η πόρτα ήταν ανοιχτή. Στο κατώφλι, γύρισε πάλι και είπε:

— Είμαι στη διάθεση σας, κύριε Εισαγγελέα!

Βγήκε δξω, κι η πόρτα έκλεισε όπως είχε ανοίξει. Πάντα, αυτοί που μπορούν να κάνουν τέτοιες μεγάλες χειρονομίες στη ζωή τους, είναι σίγουροι ότι κάποιος, μες τον κόσμο, θα τους κάμει τόπο να

περάσουν, θα τους ανοίξει την πόρτα να βγουν, και ύστερα, μαλακά-μαλακά θα την κλείσει.

Σε μια ώρα, οι δικαστές έβγαλαν την απόφασή τους. Ο Γιαστούρας κηρύχτηκε αθώος, και τον άφησαν ελεύθερο αμέσως. Αυτός, κίνησε να φύγει απορημένος, πιστεύοντας μες στην ψυχή του πως σίγουρα, όλοι οι άνθρωποι ήταν τρελλοί. Ποτέ του δεν θα καταλάβαινε τι νόημα είχε όλη εκείνη η ιστορία και γιατί τον είχαν μπλέξει κι αυτόν στα καλά καθούμενα.

4
Η ΑΔΕΛΦΗ ΣΕΜΠΛΙΤΙΑ

Εκείνο το βράδυ, ύστερ' απ' τη δίκη, έστειλαν διαταγή στον Ιαβέρη να συλλάβει αμέσως τον Γιάννη Αγιάννη. Την άλλη μέρα πρωί-πρωί πήγε να τον πιάσει. Τον βρήκε πάνω απ' το προσκέφαλο της Φαντίνας, που πάγωσε από την τρομάρα της μόλις τον είδε. Τόσο πολύ μάλιστα απελπίστηκε στην ιδέα πως δεν ήταν πια τρόπος να την ξαναϊδεί την Τιτίκα της, ώστε πέθανε σε λίγη ώρα.

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ της έκλεισε τα μάτια και της μουρμούρισε λίγα λόγια στ' αυτί. Ύστερα, ακολούθησε τον Ιαβέρη, που τον έκλεισε μες στη φυλακή της πόλης.

Η σύλληψη του κυρίου Μαγδαληνή, συγκίνησε αφάνταστα όλους στο Μοντρέιγ. Είναι κρίμα όμως — δε μπορούμε να το κρύψουμε αυτό— μόλις άκουσαν «ήταν παλιός βαρυποινίτης», όλοι τον εγκατέλειψαν. Πριν περάσουν δυο ώρες, ξεχάστηκαν κιόλας όλα τα καλά που 'χε κάμει.

Τρείς-τέσσερις άνθρωποι μονάχα μες στην πόλη, του 'μειναν πιστοί. Ένας απ' αυτούς ήταν και η γερόντισσα που του φρόντιζε το σπίτι.

Το βράδυ της ίδιας μέρας, εκείνη η γριούλα καθόταν στην πολυθρόνα της, κατατρομαγμένη ακόμα, στριφογυρίζοντας στο κεφάλι της χίλιες-δυο στενόχωρες σκέψεις.

Την ώρα που συνήθιζε ο κύριος Μαγδαληνής να γυρνάει σπίτι, η κακόμοιρη η γυναίκα σηκώθηκε μηχανικά, πήρε τα κλειδιά της κάμαρας του κυρίου Μαγδαληνή και τη λάμπα που του 'δινε κάθε βράδυ για να βλέπει ν' ανεβαίνει τη σκάλα του σπιτιού του. Ύστερα, κρέμασε το κλειδί στο καρφί απ' όπου το παιρνε συνήθως εκείνος κι απόθεσε πλάι εκεί τη λάμπα αναμμένη, σα να τον περίμενε. Η καημένη η γριούλα όλα αυτά τα 'κανε έτσι ασυναίσθητα, χωρίς να συλλογίζεται.

Μονάχα ύστερ' από δυο ώρες, έβαλε μια φωνή:

— Για κοίτα! Ω Θεέ μου, κι εγώ έβαλα το κλειδί στο καρφί!

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, άνοιξε το τζαμάκι της πόρτας, ένα χέρι φάνηκε στο άνοιγμα, πήρε το κλειδί και τη λάμπα και την άναψε.

Η γριούλα τα 'χασε κι απόμεινε με το στόμα ανοιχτό, πήγε να βάλει μια φωνή, που σβήστηκε όμως μέσ' στο λαρύγγι της πριν προλάβει να τη βγάλει.

Ήταν ο κύριος Μαγδαληνής!

Για κάμποσην ώρα δε μπόρεσε να μιλήσει.

— Για τ' όνομα του Θεού, φώναξε στο τέλος, εγώ, κύριε Δήμαρχε, νόμιζα πως είσαστε...

Εκείνος αποτέλειωσε τη φράση της:

— Στη φυλακή! Ε! έτσι δεν είναι; της είπε. Έσπασα τα κάγκελα του παραθυριού, γλίστρησα στα κεραμίδια, από κει κύλησα κάτω και να 'μαι τώρα. Πάω πάνω, στο δωμάτιό μου. Πήγαινε να μου φέρεις την αδελφή Σεμπλιτία.

Η γριούλα έτρεξε γρήγορα-γρήγορα να κάμει αυτό που της είπε.

Αυτός ανέβηκε τη σκάλα για να πάει στο δωμάτιό του.

Έριξε μια ματιά ολόγυρα. Κανένα σημάδι δεν έδειχνε τι είχε γίνει την περασμένη νύχτα εκεί μέσα. Από 'να αρμάρι τράβηξε ένα πουκάμισό του και το ξέσκισε. Με τις λουρίδες αυτές τύλιξε τα δυο ασημένια καντηλέρια. Δε φαινόταν να βιάζεται, ούτε έδειχνε καμιά ταραχή.

Δυο σιγανά χτυπήματα ακούστηκαν στην πόρτα.

— Εμπρός! είπε.

Ήταν η αδελφή Σεμπλιτία

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε γράψει λίγες αράδες σ' ένα χαρτί που το 'δωσε τώρα στην καλόγρια λέγοντάς της:

— Αδελφή μου, δώστε το, σας παρακαλώ, στον εφημέριο, τούτο το χαρτί!

Το χαρτί ήταν διπλωμένο. Εκείνη το κοίταξε για λίγο.

— Μπορείτε να το διαβάσετε, της είπε.

Το άνοιξε και διάβασε:

> «Παρακαλώ τον Αιδεσιμότατο να φροντίζει γι' όλα όσα άφησα εδώ πέρα. Τον παρακαλώ, να πληρώσει τα έξοδα της δίκης μου, καθώς και ό,τι χρειαστεί για την ταφή της γυναίκας που πέθανε σήμερα. Ό,τι μείνει απ' την περιουσία μου, τον παρακαλώ να το μοιράσει στους φτωχούς».

Η καλόγρια κάτι πήγε να πει, δε βγήκε όμως φωνή απ' τα χείλη της, μονάχα, κάτι άναρθροι τόνοι. Στο τέλος, όμως, κατάφερε να πει:

— Μήπως θα 'θελε, ο κύριος Δήμαρχος, να δει, για τελευταία φορά, αυτή τη δυστυχισμένη τη γυναίκα;

— Όχι, της είπε, γιατί τώρα θα μ' έχουν πάρει κυνήγι!

Δεν πρόλαβε να τελειώσει την κουβέντα του κι άκουσαν ένα κρότο στη σκάλα. Φασαρία από βήματα που ανέβαιναν τα σκαλιά αντήχησε κι η γρια υπηρέτρια που φώναζε μ' όλη της τη δύναμη:

— Καλέ μου Κύριε, για τ' όνομα του Θεού, σας ορκίζομαι κανείς δεν ανέβηκε κει πάνω!

Μια αντρική φωνή της αποκρίθηκε:

— Κι όμως έχει φως το δωμάτιο.

Γνώρισαν τη φωνή του Ιαβέρη.

Το δωμάτιο ήταν έτσι φτιαγμένο που, όταν άνοιγε η πόρτα, η δεξιά γωνιά δε φαινόταν καθόλου. Ο Γιάννης Αγιάννης έσβησε το κερί και χώθηκε σ' εκείνη τη γωνία.

Η καλόγρια γονάτισε μπρος απ' το τραπέζι.

Η πόρτα άνοιξε και μπήκε μέσα ο Ιαβέρης,

Μες στο μισοσκόταδο ξεχώρισε την καλόγρια, κι έμεινε άφωνος. Στην αρχή, πήγε να τραβηχτεί και να βγει έξω.

Όμως, το καθήκον του τον έσπρωχνε ανελέητα να σταθεί εκεί και να εξετάσει. Γι' αυτό έμεινε στο κατώφλι και ρώτησε.

Η αδελφή Σεμπλιτία δεν είχε πει ψέμμα ποτέ, στη ζωή της. Ο Ιαβέρης το 'ξερε, και τη σεβόταν ξεχωριστά γι' αυτό της το χάρισμα.

— Αδελφή μου, της είπε, μόνη σας είσαστε στο δωμάτιο; Η καλόγρια γύρισε και τον κοίταξε κι είπε:

— Μάλιστα!

— Ξέρετε, είπε πάλι ο Ιαβέρης. Με συγχωρείτε που επιμένω. Θέλω όμως να μου πείτε μήπως είδατε απόψε, πουθενά, κάποιον, αυτό τον Γιάννη Αγιάννη, που δραπέτεψε απ' τη φυλακή, και ψάχνουμε τώρα να τον βρούμε. Δεν τον είδατε;

Η καλόγρια αποκρίθηκε:

— Όχι!

Είπε ψέματα. Είπε ψέματα μάλιστα δυο φορές συνέχεια, τη μια ύστερ' απ' την άλλη, χωρίς να διστάσει, γρήγορα - γρήγορα, όπως αποκρίνεται κανείς την ώρα που εξομολογιέται.

— Με συγχωρείτε, της είπε ο Ιαβέρης, και βγήκε όξω, χαιρετώντας τη με σεβασμό.

Τι άγια γυναίκα! Μ' όλη του την καρδιά της εύχεται κανείς να της συχωρεθεί στον ουρανό αυτό της το μοναδικό ψέμα!

Η διαβεβαίωση της καλόγριας ήταν κάτι απόλυτα σίγουρο για τον Ιαβέρη, τόσο που δεν του πήγε στο μυαλό καθόλου να σκεφτεί τι νόημα είχε το σβήσιμο του κεριού, λίγο πριν μπει αυτός στο δωμάτιο, και που το 'δε να καπνίζει πάνω στο τραπέζι.

Ύστερ' από μια ώρα, ένας άντρας ξεγλιστρούσε ανάμεσ' απ' τα δέντρα, μες στην καταχνιά. Ξεμάκραινε γρήγορα - γρήγορα απ' το Μοντρέιγ, τραβώντας για το Παρίσι.

Αυτός ο άνθρωπος ήταν ο Γιάννης Αγιάννης... Κρατούσε στα χέρια του ένα πακέτο και φορούσε ένα μακρύ πουκάμισο.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

1
ΤΙ ΓΡΑΨΑΝΕ ΤΟΤΕ ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Η *Μαύρη Σημαία* στις 25 Ιουλίου του 1823:

«... Η αστυνομία ανακάλυψε πως ο κύριος Μαγδαληνής ήταν ένας παλιός κατάδικος της Τουλόν, ο Γιάννης Αγιάννης. Φαίνεται ότι πριν τον συλλάβουν είχε κατορθώσει ν' αποσύρει τις καταθέσεις που είχε στην Τράπεζα Λαφίτ, δηλαδή πάνω από μισό εκατομμύριο....

Κάνεις δε μπόρεσε να βρει που τα 'χε κρυμμένα αυτά τα λεφτά, όταν τον είχαν πιάσει και ήταν κλεισμένος στο κάτεργο της Τουλόν».

Η *Εφημερίδα των Παρισίων* της ίδιας ημέρας:

«... Ένας παλιός βαρυποινίτης, που τον είχαν αφήσει ελεύθερο, εδώ και καιρό, θα δικαστεί από το κακουργοδικείο της πόλεως Β... Είχε κατορθώσει να ξεφύγει πάλι —έχει σωματική δύναμη αφάνταστη— αλλά, τρεις - τέσσαρες μέρες ύστερ' απ' την δραπέτευσή του τον ξανάπιασαν μες στο Παρίσι, την στιγμή που πήγαινε ν' ανεβεί σε ένα απ' τα ταξιδιωτικά αμάξια που πηγαίνουν απ' το Παρίσι στο Μονφερμέιγ...

Τον καταδίκασαν σε θάνατο... Ο βασιλεύς όμως, με την ανεξάντλητη επιείκεια που έχει, ελάττωσε την ποινή του σε ισόβια καταναγκαστικά έργα».

Η *Εφημερίδα της Τουλόν*:

«17 Νοεμβρίου 1823. Χτες, ένας κατάδικος που βρισκόταν στο κατάστρωμα του Ωρίωνος, προσπάθησε να σώσει ένα ναύτη, κι έπεσε στη θάλασσα. Πνίγηκε όμως. Δεν κατόρθωσαν να βρουν πουθενά το πτώμα του. Ήταν το Νο 9430 και τον λέγανε Γιάννη Αγιάννη».

2
ΤΟ ΝΕΡΟ ΣΤΟ ΜΟΝΦΕΡΜΕΪΓ

Το Μονφερμέιγ είναι ανάμεσα στο Λιβρύ και το Σελ, στα νότια άκρα της πεδιάδας που χωρίζει τον Ουρκ απ' το Μάρνη. Στα 1823, κοντά στο δάσος, ήταν ένα χωριό, όπου οι κάτοικοί του ζούσαν μια χαρά. Μονάχα το νερό ήταν λιγοστό γιατί η πεδιάδα βρίσκεται σε μεγάλο ύψος. Έπρεπε να το κουβαλούν από μακριά.

Ήταν ο φόβος και ο τρόμος της μικρής Τιτίκας. Επειδή λοιπόν, το καημένο το παιδάκι έτρεμε μήπως το στείλουν νύχτα να πάει στην πηγή, φρόντιζε πάντα να μη λείπει ποτέ το νερό απ' το σπίτι.

Τα Χριστούγεννα του 1823 όλοι γλέντισαν πάρα πολύ στο Μονφερμέιγ. Απ' το Παρίσι είχαν έρθει ένα σωρό άνθρωποι και γυρολόγοι που κατάφεραν να πάρουν, απ' τον κύριο Δήμαρχο, την άδεια να στήσουν τις παράγκες τους, στο μεγάλο δρόμο του χωριού.

Εκείνο το βράδυ, κάμποσοι αγωγιάτες και πολλοί πραματευτάδες κάθονταν και κουτσόπιναν, στο φως πέντ' έξι κεριών, στην ταβέρνα του Θερναδιέρου.

Είχαν έρθει και τέσσερεις ταξιδιώτες ξένοι. Η Τιτίκα συλλογιζόταν πως όλα αυτά δεν θα τις έβγαιναν σε καλό κι ήταν πολύ στενοχωρημένη. Τόνα της μάτι ήταν μαύρο από μια γροθιά που της είχε δώσει η κυρία Θερναρδιέρου.

Η Τιτίκα η καημένη, συλλογιζόταν πως είχε νυχτώσει κιόλας, και πως έπρεπε να γεμίσει με νερό τις καράφες των νεοφερμένων, στα δωμάτια που θα κοιμόνταν, και η κουβάδες της δεν είχαν στάλα νερό. Μέτραγε με αγωνία το κάθε λεπτό που περνούσε, και πόσο θα 'θελε να 'χε περάσει η νύχτα και να 'ταν πρωί, με ήλιο, με πολύ φως!

Ξαφνικά, κάποιος, από μια παρέα γυρολόγων που κάθονταν σ' ένα τραπέζι, μπήκε μες στην κουζίνα κι είπε μ' άγρια φωνή:

— Γιατί δε δώσατε στ' άλογό μου να πιει;

— Δε γίνεται, κάτι λάθος κάνεις, είπε η Θερναδιέρου.

— Άκου με μένα που σ' το λέω, κυρά μου, είπε ο πραματευτής.

Η Τιτίκα βγήκε κάτω από το τραπέζι που 'χε χωθεί.

— Κύριε, του 'πε, εγώ έδωσα στ' άλογό σας νερό.

Δεν ήταν όμως αλήθεια. Η Τιτίκα έλεγε ψέματα.

— Νάτα μας! Ένα πιτσιρίκι μια μπουκιά και να σου κολλάει τέτοιες χοντρές ψευτιές! ξεφώνισε ο πραματευτής. Παλιοκολλητήρι, σου λέω, δεν ήπιε σταλιά νερό τ' άλογό μου, ξέρω γω πως ξεφυσάει όταν διψά.

Η Τιτίκα επέμενε:

— Κι όμως, εγώ του 'δωσα νερό!

— Ας τ' αυτά, τώρα! είπε πολύ θυμωμένα ο γυρολόγος, δώσε γρήγορα νερό στ' άλογό μου κι άσ' τα

λόγια.

— Αν διψάει το ζώο πρέπει να πιει. Τούτη δω η σκυλίτσα θα πάει τώρα να του δώσει.

— Μα κυρία, είπε αδύναμη η Τιτίκα. Το νερό πάει, σώθηκε!

Η Θερναδιέρου άνοιξε την πόρτα του δρόμου:

— Τότε τράβα γρήγορα να φέρεις!

Η Τιτίκα έσκυψε το κεφάλι της και πήγε να πάρει έναν άδειο κουβά που τον είχαν βάλει στην άκρη του τζακιού. Αυτός ο κουβάς ήταν μεγαλύτερος από κείνη και το κοριτσάκι το καημένο θα μπορούσε να μπει μέσα και να καθήσει μια χαρά εκεί πέρα.

Η Θερναδιέρου πήγε κοντά στην πυροστιά μουρμουρίζοντας.

— Όσο νερό θέλεις, έχει η πηγή!

Ύστερα, πήγε και κάτι ανασκάλεψε σ' ένα συρτάρι.

— Άκου δω, παλιοκόριτσο, πρόσθεσε, στο γυρισμό να πάρεις ένα καρβέλι απ' το φούρναρη. Πάρε δεκαπέντε πεντάρες!

Η Τιτίκα βγήκε έξω, κλείνοντας πίσω της την πόρτα.

Η σειρά από τις μπαράγκες άρχιζε απ' την εκκλησία κι έφτανε έως το μαγαζί του Θερναδιέρου. Η τελευταία απ' όλες είχε παιγνίδια. Ένα σωρό λαμπρά πραματάκια, γυαλένια και τενεκεδένια, που δεν σ' άφηναν να πάρεις τα μάτια σου από πάνω τους. Στην πρώτη σειρά, μπρος-μπρος, ο έμπορος είχε βάλει μια πελώρια κούκλα, ντυμένη μ' ένα ροζ τούλινο φουστάνι, και χρυσή κορδελίτσα στο κεφάλι της. Είχε αληθινά μαλλιά, και τα μάτια της ήταν από σμάλτο. Η Επονίνα κι η Αζέλμα είχαν καθήσει ώρες ολόκληρες και τη χάζεψαν. Η Τιτίκα πάλι, στα κλεφτά, της είχε ρίξει κι από μια ματιά, όποτε περνούσε τρέχοντας καθώς πήγαινε για κανένα θέλημα.

Καθώς βγήκε η Τιτίκα απ' την πόρτα δε μπόρεσε να μη ρίξει τη ματιά της στην κούκλα, τη μ ε γ ά λ η κ υ ρ ί α — έτσι την έλεγε όταν ήταν μόνη της.

Το καημένο το κοριτσάκι στάθηκε σα να 'χε μαρμαρώσει. Ως εκείνη τη στιγμή δεν την είχε ιδεί πολύ κοντά την κούκλα. Ολόκληρο το μαγαζί της φάνηκε σαν παλάτι. Η κούκλα δεν ήταν κούκλα, ήταν κάτι σαν όραμα, σαν οπτασία.

Δε μπορούσε να ξεκολλήσει τα μάτια της από αυτό το υπέροχο μαγαζί. Όσο περισσότερο κοίταζε μέσα, τόσο πιο πολύ θαμπονόταν.

Είχε ολότελα ξεχαστεί σ' αυτή τη θέση, όταν, ξαφνικά, αντήχησε η άγρια φωνή της Θερναδιέρου που τη συνέφερε μονομιάς.

— Τι, ακόμα δεν ξεκίνησες, χαζόπραμα! Στάσου κι έρχομαι εγώ να σου δείξω...

Η Τιτίκα έγινε καπνός, με τον κουβά στο χέρι, το 'βαλε στα πόδια, κάνοντας όσο μεγαλύτερα βήματα μπορούσε.

Βγήκε τρέχοντας απ' το χωριό, μπήκε μες το δάσος τρέχοντας πάλι, χωρίς να κοιτάζει πια τίποτα, χωρίς ν' ακούει τίποτα. Έτσι καθώς έτρεχε, της ερχόταν να βάλει τα κλάματα.

Έτσι, έφτασε στην πηγή. Έσκυψε και βούτηξε τον κουβά μες το νερό. Καθώς πήγε να σκύψει δεν πρόσεξε πως κάτι κύλησε κάτω, απ' την τσέπη της ποδιάς της. Η Τιτίκα όμως δεν είδε ούτε άκουσε τίποτα. Είχε κυλήσει το νόμισμα που της είχε δώσει η Θερναδιέρου. Σ' ένα λεπτό, τράβηξε έξω τον κουβά, σχεδόν γεμάτο, και τον απόθεσε πάνω στα χόρτα.

Ένιωσε πως ήταν πολύ τσακισμένη απ' την κούραση. Πόσο θα 'θελε να μπορούσε να ξαναφύγει αμέσως για το χωριό, όμως, η προσπάθεια που 'χε κάμει για να γεμίσει και να σύρει έξω τον κουβά την είχαν αποτελειώσει. Δε μπορούσε να κάνει ούτ' ένα βήμα πια. Έπεσε χάμω στα χόρτα, κι έμεινε έτσι για πολλήν ώρα.

Έκλεισε τα μάτια της, ύστερα τα ξανάνοιξε, χωρίς να ξέρει γιατί το 'κανε, και χωρίς να μπορεί να κάμει αλλιώς. Ένιωσε τα χέρια της να παγώνουν, έτσι καθώς ήταν μουσκεμένα από το νερό. Σηκώθηκε πάνω. Την είχε πιάσει πάλι ο φόβος, ένας φόβος τρομερός κι ασυγκράτητος. Μια σκέψη μονάχα είχε τώρα: Να φύγει, να το βάλει στα πόδια, το γρηγορότερο. Να περάσει σαν αστραπή το δάσος, τα χωράφια, ως να φτάσει επιτέλους κοντά στα σπίτια, κοντά στα φωτισμένα παράθυρα, κοντά στ' αναμμένα κεριά. Τα μάτια της πέσανε στον κουβά, που βρισκόταν εμπρός της. Άρπαξε το χερούλι του και με τα δυο της χέρια. Κουραζόταν πολύ να τον σηκώνει. Έκανε έτσι κάμποσα βήματα, επειδή όμως ο κουβάς ήταν γεμάτος, ήταν πολύ βαρύς κι έτσι αναγκάστηκε να κάτσει κάτω στη γη για να ξεκουραστεί.

Πήρε μια βαθιά ανάσα κι ύστερα σηκώθηκε κι άρχισε πάλι να προχωρεί. Αυτή τη φορά περπάτησε κάπως περισσότερο. Πάλι όμως χρειάστηκε να σταθεί. Αφού ξαπόστασε λιγάκι, κίνησε πάλι για το χωριό. Το σιδερένιο χερούλι του κουβά της έκοβε το μικρό της χεράκι, που 'ταν ξυλιασμένο απ' το κρύο. Όποτε πάλι στεκόταν, το κρύο νερό, επειδή ο κουβάς ήταν γεμάτος, ξεχυνόταν από μέσα και της έβρεχε τα γυμνά της πόδια.

Προχωρούσε πολύ αργά. Προσπάθησε να λιγοστέψει τους σταθμούς που έκανε αναγκαστικά, και κοίταζε να πηγαίνει όσο μακρύτερα βαστούσαν τα πόδια της. Μάταια όμως! Λογάριασε πως έτσι καθώς πήγαινε θα 'θελε μια ώρα το λιγότερο για να φτάσει στου Θερναδιέρου και πως θα 'τρωγε σίγουρα ξύλο αν αργούσε τόσο. Ήταν απελπισμένη. Τι να 'κανε;

Σε μια στιγμή, αισθάνθηκε πως ο κουβάς είχε γίνει αλαφρότερος. Ένα χέρι, που της φάνηκε πελώριο, είχε χουφτώσει το χερούλι. Σήκωσε το κεφάλι της. Ήταν ένας άνθρωπος που 'χε φτάσει πίσω της ακριβώς, χωρίς να τον ακούσει διόλου. Χωρίς να της πει λέξη, είχε πιάσει το χερούλι του κουβά της.

Για κάθε άνθρωπο που θα συναντήσεις στη ζωή σου, το ένστικτό σου κάτι σου λέει.

Το παιδί δε φοβήθηκε καθόλου.

Ο ξένος της μίλησε:

— Παιδί μου, της είπε, αυτός εδώ ο κουβάς είναι πολύ βαρύς για σένα!

Η Τιτίκα σήκωσε το κεφάλι της και του αποκρίθηκε.

— Μάλιστα, κύριε!

— Δώστον μου, είπε αυτός. Θα τον κρατήσω εγώ!

Η Τιτίκα τον άφησε τον κουβά. Αυτός άρχισε να προχωρεί στο πλάι της.

— Βρε, αυτός είν' ασήκωτος, μουρμούρισε ο ξένος, μες τα δόντια του.

Ύστερα, πρόσθεσε:

— Πόσων χρονών είσαι μικρούλα μου;

— Όχτώ χρονών, κύριε!

— Και περπατάς πολλή ώρα μ' αυτόν εδώ τον κουβά;

— Έρχομαι απ' την πηγή που 'ναι μες στο δάσος.

— Θα πας μακρυα ακόμα;

— Ένα τέταρτο από δω.

Ο ξένος δε μίλησε για λίγο, ύστερα είπε απότομα:

— Δε μου λες, παιδί μου, μητέρα δεν έχεις;

— Δεν ξέρω, είπε το κοριτσάκι.

Πριν προλάβει ο ξένος να της ξαναμιλήσει, πρόσθεσε:

— Δεν πιστεύω. Τ' άλλα παιδιά έχουνε... Εγώ όμως... τίποτα...

Έγινε για κάμποση ώρα σιωπή. Ύστερα, ξανάπε η μικρή:

— Θαρρώ πως ποτέ μου δεν είχα μητέρα!

— Πώς σε λένε, παιδάκι μου: ρώτησε ο ξένος.

— Τιτίκα!

Ο άνθρωπος τινάχθηκε, σα να τον πέρασε ηλεκτρικό ρεύμα.

Σ' ένα λεπτό, την ξαναρώτησε:

— Πού μένεις, μικρούλα μου;

— Στο Μονφερμέιγ, αν το 'χετε ακουστά!

— Εκεί πας τώρα;

— Μάλιστα, κύριε.

— Ποιος σ' έστειλε, τέτοια ώρα νύχτα, να φέρεις νερό απ' το δάσος;

— Η κυρία Θερναδιέρου.

Ο ξένος ξαναρώτησε αδιάφορα τάχα, μα η φωνή του σα να 'τρεμε παράξενα:

— Τι είναι αυτή η κυρία Θερναδιέρου;

— Είναι η κυρά μου, είπε το κορίτσι. Αυτή έχει το χάνι του χωριού.

— Το χάνι, είπες; ρώτησε ο ξένος. Καλά, λοιπόν. Θα 'ρθω κι εγώ να κοιμηθώ εκεί απόψε. Άντε, δείξε μου το δρόμο.

— Ίσια μπροστά, του 'πε το κορίτσι.

Έφτασαν στο χωριό. Η Τιτίκα, μαζί με τον ξένο περνούσαν μες από τα δρομάκια. Πέρασαν κι απ' το φούρνο μπροστά, όμως η Τιτίκα δεν θυμήθηκε πως έπρεπε να πάει το καρβέλι στην κυρά της. Όταν ξεπέρασαν και την εκκλησία, ο ξένος, βλέποντας τις παράγκες απ' τη μια και την άλλη μεριά του δρόμου, τη ρώτησε:

— Έχετε πανηγύρι;

— Όχι κύριε! Είναι Χριστούγεννα!

Όταν έφτασαν πολύ κοντά στο χάνι, η Τιτίκα τον έπιασε δειλά απ' το μπράτσο.

— Κύριε!

— Τι τρέχει παιδί μου;

— Μ' αφήνετε τώρα να πάρω πάλι τον κουβά εγώ;

— Γιατί;

— Γιατί αν η κυρά μου δει πως μου τον έφερε κάποιος άλλος, θα με δείρει.

Ο ξένος της έδωσε τον κουβά. Σ' ένα λεπτό, φτάσανε στην πόρτα του χανιού. Η Θερναδιέρου παρουσιάστηκε κρατώντας στο χέρι της ένα κερί.

— Του λόγου σου είσαι, μουσίτσα; Δόξα τω Θεώ που κόπιασες επιτέλους! Φαίνεται πως χάζευες στο δρόμο, γελοία!

— Κυρία, είπε η Τιτίκα, αυτός ο Κύριος θέλει να μείνει εδώ απόψε.

Η Θερναδιέρου άλλαξε αμέσως φάτσα. Άφησε τη θυμωμένη της όψη και πήρε το υποχρεωτικό της χαμόγελο. Κοίταξε άπληστα το νεοφερμένο.

— Αυτός ο κύριος είναι;

— Μάλιστα, κυρία, είπε ο ξένος, φέρνοντας το χέρι του στο καπέλο του.

Οι πλούσιοι ταξιδιώτες δεν είναι ποτέ τόσο ευγενικοί. Η κίνηση αυτή του ξένου, και μια βιαστική επιθεώρηση που του 'καμε σ' ένα λεπτό, απ' το κουστούμι ως το πακέτο του, έσβησαν το

υποχρεωτικό χαμόγελο στην όψη της και ξαναφάνηκε το κατσούφικο μούτρο της.

— Πέρνα μέσα, άνθρωπέ μου!

Ο «άνθρωπος» μπήκε μέσα. Η Θερναδιέρου του 'ριξε μια ματιά ακόμα, προσέχοντας περισσότερο τη ρεντιγκότα του που 'ταν κίτρινη και τριμμένη, συμβουλεύτηκε με μια ματιά τον άντρα της που κουτσόπινε μαζί με τους αγωγιάτες, και του είπε:

— Αχ, κύριε! Πόσο λυπάμαι, που δεν μας έχει μείνει κρεβάτι στο ξενοδοχείο μας!

— Βάλτε με όπου θέλετε, είπε ο ξένος. Στο στάβλο, στην αποθήκη, θα πλερώσω σα να μου 'χατε δώσει δωμάτιο.

— Δυο φράγκα!

— Δυο φράγκα! Ας είναι έτσι!

— Εντάξει λοιπόν!

— Δυο φράγκα! είπε ένας αγωγιάτης στ' αυτί της Θερναδιέρου, ένα φράγκο δεν πρέπει να δώσει;

— Αυτός πρέπει να δώσει δυο, αποκρίθηκε η Θερναδιέρου με τον ίδιο τόνο. Εγώ δε νοικιάζω δωμάτια σε κακομοίρηδες σαν και τούτον εδώ!

— Καλά λέει, πρόσθεσε μαλακά ο άντρας της, ξεπέφτεις όταν σου 'ρχεται τέτοιος κόσμος μες στο μαγαζί σου!

3
ΜΙΑ ΚΟΥΚΛΑ ΜΠΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ

Ο ΞΕΝΟΣ αφού άφησε πάνω σ' ένα πάγκο το πακέτο του και το μπαστούνι του, πήγε και κάθησε σ' ένα τραπέζι. Η Τιτίκα σκοτώθηκε να του βάλει γρήγορα - γρήγορα μια μπουκάλα κρασί και ένα ποτήρι.

Αυτός έβρεξε λιγάκι τα χείλη του με το πιοτό. Ύστερα, γύρισε και κοίταξε το παιδί πολύ παράξενα.

Ξαφνικά, η Θερναδιέρου έβαλε μια φωνή:

— Δε μου λες; Που 'ναι το καρβέλι το ψωμί;

— Κυρία, ήταν κλειστός ο φούρνος.

— Αύριο θα ρωτήσω, εάν είν' έτσι, είπε η Θερναδιέρου, αν λοιπόν μου 'πες ψέματα, θα σε χορέψω εγώ για τα καλά. Δος μου τώρα τα λεπτά!

Η Τιτίκα έχωσε το χέρι της στην τσέπη της ποδιάς της κι έγινε πράσινη απ' την τρομάρα. Το νόμισμα δεν το 'βρισκε πουθενά.

— Δε μου λες, είπε η Θερναδιέρου, άκουσες τι σου είπα;

Η Τιτίκα αναποδογύρισε την τσέπη της. Δε βρήκε όμως τίποτα· είχε παγώσει ολόκληρη.

— Μήπως μου τα 'χασες τα λεφτά; μούγκρισε βραχνά η αγριογυναίκα, ή πας να μου τα βουτήξεις;

Άπλωσε το χέρι της για να πιάσει το καμουτσίκι απ' τη γωνιά κοντά στο τζάκι.

Αυτή η κίνησή της έδωσε στην Τιτίκα δύναμη και ξεφώνισε:

— Αχ, κυρία, λυπήσου με! Δεν το 'θελα! Δε θα το ξανακάνω.

Η Θερναδιέρου ξεκρέμασε το καμουτσίκι.

Στο μεταξύ, ο άνθρωπος με την κίτρινη ρεντικόντα έψαξε στην τσέπη του γιλέκου του, χωρίς όμως να τον προσέξει κανείς.

Η Τιτίκα κουβαριάστηκε μ' αγωνία στη γωνία του τζακιού, προσπαθώντας να συμμαζευτεί όσο μπορούσε και να κρύψει τα δόλια γυμνά της ποδαράκια. Η Θερναδιέρου σήκωσε το χέρι να τη χτυπήσει.

— Με συγχωρείτε, κυρία μου, είπε ο ξένος. Εδώ και λίγο, είδα κάτι τι που έπεσε απ' την τσέπη της μικρής και κύλισε πέρα. Ίσως αυτό ζητάτε!

Έσκυψε μονομιάς και φάνηκε να ψάχνει κάτω στο πάτωμα για ένα λεπτό.

— Να το, εδώ είναι, είπε και σηκώθηκε. Αυτό δε γυρεύετε;

Κι έδωσε ένα ασημένιο νόμισμα στη γυναίκα.

— Μάλιστα, αυτό είναι, είπε εκείνη.

Δεν ήταν όμως αυτό, γιατί το νόμισμα που της έδωσε ο ξένος ήταν έν' ασημένιο δίφραγκο. Αυτό όμως, μια κι ήταν μεγαλύτερο, τη συνέφερε κι έτσι δε μίλησε. Μονάχα, έριξε ένα άγριο βλέμμα στη μικρή και της είπε:

— Να μην ξαναγίνει αυτό! Άκουσες;

Η Τιτίκα χώθηκε πάλι στη «φωλιά» της —έτσι έλεγε η Θερναδιέρου την κρυψώνα της— και τα μεγάλα της μάτια που ήταν καρφωμένα πάνω στον ταξιδιώτη, άρχισαν να παίρνουν μιαν άγνωστη ως τα τότε και παράξενη έκφραση. Δεν έδειχναν μονάχα απλοϊκή απορία μα είχαν και πολλή εμπιστοσύνη στο κοίταγμά τους.

Σε λίγο, άνοιξε μια πόρτα και μπήκαν μέσα η Επονίνα κι η Αζέλμα. Ήρθαν κι έκατσαν στη ζέστη, στη γωνιά του τζακιού. Στα χέρια τους κρατούσαν μια κούκλα που τη στριφογύριζαν στα γόνατά τους, αφήνοντας, καθώς έπαιζαν, ένα σωρό χαρούμενες φωνίτσες.

Η κούκλα των κοριτσιών ήταν παλιά και σπασμένη, την Τιτίκα όμως δε φαινόταν να την πολυνοιάζει αυτό, γιατί εκείνη ποτέ στη ζωή της δεν είχε κούκλα δική της, μια κούκλα αληθινή.

Ξαφνικά, η Θερναδιέρου πρόσεξε πως αντί να δουλεύει η Τιτίκα καθόταν και χάζευε τις δυο μικρές που παίζανε.

— Σε τσάκωσα! ξεφώνισε. Ώστε αυτή τη δουλειά κανείς! ε; Θα σου δώσω τώρα δυο - τρεις καμουτσικιές, να σε μάθω εγώ!

Ο ξένος, χωρίς να σηκωθεί, γύρισε προς τη Θερναδιέρου.

— Κυρία μου, της είπε, μισογελώντας κάπως φοβισμένος, γιατί δεν τ' αφήνετε το καημένο να παίξει μια στάλα;

Εκείνη του αποκρίθηκε θυμωμένα:

— Αφού τρώει πρέπει να δουλεύει. Δεν την ταΐζω για να μου στρογγυλοκάθεται!

— Και τι δουλειά πρέπει να κάνει τώρα δα;

— Πλέκει κάλτσες για τα κοριτσάκια μου, που δεν έχουν και κοντεύουνε να γυρίζουνε ξυπόλητα.

Ο ξένος γύρισε και κοίταξε τα δόλια πόδια της Τιτίκας που ήταν μελανιασμένα απ' το κρύο, έτσι ξυπόλητη καθώς την είχαν. Ύστερα, εξακολούθησε:

— Πόσα λεφτά θα κάνει αυτό το ζευγάρι οι κάλτσες που θα έπλεκε τώρα;

— Ενάμισι φράγκο, το λιγότερο!

— Μου τις δίνετε εμένα για πέντε φράγκα; της είπε ο ξένος.

Ο Θερναδιέρος βρήκε πως είχε έρθει η ώρα να μπει κι αυτός στην κουβέντα.

— Μάλιστα, κύριε! Αφού έτσι το θέλετε, θα σας τις δώσουμε τις κάλτσες. Εμείς δεν αρνιόμαστε ποτέ τίποτα στους πελάτες μας.

— Το αγοράζω αυτό το ζευγάρι της κάλτσες, αποκρίθηκε ο ξένος, και μάλιστα το πληρώνω αμέσως τώρα, είπε βγάζοντας ένα πεντόφραγκο απ' την τσέπη του γιλέκου του.

Το ακούμπησε πάνω στο τραπέζι. Ύστερα, γύρισε προς το μέρος της Τιτίκας:

— Τώρα, παιδί μου, εγώ την ορίζω τη δουλειά σου, δική μου είναι. Κάτσε λοιπόν και παίξε.

Ο Θερναδιέρος ήρθε κοντά κι έβαλε το πεντόφραγκο στην τσέπη του γιλέκου του, χωρίς να πει λέξη.

Η Θερναδιέρου δεν μπορούσε να πει τώρα πια τίποτα. Δάγκασε τα χείλια της και το πρόσωπό της γέμισε μίσος.

Η καημενούλα η Τιτίκα έτρεμε ολόκληρη. Έκανε όμως λίγο κουράγιο και ρώτησε:

— Αλήθεια, κυρία! Κ ά ν ε ι να παίξω λιγάκι;

— Παίξε, ντε, καημένη, της είπε εκείνη με μια φωνή τρομερή.

— Ευχαριστώ κυρία! απάντησε η Τιτίκα.

Κι ενώ με το στόμα της ευχαριστούσε την αγριογυναίκα, η μικρή ψυχούλα της ήταν γεμάτη ευγνωμοσύνη για τον ξένο.

Η Τιτίκα άφησε στην άκρη το πλέξιμό της, δε βγήκε όμως απ' τη γωνιά που 'χε χωθεί. Πήρε μονάχα, από 'να κουτάκι που ήταν πίσω της, κάτι κουρέλια κι ένα μικρό μολυβένιο σπαθάκι.

Η Επονίνα κι η Αζέλμα δεν είχαν δώσει καμιά σημασία σ' ό,τι είχε γίνει. Διασκέδαζαν με το γατί. Είχαν πετάξει την κούκλα καταγής, κι η Επονίνα, που ήταν η μεγαλύτερη, προσπαθούσε να φασκιώσει το γάτο μ' ένα σωρό κουρέλια κόκκινα και μπλε, κι έλεγε στην αδερφή της:

— Βλέπεις, Αζέλμα, αυτό το γατάκι είναι μεγάλο γλέντι. Έλα να παίξουμε μ' αυτό!

Ενώ λοιπόν η Επονίνα κι η Αζέλμα φάσκιωναν το γατί και το βασάνιζαν με χίλιους - δυο τρόπους, η Τιτίκα φάσκιωνε το σπαθάκι της. Ύστερα το ξάπλωσε στην αγκαλιά της κι άρχισε να του τραγουδάει γλυκά για να το αποκοιμίσει.

Ξαφνικά όμως η Τιτίκα σταμάτησε. Λίγα βήματα παρέκει, ήταν πεταγμένη η κούκλα των δυο κοριτσών.

Άφησε το φασκιωμένο της το σπαθάκι να κυλήσει από τα χέρια της και στριφογύρισε τη ματιά της ολόγυρα στη σάλα. Βγήκε κάτω απ' το τραπέζι, περπατώντας με τα τέσσερα, κι αφού βεβαιώθηκε ξανά πως δεν την πρόσεχε κανείς, γλύστρησε ως εκεί που ήταν η κούκλα και την άρπαξε. Σ' ένα λεπτό, βρέθηκε πάλι στη θέση της. Κανείς, εκτός απ' τον ξένο, δεν την είχε προσέξει.

Όσο κι αν πρόσεξε η Τιτίκα, δεν είδε πως το 'να πόδι της κούκλας φ α ι ν ό τ α ν απόξω, έτσι καθώς το φώτιζε η λάμψη της φωτιάς που 'καιγε στο τζάκι. Αυτό το γυαλιστερό ροζ ποδαράκι, ξεχώριζε πολύ μες στη σκιά και, ξαφνικά, έπεσαν εκεί πάνω τα μάτια της Αζέλμας κι είπε στην Επονίνα:

— Για κοίτα!

Οι δυο μικρές στάθηκαν και την κοίταξαν μανιασμένες. Ώστε έτσι, είχε τολμήσει η κυρά να πιάσει την

κούκλα τους, τη δική τους την κούκλα!

Η Επονίνα σηκώθηκε, και χωρίς ν' αφήσει το γάτο, πήγε κοντά στη μητέρα της κι άρχισε να την τραβάει απ' τη φούστα.

— Μητέρα, είπε, για κοίτα κει!

Κι έδειξε με το δάχτυλο την Τιτίκα.

Το πρόσωπο της αγριογυναίκας πήρε εκείνη την απαίσια έκφραση που 'χαν αυτές οι γυναίκες και γι' αυτό τις φωνάζουν μέγαιρες.

Έμπηξε τις φωνές, πνιγμένη από την αγανάκτηση.

— Τιτίκα!

Η Τιτίκα τρεμούλιασε ολόκληρη, σα να 'χε γίνει σεισμός. Ξέσπασε σε δυνατά κλάματα.

Ο ξένος είχε σηκωθεί απ' τη θέση του στο μεταξύ.

— Τι τρέχει; ρώτησε.

— Δε βλέπετε τι γίνεται εκεί; είπε κι έδειξε το πειστήριο του εγκλήματος στα χέρια της Τιτίκας.

— Ε! και λοιπόν;

— Αυτό το ζητιανόπουλο, αποκρίθηκε η Θερναδιέρου, πήγε και πήρε την κούκλα των κοριτσιών μου!

— Γι' αυτό κάνετε όλη αυτή τη φασαρία; είπε ο ξένος. Ε! κι αν έπαιζε την κούκλα, τι θα πάθαιναν τα παιδιά;

— Την άγγιξε με τα βρωμόχερά της! εξακολούθησε η Θερναδιέρου. Με τα ελεεινά της τα βρωμόχερα!

Εκείνη τη στιγμή, η Τιτίκα δυνάμωσε το κλάμα της.

— Σκασμός! της είπε η κακιά η γυναίκα.

Ο ξένος πήγε κατά την πόρτα του δρόμου. Την άνοιξε και βγήκε όξω.

Μόλις χάθηκε στο σκοτάδι, βρήκε την ευκαιρία η παλιογυναίκα να δώσει μια γερή κλωτσιά στην Τιτίκα, που ήταν κάτω από το τραπέζι κι έβαλε κάτι κλάματα πολύ δυνατά.

Σε λίγο, η πόρτα άνοιξε πάλι, ο άνθρωπος ξαναπαρουσιάστηκε. Στα χέρια του κρατούσε εκείνη τη θαυμάσια κούκλα του μαγαζιού —μιλήσαμε πιο πάνω γι' αυτή— την έβαλε μπρος απ' την Τιτίκα και της είπε:

— Πάρ' τηνε, δική σου είναι!

Η Τιτίκα σήκωσε τα μάτια της. Καθώς ερχόταν κοντά της ο ξένος, με την κούκλα στα χέρια του, της

φάνηκε σαν ήλιος χρυσός. Δεν έκλαιγε τώρα πια, δε φώναζε, φαινόταν σα να μην τολμούσε ούτε την ανάσα της να πάρει.

Η Θερναδιέρου, η Επονίνα κι η Αζέλμα είχαν μαρμαρώσει στη θέση τους. Ακόμα κι αυτοί που κάθονταν στα τραπέζια είχαν σταματήσει και κοίταζαν. Μια μεγαλόπρεπη σιωπή είχε απλωθεί σ' όλη την ταβέρνα.

Ο ταβερνιάρης κοίταζε σα χαμένος, μια την κούκλα και μια τον ξένο. Τον χάζευε σα να 'βλεπε μπροστά του κανένα σακί γεμάτο λεφτά. Πήγε κοντά στη γυναίκα του και της μουρμούρισε στ' αυτί:

— Τούτο δω το πράμα, θα κάνει το λιγότερο τριάντα φράγκα, το νου σου, μην κάνεις καμιά βλακεία. Να του κανείς τεμενάδες αυτού του ξένου!

— Άντε λοιπόν, Τιτίκα, είπε η Θερναδιέρου, με μια φωνή που προσπαθούσε να την κάνει γλυκειά, χωρίς και να το καταφέρνει. Πάρε λοιπόν την κουκλίτσα σου!

Η Τιτίκα έκανε κουράγιο και ξετρύπωσε από κάτω απ' το τραπέζι που 'χε χωθεί.

— Μικρή μου, είπε χαϊδευτικά ο Θερναδιέρος, ο κύριος σου χαρίζει την κούκλα, πάρ' τηνε λοιπόν να παίξεις! Είναι δική σου. Σου την έδωσε!

Η Τιτίκα κοίταζε την περίφημη κούκλα, σαν τρομαγμένη. Έτσι θα ένοιωθε κι αν παρουσιαζόταν κανένας άνθρωπος μπροστά της και της έλεγε:

«Μικρή μου, είσαι η βασίλισσα της Γαλλίας!»

Της φαινόταν πως αν έκανε ν' απλώσει το χέρι της ν' αγγίξει την κούκλα, θα ξέσπαζε ο κεραυνός.

Ωστόσο, δεν μπορούσε πια να κρατηθεί. Στο τέλος πήγε κοντά και μουρμούρισε δειλά-δειλά στη Θερναδιέρου.

— Κυρία, μ' αφήνετε;

— Για τ' όνομα του Θεού! είπε η κυρά. Δική σου είναι, παιδί μου! Δεν άκουσες ότι ο κύριος σ' τη χάρισε;

— Αλήθεια, Κύριε, είπε η Τιτίκα, αλήθεια; Δική μου είν' η μεγάλη κυρία;

Τα μάτια του ξένου είχαν γεμίσει δάκρυα. Έκαμε ναι με το κεφάλι του στην Τιτίκα κι έβαλε το χέρι της «μεγάλης κυρίας» μες στο χεράκι του παιδιού.

Η Τιτίκα τράβηξε το χεράκι της, σα να την είχε ζεματίσει το χέρι της «κυρίας», και κοίταξε χάμω, τα πλακάκια της κουζίνας. Είχε βγάλει τη γλώσσα της έξω, ξαφνικά όμως, γύρισε κι άρπαξε βιαστικά την κούκλα.

— Θα τη βγάλω Κατερίνα, είπε.

Ήταν πολύ παράξενη εκείνη η στιγμή που τα κουρέλια της Τιτίκας ακούμπησαν κι έσφιξαν τις κορδέλες και τις ανάλαφρες ροζ μουσελίνες της κούκλας.

— Κυρία, είπε η μικρή» να τη βάλω την κούκλα, σε μια καρέκλα;

— Ναι, παιδί μου, αποκρίθηκε η Θερναδιέρου.

Τώρα πια, η Επονίνα κι η Αζέλμα κοίταζαν την Τιτίκα ζηλιάρικα.

Η Τιτίκα έβαλε την Κατερίνα σε μια καρέκλα, ύστερα, κάθησε κάτω, μπροστά της, κι έμεινε ακίνητη, χωρίς να βγάζει μιλιά, και την καμάρωνε.

— Παίξε λοιπόν, Τιτίκα! είπε ο ξένος.

— Μα παίζω! αποκρίθηκε το παιδί.

Αυτόν τον ξένο, σα να τον είχε στείλει η Θεία Πρόνοια στην Τιτίκα, εκείνη τη στιγμή. Για τη Θερναδιέρου ήταν ο πιο φριχτός άνθρωπος στον κόσμο. Ένιωσε πως τον μισούσε αφάνταστα.

Έστειλε γρήγορα - γρήγορα τις κόρες της να κοιμηθούν κι ύστερα ρώτησε τον κύριο με την κίτρινη ρεντιγκότα, αν μπορούσε να στείλει και την Τιτίκα να πλαγιάσει.

— Παρακουράστηκε σήμερα, το καημένο, πρόσθεσε, με μια φωνή γλυκιά, σα να 'ταν η μητέρα του κοριτσιού.

Η Τιτίκα πήγε να κοιμηθεί, κρατώντας στα χέρια της την Κατερίνα.

Ο άνθρωπος ακουμπούσε με τους αγκώνες πάνω στο τραπέζι, κι είχε ξανά αφαιρεθεί.

Πολλές ώρες κύλησαν έτσι.

Οι δυο Θερναδιέροι από περιέργεια έμειναν στη σάλα. Δε μπορούσαν όμως να κάνουν κι αλλιώς.

— Έτσι δα θα περάσει όλη τη νύχτα; μουρμούρισε η Θερναδιέρου.

Όταν χτύπησε δυο η ώρα δε μπορούσε πια να σταθεί στα πόδια της, κι είπε στον άντρα της:

— Εγώ πάω να πλαγιάσω. Κάνε ό,τι θέλεις εσύ!

Αυτός κάθησε σ' ένα τραπέζι κοντά σε μια γωνιά, άναψε ένα κερί κι άρχισε να διαβάζει το «Γαλλικό Ταχυδρόμο». Έτσι, πέρασε μια ώρα ακόμα.

Στο τέλος, ο Θερναδιέρος έβγαλε τον κούκο του, ήρθε κοντά στον ξένο και του 'πε σιγά και μαλακά:

— Ο κύριος δε θα πάει να κοιμηθεί;

— Καλά λες! είπε ο ξένος. Πού είναι ο στάβλος σου;

— Κύριε, τον έκοψε αυτός, χαμογελώντας, πάμε να σας δείξω πού θα κοιμηθείτε.

Πήρε στα χέρια του τη λάμπα. Ο ξένος σήκωσε απ' τον μπάγκο το δεματάκι του και το μπαστούνι και πήγαν σ' ένα δωμάτιο πολυτελέστατο, που του 'δειξε ο Θερναδιέρος.

— Τι είν' εδώ; είπε ο ταξιδιώτης.

— Είναι το δωμάτιο που κοιμήθηκα σαν ήμουνα γαμπρός, του αποκρίθηκε ο άλλος.

— Καλύτερα θα 'χα να με πήγαινες στο στάβλο σου! είπε ο ξένος απότομα.

Ο Θερναδιέρος έκαμε πως δεν κατάλαβε εκείνη τη διόλου κολακευτική γι' αυτόν σκέψη του ξένου. Άναψε δυο κεριά αμεταχείριστα που ήταν απάνω στο τζάκι, όπου έκαιγε μια πρώτης τάξεως φωτιά και το δωμάτιο ήταν πολύ ζεστό.

Ο Θερναδιέρος έφυγε. Η γυναίκα του είχε ξαπλώσει, μα δεν είχε αποκοιμηθεί. Όταν άκουσε το βήμα του άντρα της, γύρισε και του 'πε:

— Να το ξέρεις! Αύριο θα πετάξω όξω απ' την πόρτα την Τιτίκα!

— Σαν πολύ βιαστική μου 'γινες!

Δεν είπαν τίποτ' άλλο. Ύστερ' από λίγα λεπτά έσβησαν τη λάμπα.

Ο ξένος ακούμπησε σε μια γωνιά το μπαστούνι και το πακέτο του. Όταν έφυγε ο Θερναδιέρος, χώθηκε σε μια πολυθρόνα κι έμεινε σκεφτικός για πολλήν ώρα. Ύστερα, έβγαλε τα παπούτσια του, πήρε το 'να από τα δυο κεριά, έσβησε τ' άλλο, άνοιξε την πόρτα και βγήκε όξω απ' το δωμάτιο, κοιτάζοντας γύρω του σα να 'ψαχνε για να βρει κάτι. Πέρασε ένα διάδρομο κι έφτασε στη σκάλα. Εκεί, άκουσε έναν απαλό ήχο, σαν ανάσα παιδιού. Προχώρησε κατά κει απ' όπου ερχόταν ο ήχος κι έφτασε σε ένα τρίγωνο άνοιγμα, φτιαγμένο κάτω απ' τη σκάλα. Έβλεπες εκεί χιλίων-λογιών καλάθια και παλιά σταμνιά, γεμάτα σκόνη κι αράχνες. Έκει μέσα ήταν κι ένα κρεβάτι — αν δηλαδή γίνεται να πει κανείς κρεβάτι ένα αχυρένιο στρώμα χιλιοτρυπημένο και μια κουβέρτα τόσο ξεκουρελιασμενη ώστε να βλέπεις απανάμεσα, όλα τ' άχυρα απ' το στρώμα. Ήταν ριγμένο καταγής. Σ' αυτό το κρεβάτι κοιμόταν η Τιτίκα.

Ο άνθρωπος ήρθε κοντά και την κοίταξε. Η Τιτίκα κοιμόταν βαθιά, μ' όλα της τα ρούχα. Το χειμώνα δε γδυνόταν το βράδυ, για να κρυώνει λιγότερο στον ύπνο της. Είχε αγκαλιασμένη σφιχτά την κούκλα, που τα μεγάλα της μάτια λάμπανε στο σκοτάδι. Πλάι στο στρώμα της ήταν το 'να της τσόκαρο μονάχα.

Λίγο παρέκει φαινόταν η πόρτα μιας αρκετά μεγάλης κάμαρας.

Ο ξένος πήγε κοντά. Στο βάθος, μέσ' απ' το τζαμωτό, φαίνονταν δυο κάτασπρα κρεβατάκια, το 'να πλάι στο άλλο. Ήταν της Αζέλμας και της Επονίνας. Πίσω τους, μισοφαινόταν μια κούνια, χωρίς κουνουπιέρα, όπου κοιμόταν ένα μικρό αγοράκι.

Ο ξένος κατάλαβε πως εκείνο το δωμάτιο θα συγκοινωνούσε με την κρεβατοκάμαρα των Θερναδιέρων. Γύρισε να φύγει, όταν τα μάτια του πέσανε στο τζάκι. Δεν ήταν φωτιά αναμμένη, ούτε καν στάχτη έβλεπες εκεί γύρω. Κάτι τι όμως τράβηξε την προσοχή του ξένου. Ήταν δυο μικρά, κομψά παπουτσάκια, το 'να μεγαλύτερο απ' τ' άλλο. Ο ταξιδιώτης αμέσως συλλογίστηκε την όμορφη συνήθεια που 'χουν τα παιδιά ν' αφήνουν τα παπούτσια τους την παραμονή των Χριστουγέννων μπρος απ' το τζάκι, για να τους αφήσει η καλή τους νεράιδα ένα όμορφο δωράκι.

Ο ξένος έσκυψε και τα κοίταξε.

Η νεράιδα, δηλαδή η μητέρα τους, είχε κάμει κιόλας την επίσκεψή της κατά κει. Σε κάθε παπούτσι, έλαμπε ένα κατακαίνουριο πενηνταράκι.

Σηκώθηκε πάνω και γύρισε να φύγει, όταν, παράμερα, στο βάθος, στην πιο σκοτεινή γωνιά του τζακιού, πήρε κάτι άλλο το μάτι του. Ήταν το τσόκαρο της Τιτίκας.

Σ' αυτό μέσα δεν ήταν τίποτα.

Ο ξένος έψαξε το γιλέκο του, κι έβαλε μες στο παπουτσάκι της Τιτίκας ένα χρυσό ναπολεόνι.

Ύστερα, σιγά-σιγά, πήγε κατά το δωμάτιό του.

4
ΟΠΟΙΟΣ ΓΥΡΕΥΕΙ ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ ΠΕΦΤΕΙ ΕΞΩ

Την άλλη μέρα, πριν ξημερώσει, ο ξένος ξεκίνησε να φύγει. Η Θερναρδιέρου, μια κι είχε πάρει πια την απόφαση να «πετάξει έξω απ' την πόρτα την Τιτίκα», δέχτηκε μ' ενθουσιασμό την πρόταση που της έκαμε ο ξένος να του τη δώσει να την πάρει μαζί του. Ο ταβερνιάρης όμως δε δείχθηκε πρόθυμος. Δεν ήθελε ν' αφήσει την κακομοίρα την Τιτίκα να φύγει, χωρίς να βγάλει όσα πιο πολλά μπορούσε απ' αυτή την υπόθεση. Ζήτησε χίλια πεντακόσια φράγκα, που ο ξένος του τα 'δωσε χωρίς να τον παζαρέψει διόλου. Πήρε την Τιτίκα, και της έδωσε να φορέσει ένα μαύρο φουστανάκι που 'χε στο πακετάκι του.

Σε λίγα λεπτά ο ξένος και το κοριτσάκι έφευγαν απ' το Μονφερμέιγ.

Η ΘΕΡΝΑΔΙΕΡΟΥ κατά τη συνήθεια της είχε αφήσει τον άντρα της να κανονίσει το ζήτημα. Περίμενε να βγει κάτι σπουδαίο απ' όλην αυτή την ιστορία. Όταν επιτέλους έφυγε ο ταξιδιώτης με την Τιτίκα, ο Θερναδιέρος άφησε να περάσει λίγη ώρα κι ύστερα την πήρε κατά μέρος και της έδειξε τα χίλια πεντακόσια φράγκα.

— Αυτά είν' όλα κι όλα; του είπε.

Ήταν η πρώτη φορά, από τότε που έστησαν το νοικοκυριό τους, που τολμούσε να κριτικάρει τις πράξεις του αφέντη. Η κουβέντα της όμως έπιασε.

— Καλά λες, της είπε. Είμαι μεγάλος βλάκας. Για φέρε δω το καπέλο μου!

Δίπλωσε τα τρία χαρτονομίσματα, τα 'βαλε στην τσέπη του και βγήκε όξω γρήγορα-γρήγορα. Στην αρχή γελάστηκε και πήρε το δρόμο που πήγαινε δεξιά. Κάτι γειτονοι όμως του 'παν κατά πού είχε τραβήξει ο ξένος. Η Σουσουράδα κι αυτός είχαν πάρει το δρόμο που πήγαινε για το Λιβρύ. Τράβηξε λοιπόν κι ο Θερναδιέρος κατά κει, βαδίζοντας γρήγορα - γρήγορα και μονολογώντας:

«Αυτός ο άνθρωπος σίγουρα είναι θησαυροφυλάκιο σωστό. Ένα θησαυροφυλάκιο ντυμένο στα κίτρινα, κι εγώ είμαι μεγάλο ζώο. Στην αρχή έδωσε ένα δίφραγκο, ύστερα ένα πεντόφραγκο, ύστερα χίλια πεντακόσια φράγκα, κι όλα, με την ίδια ευκολία. Και δεκαπέντε χιλιάδες να του γύρευα θα μου τις έδινε. Τι θα κάνω όμως, θα τον βρω, και τότε τα ξαναλέμε».

Τα ρούχα πάλι τα μαύρα της μικρής, που τα 'χε φέρει μαζί του, όλ' αυτά ήταν πολύ παράξενα. Πολύ μεγάλο μυστήριο έκρυβε αυτή η υπόθεση. Κι όταν κανείς έχει στα χέρια του κάτι τέτοιο, δεν τ' αφήνει να του ξεφύγει. Όλες αυτές οι σκέψεις στριφογύριζαν στο κεφάλι του και του χαλούσαν το μυαλό.

Ξαφνικά, χτύπησε το μέτωπό του με το χέρι του, σαν κάποιος που λησμόνησε το σπουδαιότερο που 'χε να κάνει κι ετοιμάζεται να γυρίσει ξανά πίσω.

«Έπρεπε να πάρω και το ντουφέκι μου μαζί. Τι βλάκας που είμαι!»

Στάθηκε λιγάκι διστακτικός, μα σε λίγο σκέφτηκε:

«Ως να πάω και να 'ρθω, είπε, θα μου το στρίψουν οι κύριοι!»

Και συνέχισε το δρόμο του περπατώντας γρήγορα, και με πολλή σιγουριά. Κοίταζε ολόγυρα, σαν την

αλεπού που οσμίστηκε πέρδικα.

Έτσι ήταν, αφού πέρασε το βάλτο, πίσω από 'να θάμνο ξεχώρισε ένα καπέλο αντρικό, που πάνω του είχε στηρίξει πολλές ελπίδες. Ήταν το καπέλο του ξένου. Ο θάμνος ήταν χαμηλός. Ο Θερναδιέρος κατάλαβε πως αυτός κι η Τιτίκα είχαν καθίσει εκεί δα. Έκαμε λίγα βήματα ακόμα και βγήκε μπροστά τους ξαφνικά.

— Συγνώμην, κύριε, είπε με κομμένη την ανάσα. Πάρτε, σας παρακαλώ, πίσω τα χίλια πεντακόσια φράγκα σας.

Άπλωσε το χέρι του που κρατούσε τα 3 πεντακοσάρικα προς τον ξένο.

Ο ταξιδιώτης σήκωσε τα μάτια του και τον κοίταξε:

— Τι τρέχει; είπε.

Ο Θερναδιέρος αποκρίθηκε με σεβασμό:

— Θα πάρω πίσω την Τιτίκα, δηλαδή.

Η μικρή ανατρίχιασε σύγκορμη και μαζεύτηκε κοντά - κοντά στον άγνωστο. Αυτός δεν της μίλησε, κοίταξε μονάχα τον Θερναδιέρο μες στα μάτια πολλήν ώρα και είπε, τονίζοντας μια - μια τις συλλαβές:

— Θα την πά - ρεις πι - σω, λέ - ει, την Τι - τι - κα;

— Μάλιστα, κύριε, θα την πάρω. Θα σας εξηγήσω. Να τι σκέφτηκα. Στο κάτω-κάτω της γραφής δεν έχω και κανένα δικαίωμα να το δώσω το κορίτσι, σ' έναν ξένο. Εγώ, είμαι τίμιος άνθρωπος, ξέρετε. Το κορίτσι τούτο δεν είναι δικό μου. Η μητέρα του λείπει. Μου το παράδωσε στα χέρια μου, και σ' αυτήν πάλι θα το δώσω. Θα μου πείτε: η μητέρα της πάει, πέθανε. Μάλιστα έτσι είναι. Τότε, όμως, θα 'πρεπε να το δώσω το κορίτσι σ' έναν άνθρωπο που θα 'ρχόταν να μου φέρει κανένα γράμμα της, με την υπογραφή της. Έτσι πρέπει να γίνει!

Ο ξένος, χωρίς να μιλήσει, έψαξε την τσέπη του, κι ο Θερναδιέρος είδε τότε να ξαναπαρουσιάζεται το πορτοφόλι με τα λεφτά.

Η καρδιά του πήδησε απ' τη χαρά. «Εντάξει! είπε μέσα του. Καλά την έχω! Θα τσιμπήσω κάτι ακόμα!»

Ο ξένος άνοιξε το πορτοφόλι του και τράβηξε, όχι βέβαια καμιά φούχτα χαρτονομίσματα, όπως περίμενε ο αλιτήριος, αλλά ένα μικρό άσπρο χαρτάκι, που το ξεδίπλωσε και το 'δωσε ανοιχτό στο Θερναδιέρο, λέγοντάς του:

— Δίκιο έχεις! Για διάβασε εδώ!

Μοντρέιγ, 25 Μαρτίου 1823

«Δώστε, σας παρακαλώ, την Τιτίκα στον άνθρωπο που σας στέλνω. Θα σας πληρώσει όλα τα μικροέξοδα.

Σας χαιρετώ.

— Θα την ξέρεις, φαντάζομαι, την υπογραφή. Έτσι δεν είναι;

Ήταν η υπογραφή της Φαντίνας. Ο Θερναδιέρος τη γνώρισε αμέσως. Δεν είχε τίποτε άλλο να πει πια. Ο ξένος πρόσθεσε:

— Κράτα το αυτό το χαρτί για να μην έχεις την ίδια έγνοια πως θα σου το γυρέψει κανείς άλλος το παιδί.

Ο Θερναδιέρος άρχισε τις πονηριές.

— Καλά την πλαστογράφησες την υπογραφή της, μουρμούρισε μες στα δόντια του. Ας είναι κι έτσι.

Ύστερα, έκαμε μια τελευταία προσπάθεια, μες στην απελπισία του που 'χανε τέτοια ευκαιρία.

— Κύριε, είπε, πάει καλά. Αφού όμως είστε σεις που έστειλε, πρέπει να μου πληρώσετε όλα όσα μου χρωστάνε. Κι είναι ένα σωρό!

Ο ξένος σηκώθηκε ολόρθος κι είπε τινάζοντας τη σκόνη με το δάχτυλό του από το τριμένο του μανίκι.

— Κύριε Θερναδιέρε, τον περασμένο Γενάρη, η μητέρα της λογάριαζε πως σου χρώσταγε εκατόν είκοσι φράγκα. Τον Φεβρουάριο της έστειλες ένα λογαριασμό για πεντακόσια. Στο τέλος του Φεβρουάριου έλαβες τρακόσια φράγκα κι άλλα τόσα στις αρχές του Μάρτη. Από τότε, πάνε εννιά μήνες, προς δεκαπέντε φράγκα το μήνα —έτσι όπως ήταν η συμφωνία σας— μας κάνουν εκατόν τριανταπέντε φράγκα. Είχες λάβει εκατό φράγκα παραπάνω, ώστε μας μένουν μονάχα τριανταπέντε φράγκα. Τόσα σου χρωστάνε; Εγώ σου 'δωκα χίλια πεντακόσια, τι άλλο θέλεις ακόμα;

Ο Θερναδιέρος ένιωσε αυτό που νιώθει ο λύκος την ώρα που πιάνεται στην παγίδα.

«Ο διάβολος ο ίδιος είναι τούτος δω», συλλογίστηκε.

Έκαμε λοιπόν ό,τι κάνει κι ο λύκος όταν πιαστεί. Τινάχτηκε μ' όλη του τη δύναμη. Είχε δει πως με την αναίδεια, τα 'χε καταφέρει καλά ως εκείνη τη στιγμή.

— Κύριε! δεν ξέρω 'γώ πώς σε λένε, είπε αποφασιστικά κι αφήνοντας τις ευγένειες κατά μέρος, θα την πάρω πίσω την Τιτίκα αν δεν μου δώσεις χίλια τάλαρα.

Ο ξένος είπε ήσυχα - ήσυχα:

— Άντε, παιδί μου Τιτίκα, πάμε!

Έπιασε την Τιτίκα απ' το αριστερό χέρι και με το δεξί μάζεψε το μπαστούνι του που 'χε πέσει καταγής.

Ο Θερναδιέρος παρατήρησε τι πελώριος άνθρωπος ήταν ο ξένος και πόσο ερημικό ήταν το μέρος εκείνο.

Ο ταξιδιώτης μπήκε μες στο δάσος, μαζί με το παιδί, αφήνοντας τον ταβερνιάρη μονάχο κι αποσβολωμένο.

Καθώς ξεμάκραιναν ο Θερναδιέρος πρόσεξε τους πλατιούς του ώμους, που ήταν λιγάκι σκυφτός και

τις πελώριες γροθιές του. Ύστερα, κοίταξε το δικό του το κορμί. Τ' ασθενικά του μπράτσα και τ' αδύνατα χέρια. «Είμαι στ' αλήθεια πολύ ηλίθιος αφού βγήκα στο κυνήγι χωρίς το ντουφέκι μου!» σκέφθηκε.

Δεν ήθελε όμως και να τους χάσει ολότελα.

«Θέλω να δω κατά πού θα τραβήξουν», είπε μέσα του, κι άρχισε να τους παρακολουθεί από μακριά. Στα χέρια του είχαν μείνει δυο πράγματα: η κοροϊδία, δηλαδή το χαρτί με την υπογραφή «Φαντίνα», και τα χίλια πεντακόσια φράγκα για παρηγοριά.

Ο ξένος πήγαινε την Τιτίκα προς το Λιβρύ και το Μπιντώ. Περπατούσε αργά, με το κεφάλι κάτω, σαν κάτι να συλλογιζόταν και να 'ταν και θλιμμένος. Χειμώνας καθώς ήταν, τα δέντρα στο δάσος είχαν μείνει γυμνά, έτσι ο Θερναδιέρος μπορούσε και τους έβλεπε μένοντας πολύ μακρυά τους. Κάθε τόσο, ο ξένος γύριζε και κοίταζε αν τον παρακολουθούσε κανείς.

Ξαφνικά, ξεχώρισε τον Θερναδιέρο. Απότομα χάθηκε μαζί με την Τιτίκα σε μια τούφα δέντρα κι εξαφανίστηκαν πίσω της. «Βρε το διαβολάνθρωπο», συλλογίστηκε ο Θερναδιέρος κι άρχισε να τρέχει, σχεδόν προς το μέρος τους.

Επειδή τα δέντρα σ' εκείνο το μέρος ήταν πυκνά, αναγκάστηκε να τους πλησιάσει πάρα πολύ. Όταν ο ξένος έφτασε στο σύδεντρο, γύρισε πίσω του και κοίταξε. Ο Θερναδιέρος άδικα προσπάθησε να κρυφτεί μες στα κλαδιά, δεν τα κατάφερε καλά, γιατί στο τέλος τον είδε ο ταξιδιώτης. Του 'ριξε μιαν ανήσυχη ματιά, ύστερα όμως εξακολούθησε το δρόμο του. Ο Θερναδιέρος τον πήρε πάλι σιγά-σιγά από πίσω. Προχώρησαν έτσι καμιά τρακοσαριά βήματα. Ξαφνικά ο ξένος γύρισε ξανά το κεφάλι του και κοίταξε πίσω του. Είδε πάλι τον ξενοδόχο. Αυτή τη φορά, όμως, του 'ριξε μια ματιά τόσο άγρια και σκοτεινιασμένη, που ο Θερναδιέρος βρήκε «άσκοπο» να τον ακολουθήσει πιο πέρα και γύρισε πίσω στο χωριό.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

1
ΔΥΟ ΑΤΥΧΟΙ ΜΑΖΙ ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ ΖΟΥΝ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ δεν είχε πνιγεί.

Όταν έπεσε στη θάλασσα δεν είχε χειροπέδες στα χέρια του. Κολύμπησε κάμποσο, κάνοντας συνεχώς βουτιές για να μη φαίνεται κι έφτασε, στο τέλος, στην παραλία... Ύστερα, πήγε στο Παρίσι. Τον είδαμε πώς πήγε στο Μονφερμέιγ. Όλοι πίστευαν πως είχε πνιγεί κι έτσι κανένας δεν έψαχνε πια να τον βρει.

Το βράδυ της μέρας που γλίτωσε την Τιτίκα απ' τα νύχια του Θερναδιέρου, ο Γιάννης Αγιάννης γύρισε στο Παρίσι. Μπήκε στην πόλη, μαζί με το παιδί, απ' την Πύλη του Μονσώ. Ανέβηκαν, ύστερα, σ' ένα κλειστό αμάξι που τους πήγε στην πλατεία του Αστεροσκοπείου. Εκεί κατέβηκαν, πλήρωσε τον αμαξά, έπιασε την Τιτίκα απ' το χέρι, κι οι δυο τους, μες στο σκοτάδι, τράβηξαν για τη Λεωφόρο του Νοσοκομείου.

Εκείνη η μέρα της είχε φανεί πολύ παράξενη της Τιτίκας. Δεν παραπονιόταν, μα φαινόταν ολοκάθαρα η κούρασή της, κι ο Γιάννης Αγιάννης, εκτός απ' αυτό, το κατάλαβε κι απ' το χέρι της που βάραινε ολοένα και περισσότερο μες στο δικό του. Την πήρε στην αγκαλιά του. Η Τιτίκα, χωρίς ν' αφήσει την Κατερίνα, έγειρε το κεφάλι της στον ώμο του κι αποκοιμήθηκε.

Μπροστά σ' ένα σπίτι στάθηκε ο Γιάννης Αγιάννης. Οι ταχυδρόμοι, αυτό το σπίτι, το λέγανε το νούμερο 50 - 52, σ' ολόκληρη όμως τη συνοικία όλοι το 'ξεραν για το «παλιόσπιτο Κόρακα». Έψαξε στην τσέπη του, βρήκε ένα κλειδί, άνοιξε την πόρτα και μπήκαν μέσα. Ύστερα έκλεισε πάλι την ξώπορτα προσεχτικά κι ανέβηκε τη σκάλα, κρατώντας ακόμα την Τιτίκα στα χέρια του.

Μπήκαν μέσα σ' ένα δωμάτιο, κι έκλεισε γρήγορα την πόρτα του. Ήταν μια κάμαρα αρκετά ευρύχωρη με δυο-τρία έπιπλα μέσα. Έβλεπες δηλαδή, ένα τραπέζι, κάτι καρέκλες κι ένα στρώμα καταγής. Σε μια γωνιά είχε ένα τζάκι που ήταν ένα άλλο δωμάτιο μικρό, μ' ένα κρεβατάκι. Ο Γιάννης Αγιάννης έφερε το παιδί και το ξάπλωσε πάνω σ' αυτό το κρεβάτι, χωρίς να το ξυπνήσει.

Ύστερα, έσκυψε και φίλησε το χεράκι της μικρής. Κάτι τι καινούριο και πρωτόγνωρο γεννιόταν μέσα του. Ο Γιάννης Αγιάννης δεν είχε αγαπήσει ποτέ κανέναν στη ζωή του. Από είκοσι πέντε χρονών είχε βρεθεί μονάχος του στον κόσμο. Τώρα λοιπόν, ό,τι καλό είχε μέσα του, όλο το απόθεμα της αγάπης και της στοργής που 'χε η ψυχή του και που δεν είχε ξοδευτεί για κανένα, ξύπνησε μονομιάς στο αντίκρυσμα αυτουνού του παιδιού.

Η δόλια γέρικη καρδιά του ήταν ακόμα τόσο πολύ νέα!

Οι πρώτες μέρες κύλησαν έξοχα.

Ο Γιάννης Αγιάννης το 'χε διαλέξει καλά το καταφύγιό τους. Ένιωθε εκεί μέσα απόλυτη ασφάλεια. Το πρώτο πάτωμα είχε πολλά δωμάτια. Μονάχα το ένα ήταν νοικιασμένο όμως. Έμενε εκεί μια γριούλα που συγύριζε και το νοικοκυριό του Γιάννη Αγιάννη. Ολόκληρο το άλλο σπίτι ήταν αδειανό.

Αυτή η γρια —ήταν η μοναδική νοικάρισσα— ήταν και η θυρωρός του σπιτιού κι είχε νοικιάσει, την παραμονή των Χριστουγέννων, αυτό το δωμάτιο, στον Γιάννη Αγιάννη. Της είχε πει πως ήταν μικροεισοδηματίας και ότι θα 'μενε στο σπίτι με την εγγονούλα του.

Πολλές βδομάδες πέρασαν έτσι. Μέσα σ' εκείνο το παλιοδωμάτιο τα δυο δύστυχα πλάσματα ζούσαν πολύ ευτυχισμένα.

Απ' τη στιγμή που ξύπναγε η Τιτίκα, την αυγή, γέλαγε, χόρευε, έπαιζε και τραγουδούσε.

Ο Γιάννης Αγιάννης άρχισε να την μαθαίνει γράμματα, κι ήταν μεγάλη η χαρά του όταν την έβλεπε να παίζει εκεί μπροστά του και να λέει χίλιες κουβεντούλες. Της μίλαγε για τη μητέρα της ταχτικά. Την έμαθε να κάνει την προσευχή της κάθε μέρα.

Τον έλεγε «πατέρα», δεν τον ήξερε μ' άλλο όνομα.

2
ΟΤΑΝ ΕΝΑ ΠΕΝΤΟΦΡΑΓΚΟ ΠΕΣΕΙ ΚΑΤΑΓΗΣ ΚΑΝΕΙ ΠΟΛΛΗ ΦΑΣΑΡΙΑ!

ΚΟΝΤΑ στην εκκλησία του Αγίου Μεντάρ καθότανε ένας φτωχός, ακουμπισμένος στο περβάζι ενός ξεροπήγαδου, και κάθε που περνούσε από κει ο Γιάννης Αγιάννης του 'δινε ελεημοσύνη μ' όλη του την καρδιά. Όσοι δεν τον χώνευαν το ζητιάνο λέγανε πως ήταν «της αστυνομίας». Ήταν ένα γεροντάκι καμιά εξηνταπενταριά χρονώ που μουρμούραγε όλη την ώρα προσευχές.

Ένα βράδυ που περνούσε από κει ο Γιάννης Αγιάννης, χωρίς να 'χει μαζί του την Τιτίκα, είδε το ζητιάνο στην συνηθισμένη του θέση, κάτω απ' το φανάρι του δρόμου που μόλις το 'χαν ανάψει. Έλεγε πάλι τις προσευχές του, όπως πάντα, και ήταν σκυμμένος καταγής. Ο Γιάννης Αγιάννης πήγε κοντά του και του 'βαλε, όπως συνήθως, μια πεντάρα στο χέρι. Ο ζητιάνος σήκωσε ξαφνικά το κεφάλι του και κοίταξε μες τα μάτια τον Γιάννη Αγιάννη. Ύστερα, έσκυψε πάλι κάτω. Ο Γιάννης Αγιάννης ανατρίχιασε, του φάνηκε, πως στο αδύνατο φως του φεγγαριού είχε αντικρύσει μια γνώριμη και φοβερή φάτσα —όχι, δεν ήταν η ήμερη φυσιογνωμία του γερο-ζητιάνου. Ήταν σα να 'χε βρεθεί ξαφνικά μες στο σκοτάδι, απέναντι σε τίγρη. Έκαμε πίσω παγωμένος απ' την τρομάρα, με την ανάσα κομμένη, και μη τολμώντας ούτε να μιλήσει, ούτε να μείνει, ούτε στα πόδια να το βάλει. Καθόταν μονάχα και κοίταζε τον ζητιάνο που 'χε πάλι σκύψει το κεφάλι του και δεν φαινόταν πια να τον προσέχει διόλου. Την παράξενη εκείνη στιγμή κάποιο ένστικτο, ίσως το ένστικτο της αυτοσυντηρήσεως, έκαμε τον Γιάννη Αγιάννη να μη βγάλει τσιμουδιά. Ο ζητιάνος είχε το ίδιο σουλούπι, την ίδια όψη που 'χε κάθε μέρα.

«Μπα! είπε μέσα του ο Γιάννης Αγιάννης, δεν είμαι στα καλά μου! Ορθός κοιμάμαι. Δε γίνεται να 'ναι έτσι. Μου φάνηκε!»

Γύρισε σπίτι πολύ ταραγμένος.

Είχε νομίσει πως είδε μπροστά του τον Ιαβέρη. Δεν τολμούσε όμως να το εμπιστευτεί αυτό ούτε στον ίδιο τον εαυτό του.

Τη νύχτα, το ξανασυλλογίστηκε το πράγμα, και λυπήθηκε που δεν του 'χε μιλήσει, γιατί έτσι θα τον ανάγκαζε να σηκώσει ξανά το κεφάλι του και θα μπορούσε να τον κοιτάξει καλύτερα.

Την άλλη μέρα, κατά το σούρουπο, πήγε πάλι στο ίδιο μέρος. Ο ζητιάνος ήταν στη συνηθισμένη του θέση.

— Καλησπέρα παπούλη!... είπε θαρρετά ο Γιάννης Αγιάννης και του 'δωσε μια πεντάρα.

Ο γέρος γύρισε και του 'πε με παραπονιάρικη φωνή.

— Ευχαριστώ, καλέ μου κύριε.

Ήταν ο γερο-ζητιάνος.

Ο Γιάννης Αγιάννης χάρηκε πολύ. Ένοιωσε πάλι ασφαλισμένος. Έσκασε στα γέλια. «Πώς μου πήγε το μυαλό στον Ιαβέρη; Δεν είμαι στα καλά μου!» συλλογίστηκε. «Αυτό μου 'λειπε τώρα, ν' αρχίσω να βλέπω φαντάσματα, στα καλά καθούμενα». Δεν τα ξανασκέφτηκε από τότε όλ' αυτά.

Ύστερ' από κάμποσες μέρες, θα 'ταν οχτώ η ώρα το βράδυ, —εκεί που καθόταν με την Τιτίκα στο δωμάτιό της και την είχε βάλει να του συλλαβίζει δυνατά το μάθημά της, άκουσε ξαφνικά ν' ανοίγει κάποιος την ξώπορτα του σπιτιού. Παραξενεύτηκε πολύ μ' αυτόν, γιατί η γριούλα κοιμόταν πάντα

μόλις σουρούπωνε, για να μην ξοδεύει κεριά. Ο Γιάννης Αγιάννης έκαμε νόημα στην Τιτίκα να σωπάσει. Άκουσε ν' ανεβαίνει κάποιος τη σκάλα. Μπορεί να 'ταν κι η γριά, που ίσως να 'χε αρρωστήσει και να 'χε πάει ως το φαρμακοποιό για να πάρει φάρμακα. Ο Γιάννης Αγιάννης αφουγκράστηκε. Το βήμα ήταν βαρύ και φαινόταν αντρικό. Όμως η γριούλα φορούσε κάτι μεγάλα και βαριά παπούτσια και μπορεί να γελαστεί κανείς εύκολα, γιατί η περπατησιά της γριάς μοιάζει πολύ με του άντρα το βήμα. Έσβησε αμέσως τη λάμπα του.

Είχε στείλει την Τιτίκα σιγά - σιγά να πλαγιάσει, λέγοντάς της στ' αυτί:

— Πήγαινε να ξαπλώσεις, πουλάκι μου!

Καθώς έσκυβε να την φιλήσει, τα βήματα στάθηκαν. Ο Γιάννης Αγιάννης έμεινε ακίνητος χωρίς να βγάλει λέξη, με τη ράχη γυρισμένη κατά την πόρτα, κρατώντας και την αναπνοή του ακόμα μες στο σκοτάδι. Ύστερ' από κάμποση ώρα, μια και δεν άκουγε τίποτα, γύρισε χωρίς να κάνει θόρυβο και καθώς έκαμε να κοιτάξει την πόρτα της κάμαράς του, είδε ένα φως μέσ' απ' την κλειδαρότρυπα. Ήταν σίγουρο τώρα πια. Κάποιος απέξω, κρατούσε μια λάμπα στα χέρια του και αφουγκραζόταν. Σε λίγα λεπτά, το φως χάθηκε. Μονάχα που δεν άκουσε βήματα, πράμα που έδειχνε καθαρά ότι αυτός που 'χε 'ρθει να κρυφακούσει στην πόρτα, είχε βγάλει τα παπούτσια του.

Ο Γιάννης Αγιάννης έπεσε στο κρεβάτι με τα ρούχα και δεν έκλεισε μάτι όλη τη νύχτα.

Τα ξημερώματα που αποκοιμήθηκε πια ψόφιος απ' την κούραση και την αγωνία, ξύπνησε ξαφνικά απ' το τρίξιμο μιας πόρτας που άνοιγε στο βάθος του διαδρόμου. Ακούστηκε πάλι το ίδιο το βήμα αυτουνού που είχε ανέβει την περασμένη νύχτα τη σκάλα. Το βήμα πλησίαζε. Έβαλε λοιπόν ο Γιάννης Αγιάννης το μάτι του στη κλειδαρότρυπα, ελπίζοντας να ξεχωρίσει τη φάτσα του ανθρώπου τη στιγμή που θα περνούσε μπροστά απ' το δωμάτιο. Ήταν, πραγματικά, ένας άντρας. Πέρασε μπρος στο δωμάτιο του Γιάννη Αγιάννη, χωρίς να σταθεί αυτή τη φορά. Ο διάδρομος ήταν ακόμα πολύ σκοτεινός κι έτσι το πρόσωπό του δε φάνηκε. Όταν όμως έφτασε στην πόρτα, μια αχτίνα φως που 'πεσε πάνω του, τον φώτισε λιγάκι, κι έτσι, ο Γιάννης Αγιάννης είδε καλά την πλάτη του. Ήταν ένας ψηλόσωμος άντρας. Φορούσε μακρυά μαύρη ρεντιγκότα και κρατούσε ένα μπαστούνι στη μασχάλη του. Ήταν η φοβερή σιλουέττα του Ιαβέρη.

Ο Γιάννης Αγιάννης, αν ήθελε, μπορούσε να πάει στο παράθυρο για να τον ιδεί όταν θα 'βγαινε στο δρόμο. Θα 'πρεπε όμως ν' ανοίξει το παράθυρο, και δεν τόλμησε.

Κατά τις εφτά η ώρα το πρωί, όταν ήρθε η γρια να του συγυρίσει το δωμάτιο, ο Γιάννης Αγιάννης την κοίταξε καλά -καλά, από πάνω ως κάτω, δεν τη ρώτησε όμως τίποτα.

Αυτή μονάχα, την ώρα που σκούπιζε, του είπε:

— Ακούσατε, κύριε, κάποιον που ήρθε απόψε το βράδυ στο σπίτι;

— Καλά λες, της αποκρίθηκε με μεγάλη φυσικότητα. Τι ήταν;

— Είναι ένας καινούριος νοικάρης, είπε η γριά.

— Πώς τον λένε;

— Δεν καλοθυμάμαι, Ντυμόν ή Ντωμόν, μου φαίνεται.

— Και τι δουλειά κάνει αυτός ο κύριος Ντυμόν;

Η γριά τον κοίταξε με τα μικρά πονηρά ματάκια της κι αποκρίθηκε.

— Κάτι εισοδηματάκια, έχει κι αυτός, όπως και του λόγου σας!

Ίσως να μην το 'πε επίτηδες αυτό το τελευταίο, ο Γιάννης Αγιάννης όμως πολύ την υποψιάστηκε.

Όταν τέλειωσε το συμμάζεμα της κάμαρας και βγήκε όξω, μάζεψε γρήγορα - γρήγορα καμιά εκατοστή φράγκα που τα 'χε μέσα σ' ένα ντουλάπι και τα 'χωσε στην τσέπη του. Πρόσεξε πολύ να μην κάνει καθόλου φασαρία, σε μια στιγμή όμως, του ξέφυγε από τα χέρια του ένα πεντόφραγκο και κύλησε κουδουνίζοντας στα πλακάκια.

Κατά το σούρουπο, κατέβηκε κάτω στην ξώπορτα. Γύρισε και κύτταξε προσεχτικά απ' όλες τις μεριές μήπως έβλεπε τίποτα ύποπτο. Δεν είδε ψυχή. Ο δρόμος φαινόταν ολότελα έρημος. Η αλήθεια είναι πως μπορούσε να 'χε κρυφτεί, μια χαρά, πίσω από κανένα δέντρο, όποιος ήθελε.

Ανέβηκε πάλι απάνω.

— Έλα, είπε της Τιτίκας.

Την έπιασε απ' το χέρι και βγήκαν έξω μαζί.

3
Ο ΓΕΡΟΣ ΜΕ ΤΟ ΚΟΥΔΟΥΝΑΚΙ

Ο Γιάννης Αγιάννης, μαζί με την Τιτίκα έκοψαν από ένα σωρό δρομάκια και στενά, στρίβοντας ολοένα, μες στο σκοτάδι, για να χάσουν τα ίχνη τους όσοι μπορεί να τους παρακολουθούσαν. Δεν τα κατάφεραν όμως να ξεγελάσουν τον Ιαβέρη και τους ανθρώπους του. Ξαφνικά, ο Γιάννης Αγιάννης βρέθηκε σε ένα στενάκι αδιέξοδο, και το μόνο που του 'μενε τώρα πια ήταν να κρυφτεί κάπου εκεί, μη και αν έκανε να βγει θα τον έπιαναν σίγουρα. Σκάλωσε λοιπόν πάνω στη μάντρα που του 'κλεινε το δρόμο, ύστερα τράβηξε πάνω μ' ένα σκοινί, που 'βγαλε απ' το φανάρι του δρόμου, την Τιτίκα, κι οι δυο τους μαζί βρέθηκαν μέσα σ' έναν κήπο. Ήταν ένας πελώριος κήπος, έρημος και γεμάτος μυστήριο. Η Τιτίκα είχε παραλύσει από την κούραση και το φόβο, και, στο τέλος, αποκοιμήθηκε.

ΚΑΘΗΣΕ και κοίταξε για πολλήν ώρα την Τιτίκα που είχε γείρει το κεφάλι της πάνω σε μια πέτρα κι είχε αποκοιμηθεί. Μ' όλο που ήταν βυθισμένος ο Γιάννης Αγιάννης, σ' ένα σωρό σκέψεις, κάθε λίγο και λιγάκι, άκουγε έναν παράξενο ήχο. Σα να χτυπούσαν κανένα κουδουνάκι.

Στο τέλος, γύρισε ο Γιάννης Αγιάννης και κοίταξε ολόγυρα. Κάποιος άνθρωπος ήταν μες στον κήπο.

Ο Γιάννης Αγιάννης άρχισε πάλι να τρέμει, όπως όλοι οι δυστυχισμένοι κι οι άτυχοι, όταν βλέπουν πως ένα κακό τους κυνηγά χωρίς να τους αφήνει να πάρουν ανάσα. Καταλάβαινε πως ο Ιαβέρης κι οι άνθρωποί του δε θα 'χαν φύγει ακόμα απ' το δρόμο, ή κι αν είχαν πάει παρακάτω, σίγουρα θα 'χαν αφήσει πίσω κάμποσους να φυλάνε καραούλι. Αν λοιπόν τώρα, αυτός που βρισκόταν εκείνη τη στιγμή στον κήπο, τον έβλεπε, σίγουρα θα τον έπαιρνε για κλέφτη και θα φώναζε βοήθεια. Έτσι όμως θα τον πρόδωνε, γιατί αυτοί που φύλαγαν απ' έξω θα τον άκουγαν.

Το πιο παράξενο απ' όλα ήταν πως ό,τι κίνηση και να 'κανε εκείνος ο άγνωστος, το κουδουνάκι χτύπαγε. Φαινόταν καθαρά. Έπρεπε να 'ταν δεμένο πάνω στα ρούχα του. Γιατί όμως; Γιατί αυτός ο άγνωστος είχε κρεμάσει στα ρούχα του το κουδουνάκι, σαν κανένα κριάρι;

Καθώς αναρωτιόταν όλ' αυτά, μονάχος του, σε μια στιγμή, έπιασε τα χεράκια της Τιτίκας κι είδε πως ήταν παγωμένα.

— Αχ, Θεέ μου! μουρμούρισε.

Της μίλησε σιγανά:

— Τιτίκα μου!

Δεν άνοιξε όμως τα μάτια της. Την τίναξε με δύναμη. Δεν μπόρεσε να την ξυπνήσει και πάλι.

«Μήπως πέθανε;» αναρωτήθηκε και σηκώθηκε ορθός, τρέμοντας ολόκληρος από την αγωνία. Μονομιάς, θυμήθηκε πως είχε ακούσει ότι αν κοιμηθεί κανείς, με τόσο κρύο, έξω, μπορεί και να πεθάνει.

Η Τιτίκα ήταν κατάχλωμη, σαν ξεψυχισμένη, κι είχε κυλήσει κάτω από την πέτρα όπου είχε γείρει, χωρίς ν' ανοίξει καθόλου τα μάτια της και να συνεφέρει. Έσκυψε και την ακροάστηκε. Ανάπνεε ακόμα, πολύ αδύνατα όμως, τόσο που νόμιζες πως, από στιγμή σε στιγμή, θα εσβυνε κάθε ζωή από πάνω της.

Πώς να την ζεστάνει, πώς να την ξυπνήσει; Ένοιωσε μεγάλη απελπισία. Έπρεπε για να μην του πεθάνει το παιδί, πριν περάσει ένα τέταρτο της ώρας, να το 'χει πάει κοντά σε φωτιά και να βρει ένα ζεστό κρεβάτι να το ξαπλώσει.

Πήγε κατά τον ξένο άνθρωπο που είχε ιδεί μες στον κήπο. Αυτός ήταν σκυμμένος κατά γης κι ούτε τον είδε που πλησίαζε. Ο Γιάννης Αγιάννης βρέθηκε πλάι του σ' ένα λεπτό, και του φώναξε:

— Εκατό φράγκα!

Ο ξένος τινάχτηκε ψηλά και σήκωσε το κεφάλι του:

— Εκατό φράγκα θα σου δώσω, είπε ξανά ο Γιάννης Αγιάννης, αν μ' αφήσεις να κοιμηθώ στο δωμάτιό σου απόψε.

Το φεγγάρι φώτιζε το πρόσωπο του Γιάννη Αγιάννη, που ήταν γεμάτο αγωνία.

— Σεις είστε, κυρ - Μαγδαληνή; είπε ο ξένος,

Εκείνο τ' όνομα, σ' εκείνη την ώρα, μες στη νύχτα, ύστερ' από τόσον καιρό, σ' ένα μέρος άγνωστο, που το ξεστόμιζε ένας άνθρωπος που δεν τον ήξερε καθόλου, όλ' αυτά, τρόμαξαν ακόμα περισσότερο τον Γιάννη Αγιάννη. Όλα τα περίμενε έξω απ' αυτό. Εκείνος που του μιλούσε ήταν ένα γεροντάκι καμπούρικο και κουτσό. Στο αριστερό του πόδι είχε περασμένη μια πέτσινη επιγονατίδα, απ' όπου κρεμόταν ένα κουδουνάκι αρκετά μεγάλο. Το πρόσωπό του δε φαινόταν καθόλου, γιατί η πλάτη του ήταν γυρισμένη κατά το φεγγάρι.

Είχε όμως βγάλει το σκούφο του κι έλεγε τρέμοντας ολόκληρος.

— Ω, Θεέ μου! Εσείς είστε κυρ - Μαγδαληνή; Πού βρεθήκατε εδώ πέρα; Από πού μπήκατε; Για τ' όνομα του Κυρίου Ημών Ιησού! Από τον ουρανό πέσατε; Πώς είσαστε έτσι; Το ξέρετε πως αν τύχαινε να σας δει κάποιος, που να μη σας γνώριζε, θα τον τρομάζατε; Δε θα μου πείτε λοιπόν πώς μπήκατε δω μέσα;

— Ποιος είσαι συ; Τ' είναι τούτο δω το σπίτι; ρώτησε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Δεν θυμάστε, που μ' είχατε στείλει εσείς ο ίδιος εδώ; Πώς; Δε με ξέρετε;

— Όχι, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Εσύ πώς με ξέρεις; Από πού;

— Μου 'σωσες τη ζωή κάποτε, παιδί μου, εσύ! είπε με παράπονο ο γέρος, βλέποντας πως ο Γιάννης Αγιάννης δεν τον είχε αναγνωρίσει.

Γύρισε το κεφάλι του και μια αχτίδα του φεγγαριού του φώτισε το πρόσωπο. Ο Γιάννης Αγιάννης, ξαφνικά, είδε πως μπροστά του ήταν ο Θερσανέμης.

— Α! είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Ώστε συ είσαι λοιπόν; Αμ βέβαια σε ξέρω, και καλά μάλιστα.

— Επιτέλους! του αποκρίθηκε ο γέρος.

— Τι κανείς εδώ πέρα; ρώτησε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Δε βλέπεις, σκεπάζω τα πεπόνια μου.

— Και γιατί έχεις κρεμάσει αυτό το κουδούνι στο γόνατό σου;

— Αυτό το 'χω για να μην έρχονται κοντά μου οι κοπέλες και οι καλόγρηες.

— Τι είπες; για να μην έρχονται κοντά σου;

— Ναι, χρυσέ μου άνθρωπε! Εδώ μέσα μένουν ένα σωρό γυναίκες και μικρές κοπέλες. Μόλις τ' ακούσουν, καταλαβαίνουν. Όταν πάω κοντά εκεί που βρίσκονται, αυτές φεύγουν.

— Τι είναι τούτο δω το σπίτι;

— Δεν το ξέρεις πως είναι το μοναστήρι του Πίκπου;

Σιγά-σιγά, ο Γιάννης Αγιάννης άρχιζε να θυμάται. Είπε σιγανά, μονάχος του.

— Το μοναστήρι του Πίκπου.

— Γι' αυτό κι εγώ, κυρ - Μαγδαληνή μου, τα έχασα που σε είδα μπροστά μου. Πώς τα κατάφερες να μπεις εδώ μέσα; Κι άγιος να 'σαι, μια κι είσαι άντρας δεν μπορείς να πατήσεις το πόδι σου εδώ!

— Καλά τα περνάς εδώ;

— Μονάχος μου μένω.

— Κι όμως, είπε ο Γιάννης Αγιάννης, πρέπει να μείνω κι εγώ εδώ, μαζί σου!

— Αχ, Θέ μου! ξεφώνισε ο Θερσανέμης.

Ο Γιάννης Αγιάννης πήγε κοντά στον γέρο και του 'πε με φωνή αυστηρή:

— Δε μου λες, Θερσανέμη! Εγώ δεν είμαι που σου έσωσα τη ζωή;

— Εγώ το θυμήθηκα πρώτος - πρώτος, αποκρίθηκε το γεροντάκι.

— Λοιπόν, αυτή τη στιγμή, σου ζητάω να κανείς για μένα ό,τι έκανα κι εγώ για σένα, κάποτε, άλλοτε.

— Μακάρι, να μ' αξιώσει ο Θεός να σου το ανταποδώσω κι εγώ· ακούς λέει, να σου σώσω τη ζωή! Αμ αν είν' έτσι, είμαι στη διάθεσή σου, κύριε Δήμαρχε! Διάταξέ με!

Το πρόσωπο του γέρου είχε αλλάξει, μια ακράτητη χαρά έσταζε από πάνω του.

— Τι θέλεις να σου κάνω; είπε ξανά.

— Αμέσως θα στο εξηγήσω. Έχεις δωμάτιο δικό σου;

— Εδώ, πίσω απ' το παλιό μοναστήρι, έχω μια παληοπαράγκα δική μου. Είναι σε μια γωνιά που δεν τη βλέπει ανθρώπου μάτι. Έχει τρία δωμάτια.

— Εν τάξει, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης. Τώρα, έχω να σου ζητήσω δυο πράματα. Πρώτα-πρώτα, δεν θα πεις σε κανένα τίποτα παραπάνω απ' ό,τι σου είπα.

— Όπως θέλει η αφεντιά σου. Εξ άλλου του λόγου σου μ' έφερες εδώ. Κάνε ό,τι θέλεις. Εγώ ό,τι μου ζητήσεις, έγινε αμέσως.

— Πάει καλά λοιπόν! Για έλα, τώρα, μαζί μου! Θα πάμε να πάρουμε το παιδί.

— Μπα! είπε ο Θερσανέμης. Έχεις και παιδί μαζί σου;

Δεν είπε τίποτ' άλλο. Πήρε μονάχα το κατόπι τον Γιάννη Αγιάννη, όπως ο σκύλος τον αφέντη του.

Πριν περάσει μισή ώρα, η Τιτίκα είχε ζωντανέψει απ' τη φλόγα μιας σπουδαίας φωτιάς κι είχε αποκοιμηθεί στο κρεβάτι του γέρο - κηπουρού.

4
ΚΛΕΙΣΜΕΝΟΣ ΜΕΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

ΑΦΟΥ έβαλαν την Τιτίκα στο κρεβάτι, ο Γιάννης Αγιάννης κι ο Θερσανέμης ήπιαν από ένα ποτήρι κρασί, και τσίμπησαν λίγο τυρί μπρος από τ' αναμμένο τζάκι. Επειδή η παράγκα είχε μονάχα ένα κρεβάτι —αυτό που είχαν ξαπλώσει την Τιτίκα— έπεσαν σ' ένα δεμάτι χόρτα, ο καθένας. Πριν τους πάρει ο ύπνος, ο Γιάννης Αγιάννης είπε:

— Πρέπει από δω και πέρα να μένω εδώ.

Αυτή η τελευταία κουβέντα του, στριφογύρισε όλη τη νύχτα στο μυαλό του Θερσανέμη.

Η αλήθεια είναι πως ούτ' ο ένας ούτε ο άλλος έκλεισαν μάτι.

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε αναστατωθεί βλέποντας πως ο Ιαβέρης τον είχε ξετρυπώσει πάλι, και κατάλαβε πως αν γύριζε στο Παρίσι με την Τιτίκα πήγαιναν χαμένοι κι οι δυο τους. Έπρεπε τώρα πια να μένουν σε μέρη απίθανα. Έτσι μόνο θα τα κατάφερναν να σωθούν.

Ο Θερσανέμης πάλι, ένιωθε να του φεύγει το κεφάλι. Είχε αρχίσει να μην καταλαβαίνει τίποτα. Απ' όταν έφυγε απ' το Μοντρέιγ δεν είχε μάθει πια τίποτα για το χωριό του και δεν ήξερε καθόλου όλα όσα είχαν γίνει τελευταία.

Άρχισε να βάζει χίλια - δυο στο νου του, δε μπορούσε όμως και πάλι να βγάλει άκρη. Αυτός ένα πράμα ήξερε καλά κι αυτό έλεγε και ξανάλεγε μονάχος του, από μέσα του: «Ο κύριος Μαγδαληνής μου έσωσε τη ζωή». Αυτό του έφτανε. Το είχε πάρει πια απόφαση. Θα τον έσωζε κι αυτός τώρα τον κύριο Μαγδαληνή.

Πώς όμως θα τα κατάφερνε να τον κρύψει μες στο μοναστήρι; Ήταν μεγάλη δουλειά αυτή.

Τα ξημερώματα, αφού συλλογίστηκε όλη τη νύχτα για να βρει έναν τρόπο να τα βγάλει πέρα, άνοιξε τα μάτια του ο γερο-Θερσανέμης κι είδε τον κύριο Μαγδαληνή να κοιτάζει την Τιτίκα που κοιμόταν. Σηκώθηκε αμέσως πάνω και του είπε:

— Τώρα πια που είσαστε μέσα, πώς θα τα καταφέρω να σας βγάλω έξω, για να ξαναμπείτε πάλι απ' τη μεγάλη πύλη;

Ο Γιάννης Αγιάννης τινάχτηκε ψηλά και έκοψε την ονειροπόλησή του.

Οι δυο γέροι κάθησαν κάτω για να σκεφτούν τι έπρεπε να κάμουν.

— Πρώτα - πρώτα, του είπε ο Θερσανέμης, ως να δούμε τι θα γίνει, δεν πρέπει να βγάλετε το πόδι σας έξω απ' αυτό το δωμάτιο, ούτε σεις ούτε η μικρή. Ένα βήμα να κάνετε στον κήπο, πάμε χαμένοι όλοι.

— Σωστά!

— Κύριε Μαγδαληνή, είπε ο Θερσανέμης. Φτάσατε στο μοναστήρι σε πολύ καλή στιγμή. Πολύ κακή θέλω να πω, γιατί μια απ' αυτές τις καλόγριες είναι άρρωστη βαριά. Αυτό δε μας νοιάζει εμάς βέβαια. Φαίνεται όμως πως θα πεθάνει! Όλες οι καλόγριες είναι ανάστατες. Σήμερα είμαι σίγουρος πως δεν πρόκειται να μας καταλάβει κανείς, γιατί είν' όλες τους μαζεμένες και κάνουν προσευχές. Θα 'χουμε ησυχία! Αύριο όμως, ποιος ξέρει τι γίνεται!

— Έτσι καθώς είναι η παράγκα σου στο γύρισμα του τοίχου, δε φαίνεται απ' το μοναστήρι, είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Και τις μικρές τι τις κανείς; Αυτές δεν τις λογαριάζεις;

— Ποιες μικρές λες; ρώτησε ο Γιάννης Αγιάννης.

Καθώς πήγαινε ν' ανοίξει το στόμα του ο Θερσανέμης, για να εξηγήσει στον Γιάννη Αγιάννη τι εννοούσε, ακούστηκε, ξαφνικά, να σημαίνει μια καμπάνα.

— Πάει η καλόγρια, πέθανε! είπε ο γεροντάκος. Άκου το σήμαντρο!

Κι έκανε νόημα στον Γιάννη Αγιάννη ν' ακούσει.

Η καμπάνα χτύπησε ξανά.

— Είναι το σήμαντρο, κύριε Μαγδαληνή! είπε ο Θερσανέμης. Αυτή η δουλειά θα γίνεται είκοσι τέσσερεις ολόκληρες ώρες. Άκου το! Πρέπει να ξέρεις πως στα διαλείμματα, οι μικρές, κάθε που θα πέσει κατά δω το τόπι τους, να σου τις και παρουσιάζονται μπροστά μου. Έρχονται εδώ. Μ' όλο που ο κανονισμός το απαγορεύει. Είναι σωστοί διαβόλοι αυτά τα παλιοκόριτσα!

— Κατάλαβα, κυρ-Θερσανέμη. Έχετε οικότροφες, δηλαδή! Ε;

Ο Γιάννης Αγιάννης συλλογίστηκε κάμποσο μόνος του.

«Έτσι είναι σίγουρη και η μόρφωση της Τιτίκας!»

Ο Θερσανέμης εξακολούθησε:

— Αν λοιπόν ορμήσουν κατά δω αυτές οι διαβόλισσες, πού θα πας να κρυφτείς, και τι να κανείς; Αλίμονό μας!

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε πέσει σε μεγάλη συλλογή.

«Αν τα καταφέρουμε να μείνουμε, τούτο δω το μοναστήρι θα 'ναι σωτηρία για μας!» σιγομουρμούρισε.

Κι ύστερα είπε πιο δυνατά:

— Είναι πολύ δύσκολη υπόθεση. Έχεις δίκιο! Πώς να τα καταφέρει κανείς να μείνει εδώ!

— Το δύσκολο δεν είν' αυτό. Το δύσκολο είναι πώς θα βγεις από δω μέσα.

Ο Γιάννης Αγιάννης ένιωσε όλο του το αίμα να του ανεβαίνει στο κεφάλι.

— Να βγω! ρώτησε.

— Μάλιστα, κύριε Μαγδαληνή! Για να μπεις εδώ μέσα, πρέπει να βγεις πρώτα. Δε μπορώ να πω ότι βρέθηκες έτσι μες στον κήπο, ούτε πως έπεσες απ' τον ουρανό. Και βέβαια, για μένα δεν πειράζει, γιατί εγώ σε ξέρω. Αυτές όμως! Πρέπει να μπεις απ' την ξώπορτα για να μπορέσω να σε παρουσιάσω σ' αυτές.

Ξαφνικά ακούστηκε ένα χτύπημα της καμπάνας, πολύ αλλιώτικο όμως απ' όλα τάλλα.

— Να, είπε ο Θερσανέμης. Αρχίζει το Συμβούλιο[1] τώρα. Δε μου λες!δεν γίνεται να βγεις από το μέρος που μπήκες;

— Αυτό δε γίνεται! Πρέπει να ξέρεις πως πήδησα από πολύ ψηλά.

— Καλά, το ξέρω αυτό, το πιστεύω! αποκρίθηκε ο Θερσανέμης. Δεν είναι ανάγκη να μου το πεις. Άλλη καμπάνα! Άκουσες; Αυτή ήταν για να πάνε να ειδοποιήσουν το γιατρό να 'ρθει να πιστοποιήσει το θάνατο της καλόγριας. Ύπνο όμως που τον έχει η μικρούλα σου! Πώς τη λένε;

— Τιτίκα!

— Κόρη σου είναι; Ήθελα να πω δηλαδή, είσαι παππούς της;

— Αυτό θα 'ναι εύκολο να βγει από δω. Η πόρτα της υπηρεσίας βλέπει στην αυλή. Χτυπάω. Μ' ανοίγει ο πορτιέρης. Η μικρή θα 'ναι πίσω στην πλάτη μου, μες στο κοφίνι με τα χόρτα. Βγαίνω έξω. Θα πεις εσύ πριν στη μικρή να κάτσει φρόνιμα. Θα κρυφτεί μια χαρά. Κανείς δεν θα την πάρει είδηση. Ύστερα θα την αφήσω σε μια καλή γυναικούλα, γνωστή μου, που 'χει μανάβικο στην οδό Σεμενβέρτ. Η γριούλα, που σου λέω, είναι κουφή κι έχει σπίτι της ένα κρεβατάκι. Με σένα όμως, τώρα, να ιδούμε τι θα γίνει.

Ο Γιάννης Αγιάννης σήκωσε το κεφάλι του και τον κοίταξε.

— Να βρεις τρόπο, να με βγάλεις και μένα μέσα σε κανένα κοφίνι!

Τρίτο χτύπημα καμπάνας ακούστηκε.

— Να, τώρα φεύγει ο γιατρός, είπε ο Θερσανέμης. Όταν κάμει αυτός την πιστοποίηση, τότε φέρνω το φέρετρο. Εγώ το καρφώνω. Είναι κι αυτό μες στις δουλειές μου. Ύστερα, σκάβω ένα λάκκο στο νεκροταφείο του Βωζιράρ. Έχω ένα φίλο εκεί, τον μπάρμπα Μεστιέν, το νεκροθάπτη. Είναι συνήθειο να τις πηγαίνουνε το σούροπο στο νεκροταφείο, αυτές τις καλόγριες. Σκέψου! Πόσα πράματα γίνανε από χτες. Η καημένη η αδελφή Σταύρωση πάει, πέθανε, κι ο κυρ - Μαγδαληνής...

— Πάω για θάψιμο, είπε θλιμμένα ο Γιάννης Αγιάννης.

Ακούστηκε τέταρτη καμπάνα.

Αυτή τη φορά είναι για μένα. Η αγία ηγουμένη με ζητάει. Εν τάξει. Λοιπόν, σύμφωνοι, κύριε Μαγδαληνή. Ούτε βήμα δε θα κάνετε. Θα με περιμένετε να γυρίσω. Για να ιδούμε τι θα γίνει στο τέλος!

Βγήκε έξω λέγοντας:

— Έφτασα! Έφτασα!

Σε λίγα λεπτά ο γερο - Θερσανέμης μπήκε στο δωμάτιο όπου τον περίμενε η ηγουμένη.

---

[1] Μια αποχαιρετιστήρια πένθιμη συγκέντρωση όταν πεθάνει μια καλόγρια. (Σημ. του μετ.)

...Το περπάτημα του κουτσού είναι φριχτό. Δέκα ώρες κάνει να φτάσει εκεί που θέλει. Εκτός απ' τη δυσκολία που του 'φερνε το κουτσό του το πόδι του Θερσανέμη, ήταν και πολύ συγχισμένος και ανάστατος. Πέρασε ένα τέταρτο απ' τη στιγμή που έφυγε απ' την παράγκα κι ακόμα δεν είχε φάνει. Τέλος, ακούστηκε να γυρίζει κι έσπρωξε την πόρτα και μπήκε μέσα. Το πάτημά του συνέφερε τον Γιάννη Αγιάννη.

— Λοιπόν τι έγινε;

— Όλα κανονίστηκαν μια χαρά, το σπουδαιότερο όμως μένει ακόμα έτσι, αποκρίθηκε ο Θερσανέμης. Μου 'παν πως μπορώ να σε φέρω στο μοναστήρι. Για να σε φέρω όμως, πρέπει να βγεις. Εδώ τα έχουμε σκούρα. Με τη μικρή, το πράμα δεν είναι δύσκολο.

— Θα την πάρεις εσύ;

— Ναι! Της είπες, να μη βγάλει τσιμουδιά;

— Πάει! Αυτό κανονίστηκε!

— Συ όμως, κυρ - Μαγδαληνή μου; Με σένα τι θα γίνει; Αυτό να μου πεις!

Ύστερ' από σιωπή γεμάτη αγωνία, ο γερο - Θερσανέμης ξέσπασε:

— Βγες, χρυσέ μου άνθρωπε, από κει που μπήκες!

Ο Γιάννης Αγιάννης, όπως και την άλλη φορά, του αποκρίθηκε:

— Αυτό δε γίνεται!

Ο Θερσανέμης είπε πάλι:

— Αμ τότε, πώς διάβολο θα βγεις από δω μέσα; Αύριο πρέπει να σε πάω στην ηγουμένη.

Τότε, εξήγησε στον Γιάννη Αγιάννη, ότι του έκαναν οι καλόγριες αυτή τη χάρη για κάποια εξυπηρέτηση που θα 'κανε αυτός στην Κοινότητα. Η καλόγρια, δηλαδή, που 'χε πεθάνει το πρωί, είχε ζητήσει να τη θάψουν μες στην εκκλησιά, κάτω απ' το βωμό... Αυτό το απαγορεύει η αστυνομία. Μπορούσαν όμως ν' αρνηθούν στην ετοιμοθάνατη την τελευταία της επιθυμία; Τώρα λοιπόν, ο Θερσανέμης έπρεπε να καρφώσει το φέρετρο και να το κατεβάσει στην κρύπτη της εκκλησιάς. Για να τον ευχαριστήσει η ηγουμένη δεχόταν να προσλάβει για κηπουρό τον αδερφό του και την ανιψιά του για οικότροφη. Ο αδερφός του ήταν ο κύριος Μαγδαληνής, κι η ανιψιά του η Τιτίκα. Η ηγουμένη του 'χε πει να της πάει τον αδερφό του αύριο το βράδυ, όταν θα έθαφτε το άδειο φέρετρο στο νεκροταφείο. Πώς τώρα, θα 'φερνε απ' όξω τον κύριο Μαγδαληνή, που αυτός ήταν μέσα στο μοναστήρι; Αυτό ήταν το ένα του βάσανο. Το άλλο ήταν ότι το φέρετρο που θα πήγαινε στο νεκροταφείο θα 'ταν άδειο, αφού θα έθαβαν την καλόγρια στα κρυφά μες στο παρεκκλήσι του μοναστηριού.

— Για ποιο άδειο φέρετρο μιλάς;

Ο Θερσανέμης του 'πε:

— Το φέρετρο που πρέπει να πάμε στο νεκροταφείο.

— Δεν καταλαβαίνω τ' είν' όλ' αυτά!

— Άκου δω, του 'πε ο Θερσανέμης. Όταν πεθάνει μια καλόγρια, αμέσως στέλνουν απ' το Δήμο ένα φέρετρο. Την άλλη μέρα έρχεται ένας υπάλληλος της Δημαρχίας, μαζί με τη νεκροφόρα και τους νεκροθάφτες, για να πάρουν το φέρετρο και να το πάνε στο νεκροταφείο. Οι νεκροθάφτες θα το σηκώσουν στα χέρια τους. Ε! τι θα γίνει, αφού δε θα 'χει τίποτα μέσα;

— Γέμισέ το με κάτι!

— Πρέπει να 'ναι άνθρωπος. Πού να τον βρω έτοιμο τον πεθαμένο;

— Μη βάζεις πεθαμένο!

— Αμ τότε;

— Βάλε κανένα ζωντανό!

— Ποιόν δηλαδή;

— Εμένα, καημένε, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Θερσανέμης τινάχτηκε πάνω απ' την καρέκλα που καθόταν σα να τον είχε δαγκάσει κανένα φίδι.

— Σένα, είπες;

— Γιατί όχι; Θυμάσαι που πριν όταν είπες πως πέθανε η καλόγρια σου αποκρίθηκα «και πάει για θάψιμο ο Γιάννης Αγιάννης»; Έτσι θα γίνει, όπως σου λέω!

— Δε φαντάζομαι να μιλάς στα σοβαρά;

— Και πολύ σοβαρά, μάλιστα! Δεν πρέπει να βγω από δω; Δε σου 'πα να βρεις και για μένα ένα κοφίνι;

— Ε! και λοιπόν;

— Το κοφίνι θα 'ναι από έλατο και θα 'ναι σκεπασμένο με μαύρη τσόχα!

— Όχι δα! Άσπρη. Τις καλόγριες τις σκεπάζουν με άσπρη τσόχα!

— Ας είναι κι έτσι.

— Παράξενος άνθρωπος είσαι, κύριε Μαγδαληνή, του λόγου σου!

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Πρέπει να βγω από δω μέσα, χωρίς να με πάρει κανείς είδηση. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος.

Ο Θερσανέμης συνήλθε λιγάκι και έμπηξε μια φωνή:

— Και πως θ' ανασαίνεις;

— Δεν έχεις τρυπάνι; Κάνε κάμποσες τρυπίτσες στο μέρος που θα πέφτει η μύτη μου. Και όταν θα καρφώσεις το σκέπασμα μην το πολυσφίξεις!

— Κι αν σου ρθει να βήξεις ή να φτερνιστείς;

— Αυτός που το σκάει από κάπου, ούτε βήχει, ούτε φτερνίζεται.

Ο γερο Θερσανέμης ήταν δισταχτικός άνθρωπος. Όμως, ο Γιάννης Αγιάννης με την ψυχραιμία του, τον κατάφερε. Μουρμούρισε μονάχα:

— Ας γίνει κι έτσι, άφου δεν υπάρχει άλλος τρόπος.

Ο Γιάννης Αγιάννης συνέχισε:

— Το μόνο που μ' ανησυχεί είναι το τι θα γίνει στο νεκροταφείο.

— Γι' αυτό μη σκοτίζεσαι καθόλου, του είπε ο Θερσανέμης. Θα σε βγάλω εγώ. Θ' ακολουθώ από πίσω. Αυτή είν' η δουλειά μου. Ο παπάς λέει τις προσευχές, κάνει το σημείο του σταυρού με το χέρι του, ρίχνει χώμα πάνω στο φέρετρο και παίρνει δρόμο. Μένω ύστερα γω με το φίλο μου τον μπάρμπα-Μανώλη. Αυτός όμως είναι δικός μου άνθρωπος, σου λέω. Κι ύστερα πρέπει να ξέρεις και κάτι άλλο. Αυτός ή θα 'ναι μεθυσμένος ή δε θα 'χει πιει ακόμα. Αν είναι στα καλά του, του λέω: άντε τώρα να πάμε να τραβήξουμε κανένα ποτηράκι, όσο είν' ακόμη ανοιχτή η ταβέρνα. Τον παίρνω τότε μαζί μου, τον μεθώ για τα καλά, στον κάνω που να μη μπορεί να σύρει τα πόδια του, του παίρνω και την ταυτότητα του νεκροθάφτη, ώστε να μην μπορεί να μπει μέσα και γυρνώ χωρίς αυτόν. Έτσι θα 'χεις να κάμεις μαζί μου μονάχα. Αν πάλι είναι στουπί στο μεθύσι, του λέω: «Άντε τώρα, πήγαινε. Την κάνω μόνος μου τη δουλειά». Φεύγει αυτός και σε βγάζω αμέσως κατόπιν έξω απ' το φέρετρο.

— Εν τάξει, κυρ-Θερσανέμη. Σαν καλά τα λες. Θα τα καταφέρουμε μια χαρά!

— Φτάνει να τα πας καλά, του λόγου σου, σκέφτηκε ο Θερσανέμης. Αλλιώς αλίμονο τι έχει να γίνει!

5
ΜΕΣ' ΣΤΟ ΦΕΡΕΤΡΟ

ΤΗΝ ΑΛΛΗ μέρα, κατά το σούρουπο, οι διαβάτες της οδού Μαιν έβγαζαν το καπέλο τους καθώς έβλεπαν να περνάει από μπροστά τους ένα φέρετρο. Πίσω ακολουθούσε ένας γέρος ντυμένος με εργατική φόρμα, κουτσαίνοντας. Πήγαιναν κατά το νεκροτοφείο του Βωζιράρ. Τη στιγμή πού η κηδεία έστριβε το δρόμο που έβγαζε στο νεκροταφείο, ο Θερσανέμης, μη μπορώντας να κρατήσει πια τη χαρά του, γύρισε και κοίταξε το φέρετρο, έτριψε τα γέρικα χέρια του και είπε μέσα του: «Μεγάλη ματσαράγκα τούτη δω!»

Ξαφνικά στάθηκε η κηδεία. Είχαν φτάσει στην πόρτα του νεκροταφείου. Έπρεπε να δείξουν την άδεια ταφής. Ο άνθρωπος της δημαρχίας κουβέντιασε λίγο με το θυρωρό, κι ύστερα από λίγο, ένας άγνωστος, ήρθε και στάθηκε πλάι στο Θερσανέμη. Ήταν ένας εργατικός και φορούσε ένα μακρύ σακάκι με φαρδιές τσέπες. Στον ώμο του είχε ένα φτυάρι.

— Ποιος είσαι του λόγου σου; τον ρώτησε.

Ο ξένος αποκρίθηκε:

— Ο νεκροθάφτης.

Κι αν είχε φάει κατάστηθα μια σφαίρα, δε θα 'ριχνε έτσι τα μούτρα του ο Θερσανέμης, όπως εκείνη τη στιγμή.

— Μα δεν είναι ο κυρ - Μανώλης, ο νεκροθάφτης;

— Ήταν θες να πεις!

— Τι ήταν, κάθεσαι και μου λες εδώ πέρα;

— Πέθανε, ντε καημένε! Δεν καταλαβαίνεις;

Ο Θερσανέμης όλα τα περίμενε, έξω απ' αυτό. Ακούς εκεί να πεθάνει ο κυρ - Μανώλης! Αμ πεθαίνουν ποτέ οι νεκροθάφτες; Με πολλή δυσκολία μουρμούρισε σιγανά:

— Δε γίνεται αυτό!

— Έτσι είναι, όπως στο λέω!

— Μα, ξανάπε, ο κυρ - Μανώλης είναι ο νεκροθάφτης!

— Ύστερ' απ' τον Ναπολέοντα ήρθε ο Λουδοβίκος 18ος. Ύστερ' απ' τον Μανώλη, νεκροθάφτης είναι ο Παναγιώτης. Παναγιώτη με λένε, χριστιανέ μου.

Ο Θερσανέμης, κίτρινος σαν το κερί, κοίταξε τον Παναγιώτη.

Ήταν ένας άνθρωπος ψηλός, ξερακιανός, μαυρειδερός, με μια φάτσα πολύ πένθιμη. Φαινόταν σαν κανένας αποτυχημένος γιατρός που 'γινε νεκροθάφτης.

Ο Θερσανέμης έσκασε στα γέλια.

— Άκου κει, τι γίνεται στον κόσμο! Ο κυρ - Μανώλης πέθανε, ζει όμως ο κυρ-Ζήσης ο κάπελας. Τον ξέρεις τον μπάρμπα - Ζήση; Ατσίδα είναι ο αφιλότιμος!

Ώστε πέθανε ο κακομοίρης, ο γερο - Μανώλης! πολύ με στενοχωρεί αυτό το πράμα! Ήταν καλό ανθρωπάκι. Και του λόγου σου, όμως, φαίνεσαι πρώτης τάξεως άνθρωπος. Έτσι δεν είναι, φίλε; Δεν πάμε να πιούμε κανένα ποτηράκι μαζί;

Ο ξένος του αποκρίθηκε:

— Πρέπει να ξέρεις, φίλε, πως εγώ δεν πίνω ποτέ μου κρασί!

Εκείνη τη στιγμή το ξόδι προχωρούσε στη μεγάλη αλέα του νεκροταφείου.

Ο Θερσανέμης βράδυνε λιγάκι το βήμα του. Κούτσαινε πιο πολύ απ' την αγωνία παρά από το κουτσό του το πόδι!

Ο νεκροθάφτης, σήκωσε το κεφάλι του και τον κοίταξε μια ακόμα φορά, από πάνω ως κάτω. Μ' όλο που 'ταν νέος και αδύνατος, φαινόταν γερασμένος αλλά δυνατός.

— Ε, φίλε! του φώναξε ο Θερσανέμης.

Ο άνθρωπος γύρισε και τον κοίταξε.

— Εγώ, που με βλέπεις, είμ' ο νεκροθάφτης του μοναστηριού.

— Ώστε είσαι συνάδελφός μου! ε; του 'πε ο ξένος.

Ο Θερσανέμης κατάλαβε πως είχε μπλέξει άσκημα. Δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα μαζί του με τα λόγια.

— Ώστε πέθανε ο κυρ - Μανώλης;

— Έτσι το θέλησε ο Μεγαλοδύναμος, δόξα να 'χει τ' όνομά του. Είχε ρθει, βλέπεις, η σειρά του. Πάει, πέθανε κι αυτός.

— Εμείς δε θα γνωριστούμε καλύτερα; μουρμούρισε ο Θερσανέμης.

— Έγινε κιόλας! Του λόγου σου είσαι χωριανός, εγώ είμαι πρωτευουσιάνος. Να τη η γνωριμία!

— Μπορούν δυο άνθρωποι ποτέ να γνωριστούν αν δε πιουν παρέα; Άντε πάμε να τσουγκρίσουμε κανένα ποτηράκι. Δε γίνεται να μου πεις όχι!

— Καλά. Πριν, όμως, να τελειώσουμε τη δουλειά μας!

Ο Θερσανέμης συλλογίστηκε: «Πάει, είμαι χαμένος!»

Λίγα μέτρα τους χώριζαν απ' τη μεριά του νεκροταφείου όπου θάβανε τις καλόγριες. Ο νεκροθάφτης εξακολούθησε:

— Άκου δω, φίλε. Έχω εφτά κουτσούβελα να ταΐσω. Για να φάνε αυτά, πρέπει να μην πίνω εγώ. Το στομάχι τους δε θα γεμίσει ποτέ αν εγώ τα τσούζω κάθε τόσο!

Το ξόδι στάθηκε.

Το παιδί της χορωδίας κατέβηκε απ' το αμάξι που ακολουθούσε τη νεκροφόρα και ύστερα, πίσω του, φάνηκε ο παπάς.

— Βρε σπουδαία φάτσα είναι τούτη δω! είπε ξανά ο Θερσανέμης.

Όταν έφυγε τ' αμάξι και ξεμάκρυνε ο παπάς με τον ψάλτη, ο Θερσανέμης, που δεν έπαψε να κοιτάζει το νεκροθάφτη, τον είδε να σκύβει, ν' αρπάζει το φτυάρι του που ήταν χωμένο στο σωρό το χώμα πλάι στον τάφο.

Τότε, ο Θερσανέμης πήρε τη μεγάλη απόφαση:

Μπήκε ανάμεσα απ' το λάκκο και τον νεκροθάφτη, σταύρωσε τα χέρια και είπε:

— Εγώ τα βάζω τα έξοδα!

Ο νεκροθάφτης παραξενεύτηκε και του αποκρίθηκε:

— Για τι πράμα;

— Το κρασί, ντε καημένε!

— Ποιο κρασί, βρε!

— Το κρασί που θα πιούμε, καημένε, στην ταβέρνα.

— Ποια ταβέρνα;

— Το Μπον - Κόινγκ!

— Άντε χάσου, του 'πε ο νεκροθάφτης.

Κι έριξε μια φτυαριά χώμα πάνω στο φέρετρο.

Το ξύλο άφησε έναν ξερό κρότο. Ο Θερσανέμης για μια στιγμή σκοτίστηκε τόσο πολύ που του 'ρθε να πέσει ο ίδιος μες στο λάκο. Έμπηξε μια φωνή που την έπνιγε η αγωνία:

— Ε, φίλε! Το Μπον - Κόινγκ θα κλείσει, δε θα το προλάβουμε!

Ο νεκροθάφτης πήρε άλλη μια φτυαριά χώμα κι ετοιμάστηκε να τη ρίξει. Ο Θερσανέμης εξακολούθησε: —Εγώ κάνω τα έξοδα! Κι άρπαξε το νεκροθάφτη απ' το χέρι.

— Άκουσέ με, φίλε! Εγώ, που με βλέπεις, είμαι ο νεκροθάφτης του μοναστηριού, θέλω να σε βοηθήσω. Αυτή η δουλειά μπορεί να γίνει και τη νύχτα. Ας πάμε λοιπόν πριν, να τραβήξουμε κανένα ποτηράκι.

Καθώς του μιλούσε, επιμένοντας με τόσην απελπισία, έκαμε μια πένθιμη σκέψη:

— Άραγε, όταν πιει, θα μεθύσει;

— Λοιπόν, συνάδελφε, αφού επιμένεις, δέχομαι κι εγώ. Πρώτα η δουλειά μας όμως!

Έριξε μια φτυαριά. Ο Θερσανέμης τον έπιασε απ' τον ώμο.

— Είναι πρώτης γραμμής το κρασί, μοσχάτο!

— Ωχ, του 'πε ο νεκροθάφτης, με σκότισες Χριστιανέ μου! Όλο τα ίδια και τα ίδια!

Ο Θερσανέμης ήταν σε τέτοια κατάσταση που δεν ήξερε και τι έλεγε:

— Άντε λοιπόν, πάμε να πιούμε, αφού πλερώνω εγώ!

— Όταν θάψουμε το παιδί από δω, είπε ο νεκροθάφτης.

Έριξε και τρίτη φτιαριά.

Ύστερα, έχωσε το φτιάρι στο χώμα και πρόσθεσε:

— Βλέπεις, απόψε θα κάνει κρύο τη νύχτα και θα 'μπηγε τις φωνές η πεθαμένη αν την αφήναμε δω πέρα, έτσι ξεσκέπαστη!

Εκείνη τη στιγμή, καθώς πήγαινε να γεμίσει το φτιάρι του, ο νεκροθάφτης έσκυψε και φάνηκε το μέσα μέρος της τσέπης του σακακιού του. Το μάτι του Θερσανέμη έπεσε τότε μηχανικά πάνω στην τσέπη του και στάθηκε. Ο ήλιος δεν είχε βασιλέψει ακόμα. Ήταν αρκετό φως, έτσι που μπόρεσε να ξεχωρίσει κάτι τι άσπρο μες στην τσέπη του νεκροθάφτη. Άστραψε μονομιάς η ματιά του. Του 'ρθε μια ιδέα ξαφνικά.

Ο νεκροθάφτης πήγαινε να ρίξει στο λάκκο και την τέταρτη φτιαριά. Καθώς λοιπόν έκαμε να σκύψει κάτω, έχωσε ο Θερσανέμης γρήγορα - γρήγορα το χέρι του μες στην τσέπη του ξένου και τράβηξε από μέσα το άσπρο πράγμα που 'πιασε με το χέρι του.

Καθώς έκανε ο νεκροθάφτης να ρίξει και πέμπτη φτιαριά, ο Θερσανέμης τον κοίταξε με μεγάλη ησυχία τώρα πια και του 'πε:

— Δε μου λες, αλήθεια, έχεις την ταυτότητά σου μαζί;

Ο νεκροθάφτης σταμάτησε.

— Ποια ταυτότητα λες;

— Η πόρτα του κοιμητηρίου θα κλείσει όπου να 'ναι! Έχεις την ταυτότητά σου;

— Α! ναι, κατάλαβα, του 'πε ο νεκροθάφτης.

Έψαξε την τσέπη του. Αφού κοίταξε στη μια τσέπη, έψαξε και την άλλη, ψάχτηκε ξανά, αλλά τίποτα δεν έβρισκε.

— Ξέρεις, του 'πε, δεν την έχω. Την ξέχασα.

— Θα πληρώσεις δεκαπέντε φράγκα πρόστιμο, αποκρίθηκε ο Θερσανέμης.

Ο νεκροθάφτης έγινε κατακίτρινος.

— Ω! Παναγιά μου! Βαγγελίστρα μου! Ακούς εκεί πρόστιμο δεκαπέντε φράγκα!

— Τρία τάλαρα, μ' άλλα λόγια! είπε ο Θερσανέμης.

Ο νεκροθάφτης παράτησε κάτω το φτιάρι του.

Είχε ρθει τώρα η σειρά του Θερσανέμη.

— Άκου δω, φίλε. Μη σκας διόλου, δεν είναι δα και για θάνατο το ζήτημα. Εγώ έχω κάτι να σε συμβουλέψω. Ένα πράμα είναι σίγουρο, πως ο ήλιος δηλαδή γέρνει και μόλις κρυφτεί πίσω απ' το βουνό το κοιμητήρι κλείνει.

— Αλήθεια, αποκρίθηκε ο νεκροθάφτης.

— Άκου με και μένα! Σε πέντε λεπτά κλείνει η πόρτα, πού λοιπόν να προλάβεις να γεμίσεις το λάκκο, που χάσκει σαν κανένα βαθύ πηγάδι!

— Καλά λες! αποκρίθηκε ο νεκροθάφτης.

— Προλαβαίνεις όμως... Πού κάθεσαι;

— Οδός Βωζιράρ, νούμερο 87.

— Αν βάλεις τα πόδια σου στον ώμο, προφταίνεις να βγεις όξω απ' την πόρτα.

— Ναι! δίκιο έχεις!

— Αφού λοιπόν βγεις, πάρε δρόμο, άρπαξε την ταυτότητα απ' το σπίτι σου κι έλα πίσω. Άμα έχεις την ταυτότητα στο χέρι, ο θυρωρός θα σου ανοίξει αμέσως, τότε θάβεις τον πεθαμένο. Εγώ θα σταθώ εδώ και θα περιμένω μην κάνει να φύγει!

— Μ' έσωσες, φίλε!

— Δε βαριέσαι, δεν κάνει τίποτα! αποκρίθηκε ο Θερσανέμης.

Ο νεκροθάφτης του 'σφιξε το χέρι κατασυγκινημένος κι έφυγε τρέχοντας.

Όταν πια χάθηκε στο στρίψιμο της αλέας, αφουγκράστηκε ο Θερσανέμης ως που εσβυσε τελείως κάθε ήχος, κι ύστερα έσκυψε στο λάκκο και φώναξε σιγά:

— Ε! Κυρ - Μαγδαληνή!

Τίποτα δεν ακούστηκε.

Ο Θερσανέμης ανατρίχιασε σύγκορμος. Κύλησε μες στο λάκκο, κατέβηκε, πήγε κοντά στο πάνω μέρος του φέρετρου και φώναξε:

— Είσαι εντάξει!

Και πάλι δεν ακούστηκε τίποτα.

Ο Θερσανέμης, με κομμένη την ανάσα απ' τον τρόμο, πήρε την τανάλια και το σφυρί του, κι έβγαλε το καπάκι. Μες στο σκοτάδι του σούρουπου, φάνηκε το πρόσωπο του Γιάννη Αγιάννη, με κλειστά τα μάτια, άσπρο σαν το πανί.

Τα μαλλιά του Θερσανέμη σηκώθηκαν ολόρθα, ύστερα ακούμπησε στην άκρη του λάκκου, έτοιμος να πέσει: Κοίταξε τον Γιάννη Αγιάννη.

Ήταν κατακίτρινος κι ακίνητος.

Ο Θερσανέμης μουρμούρισε, με μια φωνή βαρειά:

— Πάει πέθανε!

Έκανε να σηκωθεί, έσφιξε τις γροθιές του από θυμό και ξεφώνισε:

— Ορίστε πώς τον έσκασα εγώ.

Κι άρχισε να κλαίει μ' αναφιλητά ο κακομοίρης.

— Ο κυρ - Μανώλης φταίει. Τι του 'ρθε του βλάκα να πεθάνει μες στην ώρα; Ωραία στιγμή διάλεξε. Αυτός τον ξεμπέρδεψε τον κυρ - Μαγδαληνή. Αχ, τον κακομοίρη, πάει, τον πήρα στο λαιμό μου! Πάει τώρα πια, τέλειωσε. Αχ θεούλη μου! Και τι θα κάνω τώρα γω; Κι η μικρούλα του τι θ' απογίνει τώρα...

Κι η μάνα της τι θα πει; Ακούς εκεί ένας τέτοιος άνθρωπος να πεθάνει έτσι δα! Και να σκέφτομαι πως εγώ είμαι η αφορμή! Αχ κυρ - Μαγδαληνή, κυρ - Μαγδαληνή! Καλά το 'λεγα γω. Έσκασε ο άνθρωπος, κλεισμένος τόσην ώρα μες στα σανίδια! Δε μ' άκουγε και μένα τον κακομοίρη; Σπουδαία περιποίηση του 'καμα. Πέθανε αυτός ο άγιος άνθρωπος, ο καλύτερος άνθρωπος μες στον κόσμο. Κι η μικρούλα; Αχ! δεν πάω εγώ τώρα πίσω. Εδώ θα μείνω. Τι έκαμα ο παλιάνθρωπος! Με τι μούτρα να παρουσιαστώ; Τι ήθελε ο χριστιανός να μπει μες στο μοναστήρι; Αυτό ήταν η κακή αρχή. Δεν πρέπει να γίνονται τέτοια πράματα! Αχ, κυρ - Μαγδαληνή μου! Κυρ - Μαγδαληνή μου! Αχ, κύριε Μαγδαληνή! Κύριε Δήμαρχε! Δε μ' ακούει, όσο κι αν ουρλιάζω.

Τράβηξε τα μαλλιά του.

Μακριά, μες στα δέντρα, ακούστηκε ένα δυνατό τρίξιμο. Ήταν η πόρτα του κοιμητηρίου που έκλεινε.

Ο Θερσανέμης έσκυψε κοντά στον Γιάννη Αγιάννη, και ξαφνικά πετάχτηκε πάνω και τραβήχτηκε όσο πιο πέρα μπορούσε μες στο λάκκο. Ο Γιάννης Αγιάννης είχε ανοίξει τα μάτια του και κοίταζε τριγύρω.

Να βλέπεις πεθαμένο είναι τρομακτικό. Να δεις όμως πεθαμένο να σηκώνεται, αυτό δεν βαστιέται. Ο Θερσανέμης πέτρωσε μην ξέροντας αν είχε να κάνει με ζωντανό ή πεθαμένο. Κοίταξε τον Γιάννη Αγιάννη, που τον κοίταζε κι αυτός!

— Με πήρε ο ύπνος, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Ο Θερσανέμης έπεσε στα γόνατα:

— Αχ Παναγιά μου! Μου 'κοψες το αίμα, κυρ · Μαγδαληνή!

Ύστερα σηκώθηκε και είπε:

— Δόξα τω Θεώ!

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε λυποθυμήσει.

Με τον καθαρό αέρα όμως, μόλις ξεκαρφώθηκε το φέρετρο, ήρθε στα συγκαλά του.

Ο Θερσανέμης δε μπορούσε να κρύψει τη μεγάλη του χαρά.

— Κρυώνω, είπε, σε μια στιγμή, ο Γιάννης Αγιάννης.

Αυτή η λέξη έκανε τον Θερσανέμη να συνέλθει και να βιαστεί.

— Πάμε γρήγορα, να φύγουμε από δω, είπε.

Έψαξε την τσέπη του κι έβγαλε ένα μπουκαλάκι κονιάκ, που 'χε πάρει μαζί του.

— Πιες πρώτα λιγάκι!

Το ποτό αποτέλειωσε αυτό που 'χε αρχίσει ο καθαρός αέρας. Ο Γιάννης Αγιάννης ρούφηξε μια γουλιά, ύστερα άλλη μια κι ήρθε ολότελα στα συγκαλά του. Βγήκε απ' το φέρετρο, και μετά βοήθησε τον Θερσανέμη να καρφώσουν το καπάκι. Ύστερα από τρία λεπτά, βγήκαν έξω απ' το λάκκο.

Τώρα πια ο Θερσανέμης είχε ησυχάσει. Κοίταξε ολόγυρα. Το νεκροταφείο είχε κλείσει. Δεν είχε κανένα φόβο να παρουσιαστεί από πουθενά ο Παναγιώτης, γιατί, αυτός ο κακομοίρης, θα 'ψαχνε τώρα στο σπίτι του, και θα χάλαγε τον κόσμο για να βρει την ταυτότητά του, άδικα βέβαια, αφού το χαρτί ήταν στην τσέπη του Θερσανέμη. Χωρίς ταυτότητα λοιπόν δε μπορούσε να μπει στο κοιμητήρι.

Ο Θερσανέμης πήρε το φτιάρι κι ο Γιάννης Αγιάννης την τσάπα κι έχωσαν μες στη γη, οι δυο τους, το άδειο φέρετρο.

— Πάμε τώρα, είπε. Εγώ κρατάω το φτυάρι, βάστα συ την τσάπα.

Το σκοτάδι πύκνωνε.

Έφυγαν μες απ' τις αλέες απ' όπου είχε περάσει η νεκροφόρα. Όταν έφτασαν στο θυρωρείο, μπρος απ' την κλειστή πόρτα, ο Θερσανέμης έριξε την ταυτότητα του νεκροθάφτη μες στο κουτί, τράβηξε το κορδόνι ο θυρωρός και βγήκαν έξω.

Πέρασαν τη συνοικία του Βωζιράρ με τη μεγαλύτερη φυσικότητα. Σ' αυτά τα κατατόπια, το φτυάρι και το τσαπί, δείχνουν αμέσως ποιος είσαι και δεν παραξενεύουν κανένα. Η οδός Βωζιραρ ήταν έρημη.

— Κυρ Μαγδαληνή, είπε ο Θερσανέμης, που κοίταζε πότε - δω και πότε-κει, τις πόρτες των σπιτιών. Σίγουρα, έχεις καλύτερα μάτια από μένα. Δε μου λες ποιο είναι το νούμερο ογδόντα εφτά;

— Τούτο δω, είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Δεν είναι ψυχή στο δρόμο, μουρμούρισε ο Θερσανέμης. Δος μου την τσάπα και περίμενε με δυο λεπτά!

Μπήκε στο νούμερο 87, ανέβηκε στο πάνω πάτωμα, έτσι στην τύχη, και μες στο σκοτάδι χτύπησε την πόρτα μιας σοφίτας που βρέθηκε μπροστά του. Μια φωνή ακούστηκε ν' αποκρύνεται από μέσα:

— Εμπρός!

Ήταν η φωνή του Παναγιώτη.

Ο Θερσανέμης έσπρωξε την πόρτα. Αντίκρυσε μιαν ακαταστασία φοβερή και τρομερή. Μεγάλο κακό είχε γίνει εκεί μέσα! Από μακρυά, καταλάβαινες πως ο δόλιος ο νεκροθάφτης είχε αναστατώσει όλο το δωμάτιο για να βρει την ταυτότητά του. Φαινόταν απελπισμένος.

Ο Θερσανέμης μπήκε μέσα κι είπε:

— Σου 'φερα το τσαπί και το φτυάρι σου.

— Γιατί;

— Γιατί σου 'χε πέσει η ταυτότητα από την τσέπη, τη βρήκα χάμου όταν έφυγες, έθαψα μόνος μου την πεθαμένη, τέλειωσα τη δουλειά σου κι έτσι δε θα πληρώσεις τα δεκαπέντε φράγκα το πρόστιμο. Πάρε, φίλε!

— Ευχαριστώ, χρυσέ μου άνθρωπε! είπε ο Παναγιώτης σα χαμένος. Την άλλη φορά θα κεράσω εγώ ένα πενηνταράκι!

6
Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

ΥΣΤΕΡ' από μια ώρα, μες στο πηχτό σκοτάδι, δυο άντρες κι ένα παιδί χτύπησαν το νούμερο 62 του μικρού δρόμου του Πίκπου. Ήταν ο Θερσανέμης, ο Γιάννης Αγιάννης κι η Τιτίκα.

Ο Θερσανέμης, σαν άνθρωπος του μοναστηριού, ήξερε τι έπρεπε να πει για να περάσει την ξώπορτα. Όλες οι κλειστές πόρτες άνοιξαν μπροστά τους μονομιάς, κι έτσι, σε λίγο, βρίσκονταν ασφαλισμένοι.

Έτσι, λύθηκε και η μεγαλύτερη δυσκολία όλης της ιστορίας: να βγουν και να μπουν ύστερα απ' την πύλη του μοναστηριού.

Απ' την άλλη μέρα, μες στον κήπο, αντηχούσαν δυο κουδουνάκια, ολοένα. Οι καλόγριες δε μπορούσαν να κρατήσουν την περιέργειά τους, και σήκωναν μια γωνιά απ' το κάλυμμά τους κρυφοκοιτάζοντας. Πέρα μακριά, στον κήπο, κάτω απ' τα δέντρα, δυο άνθρωποι σκάβανε πλάι - πλάι.

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε εγκατασταθεί κανονικά. Είχε περάσει στο πόδι του την επιγονατίδα με το κουδουνάκι. Είχε πει πως τον λένε Ούλτιμο Θερσανέμη.

Η Τιτίκα έπρεπε, από δω και πέρα, να φοράει τη στολή των μαθητριών του μοναστηριού. Ο Γιάννης Αγιάννης τα κατάφερε να του δώσουν πίσω τα ρούχα που δε θα φόραγε πια η μικρή. Ήταν το πένθιμο μαύρο φουστανάκι που της είχε φορέσει αυτός ο ίδιος όταν την πήρε απ' την ταβέρνα του Θερναδιέρου. Ο Γιάννης Αγιάννης τύλιξε τα ρουχαλάκια, με πολλή κάμφορα μέσα κι άλλα μυρωδικά, που 'χαν συνήθως στα μοναστήρια και τα φύλαξε σε μια μικρή βαλίτσα που κατάφερε να αγοράσει. Την ακούμπησε σε μια καρέκλα, πλάι στο κρεβάτι του, και κρατούσε πάντα το κλειδί πάνω του.

Του γερο-Θερσανέμη του βγήκε σε καλό η καλοσύνη που είχε κάνει στους κυνηγημένους. Πρώτα-πρώτα, ένιωσε μεγάλην ευτυχία, στην ιδέα πως είχε βοηθήσει έναν παλιό ευεργέτη του. Ύστερα είχε πολύ λιγότερη δουλειά, τώρα που είχε βοηθό. Τέλος, επειδή του άρεσε πολύ να καπνίζει, με την ευκαιρία που κάπνιζε κι ο κύριος Μαγδαληνής, είχε τώρα τρεις φορές περισσότερο καπνό, που τον ευχαριστιόταν χίλιες φορές περισσότερο τώρα, μια και τον αγόραζε ο κύριος Μαγδαληνής.

Οι καλόγριες δεν τον είπαν ποτέ Ούλτιμο, τον λέγανε ο άλλος Θερσανέμης.

Αν αυτές οι καημένες οι κοπέλες, είχαν λίγο, μια σταλιά, απ' το ένστικτο του Ιαβέρη, θα 'πρεπε να προσέξουν κάποτε πως όταν ήταν να γίνει καμιά εξωτερική δουλειά, ποτέ δεν έβγαινε ο μικρότερος Θερσανέμης. Πάντα πήγαινε ο μεγάλος, ο γέρος, ο άρρωστος, ο κουτσός. Καμμιά τους όμως δεν το πρόσεξε αυτό.

Ο Γιάννης Αγιάννης για καιρό δεν έβγαλε το πόδι του έξω απ' το μοναστήρι. Ο Ιαβέρης παρακολούθησε έναν ολόκληρο μήνα εκεί τριγύρω, να δει τι γινόταν, μήπως και παρουσιαζόταν πουθενά.

Το μοναστήρι ήταν για τον Γιάννη Αγιάννη σαν ένα νησάκι που τον φύλαγε από κάθε περιπέτεια μες στην φουρτουνιασμένη θάλασσα. Οι τέσσερεις τοίχοι του περβολιού θα 'ταν ολόκληρος ο κόσμος γι' αυτόν από δω και μπρος. Μπορούσε να κοιτάζει τον ουρανό όσην ώρα ήθελε. Η Τιτίκα πάλι, εκεί κοντά του, πλάι του, μάθαινε γράμματα, με την συντροφιά άλλων κοριτσιών. Ήταν ευτυχισμένος ο καημένος ο γεροντάκος, ύστερ' από τόσες αγωνίες που είχε περάσει.

Είχε αρχίσει γι' αυτόν μια ζωή πολύ ήσυχη και γλυκιά.

Έτσι, κύλησαν τα χρόνια, κι η Τιτίκα μέρα με την ημέρα μεγάλωνε.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

1
Ο ΜΙΚΡΟΣ ΓΑΒΡΙΑΣ

ΜΕΤΑ από οχτώ-εννιά χρόνια ύστερ' απ' όσα ιστορήσαμε στο τέλος του πρώτου μέρους, στη συνοικία του Τέμπλου παρουσιάστηκε ένα αγοράκι έντεκα ή δώδεκα χρονώ. Ήταν ένα παιδί που φορούσε έν' αντρικό παντελόνι, κι έπλεε μέσα του, δεν του το 'χε δώσει ο πατέρας του, και μια γυναικεία καμιζόλα, που δεν του την είχε δώσει η μητέρα του. Κι όμως, κάπου θα 'πρεπε να 'ταν ο πατέρας του κι η μητέρα του.

Ήταν ένα παιδί που 'κανε πολλή φασαρία, κίτρινο σαν το κερί, με έξυπνο μουτράκι, σβέλτο, πειραχτήρι. Πηγαινοερχόταν ολοένα, τραγούδαγε, έπαιζε με τα νερά, γέλαγε όταν τον λέγανε «παλιάτσο» και μάνιζε όταν τον φωνάζανε «χαμίνι» ή «μάγκα». Δεν είχε σπίτι, ούτε έτοιμο φαΐ, ούτε φωτιά, να πάει κοντά να ζεσταθεί. Κανείς δεν το περίμενε μ' αγάπη, να το ιδεί να γυρίζει το βράδι. Ήταν όμως χαρούμενο γιατί ήταν λεύτερο παιδί.

Ωστόσο, όσο και να φαινόταν έρημο, αυτό το παιδί, καμιά φορά τον άκουγες να λέει: «Στάσου, τώρα θα πάω να δω τη μαμά μου». Τότε, άφηνε το δρόμο, κατέβαινε στην αποβάθρα και που πήγαινε; Στο νούμερο 50-52 που το ξέρουμε κι από αλλού. Στο παλιόσπιτο του Κόρακα.

Η «πρώτη νοικάρισσα», αυτή που 'μενε τον καιρό του Γιάννη Αγιάννη, είχε πεθάνει. Τώρα ζούσε εκεί μέσα μια άλλη γριούλα, ολόιδια σαν την άλλη. Τη λέγανε κυρά - Πανώρια. Η πιο δυστυχισμένη οικογένεια, απ' όσες κατοικούσανε στο «παλιόσπιτο» ήταν τέσσερεις άνθρωποι, που μένανε όλοι στο ίδιο δωμάτιο: πατέρας, μητέρα και δυο κόρες, μεγαλούτσικες. Όταν νοίκιασαν το δωμάτιο είπαν πως τους λέγανε Ιονδρέτη.

Αυτή ήταν η οικογένεια του χαρούμενου ξυπόλητου παιδιού. Έφτανε εκεί μέσα με το γέλιο στο στόμα κι εύρισκε τόσην απελπισία στο δωμάτιο, τόση φτώχεια, και κάτι ακόμα χειρότερο: πουθενά δεν έπαιρνε το μάτι του ένα χαμόγελο. Το τζάκι ήταν σβηστό, κρύο το δωμάτιο, κρύα - πάγος κι η καρδιά όλων. Η μητέρα τα λάτρευε τα κορίτσια της.

Ξεχάσαμε να πούμε πως στη συνοικία του Τέμπλου αυτό το αγοράκι το λέγανε Γαβριά.

Η κάμαρα των Ιονδρέτη ήταν η τελευταία του διαδρόμου του παλιόσπιτου Κόρακα. Στο πλαϊνό δωματιάκι έμενε ένας πολύ φτωχός νεαρός, ο κύριος Μάριος.

Παρακάτω θα πούμε, τι ήταν αυτός ο κύριος Μάριος.

2
ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΔΥΟ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕ ΤΡΙΑΝΤΑ ΔΥΟ ΔΟΝΤΙΑ

ΣΤΗΝ ΟΔΟ Μπουσεράτ, στην οδό Νορμανδίας και στην οδό Σαιντόνζ, κάτι γέροι, θυμούνται ακόμη έναν καλόν άνθρωπο που τον λέγανε Κύριο Γιλνορμάνδο και τους αρέσει να μιλάν γι' αυτόν. Ήταν πολύ γέρος τότε που αυτοί ήταν νεαροί.

Ο κύριος Γιλνορμάνδος είχε πια πεθάνει στα 1831. Ήταν από κείνους τους τύπους που πεθαίνεις από περιέργεια να τους ιδείς, μόνο και μόνο γιατί έχουν ζήσει έναν αιώνα σχεδόν, γιατί είναι παράξενοι, γιατί κάποτε έμοιαζαν με τους άλλους ανθρώπους, μα, τώρα πια δε μοιάζουν με κανένα. Ήταν πάνω από ενενήντα χρονών, περπατούσε σα λαμπάδα στητός, μιλούσε δυνατά, κι έβλεπε περίφημα. Έπινε, έτρωγε, κοιμόταν και ροχάλιζε. Είχε και τα τριάντα δύο του δόντια γερά. Μονάχα όταν διάβαζε φόραγε γυαλιά.

Ήταν επιπόλαιος άνθρωπος, βιαστικός, και θύμωνε με το πρώτο. Γινόταν θηρίο με το κάθε τι, πολλές φορές και με σωστά πράγματα. Όταν του αντιλέγανε, σήκωνε ψηλά το μπαστούνι του και χτύπαγε τον ξένο κόσμο, όπως το συνηθίζανε οι άρχοντες τον παλιό καιρό. Είχε μια κόρη, πάνω από πενήντα χρονών, ανύπαντρη, που την έδερνε άγρια κάθε φορά που θύμωνε και θα της τράβαγε, με μεγάλη του χαρά, κάμποσες καμτσικιές. Νόμιζε πως ήταν ακόμα οχτώ χρονών κοριτσάκι. Χαστούκιζε δυνατά τους υπηρέτες του λέγοντας: «Βρε το κάθαρμα»! Μια απ' τις συνηθισμένες του βρισιές ήταν κάτι το φοβερό: «Χάσου, γαϊδούρι ξεσαμάρωτο». Πολλές φορές πάλι καθόταν ώρες ολόκληρες αμίλητος και ήσυχος. Τον ξύριζε ένας μπαρμπέρης που ήταν άλλοτε τρελλός και που τον μισούσε.

Ο κύριος Γιλνορμάνδος λάτρευε τους Βουρβώνους και τον έπιανε φρίκη στο άκουσμα του 1789[1].

Είχε παντρευτεί δυο φορές. Απ' τον πρώτο του γάμο είχε μια κόρη που 'χε μείνει ανύπαντρη, κι από το δεύτερο, μιαν άλλη κόρη, που πέθανε τριάντα χρονών. Αυτή είχε παντρευτεί κάποιο στρατιώτη που 'χε υπηρετήσει στο στρατό της Δημοκρατίας και του Αυτοκράτορα, είχε πάρει παράσημο στη μάχη του Αούστερλιτς κι είχε γίνει συνταγματάρχης στο Βατερλώ. «Η ντροπή και το αίσχος του σπιτιού μου», έλεγε ο παλιός αριστοκράτης.

Είχε δυο υπηρέτες, έναν αρσενικό και μια θηλυκιά. Όταν έπαιρνε κανέναν καινούριο στο σπίτι του τον ξαναβάφτιζε. Τους έδινε ονόματα της πατρίδας τους. Ένας από τους τελευταίους του υπηρέτες ήταν κάποιος χοντρός, πάντα κατακουρασμένος και λαχανιασμένος. Επειδή όμως είχε γεννηθεί στη Μπαγιόν, ο κύριος Γιλνορμάνδος τον φώναζε Βάσκο. Όλες του τις υπηρέτριες πάλι τις φώναζε Νικολέτες.

Στο σπίτι, εκτός απ' τον γέρο και την γεροντοκόρη, έμενε κι ένα παιδί, ένα μικρό αγόρι, που 'στεκε πάντα άφωνο κι έτρεμε μπρος στον Κύριο Γιλνορμάνδο. Αυτός πάλι, ποτέ του δεν είχε πει μια γλυκιά κουβέντα στο καημένο το αγοράκι. Πάντα του μίλαγε αυστηρά και τις περισσότερες φορές το φοβέριζε με το μπαστούνι του. «Εδώ! κύριε κατέργαρε, αχρείε! Πλησίασε!» ή «Αποκρίσου, γελοίε! Για να σε ιδώ ουτιδανέ!» και πολλά άλλα τέτοια.

Ήταν εγγονάκι του. Όπου και να πήγαινε άκουγε να λένε: Τι όμορφο που είναι! Τι κρίμα! Το καημένο το παιδάκι! Το λέγανε «καημένο» γιατί ο πατέρας του ήταν «ληστής επαναστάτης». Το αγοράκι είχε όμορφο ροδαλό προσωπάκι. Ήταν εφτά χρονών, με κάτασπρο δέρμα, πολύ φρέσκο. Τα μάτια του έσταζαν χαρά κι εμπιστοσύνη.

---

[1] Είναι η χρονιά που άρχισε η Γαλλική Επανάσταση. (Σημ. τ. Μετ.)

3
Ο ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

ΟΠΟΙΟΣ και να περνούσε, εκείνο τον καιρό από τη μικρή πόλη του Βερνόν, θα πρόσεχε αμέσως έναν άντρα, καμιά πενηνταριά χρονών, μ' ένα πέτσινο κούκο στο κεφάλι. Το παντελόνι και το σακάκι του ήταν από γκρίζο ύφασμα. Στο σακάκι του ήταν ραμμένο κάτι τι κιτρινωπό, κάποτε ήταν μια κορδέλα κόκκινη. Ήταν ηλιοψημένος, μ' άσπρα μαλλιά, είχε μια μεγάλη ουλή στο μέτωπο, που προχωρούσε ως το μάγουλο. Έδειχνε πρόωρα γερασμένος. Αυτός ο άνθρωπος, στα 1817 έμενε σε μια χαμοκέλα, κοντά στο γιοφύρι. Καταγινόταν με τα λουλούδια. Ήταν ντροπαλός, τόσο, που τον έπαιρναν πολλοί για ακοινώνητο. Σπάνια έβγαινε έξω, κι οι μόνοι άνθρωποι που έβλεπε, ήταν οι φτωχοί που χτυπούσαν το παραθύρι του κι ο παπάς, ο αββάς Βοϊδάς, ένας καλός γεροντάκος. Αυτός ήταν ο επαναστάτης, ο «ληστής», όπως τον έλεγε ο πεθερός του.

Αν διάβαζε κανείς, τότε, για τη Μεγάλη Στρατιά, θα του 'κανε σίγουρα εντύπωση ένα όνομα που συχνά θα το συναντούσε σε κάθε τι σχετικό με τον πόλεμο, το όνομα του Γεωργίου Πομμερσύ.

Στη μάχη του Βατερλώ, ήταν ίλαρχος στην ταξιαρχία του Ντυμπουά. Αυτός πήρε τη σημαία του τάγματος του Λούνεμπουργκ. Πήγε κι απόθεσε τη σημαία στα πόδια του Αυτοκράτορα. Ήταν γεμάτος αίματα. Ο Αυτοκράτορας ευχαριστημένος του είπε: «Σε κάνω Συνταγματάρχη, βαρώνο και ιππότη της Λεγεώνος της Τιμής!». Ο Πομμερσύ αποκρίθηκε: «Μεγαλειότατε, σας ευχαριστώ εκ μέρους της χώρας μου». Ύστερ' από μισή ώρα έπεσε σ' ένα χαράκωμα, πληγωμένος. Τι είχε απογίνει ο Πομμερσύ; Αυτός ήταν ο επαναστάτης γαμπρός του κυρίου Γιλνορμάνδου.

Δεν είχε κανένα εισόδημα, εκτός από τη σύνταξη του ιλάρχου. Νοίκιασε στο Βερνόν το μικρότερο σπιτάκι που βρήκε. Τον καιρό της αυτοκρατορίας, ανάμεσα στους δυο πολέμους, συνάντησε τη δεσποινίδα Γιλνορμάνδου και την παντρεύτηκε. Ο γερο-αριστοκράτης, αγανακτισμένος από μέσα του, είχε δώσει με χίλια βάσανα τη συγκατάθεσή του. Στα 1815, η κυρία Πομμερσύ πέθανε, αφήνοντας ένα παιδί. Αυτό θα ήταν η μοναδική χαρά του συνταγματάρχη, μες στη μοναξιά του. Ο παππούς όμως ζήταγε να το πάρει αυτός το παιδί, φοβερίζοντας πως θα το αποκλήρωνε το αγοράκι αν δεν του το δίνανε αυτουνού. Έτσι, για το συμφέρον του μικρού, ο κακόμοιρος ο πατέρας του υποχώρησε και τον έδωσε στον παππού, και μην έχοντας πια μαζί το παιδί του άρχισε να καταγίνεται με τα λουλούδια.

Ο μικρός —Μάριο τον λέγανε— ήξερε πως είχε πατέρα, τίποτα περισσότερο όμως δεν του είπανε ποτέ. Κανείς δεν άνοιξε το στόμα του να του ειπεί κάτι γι' αυτόν.

Κάθε δυο-τρεις μήνες, ο συνταγματάρχης έφευγε βιαστικά απ' το Βερνόν, ερχόταν κλεφτά στο Παρίσι, και πήγαινε μες στην εκκλησία του Αγίου Σουλπικίου, την ώρα που λογάριαζε ότι η θεία Γιλνορμάνδου θα πήγαινε τον μικρό στην λειτουργία. Εκεί, τρέμοντας ολόκληρος, κρυμμένος πίσω από καμιά κολόνα, βαστώντας και την ανάσα του ακόμα, καθόταν και κοίταζε το παιδί του.

Μ' αυτή την αφορμή του έτυχε να γνωριστεί και με τον παπά του Βερνόν, τον αββά Βοϊδά. Εκείνος ο περίφημος εφημέριος ήταν αδερφός ενός επιτρόπου του Αγίου Σουλπικίου, που πολλές φορές έτυχε να προσέξει αυτόν τον άντρα να καμαρώνει το παιδί του. Είχε παρατηρήσει τη βαθειά πληγή που είχε στο μέτωπο και τα δάκρυα που 'ταν έτοιμα πάντα να κυλίσουν από τα μάτια του. Μια μέρα που πήγε στη Βερνόν να ιδεί τον αδερφό του, συνάντησε στο δρόμο τον συνταγματάρχη Πομμερσύ και αμέσως τον θυμήθηκε. Μίλησε γι' αυτόν στον αδερφό του, κι οι δυο μαζί, σε λιγάκι, βρίσκοντας μια δικαιολογία, πήγαν στο σπίτι του συνταγματάρχη. Η επίσκεψη εκείνη έφερε κι άλλες κι έτσι, με τον καιρό, ο Παπάς κι ο επίτροπος του αγίου Σουλπικίου μάθανε όλη την ιστορία: πώς δηλαδή ο Πομμερσύ θυσίαζε όλη του την ευτυχία για να εξασφαλίσει το μέλλον του παιδιού του.

4
Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Στα 1827, πέθανε ο Συνταγματάρχης. Ο Μάριος δεν κατάφερε να ιδεί τον πατέρα του πριν πεθάνει. Δεν του άφησε τίποτ' άλλο, εκτός από τη διαθήκη του:

> ΓΙΑ ΤΟ ΓΙΟ ΜΟΥ.
>
> Ο Αυτοκράτορας μου εχάρισε τον τίτλο του βαρώνου εις το πεδίον της μάχης του Βατερλώ. Αφού όμως η Παλινόρθωση δε μου αναγνώρισε αυτό τον τίτλο, που τον κέρδισα με το ίδιο μου το αίμα, εγώ τον αφήνω στο γιο μου. Ελπίζω να την άξιζε αυτή την τιμή.

Στο πίσω μέρος, ο Συνταγματάρχης είχε γράψει με το χέρι του το ίδιο:

> Σ' αυτή τη μάχη του Βατερλώ, μου 'σωσε τη ζωή ένας λοχίας. Τον λένε Θερναδιέρο. Νομίζω ότι, τώρα τελευταία, είχε ένα μικρό ξενοδοχείο σ' ένα χωριό κοντά στο Παρίσι, το Σελ ή το Μονφερμέιγ. Αν τύχει ποτέ ο Θερναδιέρος στο δρόμο του γιου μου ας κάνει γι' αυτόν ό,τι περνάει απ' το χέρι του.

Αυτός ο παράξενος σεβασμός που μένει μέσα μας για έναν άνθρωπο, όταν έχει πια πεθάνει, έσπρωξε και τον Μάριο να πάρει αυτή τη διαθήκη και να τη φυλάξει σαν τα μάτια του.

Ο Μάριος έμεινε σαράντα οχτώ ώρες μονάχα στο Βερνόν. Ύστερ' από την κηδεία, γύρισε στο Παρίσι και συνέχισε τη ζωή του χωρίς να ξανασυλλογιστεί τον πατέρα του που, καλά-καλά δεν τον είχε γνωρίσει. Σε τρεις μέρες, ο συνταγματάρχης είχε ξεχαστεί. Ο Μάριος έβαλε ένα μαύρο κρεπ στο καπέλο του. Αυτό ήταν όλο κι όλο.

Μεγαλώνοντας, δεν έκοψε τη συνήθεια που 'χε από παιδί, να πηγαίνει δηλαδή στη λειτουργία την Κυριακή. Μια μέρα που έτυχε να 'ναι στον άγιο Σουλπίκιο —ήταν κάπως αφηρημένος και σκεφτικός— πήγε και στάθηκε πίσω από μια κολόνα και γονάτισε, χωρίς να προσέξει πως έπιασε ένα στασίδι, που έγραφε:

> «Κύριος Βοϊδάς, επίτροπος».

Μόλις άρχισε η λειτουργία, ήρθε ένας κύριος εκεί κοντά και του είπε:

— Κύριε, εδώ είν' η θέση μου!..

Ο Μάριος μέριασε γρήγορα κι ο γέρος κάθησε στο στασίδι του.

Όταν σκόλασε η εκκλησία, ο Μάριος έμεινε για λίγη ώρα σκεφτικός.

Τον πλησίασε ξανά ο γεράκος και του είπε:

— Με συγχωρείτε, κύριε, που σας ανησύχησα πριν. Ίσως με παρεξηγήσατε, πρέπει λοιπόν να σας εξηγηθώ.

— Κύριε, αποκρίθηκε ο Μάριος, δεν είν' ανάγκη!

— Και βέβαια είναι, απάντησε ο γέρος. Δε θέλω να 'χετε κακήν ιδέα για μένα. Αυτή τη θέση την αγαπάω πάρα πολύ. Απ' αυτή τη θέση, δέκα χρόνια συνέχεια, έβλεπα κάθε δυο-τρεις μήνες ένα δυστυχισμένον πατέρα να 'ρχεται για να ιδεί το παιδί του, γιατί, η οικογένειά του τον εμπόδιζε να το 'χει μαζί του. Έβλεπε το παιδί του κι έκλαιγε. Το λάτρευε αυτό τ' αγόρι, εκείνος ο δυστυχισμένος άνθρωπος! Είχε έναν παππού και μία θεία πλούσιους το παιδί, και φοβέριζαν πως θα το αποκλήρωναν, αν πήγαινε ο πατέρας του να το ιδεί. Είχε θυσιαστεί, ο κακομοίρης, για να γίνει μια μέρα πλούσιο το παιδί του κι ευτυχισμένο. Είχαν μαλώσει στην οικογένεια για τα πολιτικά. Αχ Θεέ μου!... Πώς μπορούν να διώχνουν έναν άνθρωπο, επειδή πολέμησε στο Βατερλώ! Σάμπως είναι κανένα τέρας; Επιτρέπεται ποτέ, γι' αυτό το λόγο, να χωρίζουν τον πατέρα απ' το παιδί; Ήταν ένας συνταγματάρχης του Ναπολέοντα. Πέθανε, τώρα, μου φαίνεται· θαρρώ πως τον λέγανε Πονμαρί η Μομπερσύ, κάτι τέτοιο... Είχε μια σπαθιά στο πρόσωπο...

— Μήπως Πομμερσύ! Είπε ο Μάριος χλωμιάζοντας.

— Έτσι ακριβώς. Πομμερσύ! Τον είχατε γνωρίσει και σεις;

— Κύριε, είπε ο Μάριος, πατέρας μου ήταν!...

Ο γέρο-Επίτροπος έδεσε τα χέρια του και ξεφώνισε:

— Ώστε σεις είσαστε λοιπόν ο γιος του; Βέβαια, έτσι είναι! Εκείνο το παιδί πρέπει να 'χει γίνει άντρας τώρα πια! Καημένο μου παιδί, μπορείτε να περηφανεύεστε πως είχατε έναν πατέρα που σας λάτρευε!

Ο Μάριος έπιασε τον κύριο από το μπράτσο και τον πήγε ως το σπίτι του. Την άλλη μέρα, είπε στον κύριο Γιλνορμάνδο:

— Κανονίσαμε, με κάτι φίλους μου, να πάμε για κυνήγι. Μπορώ να λείψω τρεις μέρες;

— Και τέσσερεις, αν θες, απάντησε ο παππούς. Πήγαινε παιδί μου, και καλή διασκέδαση!

Έκλεισε το μάτι στην κόρη του και της είπε σιγα-σιγά: «Κανένα αισθηματάκι φαίνεται πως έχει ο νεαρός!»

Όμως, γελιόταν ο κύριος Γιλνορμάνδος. Ο νεαρός πήγε στον τάφο του πατέρα του.

Ο Μάριος έλειψε τρεις μέρες. Ύστερα γύρισε στο Παρίσι, πήγε κατευθείαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη και ζήτησε τον «*Μηνύτορα*»[1].

Τον διάβασε ολόκληρο. Διάβασε κάθε τι σχετικό με τη Δημοκρατία και τον Αυτοκράτορα, διάβασε τα «Απομνημονεύματα της Αγίας Ελένης»[2], όλα τα σχετικά ημερολόγια, τις εφημερίδες, τις αναφορές και τις προκηρύξεις. Έπεσε με τα μούτρα σ' αυτές τις μελέτες. Την πρώτη φορά που βρήκε τ' όνομα του πατέρα του, στις ημερήσιες διαταγές, τον έπιασε πυρετός κι έμεινε άρρωστος μια ολόκληρη βδομάδα.

Διάβαζε τις αναφορές της Μεγάλης Στρατιάς. Όλη εκείνη η εποχή άρχισε να περνάει ολοζώντανη

---

[1] Moniteur universel: Εφημερίδα της Γαλλ. Κυβερνήσεως. Έβγαινε ως το 1869. Εκδόθηκε για πρώτη φορά στα 1789. (Σημ. Μετ.)

[2] Mémor'al de Sainte-Hélène: Είναι έργο του Λας Κάσας. Έχει όλες τις ομιλίες του Ναπολέοντα, απ' όλες τις περιόδους της ζωής του. (Σημ. Μετ.).

μπρος στα μάτια του. Ένιωθε να τον παρασέρνει ένα κύμα που φούσκωνε και φούσκωνε ολοένα, παίρνοντας μαζί του το κάθε τι. Πότε - πότε, του φαινόταν πως έβλεπε τον πατέρα του να περνάει εκεί μπροστά του, πως του μιλούσε στ' αυτί. Γινόταν κάτι παράξενο μέσα του. Του φαινόταν πως άκουγε τα τύμπανα, τα κανόνια, τις σάλπιγγες, το ρυθμικό βήμα των στρατιωτικών μονάδων, το βαρύ και μακρινό καλπασμό του ιππικού. Πιανόταν η ψυχή του. Σα να 'παιρνε κι αυτός μέρος στη μάχη, γέμιζε αγωνία και λαχάνιαζε, ξαφνικά, χωρίς να το καταλάβει κι ο ίδιος, χωρίς να ξέρει ποια δύναμη τον έσπρωχνε, σηκώθηκε ολόρθος και φώναξε:

— «Ζήτω ο Αυτοκράτωρ»!

Είχε αλλάξει η νοοτροπία του. Ό,τι άλλοτε το νόμιζε καταστροφή —την πτώση της μοναρχίας— τώρα το 'βλεπε για ζωντάνεμα της Γαλλίας. Είχε γίνει δημοκρατικός.

Αυτή η τεράστια αλλαγή έγινε μέσα του, χωρίς να το πάρει είδηση η οικογένειά του.

Όταν έχασε πια από μέσα του και το τελευταίο απομεινάρι αγάπης για τους Βουρβώνους πήγε σ' ένα λιθογραφείο και παράγγειλε καμιά εκατοστή κάρτες με τ' όνομα:

«Βαρώνος Μάριος Πομμερσύ».

Στο σπίτι, πρόσεξαν πως είχε κάτι τι κρεμάσει στο λαιμό του με μια μαύρη κορδέλα.

Πότε - πότε ο Μάριος χανόταν.

Σ' ένα του ταξίδι, πήγε και στο Μονφερμέιγ κι έψαξε να βρει τον λοχία του Βατερλώ. Ο Θερναδιέρος όμως είχε χρεωκοπήσει και κανείς δεν ήξερε να του πει πού βρισκόταν. Ψάχνοντας, ο Μάριος έκαμε τέσσερεις μέρες να πάει στο σπίτι.

Γύρισε ένα πρωινό, κατά τα χαράματα, κατάκοπος, νιώθοντας την ανάγκη να πέσει στον ύπνο. Ανέβηκε βιαστικά στο δωμάτιό του, έβγαλε την ρεντιγκότα του, και το μαύρο κορδόνι, που 'χε στο λαιμό του και πήγε στο μπάνιο.

Ο κύριος Γιλνορμάνδος τον άκουσε που γύρισε και ανέβηκε γρήγορα - γρήγορα, όσο τον βαστούσαν τα γέρικα πόδια του, για να τον φιλήσει και να μάθει τι είχε γίνει τόσες μέρες.

Ο νεαρός όμως είχε χωθεί κιόλας στο μπάνιο κι έτσι μπαίνοντας μες στο δωμάτιο του, ο κύριος Γιλνορμάνδος βρήκε πάνω στο κρεβάτι του την ρεντιγκότα και το μαύρο κορδόνι.

— Καλό και τούτο, είπε μονάχος του.

Σ' ένα λεπτό, βρέθηκε στο κάτω πάτωμα και μπήκε θριαμβευτικά στο σαλόνι όπου καθόταν κιόλας η δεσποινίς Γιλνορμάνδου.

Ο γέρος κύριος με το 'να χέρι κρατούσε τη ρεντιγκότα και με το άλλο το μαύρο κορδόνι του λαιμού σκούζοντας:

— Επιτέλους, να το μυστήριο. Τέλειωσε! Θα μάθουμε κι εμείς το ειδύλλιο. Έχω στα χέρια μου και το πορτραίτο!

Από το κορδόνι κρεμόταν ένα μαύρο τετράγωνο πράμα, που μοιαζε με μενταγιόν.

— Πορτραίτο είν' αυτό! Το ξέρω. Το κρεμούν πάνω στο στήθος τους οι ερωτευμένοι!

— Για να ιδούμε, πατέρα! είπε η γεροντοκόρη.

Άνοιξαν το κουτί πατώντας ένα ελατήριο. Μέσα βρήκαν μονάχα ένα χαρτί διπλωμένο προσεχτικά.

— Από μυστήριο σε μυστήριο, είπε ο κύριος Γιλνορμάνδος, σκασμένος στα γέλια. Καταλαβαίνω τι θα 'ναι. Κανένα ραβασάκι. Σίγουρο πράμα!

— Ας το διαβάσουμε, λοιπόν! είπε ανυπόμονα η θεία.

Φόρεσε τα γυαλιά της, ξεδίπλωσαν το χαρτί και διάβασαν:

> «Για το γιο μου.
>
> Ο Αυτοκράτορας μου έδωσε τον τίτλο του Βαρώνου στο πεδίο της μάχης του Βατερλώ. Η Παλινόρθωση δε μου αναγνωρίζει τον τίτλο που κέρδισα με το ίδιο μου το αίμα, εγώ όμως τον αφήνω στο γιο μου. Ελπίζω μονάχα να την αξίζει αυτή την τιμή».

Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δε θα μπορούσε να περιγράψει τι ένιωσαν εκείνη τη στιγμή πατέρας και κόρη. Δεν έβγαλαν λέξη απ' το στόμα τους. Ο κύριος Γιλνορμάνδος μονάχα είπε σιγανά, σα να μονολογούσε:

— Είναι τα γράμματα αυτουνού του καραβάνα!

Εκείνη τη στιγμή, ένα πακετάκι τυλιγμένο με μπλε χαρτί, κύλησε από μια τσέπη της ρεντιγκότας. Η δεσποινίς Γιλνορμάνδου έσκυψε και το μάζεψε και ξεδίπλωσε το μπλε χαρτί. Ήταν οι εκατό κάρτες του Μάριου. Έδωσε μια του πατέρα της που διάβασε:

> «Βαρώνος Μάριος Πομμερσύ»

Μια ολόκληρη ώρα κάθησαν εκεί χωρίς ν' αλλάξουν λέξη. Στο τέλος η θεία Ζιλνορμάν είπε:

— Έξοχα!

Ύστερ' από λίγα λεπτά, παρουσιάστηκε κι ο Μάριος. Πριν πατήσει το κατώφλι, πήρε το μάτι του τον παππού του, με την κάρτα στο χέρι, που μόλις τον είδε έμπηξε την φωνή, μ' εκείνη την αμέτρητη υπεροψία του για την αριστοκρατική του καταγωγή, γεμάτον ειρωνία, που θα μπορούσε και πέτρες να τσακίσει:

— Ορίστε μας! Ορίστε! Κοπιάστε! Κοπιάστε κύριε βαρώνε! Τα συγχαρητήριά μου! Δε μου λες τι νόημα έχουν όλα τούτα δω τα μασκαραλίκια!

Ο Μάριος κοκκίνισε ελαφρά κι αποκρίθηκε:

— Σημαίνουν πως είμαι γιος του πατέρα μου!

Ο κύριος Γιλνορμάνδος έπαψε να γελάει κι είπε σκληρά:

— Εγώ είμαι ο πατέρας σου!

— Ο πατέρας μου, είπε ο Μάριος με τα μάτια χαμηλωμένα, ήταν ένας άνθρωπος σεμνός και ηρωικός και υπηρέτησε πιστά τη δημοκρατία και τη Γαλλία και πέθανε έρημος και λησμονημένος, και που το μόνο του λάθος ήταν πως αγάπησε μ' όλη του την ψυχή δυο αχάριστους· την πατρίδα του και μένα.

Αυτό ξεπερνούσε την αντοχή του κυρίου Γιλνορμάνδου. Στο άκουσμα της λέξεως «δημοκρατία» σηκώθηκε, ή καλύτερα πετάχτηκε πάνω.

— Μάριε! φώναξε. Καταραμένο παιδί! Δεν ξέρω τι ήταν ο πατέρας σου, ούτε και θέλω να το μάθω! Το μόνο που ξέρω είναι πως όλο αυτό το συνάφι ήταν παλιάνθρωποι, αλήτες! Όλοι τους! Τ' ακούς; Όλοι τους! Μάλιστα, κύριε Μάριε! Όσο είναι βαρώνος η παντούφλα μου, άλλο τόσο είσαι και συ! Όλοι όσοι πήγαν με τον Ροβεσπιέρο[1] ήταν απατεώνες. Όλοι όσοι υπηρέτησαν τον Βο-να-πάρ-τη ήταν ληστές. Προδότες! Θρασύδηλοι! Αυτό ξέρω γω. Αν ο κύριος πατέρας σου ήταν μαζί μ' αυτούς, εγώ δεν το ξέρω, ούτε και σκοτίζομαι για κάτι τέτοια. Τόσο το χειρότερο γι' αυτόν! Δούλος σας, Κύριε.

Ο Μάριος είχε ανατριχιάσει ολόκληρος. Δεν ήξερε τι να κάνει. Το κεφάλι του πήγαινε να σπάσει. Σήκωσε τα μάτια του, κοίταξε τον παππού του μες στα μάτια, και του φώναξε δυνατά μες στα μούτρα:

— Κάτω οι Βουρβώνοι κι αυτό το μεγάλο γουρούνι ο Λουδοβίκος 18ος.

Ο Λουδοβίκος είχε πεθάνει πριν από τέσσερα χρόνια, αυτό όμως δεν τον έμελλε.

Ο γέρος, στην αρχή, είχε γίνει κατακκόκινος, ύστερα ξαφνικά, άσπρισε πιο πολύ κι απ' τα μαλλιά του, και του 'πε γελώντας, και σχεδόν ήρεμα:

— Ένας βαρώνος όπως και συ κι ένας απλός άνθρωπος σαν και μένα, δε μπορεί να μένει στο ίδιο σπίτι.

Ξαφνικά, σηκώθηκε ολόρθος, άπλωσε το χέρι του προς τον Μάριο και του φώναξε δυνατά.

— Έξω από δω!

Ο Μάριος έφυγε απ' το σπίτι.

Την άλλη μέρα ο κύριος Γιλνορμάνδος είπε στην κόρη του.

— Να στέλνεις εξήντα πιστόλες κάθε μήνα σ' αυτό το ματοβαμμένο μούτρο, και να μη μου ξανακάνεις λόγο γι' αυτόν!

Ο Μάριος έφυγε, χωρίς να πει πού θα πήγαινε, ούτε ήξερε κιόλας πού να πάει. Στην τσέπη του είχε τριάντα φράγκα, το ρολόι του και λίγα ρούχα σ' ένα σάκκο. Ανέβηκε σ' ένα κλειστό αμάξι και πήγε στην τύχη, προς το Καρτιέ Λατέν[2].

Τι θα γινόταν, από δω και πέρα, ο Μάριος;

---

[1] Απ' τα κύρια πρόσωπα της Γαλλικής Επαναστάσεως. Ήταν η ψυχή της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας, την Εποχή της Τρομοκρατίας. Στο τέλος τον καρατόμησαν οι αντίπαλοί του επαναστάτες. (Σημ. Μετ.)

[2] Είναι η φοιτητική συνοικία

5
Ο ΜΑΡΙΟΣ ΦΤΩΧΟΣ

Εκείνη την ίδια μέρα, ο Μάριος γνώρισε δυο φοιτητές. Τον Λαίγκλ (που τον φωνάζανε Μποσυέ γιατί ήταν απ' το Μω) και τον Κουρφειράκο. Ο Κουρφειράκος τον σύστησε σε μια φοιτητική συντροφιά επαναστατών, που τον βάλανε στη μέση, του 'δειξαν μεγάλη φιλία, κι ο Μάριος άρχισε να κάνει παρέα μαζί τους! Η θεία Γιλνορμάνδου κατάφερε να τον ανακαλύψει και να του στείλει τις εξήντα πιστόλες, όπως την είχε προστάξει ο παππούς. Όμως, ο Μάριος, τα 'στειλε πίσω, μη θέλοντας να τους έχει πια καμιά υποχρέωση. Έπρεπε όμως και να ζήσει. Πούλησε κάτι ρούχα που είχε και το ρολόι του. Από τότε πέρασε κάμποσος καιρός.

Η ΖΩΗ έγινε πολύ δύσκολη για τον Μάριο. Έφαγε, σε λίγο, τα ρούχα του, το ρολόι του — τα πουλούσε δηλαδή. Είναι φριχτό πράμα να σε θερίζει η πείνα την ημέρα, να μην έχεις ύπνο την νύχτα, να 'σαι χωρίς κερί μες στο σκοτάδι, να 'ναι το τζάκι σου σβηστό, να περνούν οι μέρες και δουλειά να μη βρίσκεις, να τρυπάνε τα ρούχα σου στον αγκώνα, να σε προσβάλλει ο καθένας, ν' αηδιάζεις το κάθε τι, να γεμίζεις πίκρα και κατάθλιψη.

Στο τέλος με χίλια βάσανα και στερήσεις, τα κατάφερε, να βγει δικηγόρος.

Συνηθίζει κανείς στη φτώχεια, όπως και σ' όλα τα πράγματα, κι έτσι, ό,τι και να του τύχει, μπορεί να τα βγάλει πέρα.

Οι πολύ δύσκολες μέρες είχαν περάσει. Έβλεπε λίγο φως μπροστά του. Πάλεψε με μεγάλη επιμονή, έβαλε όλη του τη θέληση, και στο τέλος τα κατάφερε να κερδίζει με τη δουλειά του εφτακόσια φράγκα το χρόνο. Μ' αυτά τα κουτσοκατάφερνε να ζει.

Ο Μάριος είχε δυο φίλους. Ένα νέο, τον Κουρφειράκι, κι ένα γέρο, τον κύριο Βοϊδά. Πιο πολύ του άρεσε η παρέα με το γέρο.

Η μεγαλύτερή του χαρά ήταν να κάνει μεγάλους περιπάτους, μονάχος του, στις λεωφόρους του Παρισιού, ή στο Πεδίο του Άρεως, ή σε τίποτα ερημικές αλέες του Λουξεμβούργου.

Σ' έναν απ' αυτούς τους περιπάτους του, ανακάλυψε το παλιόσπιτο του Κόρακα, κι επειδή του άρεσε έτσι ήσυχο κι απομονωμένο που ήταν, και το βρήκε και φτηνό, νοίκιασε κει πέρα ένα δωμάτιο. Όλοι τον λέγανε κύριο Μάριο.

6
ΔΥΟ ΑΣΤΕΡΙΑ ΣΥΝΑΝΤΙΟΝΤΑΙ

ΕΔΩ κι ένα χρόνο, ο Μάριος είχε προσέξει στην ίδια πάντα έρημη αλέα του Λουξεμβούργου, έναν άντρα και μια μικρή κοπέλα, που κάθιζαν κάθε μέρα πλάι - πλάι, στον ίδιο μπάγκο πάντοτε, στην πιο μακρινή γωνιά της αλέας, κοντά στην οδό Δύσεως. Ο κύριος θα 'ταν καμιά εξηνταριά χρονών. Φαινόταν θλιμμένος και βαρύς. Η ματιά του είχε πολλή καλοσύνη, δε σου 'δινε όμως ποτέ τόσο θάρρος ώστε να τον πλησιάσεις και ποτέ του δε γύριζε να κοιτάξει κανένα. Τα μαλλιά του ήταν κάτασπρα.

Όταν τους πρωτόδε, η μικρή που τον συνόδευε πήγε κι έκατσε πλάι του στον μπάγκο, όπου φαίνεται πως κάθιζαν ταχτικά. Ήταν ένα κοριτσάκι δεκατριώ χρονών, αδύνατο, ντροπαλό. Δε σου 'κανε καμιά εντύπωση, έδειχνε μονάχα πως τα μάτια της θα γίνονταν όμορφα. Είχε το συνηθισμένο ύφος των μαθητριών του μοναστηριού, γεροντίστικο και παιδικό μαζί. Φορούσε ένα φουστανάκι κακοραμμένο από χοντρό μαύρο. Φαίνονταν σαν πατέρας και κόρη.

Ο Μάριος συνήθιζε από καιρό να κόβει βόλτες σ' εκείνη την αλέα. Τους συναντούσε κάθε μέρα εκεί. Επειδή του 'χε κάμει εντύπωση η μαύρη ρόμπα της μικρής και τα μαλλιά του γέρου, τους έλεγε η δεσποινίς Μελάνια και ο κύριος Λευκίας.

Ο Μάριος τους έβλεπε ταχτικά στο ίδιο μέρος, και την ίδια ώρα, ένα χρόνο συνέχεια. Ο γεράκος του φαινόταν συμπαθητικός, η μικρή όμως ήταν ασκημούτσικη.

Τον άλλο χρόνο —γι' αυτήν ακριβώς την εποχή μιλάμε τώρα στο βιβλίο— ξαφνικά, ο συνηθισμένος περίπατος στον Λουξεμβούργου κόπηκε, χωρίς να μπορέσει ο Μάριος να καταλάβει την αφορμή. Έξι μήνες δεν πάτησαν το πόδι τους στον κήπο. Μια μέρα ξαναπαρουσιάστηκαν.

Τους είδε αμέσως και τους δυο, στον ίδιο πάγκο. Από μακριά, γνώρισε αμέσως το γέρο, το κορίτσι όμως σαν να μην ήταν το ίδιο. Ο Μάριος σκέφτηκε αμέσως πως φαίνεται θα 'ταν καμιά άλλη κόρη του γέρου, αδερφή της μικρής. Όταν όμως ξανάρθε κοντά, στο πάγκο, στην άλλη βόλτα, και κοίταξε προσεχτικά την κοπέλα, κατάλαβε πια πως ήταν εκείνη η ίδια. Μέσα σ' έξι μήνες το κοριτσάκι είχε μεγαλώσει, είχε γίνει ολόκληρη κοπέλα.

Δε φόραγε πια τη στολή του μοναστηριού, με το γνωστό καπέλο, τα ίσια παπούτσια. Τα χέρια της δεν ήταν κατακόκκινα. Ήταν ντυμένη απλά με πολύ γούστο, κι είχε ομορφήνει απίστευτα. Δεν είχε διόλου επιτήδευση.

Μια μέρα, χλιαρή, ο κήπος του Λουξεμβούργου ήταν γεμάτος ήλιο, και τα σπουργίτια, μες στις καστανιές, άφηναν ψιλές φωνίτσες. Ο Μάριος χαιρόταν την ομορφιά που απλωνόταν ολόγυρά του, μ' όλη του την ψυχή. Δε σκεφτόταν τίποτα, ζούσε μονάχα την κάθε του στιγμή κι ανάσαινε βαθιά. Πέρασε μπρος απ' το πάγκο. Η κοπέλα σήκωσε τα μάτια της και τον κοίταξε, έτσι, συναντήθηκαν οι ματιές τους για πρώτη φορά.

Τι είχε, εκείνη τη φορά, το βλέμμα της κοπέλας; Ο Μάριος ποτέ του δε μπόρεσε να το καταλάβει. Τίποτα δεν είχε, κι όμως έκλεινε τον κόσμο όλο. Ήταν κάτι παράξενο, ξαφνικό, σαν αστραπή. Σ' ένα λεπτό, εκείνη χαμήλωσε τα μάτια της, κι αυτός εξακολούθησε το δρόμο μου.

Την άλλη μέρα, στη συνηθισμένη ώρα, ο Μάριος έβγαλε απ' το ντουλάπι το καινούριο του κοστούμι, το καινούριο του καπέλο και τις καινούριες του τις μπότες. Φόρεσε όλην αυτή την πανοπλία, έβαλε τα γάντια του —μεγάλη πολυτέλεια αυτή— και κίνησε να πάει στον κήπο του Λουξεμβούργου.

Είχε καθησει στο συνηθισμένο του πάγκο, και στο χέρι του κρατούσε ένα βιβλίο ανοιχτό, χωρίς να διαβάσει, μέσα σε δυο ώρες, ούτε μια αράδα. Ξαφνικά ανατρίχιασε. Κάποια κίνηση άρχιζε στην πέρα άκρη της αλέας. Ο κύριος Λευκίας κι η κόρη του, είχαν σηκωθεί και βάδιζαν αργά, προχωρώντας προς το μέρος όπου είχε καθησει ο Μάριος. Καθώς πέρασαν από μπροστά του η κοπέλα γύρισε και τον κοίταξε. Τον κοίταξε μες στα μάτια, με συμπάθεια, κι αυτό το βλέμμα της αναστάτωσε τον Μάριο. Το κεφάλι του πήγαινε να φύγει. Ώστε τον είχε προσέξει κι εκείνη! Του φάνηκε ομορφότερη από κάθε άλλη φορά!

Θα πρέπει όμως, στα τελευταία, κάτι να κατάλαβε ο κύριος Λευκίας, γιατί κάμποσες φορές, μόλις παρουσιαζόταν στον κήπο ο Μάριος, γύριζε και τον κοίταζε κι ύστερα έπαιρνε το κορίτσι και κοίταγαν να φύγουν. Είχαν αλλάξει και θέση. Βρήκαν έναν πάγκο στην άλλη άκρη της αλέας, σα να 'θελαν να βεβαιωθούν αν τους παρακολουθούσε ο Μάριος. Αυτός όμως, δεν κατάλαβε τίποτα κι έκαμε το λάθος να πάει κι αυτός εκεί κοντά να καθησει. Ο πατέρας άλλαξε τις ώρες που 'ρχόταν στον κήπο, χωρίς μάλιστα να φέρνει πια την κόρη του κάθε μέρα. Άλλοτε πάλι ερχόταν ολομόναχος. Εκείνες τις φορές, ο Μάριος δεν κάθιζε καθόλου στον κήπο, αλλά έφευγε αμέσως. Άλλη γκάφα του αυτή.

Δεν πρόσεξε καθόλου την ταχτική του γέρου. Η αγάπη του για τη μικρή ολοένα και μεγάλωνε: Την έβλεπε, κάθε βράδι, στον ύπνο του. Μια μέρα, έγινε κάτι που τον έκαμε πολύ ευτυχισμένο. Μόλις είχε φύγει «ο κύριος Λευκίας με την κόρη του», μες στο σκοτάδι του δειλινού, ξεχώρισε ένα μαντηλάκι, μικρό και σκέτο, χωρίς κεντίδια, κάτασπρο όμως, που τον έκαμε τρελό από τη χαρά του. Πήγε και το πήρε αμέσως. Το μαντηλάκι είχε κεντημένα δυο γράμματα ένα Ο και ένα Θ.

Το Ο θα 'πρεπε σίγουρα να 'ταν το μικρό της όνομα. Ουρανία, σκέφθηκε, τι όμορφο που 'ναι τ' όνομά της!

Το μαντηλάκι ήταν του γέρου και του 'χε πέσει απ' την τσέπη του χωρίς να το καταλάβει.

Από τότε, ο Μάριος, όταν ερχόταν στον κήπο, όλη την ώρα φιλούσε το μαντηλάκι και το 'σφιγγε στην καρδιά του. Η όμορφη κοπέλλα δεν καταλάβαινε τίποτα απ' όλ' αυτά τα καμώματά του κι έδειχνε την απορία της με χίλια δυο αδιόρατα μικρονοηματάκια που έκανε.

Ήταν πολύ για το Μάριο, το ότι είχε μάθει και τ' όνομά της μονάχα. Ήταν όμως και πολύ λίγο. Ο Μάριος πέρασε τρεις - τέσσερεις βδομάδες πολύ ευτυχισμένος. Μπορούσε όμως ποτέ να μείνει ευχαριστημένος με το μαντήλι μονάχα της κοπέλλας που αγαπούσε; Ζήτησε και κάτι άλλο απ' την τύχη. Να μάθει πού έμενε. Πήρε από πίσω την «Ουρανία» του.

Έμενε στην οδό Δύσεως, σ' ένα ερημικό μέρος. Ήταν ένα σπίτι καινούριο, με τρία πατώματα, που απ' έξω φαινόταν φτωχικό.

Την άλλη μέρα, ο Κύριος Λευκίας κι η κοπέλα έμειναν πάρα πολύ λίγο στον κήπο του Λουξεμβούργου. Έφυγαν πριν σουρουπώσει. Ο Μάριος πήγε το κατόπι τους. Όταν έφτασαν στην πόρτα του σπιτιού, ο κύριος Λευκίας άφησε την κοπέλα να περάσει πρώτη, ύστερα, στάθηκε λίγο, χωρίς να μπει αμέσως και γύρισε και κοίταξε στα μάτια τον Μάριο για κάμποσο.

Την άλλη μέρα δεν ήρθαν στο Λουξεμβούργο. Άδικα τους περίμενε ο Μάριος.

Πέρασαν οχτώ μέρες έτσι. Ο κύριος Λευκίας κι η κόρη του δεν ξαναπαρουσιάστηκαν πια...

Πέρασε το καλοκαίρι, πέρασε και το φθινόπωρο, χωρίς ν' αλλάξει τίποτα. Ήρθε ο χειμώνας. Μια σκέψη βασάνιζε το μυαλό του Μάριου. Να ξαναδεί εκείνο το γλυκό και τρισχαριτωμένο πρόσωπο. Το ζήταγε παντού. Έψαχνε παντού. Δεν έβρισκε όμως τίποτα. Έπεσε σε μαύρη θλίψη. Δε μπορούσε πια

να δουλέψει, ο περίπατος τον κούραζε, η μοναξιά τον στενοχωρούσε. Ολοένα τη συλλογιζόταν, δε μπορούσε να κάνει κι αλλιώς. Τίποτα πια δεν τον ευχαριστούσε. Ό,τι και να του ερχόταν στο μυαλό, αυτός έλεγε στον εαυτό του: «Τι ωφελεί;».

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1
ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ

Ο Μάριος δεν έφυγε απ' το παλιόσπιτο του Κόρακα. Ποτέ του δεν είχε προσέξει ποιοι έμεναν εκεί μέσα και τι λογής άνθρωποι ήταν. Εξ άλλου, εκείνη την εποχή, οι μόνοι που κατοικούσαν, εκτός απ' αυτόν, ήταν αυτός κι η οικογένεια του Ιονδρέτου.

Μια χειμωνιάτικη μέρα ήταν —2 Φεβρουαρίου— ο Μάριος ετοιμάστηκε να βγει έξω. Κόντευε να σκοτεινιάσει.

Ήταν η ώρα που συνήθως κάθονται και τρώνε όλοι το βραδινό τους φαγητό. Βάδιζε αργά-αργά στο δρόμο, πηγαίνοντας κατά το ποτάμι. Ήταν συλλογισμένος και κοιτούσε κάτω.

Ξαφνικά, μες στην ομίχλη, ένιωσε πως κάποιος τον είχε σπρώξει. Γύρισε να κοιτάξει κι είδε δυο κοπέλες, με κουρελιάρικα ρούχα —η μια ήταν ψηλή κι αδύνατη, η άλλη κάπως κοντήτερη — που προχωρούσαν βιαστικά, σα να το 'χαν βάλει στα πόδια. Έρχονταν, φαίνεται, απ' την απέναντι μεριά, και μες στην καταχνιά δεν τον είδαν και τον σκούντησαν. Καθώς φεύγανε, τις άκουσε που κουβεντιάζανε. Η πιο μεγάλη έλεγε με τη βαριά της φωνή:

> *— Φάνηκαν, που λες, τα κοράκια[1]. Λίγο ακόμη και θα μ' είχαν τσιμπήσει.*

Η άλλη αποκρίθηκε:

— Τους είδα. Το 'βαλα κι εγώ στα πόδια, κι έγινα καπνός!

Ο Μάριος, απ' όλην αυτή τη μάγκικη κουβέντα, κατάλαβε πως λίγο έλειψε να πιάσουν οι αστυφύλακες τα δυο κορίτσια, μ' αυτά πρόλαβαν και το 'σκασαν.

Χώθηκαν μέσα στα δέντρα του δρόμου. Ο Μάριος στάθηκε μια στιγμή.

Ύστερα, καθώς έκαμε να κινήσει πάλι, είδε, κάτω στο χώμα, ένα γκρίζο δεματάκι, κοντά στα πόδια του. Μέσα φαινόταν να 'χει κάμποσα χαρτιά.

— Τις κακομοίρες, σκέφτηκε, τους πέσανε τα χαρτιά τους!

Γύρισε πίσω, τις φώναξε, μα δεν κατάφερε να τις βρει.

Σκέφθηκε πως θα 'χαν ξεμακρύνει πια, γι' αυτό έβαλε το δεματάκι στην τσέπη του και πήγε να φάει.

Το βράδυ, καθώς πήγε να ξεντυθεί για να πέσει να κοιμηθεί, σε μια στιγμή, το χέρι του έπιασε το πακέτο που 'χε μαζέψει απ' το δρόμο. Συλλογίστηκε πως καλό θα 'ταν να τ' άνοιγε, γιατί μπορεί να 'βρισκε μέσα καμιά διεύθυνση και να μπορούσε να βρει τα δυο κορίτσια για να τους το δώσει πίσω. Έβγαλε το περιτύλιγμα.

Βρήκε μέσα τέσσερα γράμματα, σε χωριστό φάκελλο το καθένα, που δεν τους είχαν ακόμη κολλήσει. Πάνω σε κάθε φάκελλο ήταν κι από μια διεύθυνση. Κι απ' τα τέσσερα έβγαινε φοβερή μυρουδιά από ταμπάκο πολύ κακής ποιότητας...

---

[1] Έτσι λένε τους αστυφύλακες οι αλήτες. (Σημ. τ. Μετ.)

Κάθησε και τα διάβασε και τα τέσσερα, δε φωτίστηκε όμως σε τίποτα.

Πουθενά δε βρήκε διεύθυνση.

Ύστερα φαίνονταν σα να τα 'χαν γράψει τέσσερεις διαφορετικοί άνθρωποι. Το παράξενο, όμως, ήταν πως και τα τέσσερα ήταν γραμμένα απ' το ίδιο χέρι. Δηλαδή, τα 'χε γράψει ο ίδιος άνθρωπος!

Δεν άξιζε τον κόπο να προσπαθήσει να καταλάβει αυτό το μυστήριο. Εξ άλλου, τίποτα δεν έδειχνε πως τα γράμματα ήταν των κοριτσιών που 'χε συναντήσει στο δρόμο. Ήταν παλιόχαρτα, που δεν άξιζαν μια δεκάρα. Ο Μάριος κάθισε και τα ξανατύλιξε, τα 'βαλε σε μιαν άκρη κι έπεσε να κοιμηθεί.

Κατά τις εφτά η ώρα το πρωί, μόλις είχε σηκωθεί και κάθιζε να φάει κάτι για πρωινό, χτύπησε η πόρτα του σιγανά:

— Εμπρός, είπε ο Μάριος.

Η πόρτα άνοιξε.

— Τι θέλετε, κυρά - Πανώρια; εξακολούθησε ο Μάριος, χωρίς ν' αφήσει το βιβλίο απ' το χέρι.

Μια φωνή άγνωστη του αποκρίθηκε:

— Με συγχωρείτε, κύριε...

Ήταν μια φωνή βραχνή, σπασμένη, ραγισμένη, η φωνή ενός ανθρώπου αλκοολικού.

Ο Μάριος γύρισε το κεφάλι του απότομα κι είδε ένα κορίτσι. Μια κοπέλα στεκόταν στο κατώφλι της πόρτας. Ήταν ένα πλάσμα αδύνατο, κιτρινιάρικο και αρρωστιάρικο. Πετσί και κόκαλο σωστό. Φορούσε κατάσαρκα ένα πουκάμισο και τη φούστα της. Η γύμνια της σ' έκανε να παγώνεις ολόκληρος.

Κάπου την είχε ξαναδεί ο Μάριος αυτή τη φάτσα. Πού όμως;

— Τι θέλετε, δεσποινίς; τη ρώτησε.

Η κοπέλα αποκρίθηκε με τη βαριά της φωνή:

— Έχω ένα γράμμα για σας, κύριε Μάριε!

Το 'ξερε τ' όνομά του. Ώστε αυτόν ζήταγε. Ποια ήταν όμως; Πώς είχε μάθει το μικρό του όνομα;

Χωρίς να περιμένει να της πει να περάσει, το κορίτσι μπήκε μέσα. Ήταν ξυπόλητο. Τουρτούριζε απ' το κρύο.

Στα χέρια της κρατούσε ένα γράμμα που το 'δωσε του Μάριου.

Καθώς αυτός έκαμε ν' ανοίξει το γράμμα, είδε πως η κόλλα του φακέλου δεν είχε στεγνώσει ακόμα. Αυτό έδειχνε πως του το 'στελναν από κάπου εκεί κοντά. Διάβασε:

«Καλέ μου γείτονα,

> Η μεγάλη μου κόρη θα σου πει πως εδώ και δυο μέρες είμαστε νηστικοί, τέσσερεις άνθρωποι. Δεν έχουμε ούτε ένα ξεροκόμματο, κι η γυναίκα μου είναι κατάκειτη. Ελπίζω να μη γελάστηκα για την αφεντιά σου, γιατί πιστεύω πως η καλή σου καρδιά θα συγκινηθεί και θα θελήσει να με συντρέξει λιγάκι στη δυστυχία μου.
>
> Γεμάτος απέραντη ευγνωμοσύνη, ευεργέτη μου, δικός σου
>
> ΙΟΝΔΡΕΤΗΣ»
>
> «Υ. Σ. Το κορίτσι μου θα περιμένει την απάντησή σου, αγαπητέ μου κύριε Μάριε».

Αυτό το γράμμα φώτισε ξαφνικά όλη την απορία του Μάριου, ύστερα απ' τη χτεσινοβραδινή του περιπέτεια, όπως ένα καντηλέρι φωτίζει μια κάβα. Μονομιάς, μπήκε στο νόημα.

Αυτός που είχε γράψει εκείνο το γράμμα, είχε γράψει κι εκείνα τα τέσσερα, τα γεμάτα μυστήριο γράμματα που 'χε βρει στη μέση του δρόμου. Ήταν το ίδιο γράψιμο. Οι ίδιες λέξεις, το ίδιο χαρτί, η ίδια απαίσια μυρουδιά του ταμπάκου. Πέντε υπογραφές, πέντε ιστορίες, πέντε ονόματα, — κι όλα, τα 'χε σκαρώσει ο ίδιος άνθρωπος. Ο Ισπανός λοχαγός Ντον Αλβάρε, η δυστυχισμένη κυρία Μαρία Βαλίτσαινα, ο δραματικός ποιητής Καλλιπίδης κι ο παλιός ηθοποιός Λαμαρίνος, όλοι τους ήταν ο ίδιος άνθρωπος, ο Ιονδρέτης, αν και τ' όνομα Ιονδρέτης ήταν αληθινό!...

Τώρα, τα καταλάβαινε όλα. Φαίνεται πως η φτώχεια είχε αναγκάσει το γείτονά του ν' ανοίξει αυτή τη βιομηχανία των γραμμάτων, για να παρακαλάει και να ζητιανεύει από διάφορους καλόπιστους και πονετικούς ανθρώπους, ό,τι μπορούσε να βγάλει.

Έψαχνε κι έβρισκε διευθύνσεις, έπλαθε κι από μια συγκινητική ιστορία κι ύστερα τις έδινε στα κορίτσια του για να τις μοιράζουνε σε πλούσιους φιλάνθρωπους κυρίους.

Ως να διαβάσει ο Μάριος το γράμμα, η κοπέλα είχε αρχίσει να κόβει βόλτες και να εξετάζει την κάμαρα, από πάνω ως κάτω, με μεγάλη αναίδεια. Γύρισε και της έριξε μια ματιά γεμάτη λύπη, αυτή όμως τη δουλετά της. Σκάλιζε το κομοδίνο του, μετακινούσε τις καρέκλες, κοίταγε προσεχτικά τις γωνιές.

— Μπα! είπε. Ώστε έχετε και καθρέφτη;

Μουρμούριζε εύθυμους σκοπούς, που με τη βραχνή φωνή της έμοιαζαν πένθιμοι.

Ο Μάριος έμεινε λίγη ώρα σκεφτικός, και την άφησε να σκαλίζει. Αυτή πάλι, πήγε κοντά στα τραπέζι του.

— Α! είπε. Έχετε και βιβλία, ε; Ξέρω κι εγώ να διαβάζω.

Άρπαξε το βιβλίο που ήταν ανοιχτό πάνω στο τραπέζι και διάβασε με μεγάλη ευκολία.

> «...Ο στρατηγός Μπωντουέν έλαβε διαταγήν να καταλάβει τον πύργον του Ουγκομόν, όστις ευρίσκεται εν τω μέσω της πεδιάδος του Βατερλώ...»

Ύστερα σταμάτησε.

— Α! Το Βατερλώ, είπε. Το ξέρω! Πολέμησε κι ο πατέρας μου εκεί.

Άφησε το βιβλίο στο τραπέζι, πήρε την πένα και φώναξε:

— Ξέρω και να γράφω!

Βούτηξε στο μελάνι την πένα κι ύστερα γυρνώντας προς τον Μάριο εξακολούθησε:

— Θέλετε να δείτε; Για σταθείτε, θα γράψω μια λέξη, έτσι για να το πιστέψετε!

Πριν προφτάσει να της αποκριθεί, πήρε ένα άσπρο φύλλο χαρτί που βρήκε πάνω στο τραπέζι κι έγραψε:

«Φάνηκαν, τα κοράκια!»

Ύστερα, κοίταξε τον Μάριο παράξενα και του είπε:

— Το ξέρετε, κύριε Μάριε, πως είσαστε πολύ όμορφο παιδί;

Πήγε κοντά του κι έβαλε το χέρι της στον ώμο του.

— Σεις δε γυρίζετε να με κοιτάξετε, εγώ όμως, κύριε Μάριε, σας ξέρω. Σας απαντώ εδώ, στη σκάλα, κάθε μέρα, κι ύστερα, σας έχω ιδεί που πηγαίνετε σε κάποιον κύριο Μαμπέφ.

Ο Μάριος τραβήχτηκε σιγά - σιγά πιο κει.

— Δεσποινίς, της είπε ψυχρά, βρήκα ένα πακέτο —εκεί δα είναι— που νομίζω πως είναι δικό σας!

Της έδωσε το δεματάκι με τα τέσσερα γράμματα.

Έμεινε μ' ανοιχτό το στόμα στην αρχή, ύστερα, χτύπησε τα χέρια της και φώναξε:

— Και χαλάσαμε τον κόσμο για να το βρούμε! Ώστε σεις το βρήκατε; Στο δρόμο, ε; Φαίνεται πως έπεσε απ' τα χέρια μας την ώρα που τρέχαμε. Πάνω σε σας πέσαμε, χτες βράδι, καθώς φεύγαμε βιαστικά;

Στο μεταξύ, άνοιξε το φάκελο, που τον στέλνανε στο «φιλάνθρωπο κύριο της εκκλησίας του Αγίου Ιακώβου».

— Να, είπε. Τούτο δω είναι για κείνο το γέρο κύριο που πάει κάθε Κυριακή στη λειτουργία. Πρέπει να του το πάω. Ίσως μας δώσει τίποτα για να φάμε!

Αυτά τα τελευταία λόγια της, θύμισαν στον Μάριο, ξαφνικά, αυτό που του 'χε ζητήσει.

Έψαξε καλά - καλά τις τσέπες του και βρήκε όλα - όλα πέντε φράγκα και εβδομήντα πέντε λεπτά. Κράτησε τα ψιλά αυτός κι έδωσε τα πέντε φράγκα στην κοπέλα.

Αυτή τα πήρε με βία.

— Πάει καλά, του 'πε. Σα να βλέπω, τώρα, λίγο φως.

Συμμάζεψε το πουκάμισο κι έκρυψε τους γυμνούς της ώμους, ύστερα πήγε κατά την πόρτα λέγοντας:

— Καλημέρα σας, κύριε. Κάτι μπορεί να γίνει τώρα. Εγώ πάω να βρω το γέρο μου.

Άνοιξε την πόρτα και βγήκε απ' το δωμάτιο.

Ήταν σα να είχε βγει απ' την κόλαση κάποιος και να 'χε παρουσιαστεί μπροστά του. Ο Μάριος πικράθηκε και στενοχωρέθηκε πολύ. Είδε όλη την αηδιαστική πλευρά της δουλειάς που 'καναν εκείνα τα κορίτσια.

Ένιωσε πολλές τύψεις, γιατί με τα όνειρα, τις πίκρες και τις απογοητεύσεις του, είχε τόσο πολύ αφαιρεθεί, ώστε ούτε είχε προσέξει ποτέ ποιοι ήταν οι γειτόνοι του και πώς ζούσαν.

2
ΤΟ ΧΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΚΑΘΩΣ τα συλλογιζόταν ολ' αυτά, κοίταζε τον τοίχο, που τον χώριζε απ' τους Ιονδρέτους. Ήταν ένα λεπτό σανιδένιο χώρισμα. Όλα τ' ανοίγματα ήταν βουλωμένα με γύψο. Αν πρόσεχε κανείς, θα μπορούσε, μια χαρά, ν' ακούσει τι λέγανε. Ξαφνικά, πάνω, ψηλά, ξεχώρισε ένα τρίγωνο άνοιγμα και σκέφθηκε πως αν ανέβαινε πάνω στον κομό θα μπορούσε να δει μέσ' από κείνο το άνοιγμα το δωμάτιο των Ιονδρέτων.

Σκαρφάλωσε λοιπόν στη στιγμή και κόλλησε το μάτι του στην τρυπίτσα.

Ήταν μια φριχτή τρώγλη εκείνη η κάμαρα: άσκημη, βρώμικη, ασκούπιστη, γεμάτη αράχνες, σκοτεινή. Σου 'φερνε μεγάλη αηδία. Όλα κι όλα τα έπιπλα που φαίνονταν, ήταν μια πλεχτή καρέκλα, ένα τραπέζι κουτσοποδαριασμένο, και, σε δυο γωνίες, ξεχώρισε δυο κρεβάτια της κακής ώρας. Το δωμάτιο είχε και τζάκι. Το νοίκιαζαν σαράντα φράγκα το χρόνο. Ό,τι ήθελες το 'βρισκες σ' αυτό το τζάκι αραδιασμένο. Ένα μαγκάλι, μια κατσαρόλα, σπασμένα ξύλα, ένα κλουβί πουλιού, στάχτη, και λίγη φωτιά. Δυο ξύλα έπνιγαν το δωμάτιο στον καπνό. Το χειρότερο ήταν πως η κάμαρα φαινόταν πελώρια, μαύρη απ' τους καπνούς και γεμάτη ανοίγματα και μαύρες τρύπες. Σε μια γωνιά, ήταν κρεμασμένο στον τοίχο ένα μεγάλο κάδρο από μαύρο ξύλο ζωγραφισμένο. Από κάτω διάβασε με κάτι μεγάλα γράμματα: ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ.

Ο Μάριος είδε και κάτι τι άλλο εκεί, στηριγμένο στον τοίχο και του φάνηκε πως κι αυτό ήταν κάποιος πίνακας.

Πάνω στο τραπέζι, ο Μάριος είδε μια πένα, χαρτί και μελάνι, και πλάι είχε καθίσει ένας άνθρωπος καμιά εξηνταριά χρονών, κοντός, αδύνατος, μ' αρρωστιάρικη όψη, και πρόσωπο ανήσυχο και σκληρό. Ήταν ένας φριχτός αλήτης.

Είχε μακριά γένια, γκριζωπά. Φορούσε μια γυναικεία ζακέτα και κάπνιζε μια πίπα. Στο δωμάτιό τους δεν είχαν σταλιά ψωμί, είχαν όμως καπνό όσο ήθελες.

Φαίνεται πως έγραφε κανένα από κείνα τα γράμματα που συνήθιζε να στέλνει σε «φιλάνθρωπους κυρίους».

Μια γυναίκα χοντρή, σαράντα χρονών ή κι εκατό είχε γονατίσει κοντά στη φωτιά. Δε φόραγε κάλτσες. Ήταν πελώρια και πλάι στον άντρα της φάνταζε σα γίγαντας.

Στο ένα παλιοκρέβατο, ο Μάριος είδε ένα χλωμό, λιγνούτσικο κορισάκι, που καθόταν με τα πόδια κρεμασμένα κάτω. Έμοιαζε σα να μην άκουγε, να μην έβλεπε ολόγυρα, σα να μη ζούσε.

Φαίνεται πως ήταν η μικρότερη αδερφή.

3
ΜΙΑ ΑΧΤΙΔΑ ΗΛΙΟΥ ΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΡΩΓΛΗ

Ο ΜΑΡΙΟΣ κουράστηκε στο τέλος να βλέπει απ' το παρατηρητήριό του το ξένο δωμάτιο κι ετοιμάστηκε να κατέβει όταν ξαφνικά ακούστηκε κάτι κι έμεινε στη θέση του για να ιδεί τι γινόταν.

Είχε ανοίξει ξαφνικά η πόρτα της κάμαρας. Στο κατώφλι παρουσιάστηκε η μεγάλη κόρη του σπιτιού. Μπήκε μέσα, έσπρωξε βιαστικά την πόρτα πίσω της, στάθηκε ένα λεπτό για να πάρει ανάσα, γιατί ήταν λαχανιασμένη κι ύστερα φώναξε θριαμβευτικά και χαρούμενα.

— Έρχεται!

— Ποιος; τη ρώτησε ο πατέρας της.

— Εκείνος ο κύριος!

— Ο φιλάνθρωπος;

— Ναι!

— Αυτός της εκκλησιάς του Αγίου Ιακώβου;

— Ναι!

— Είσαι σίγουρη;

— Έρχεται, σου λέω, με αμάξι.

— Με αμάξι; Βρε αυτός θα 'ναι γεμάτος λεφτά!

Ο πατέρας σηκώθηκε ολόρθος. Σαν να του 'ρθε μια σπουδαία ιδέα στο κεφάλι του.

— Ε, γυναίκα! ξεφώνισε. Άκουσες; Έρχεται ο πονόψυχος. Σβήσε γρήγορα τη φωτιά!

Η γυναίκα τα 'χε χαμένα. Δεν κινήθηκε απ' τη θέση της.

Ο πατέρας, γρήγορος σα σαλτιπάγκος, χούφτιασε μια κανάτα με σπασμένο στόμα που 'ταν πάνω στο τζάκι κι έριξε νερό στ' αναμμένα ξύλα.

Ύστερα, γύρισε στη μεγάλη του κόρη:

— Έσύ, βγάλε το χόρτο απ' την καρέκλα!

Η κόρη του δεν ένιωσε τι της είπε.

Άρπαξε τότε αυτός την καρέκλα, της έδωσε μια κλωτσιά και πετάχτηκαν πέρα οι ψάθες. Το πόδι του πέρασε από ανάμεσα. Καθώς πήγε να το βγάλει, ρώτησε την κοπέλα.

— Δε μου λες, κάνει κρύο όξω;

— Πάρα πολύ. Ρίχνει χιόνι.

Ο πατέρας γύρισε τότε προς τη μικρή, που ήταν καθισμένη στο σαπιοκρέβατο, πλάι στο παράθυρο και της φώναξε δυνατά:

— Γρήγορα! Κουνήσου, τεμπέλα! Δε θα κάνεις ποτέ σου τίποτα;

— Άντε, σπάσε το τζάμι!

Η μικρή κατέβηκε γρήγορα-γρήγορα τρεμουλιάζοντας.

— Σπάσ' το το τζάμι, ούρλιασε πάλι αυτός.

Το παιδί δεν έκανε βήμα μπροστά.

— Μ' ακούς τι σου λέω; είπε πάλι ο πατέρας. Σου είπα, σπάσε το τζάμι!

Το παιδί κατατρομαγμένο, πήγε κοντά στο παράθυρο, έδωσε μια γροθιά στο γυαλί που έσπασε κι έγινε χίλια κομμάτια, κάνοντας μεγάλη φασαρία.

— Εν τάξει, είπε ο πατέρας.

Η μητέρα δεν είχε ανοίξει ακόμα το στόμα της. Σε μια στιγμή σηκώθηκε και ρώτησε με φωνή βαριά κι αργή.

— Τι πας να κανείς, άντρα μου;

— Στο κρεβάτι, του λόγου σου, της αποκρίθηκε αυτός.

Δεν έπαιρνε από κουβέντες εκείνη την ώρα. Τι να κάνει κι

αυτή; Τον άκουσε κι έπεσε βαριά σ' ένα απ' τα δυο κρεβάτια.

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκε ένα κλάμα απ' τη γωνιά.

— Τι τρέχει; ξεφώνισε ο πατέρας.

Η μικρή, χωρίς να βγει απ' τη γωνιά της, έδειξε τη γροθιά της που ήταν καταματωμένη.

Τότε, σηκώθηκε ορθή η μητέρα και φώναξε:

— Βλέπεις τι κανείς με τις βλακείες σου! Για να σπάσει το τζάμι κόπηκε το παιδί!

— Τόσο το καλύτερο για μας! είπε ο πατέρας. Κι εγώ αυτό περίμενα.

— Τι είπες; Τόσο το καλύτερο; είπε αυτή.

— Σιωπή! αποκρίθηκε ο πατέρας. Από σήμερα καταργώ την ελευθεροτυπία!

Ύστερα, ξέσκισε τη γυναικεία ζακέτα που φορούσε, τράβηξε μια λουρίδα κι έδεσε το χέρι της μικρής.

Όταν τέλειωσε, γύρισε και κοίταξε τη σκισμένη του ζακέτα με μεγάλη ικανοποίηση.

— Καλά τα κατάφερα και με τούτο δω! είπε.

Για μια στιγμή όλοι τους σηκώθηκαν. Η μεγάλη διόρθωσε λιγάκι τα ρούχα της, η μικρή εξακολούθησε να κλαίει. Η μητέρα της είχε πάρει το κεφάλι της μες στα χέρια της και τη γέμιζε φιλιά, μιλώντας της σιγά:

— Χρυσούλι μου! Σε παρακαλώ, δεν είναι τίποτα! Μην κλαις! Θα θυμώσεις τον πατέρα σου!

— Όχι δα, είπε αυτός. Κλάψε. Κλάψε όσο θέλεις, αυτό θέλω κι εγώ!

Ύστερα γύρισε κι είπε στη μεγάλη:

— Που 'ναι τος, βρε παιδί μου! Δε βλέπω να 'ρχεται! Αλίμονό μας αν δεν έρθει! Εγώ ξέσκισα τη ζακέτα μου, έσβησα τη φωτιά, σαραβάλιασα την καρέκλα, κι έσπασα το τζάμι μας, κι όλ' αυτά θα πάνε στα χαμένα;

— Και η μικρή που την έβαλες να χτυπηθεί;

— Ξέρεις, την έκοψε ο πατέρας, πως σε τούτο το παλιοδωμάτιο κάνει διαβολεμένο κρύο; Κι αν δεν έρθει τούτος δω; Μπορεί να πει μέσα του: «Θα με περιμένουν τώρα! Θα 'ναι έτοιμοι για να με υποδεχτούν». Ωχ, Θε μου! Πόσο τους μισώ, πώς τους σιχαίνομαι όλους αυτούς! Θα τους έπνιγα με αφάνταστη χαρά εγώ, όλους αυτούς τους πλούσιους! Που παχαίνουν με τα δικά μας τα κρέατα κι ύστερα έρχονται εδώ για να σ' εξευτελίσουν και για να φέρουν κανένα ρουχαλάκι! Κάτι παλιόρουχα, δηλαδή, που δεν αξίζουν μια δεκάρα! Α, ξέχασα! Φέρνουν και ψωμί! Αμ δεν τα θέλω γω αυτά, παλιανθρώποι! Τι να την κάνω γω τη φάτσα σου, κύριε Πονόψυχε; Λεφτά θέλω γω! Λεφτά! Που 'ναι τα, όμως; Δε δίνουν, λέει, γιατί φοβούνται μην πάει και τα πιούμε! Βρε, τι απόγινε μ' αυτόν; Θα 'ρθει; Ίσως ο ηλίθιος να ξέχασε τη διεύθυνση, το παλιοβόιδο...

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκε ένα ελαφρό χτύπημα στην πόρτα. Ο άντρας πετάχτηκε τρέχοντας ν' ανοίξει. Έκαμε χίλιες υποκλίσεις και σκόρπισε αμέτρητα χαμόγελα μόλις τους είδε:

— Περάστε, κύριε! Καταδεχτείτε να μπείτε μες στο παλιοδωμάτιό μου, ευεργέτη μου, και σεις και η χαριτωμένη δεσποινιδούλα!

Ένας άντρας περασμένος στα χρόνια και μια νέα κορούλα μπήκαν μες στο δωμάτιο.

Ο Μάριος στεκόταν ακόμη στην ίδια θέση. Αυτό που ένιωσε, όμως, εκείνη τη στιγμή, δε μπορεί κανείς να το περιγράψει.

Ήταν η Ουρανία του.

Την είδε, μέσα σ' εκείνη τη μαυρίλα, μέσα σ' εκείνη την απαίσια τρώγλη, σ' αυτή τη φριχτή γωνία.

Μαζί της ήταν, όπως πάντα, ο κύριος Λευκίας.

Έκανε λίγα βήματα προς τα μπρος κι άφησε, πάνω στο τραπέζι, ένα αρκετά μεγάλο δέμα.

Ο κύριος Λευκίας πήγε κι αυτός κοντά της, με τη γλυκειά και λυπημένη όψη του, κι είπε στον πατέρα:

— Κύριε, μέσα σ' αυτό το δέμα, θα βρείτε μερικά καινούρια ρούχα, κάλτσες και μάλλινες κουβέρτες.

— Ο καλός μας, ο χρυσός μας ευεργέτης, μας σκλαβώνει! είπε ο Ιονδρέτης, κάνοντας μια βαθιά υπόκλιση.

Ύστερα, έσκυψε στ' αυτί της μεγάλης του κόρης, τη στιγμή που οι δυο ξένοι κοίταζαν ολόγυρα την αξιοθρήνητη κάμαρα, και μουρμούρισε στα γρήγορα, σιγανά:

— Μμ! Δε σ' το 'λεγα! Κουρέλια! Λεφτά τίποτα! Μωρέ, όλοι τους ίδιοι είναι! Δε μου λες, τι όνομα είχε το γράμμα που στείλαμε σ' αυτό τον παλιόγερο;

— Λαμαρίνος, αποκρίθηκε το κορίτσι.

— Ηθοποιός της Δραματικής Σχολής, εν τάξει!

Καλά το 'χε σκεφτεί να ρωτήσει, γιατί, εκείνη τη στιγμή ο κύριος Λευκίας γύρισε και τον κοίταξε, όπως συνήθως κοιτάνε αυτοί που δε θυμούνται τ' όνομα του αντικρινού τους:

— Βλέπω ότι υποφέρετε πολύ, κύριε...

— Λαμαρίνε, αποκρίθηκε ζωηρά ο Ιοντρέτης.

— Κύριε Φαμπαντόν. Μάλιστα. Το θυμήθηκα τώρα.

— Ηθοποιός δραματικός, κύριε. Χάλασα κόσμο άλλοτε. Είμαι μαθητής του Ταλμά, κύριε! Είμαι μαθητής του Ταλμά! Κάποτε, μου γέλασε κι εμένανε η τύχη. Αλίμονο όμως! Τώρα έχω πέσει σε τόση δυστυχία! Βλέπετε, καλέ μου άνθρωπε, ούτε ψωμί, ούτε φωτιά για λίγη ζεστασιά. Μια καρέκλα μ' απόμεινε, κι αυτή ξεχαρβαλωμένη. Το τζάμι είναι σπασμένο, και με τέτοιον καιρό μάλιστα! Η γυναίκα μου κατάκειτη!

— Καημένη γυναίκα, είπε ο κύριος Λευκίας.

— Το παιδί μου πληγωμένο στο χέρι, πρόσθεσε ο Ιονδρέτης.

Ο όμορφη κοπέλα, που ο Μάριος την είχε βγάλει Ουρανία, πήγε κοντά στη μικρή:

— Το καημένο το κορίτσι! είπε.

— Βλέπεις, καλή μου κοπέλα, εξακολούθησε ο Ιονδρέτης, το χέρι της τρέχει αίμα! Χτύπησε την ώρα που δούλευε σε μια μηχανή για να κερδίζει έξι πεντάρες τη μέρα. Ίσως χρειαστεί να της κόψουν το χέρι!

— Αλήθεια! είπε ο γέρος κατατρομαγμένος.

Η μικρή πήρε στα σοβαρά την κουβέντα του πατέρα της και άρχισε να κλαίει δυνατά.

— Δυστυχώς, αλήθεια είναι, καλέ μου κύριε! αποκρίθηκε ο πατέρας.

Εδώ και κάμποσην ώρα, ο Ιονδρέτης κοίταγε πολύ παράξενα τον «ευεργέτη» του. Ξαφνικά βρίσκοντας ευκαιρία, τη στιγμή που οι δυο ξένοι κοιτούσαν μ' ενδιαφέρον τη μικρή για το χέρι της, πήγε κοντά στη γυναίκα του και της είπε στ' αυτί:

— Για κοίταξε τον τούτον εδώ!

Ύστερα, γύρισε κατά τον κύριο Λευκία, κι εξακολούθησε την κλάψα του.

— Βλέπετε, κύριε! Όλα κι όλα τα ρούχα που έχω είν' αυτά, η γυναικεία ζακέτα, που 'ναι ξεκουρελιασμένη! Μες στην καρδιά του χειμώνα! Και να μην έχεις μια δεκάρα μες στο σπίτι σου! Χίλιες τούμπες θα 'κανα, κύριε, για μια δεκάρα! Αύριο έχουμε 4 Φεβρουαρίου, κι είναι η τελευταία προθεσμία που μου 'δωσε ο νοικοκύρης μου! Αν δεν τον πληρώσω σήμερα ως το βράδι, αύριο θα μας πετάξουν στο δρόμο. Μάλιστα κύριε. Χρωστάω τέσσερεις τριμηνίες, εξήντα φράγκα δηλαδή!

Ο κύριος Λευκίας έβγαλε πέντε φράγκα απ' την τσέπη του και τ' άφησε στο τραπέζι.

Ο Ιονδρέτης πρόφτασε να μουρμουρίσει στ' αυτί της μεγάλης κόρης του:

— Το μασκαρά! Τι θέλει να πρωτοκάνω με τα πέντε φράγκα του;

Ο κύριος Λευκίας, στο μεταξύ, έβγαλε ένα καφετί πανωφόρι που φόραγε πάνω απ' τα μπλε του ρούχα, και το έριξε στη ράχη της καρέκλας.

— Κύριε Λαμαρίνε, είπε. Μαζί μου, έχω μονάχα πέντε φράγκα. Τώρα, θα πάω την κόρη μου σπίτι και θα γυρίσω πίσω το βράδι. Στις έξι η ώρα θα 'μαι εδώ και θα σας φέρω τα εξήντα φράγκα.

— Ω, χρυσέ μου άνθρωπε! φώναξε ο Ιονδρέτης παραζαλισμένος.

Και σιγανά, πρόσθεσε:

— Κοίτα τον καλά, βρε γυναίκα!

Ο κύριος Λευκίας πήρε την κοπέλα απ' το χέρι, και γύρισε να φύγει.

Εκείνη τη στιγμή, το ρούχο που είχε μείνει πάνω στην καρέκλα, έπεσε στα μάτια της μεγάλης κόρης:

— Κύριε, είπε, ξεχάσατε το παλτό σας!

Ο κύριος Λευκίας γύρισε και της αποκρίθηκε μ' ένα χαμόγελο:

— Δεν το ξέχασα, παιδί μου, σας το αφήνω εδώ!

— Καλέ μου άνθρωπε, τι λόγια να βρω να σ' ευχαριστήσω; Μου 'ρχονται δάκρυα στα μάτια! Σταθείτε να 'ρθω μαζί σας ως τ' αμάξι σας! είπε ο Ιονδρέτης.

— Αν θέλετε να βγείτε, αποκρίθηκε ο κύριος Λευκίας, βάλτε τη ρεντιγκότα, γιατί κάνει πολύ κρύο!

Ο Ιονδρέτης δεν περίμενε να του το πει και δεύτερη φορά. Φόρεσε αμέσως το καφετί πανωφόρι.

Βγήκαν, ύστερα, μαζί κι οι τρεις. Ο Ιονδρέτης προχωρούσε πρώτος.

Ο Μάριος όρμησε πίσω τους. Όταν έφτασε όμως έξω, στο δρόμο, είδε το αμάξι που έστριβε στη γωνιά. Ανέβηκε πάλι πίσω στο δωμάτιό του. Στην πόρτα, τον περίμενε η κόρη του Ιονδρέτη, που του υποσχέθηκε ότι θα του βρει την διεύθυνση της όμορφης κοπέλας.

4
ΠΩΣ ΞΟΔΕΨΑΝ ΤΟ ΠΕΝΤΟΦΡΑΓΚΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΛΕΥΚΙΑ

ΞΑΝΑ ο Μάριος έμεινε πάλι μονάχος. Έπεσε στην καρέκλα του σα να 'ταν μισοπεθαμένος. Ξαφνικά, όμως, κάτι τι του έκοψε απότομα το ρεμβασμό. Άκουσε τη δυνατή και βαριά φωνή του Ιονδρέτη να λέει κάτι, που φαίνεται πως είχε πολύ μεγάλη σημασία γι' αυτόν.

— Άκου με μένα, που στο λέω. Αυτός είναι ο ίδιος.

Έδωσε μια κι ανέβηκε πάλι στον κομό και κόλλησε ξανά το μάτι του στην τρύπα του τοίχου.

Τίποτα δεν είχε αλλάξει μες στο δωμάτιο. Μονάχα, η γυναίκα κι οι κόρες της είχαν αδειάσει το πακέτο κι είχαν φορέσει κάλτσες και μάλλινα σάλια.

Ο Ιονδρέτης μόλις είχε μπει στο δωμάτιο. Η γυναίκα του πάλι, που έδειχνε μαζεμένη και διστακτική μπρος στον άνδρα της, τόλμησε να του πει:

— Δε μου λες! Είσαι σίγουρος;

— Ακούς εκεί τι λέει! Κάτι παραπάνω κι από σίγουρος. Πάνε οχτώ χρόνια. Όμως τον θυμάμαι πολύ καλά. Τον γνώρισα απ' την πρώτη στιγμή! Εσύ δεν τον κατάλαβες; Δε σου χτύπησε στο μάτι;

— Όχι!

— Κι όμως, σου το 'πα αμέσως. Ολόιδιος είναι όπως τότε. Μονάχα στο πρόσωπο είναι κάπως γερασμένος. Η φωνή του πάλι, ακριβώς η ίδια! Είναι καλύτερα ντυμένος. Αυτό είν' όλο! Α! το διαβολόγερο, τον έχω στο χέρι. Τώρα θα μου τα πλερώσει όλα!

Σταμάτησε κι είπε στις κόρες του:

— Άντε, δρόμο! Τραβάτε από δω τώρα! Ακούς εκεί να μην τον νιώσεις απ' την πρώτη στιγμή, ξανάπε στη γυναίκα του.

Τα δυο κορίτσια βγήκαν όξω. Την ώρα που ήταν στο κατώφλι, ο πατέρας έπιασε τη μεγάλη απ' το μπράτσο και της είπε μ' ένα ύφος παράξενο:

— Στις πέντε η ώρα, ακριβώς, να 'στε δω. Κι οι δυο σας. Τ' ακούτε; Θα σας χρειαστώ!

Ο Μάριος τεντώθηκε πιο πολύ για ν' ακούσει.

Όταν ο Ιονδρέτης έμεινε μόνος με τη γυναίκα του, σταύρωσε τα χέρια του, άρχισε να κόβει βόλτες μες στο δωμάτιο. Για κάμποσην ώρα δε μίλησε καθόλου. Ξαφνικά, όμως, γύρισε προς τη γυναίκα του, σταύρωσε τα χέρια του και της είπε δυνατά:

— Θες να σου πω και κάτι τι άλλο; Η κοπέλα...

— Ε, τι: αποκρίθηκε αυτή, τι έκαμε η κοπέλα;

Δε χωρούσε αμφιβολία, μιλούσαν για κείνη. Τέντωσε τ' αυτιά του ο Μάριος με φρικτή ανησυχία, σα να 'χε κρεμαστεί στ' αυτιά του κάθε ζωή μέσα του.

Ο γέρος όμως είχε σκύψει και μίλαγε στη γυναίκα του πολύ σιγά. Ύστερα, σήκωσε το κεφάλι του και τέλειωσε με τα παρακάτω λόγια:

— Αυτή είναι, να το ξέρεις!

— Αυτή; είπε η γυναίκα.

— Αυτό που σου λέω!

— Δε γίνεται! ξεφώνισε η γριά. Και να συλλογίζομαι πως τα δικά μου τα κορίτσια περπατάνε ξυπόλυτα και ξεκάλτσωτα και δεν έχουν ρούχο να βάλουν πάνω τους! Ακούς εκεί! Όχι, καημένε! Γελιέσαι! Πρώτα - πρώτα κείνη κει ήταν ασκημομούρα, ενώ αυτή τρώγεται! Δε μπορεί να 'ναι έτσι όπως τα λες.

— Άκου με και μένα λιγάκι. Αυτή είναι σου λέω! Θα το δεις.

— Τι, είπε ξανά η γυναίκα. Πώς να πιστέψω γω ότι αυτή η φριχτή κοπέλα που κοίταζε με λύπη τα κορίτσια μου... πώς να το χωρέσει ο νους μου πως είν' αυτή η μαϊμού, το αλητόπαιδο!... Πώς θα 'θελα να την έκανα κιμά με το παπούτσι μου!

Ο άντρας πηγαινοερχόταν μες στο δωμάτιο χωρίς να βγάζει μιλιά.

Ύστερ' από λίγο, πήγε κατά τη γυναίκα του και στάθηκε μπροστά της.

— Θέλεις να σου πω και κάτι άλλο;

— Τι πάλι; τον ρώτησε ξανά αυτή.

— Την κάναμε την τύχη μας!

— Τι θες να πεις; ρώτησε η γυναίκα.

Κούνησε το κεφάλι του, της έκλεισε το μάτι, και αποκρίθηκε δυνατά:

— Άκου, τι θέλω να πω!

— Σσστ! του γκρίνιαζε αυτή. Μη φωνάζεις τόσο πολύ! Αυτά τα πράματα δεν πρέπει να τ' ακούει όλος ο κόσμος.

— Μπα! Τι; Ποιος; Ο γείτονας; Αμ τον είδα γω που βγήκε εδώ και λιγάκι. Κι ύστερα μήπως ακούει τίποτε αυτό το χαζοπούλι! Εξ άλλου, σου λέω πως τον είδα που έφευγε.

Σαν από ένστικτο όμως, ο Ιονδρέτης χαμήλωσε λιγάκι τη φωνή του, όχι όμως τόσο ώστε να μη μπορέσει ο Μάριος να τον ακούσει.

Να τι είπε, πάνω - κάτω.

— Άκου με δω! Τον βάλαμε στο χέρι τώρα, τον Κροίσο μας! Πάει, τέλειωσε! Όλα θα πάνε καλά. Τα κανόνισα! Είδα κάτι γνωστούς μου. θα 'ρθουν όλοι στις έξι το απόγεμα. Η κυρά-Μπουργκόν σήμερα θα λείπει από δω. Κανείς δε θα βρίσκεται στο σπίτι έξω από μας. Ο γείτονας πάλι δε γυρνάει ποτέ πριν απ' τις έντεκα. Οι μικρές θα φυλάνε καραούλι. Θα δώσεις και συ χέρι. Μη σε νοιάζει, θα τα

καταφέρουμε!

— Κι αν δεν τα καταφέρουμε; ρώτησε η γυναίκα.

Ο Ιονδρέτης έκανε μια άσκημη χειρονομία και της είπε:

— Θα τον καθαρίσουμε!

Κι έσκασε στα γέλια.

Ο Ιονδρέτης άνοιξε ένα αρμάρι στον τοίχο κοντά στο τζάκι, τράβηξε μια τραγιάσκα από μέσα και τη φόρεσε, αφού πριν έστρωσε τα μαλλιά του με το χέρι του.

— Και τώρα, είπε, φεύγω πάλι. Πρέπει να δω και κάτι άλλους φίλους ακόμα. Κάτι σπουδαίους! Θα δεις τι ωραία που θα τα καταφέρουμε. Θα γυρίσω στο λεπτό πίσω. Συ, στο μεταξύ, να φυλάς το σπίτι.

Έχωσε τα χέρια του στις τσέπες του παντελονιού του, στάθηκε για λίγο σκεφτικός κι ύστερα, φώναξε:

— Ξέρεις τι σπουδαίο είναι που δε μας γνώρισε αυτός; Αν είχε καταλάβει ποιοι είμαστε, δε θα γύριζε πίσω. Θα τον χάναμε μέσα απ' τα χέρια μας! Τα γένια μου, ξέρεις, με σώσανε. Το ωραίο μου ρομαντικό μουσάκι!

Κι έσκασε πάλι στα γέλια.

Πήγε στο παράθυρο. Το χιόνι έπεφτε αδιάκοπο απ' το γκρίζο ουρανό.

— Τι σκυλόκαιρος είν' αυτός! είπε σε λίγο.

Ύστερα, κούμπωσε τη ρεντιγκότα του:

— Μου 'ρχεται λίγο φαρδιά, είπε. Δε βαριέσαι όμως, καλά έκανε ο μασκαράς που μου την άφησε, γιατί, αν δεν είχα, δε θα μπορούσα τώρα να ξεμυτισω και δεν θα την ετοίμαζα καλά τη δουλειά!

Έχωσε το κασκέτο ως τα μάτια και βγήκε όξω.

Έκαμε δυο-τρία βήματα στο διάδρομο, ξαφνικά όμως, γύρισε πίσω. Η πόρτα άνοιξε ξανά.

— Ξέχασα, της είπε. Να 'χεις αναμμένη και τη φωτιά.

— Πόσα κάρβουνα ν' αγοράσω;

— Δυο οκάδες.

— Καλά, ενάμιση φράγκο δηλαδή. Με τα ρέστα θα ψωνίσω τίποτα για φαΐ.

— Αμ όχι καημένη! Θα πας τώρα να ξοδέψεις το πεντόφραγκο;

— Γιατί όχι;

— Γιατί θέλω ν' αγοράσω κάτι τι άλλο που μου χρειάζεται.

— Πόσα θες;

— Δεν έχει κανέναν σιδερά εδώ κοντά;

— Στην οδό Μουφτάρ;

— Α ναι! Καλά λες! Στη γωνιά του δρόμου! Ξέρω ποιο μαγαζί είναι!

— Πες μου, λοιπόν, πόσα θέλεις γι' αυτό που θ' αγοράσεις:

— Τρία φράγκα!

— Και τι θα μείνει για να φάμε;

— Ας μην καλοφάμε σήμερα. Έχουμε άλλες δουλειές σπουδαιότερες να κοιτάξουμε!

— Καλά λες, χρυσέ μου!

Και μ' αυτά τα λόγια έκλεισε αυτός την πόρτα, κι αυτή τη φορά ο Μάριος τον άκουσε που κατέβηκε γρήγορα - γρήγορα τη σκάλα.

Εκείνη τη στιγμή, το ρολόι του Αγίου Μεντάρ χτύπησε μία.

Μ' όλο που ο Μάριος ήταν στοχαστικός είχε μεγάλη ζωντάνια μέσα του.

— Πρέπει κάτι να γίνει μ' αυτούς τους παλιανθρώπους! Είπε μονάχος του.

Κατέβηκε, όσο πιο σιγά μπορούσε, απ' τον κομό, προσέχοντας μην τύχει και κάμει θόρυβο και τον ακούσουν.

5

ΤΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΜΑΡΙΟΥ

Ο Μάριος πήγε στο κοντινό γειτονικό αστυνομικό τμήμα. Εκεί πέρα βρήκε τον αξιωματικό. Μια παράξενη σύμπτωση έφερε έτσι τα πράγματα κι έτυχε ο αξιωματικός αυτός να 'ναι ο Ιαβέρης. Ο Μάριος του 'πε όλα όσα άκουσε. Ο Ιαβέρης του έδωσε δυο πιστόλια και τον συμβούλεψε να γυρίσει πίσω στο δωμάτιό του, χωρίς όμως να τον ιδουν. Όταν θα 'φτανε η στιγμή που οι παλιάνθρωποι θα πήγαιναν να ξακαθαρίσουν τον ξένο, τότε, έπρεπε να τραβήξει μια πιστολιά. Οι αστυνομικοί θα ορμούσαν μέσα αμέσως. Ύστερα απ' αυτά, ο Μάριος γύρισε πίσω στην κάμαρά του.

Ο ΜΑΡΙΟΣ βρήκε πως είχε φτάσει η στιγμή ν' ανέβει πάλι στο παρατηρητήριό του. Πήγε και κοίταξε.

Το δωμάτιο είχε αλλάξει όψη. Ένα καντηλέρι ήταν αναμμένο, όχι αυτό που 'βαζαν συνήθως, άλλα κάποιο άλλο. Το δωμάτιο όμως περισσότερο το φώτιζε μια σπουδαία φωτιά που ήταν αναμμένη σ' ένα μαγκάλι χωμένο μες στο τζάκι. Το μαγκάλι είχε πυρώσει απ' τα πολλά τα κάρβουνα, και με φλόγα γαλάζια χοροπηδούσε αδιάκοπα. Ξεχώριζε καθαρά ένα ψαλίδι που 'χε κοκκινίσει έτσι καθώς το 'χαν χωμένο μες στη φωτιά. Σε μια γωνιά, κοντά στην πόρτα, ήταν ριγμένοι δυο μικροί σωροί — έδειχναν να 'ταν εκεί αναμεριασμένοι για μια ορισμένη δουλειά. Στη μια μεριά ήταν πολλά σκουνάκια και παρασκουνάκια και στην άλλη διάφορα σιδερικά.

Ο Ιονδρέτης είχε ανάψει την πυρά και καθόταν στην ξεχαρβαλωμένη καρέκλα και κάπνιζε.

Ξαφνικά ακούστηκε να λέει:

— Ξέρεις; Έπρεπε να 'χαμε δυο καρέκλες.

Ο Μάριος ανατρίχιασε σύγκορμος, μόλις άκουσε τη γυναίκα να λέει με μεγάλη φυσικότητα:

— Μη σκας γι' αυτό. Πάω να φέρω μια απ' το δωμάτιο του γείτονα.

Σηκώθηκε γρήγορα-γρήγορα, άνοιξε την πόρτα και βγήκε στο διάδρομο.

— Πάρε και το καντηλέρι, της είπε ο άντρας της.

— Μπα! αποκρίθηκε αυτή. Δε μου χρειάζεται. Θέλω να 'χω λεύτερα και τα δυο μου χέρια για να φέρω δυο καρέκλες. Εξ άλλου έχει φεγγαρόφωτο.

Ο Μάριος άκουσε το βαρύ της χέρι να ψάχνει να βρει το πόμολο της πόρτας του. Η πόρτα άνοιξε. Έμεινε καρφωμένος στη θέση του, τρομαγμένος και σαστισμένος.

Η πόρτα άνοιξε και μπήκε μέσα η γυναίκα.

Απ' το φεγγίτη περνούσε μια αχτίδα του φεγγαριού, χωρίς όμως να φωτίζει το μέρος του τοίχου όπου ακουμπούσε ο Μάριος.

Την άκουσε που πήρε τις δυο καρέκλες —τις μόνες που είχε ο Μάριος— κι έφυγε κλείνοντας δυνατά την πόρτα πίσω της, καθώς βγήκε.

Γύρισε πάλι στο δωμάτιό τους:

— Να τες οι δυο καρέκλες.

— Πάρε το φανάρι τώρα και κατέβα γρήγορα.

Υπάκουσε πρόθυμα και χάθηκε σ' ένα λεπτό. Ο Ιονδρέτης έμεινε μονάχος του.

Άνοιξε βιαστικά το συρτάρι του τραπεζιού, έβγαλε από μέσα ένα μακρύ μαχαίρι της κουζίνας που το 'χε κρυμμένο εκεί και το δοκίμασε στο νύχι του.

Ύστερα, έβαλε το μαχαίρι, πίσω, στο συρτάρι και το 'κλεισε.

Ο Μάριος άρπαξε το πιστόλι που είχε στη δεξιά του τσέπη, το άνοιξε και το γέμισε. Το πιστόλι όμως, εκείνη τη στιγμή, άφησε ένα ξερό κρότο. Ο Ιονδρέτης τρόμαξε και μισοσηκώθηκε στην καρέκλα του.

— Ποιος είν' εκεί; φώναξε.

Ο Μάριος κράτησε την ανάσα του. Ο γέρος αφουγκράστηκε ένα λεπτό κι ύστερα γέλασε μονολογώντας:

— Τι βλάκας που 'μαι. Τα παλιόξυλα του τοίχου τρίζουνε.

Ο Μάριος κρατούσε στο χέρι του το πιστόλι.

Ξαφνικά, σε μια στιγμή, τα τζάμια του παραθύρου τρίξανε από μια καμπάνα που χτύπησε μελαγχολικά, κάπου κει κοντά. Το ρολόι του αγίου Μεντάρ κτύπησε έξι η ώρα.

Κάθε χτύπημα ο γέρος το συνόδευε μ' ένα κούνημα του κεφαλιού του. Στο έκτο, χάιδεψε το καντηλέρι με το χέρι του, ύστερα άρχισε να περπατάει μες στο δωμάτιο, έριξε μια ματιά στο διάδρομο, περπάτησε, αφουγκράστηκε, βγήκε και ξανακοίταξε πάλι.

— Φτάνει να 'ρθει! μουρμούρισε. Ύστερα, γύρισε πίσω και κάθησε.

Δεν πρόφτασε να καλοκαθήσει κι η πόρτα άνοιξε.

Στο κατώφλι φάνηκε η κυρά - Ιονδρέτη, που έκαμε μια φριχτή φιλική γκριμάτσα. Μια απ' τις τρύπες του φαναριού έριχνε λίγο φως στο πρόσωπό της.

— Περάστε, κύριε, είπε.

— Περάστε, «ευεργέτη» μου, είπε ο Ιονδρέτης, που σηκώθηκε βιαστικά.

Ο κύριος Λευκίας παρουσιάστηκε στο κατώφλι.

Είχε το συνηθισμένο γαλήνιο ύφος του, που σ' έκανε να θέλεις να σκύψεις να του φιλήσεις το χέρι. Πάνω στο τραπέζι άφησε τέσσερα ναπολεόνια.

— Κύριε Λαμαρίνε, είπε, σας αφίνω εδώ χρήματα για το νοίκι σας και τα πρώτα σας έξοδα. Αργότερα πάλι βλέπουμε.

— Ο Θεός να σου το πλερώσει, μεγάλε μου ευεργέτη, είπε ο Ιονδρέτης.

Πήγε κοντά στη γυναίκα του και της είπε:

— Διώξε τ' αμάξι του!

Αυτή χάθηκε για μια στιγμή, την ώρα που ο άντρας της έκανε χίλιες ρεβερέντζες στον ξένο και του 'δινε μια καρέκλα για να καθήσει. Σ' ένα λεπτό γύρισε πίσω και του 'πε σιγά στο αυτί:

— Εν τάξει, έγινε!

Ο Ιονδρέτης κάθησε στην άλλη καρέκλα, απέναντι στον κύριο Λευκία.

Ο Μάριος ένιωθε μεγάλη φρίκη, δε φοβόταν όμως καθόλου. Έσφιγγε το πιστόλι στο χέρι του κι ένιωθε ασφάλεια. «Μόλις έρθει η ώρα θα τους σταματήσω αυτούς τους δολοφόνους!» συλλογίστηκε.

Ήξερε πως λίγο παρέκει απ' το σπίτι ήταν κρυμμένοι κάμποσοι αστυνομικοί, περιμένοντας να τους δώσει αυτός το σύνθημα, μόλις έβλεπε την πρώτη ύποπτη κίνηση. Τότε, θα ορμούσαν και θα τους έπιαναν όλους αυτούς.

Περίμενε κι όλας απ' αυτή την παράξενη συνάντηση του κυρίου Λευκία με τον Ιονδρέτη, να χυνόταν λίγο φως σε μερικά πράματα που είχε σκάσει από καιρό για να τα μάθει.

Μόλις κάθησε ο κύριος Λευκίας γύρισε και κοίταξε τα παλιοκρέβατα που ήταν άδεια.

— Πώς πάει η μικρή που έχει χτυπήσει; ρώτησε.

— Διόλου καλά, αποκρίθηκε ο Ιονδρέτης, μ' ένα υποχρεωτικό χαμόγελο γεμάτο ευγνωμοσύνη. Πολύ άσκημα πάει, κύριέ μου! Η μεγάλη της αδελφή την πήγε στο νοσοκομείο για να της κάνουν αλλαγή στο χέρι. Θα τις δείτε. Όπου να 'ναι έρχονται!

— Η κυρία Λαμαρίνου, νομίζω πως είναι λιγάκι καλύτερα, είπε πάλι ο κύριος Λευκίας.

— Η κακομοίρα δε μπορεί να σταθεί στα πόδια της, είπε ο Ιονδρέτης. Τι να σου κάνει όμως;... Έχει λοιπόν τόσο κουράγιο αυτή η γυναίκα. Δεν είναι άνθρωπος πια, κάτι παραπάνω!

Η Ιονδρέτη συγκινημένη απ' το κοπλιμέντο αποκρίθηκε με ένα ύφος, σα θηρίο που το κολάκεψαν!

— Πάντα ήσουν πολύ καλός μαζί μου, κύριε Ιονδρέτη.

— Ιονδρέτη, είπατε; είπε ο κύριος Λευκίας, νόμιζα πως σας λέγανε Λαμαρίνο.

— Λαμαρίνος και Ιονδρέτης είναι το ίδιο, είπε βιαστικά ο άντρας της. Καλλιτέχνες είμαστε, έχουμε όσα ονόματα θέλεις! Οι δυο μας, αυτή κι εγώ, τα πήγαμε πάντα πολύ καλά. Ήμαστε πολύ αγαπημένοι. Αυτό δα μας απόμεινε στη δυστυχία μας για παρηγοριά! Αλίμονο! Τίποτα δεν έχουμε πια απ' τον παλιό καλό καιρό. Μονάχα ένα πράμα φυλάξαμε. Έναν πίνακα, που τώρα στα τελευταία, όμως, θα αναγκαστώ να τον χωριστώ, γιατί δεν έχω να φάω.

Ενώ μιλούσε ακόμη ο Ιονδρέτης μπήκε μέσα κάποιος, τόσο σιγά, που δεν τον άκουσε κανείς, ούτε όταν γύρισε το πόμολο της πόρτας. Ο λαιμός του ήταν γυμνός, το ίδιο και τα χέρια του. Το πρόσωπό του πάλι ήταν καταμουτζουρωμένο. Κάθησε χωρίς να ειπεί τίποτα. Κάποιο ένστικτο όμως, που 'χει ο καθένας μας μέσα του, προειδοποιεί πάντα για κάτι τέτοια. Έτσι, ο κύριος Λευκίας γύρισε. Δεν μπόρεσε να κρύψει την απορία του γι' αυτή την καινούρια εμφάνιση. Ο Ιονδρέτης το πρόσεξε.

— Ποιος είναι ο κύριος; είπε ο κύριος Λευκίας.

— Γείτονάς μας είναι, μη σας νοιάζει, του αποκρίθηκε ο Ιονδρέτης.

Ο γείτονας είχε πολύ παράξενο παρουσιαστικό. Η συνοικία του Σαιν - Μαρσώ είναι γεμάτη χημικά εργοστάσια κι έτσι μπορείς να ιδείς πολλούς εργάτες με πρόσωπο κατάμαυρο. Εξ άλλου ολόκληρος ο κύριος Λευκίας φαινόταν γεμάτος απεριόριστη εμπιστοσύνη. Είπε λοιπόν αμέσως:

— Με συγχωρείτε, τι λέγατε κύριε Λαμαρίνε;

— Σας έλεγα, καλέ μου κύριε, αποκρίθηκε ο Ιονδρέτης, πως έχω έναν πίνακα ζωγραφικής για πούλημα.

Ένας ελαφρός θόρυβος ακούστηκε στην πόρτα. Ένας άλλος άντρας μπήκε μέσα και πήγε και κάθησε στο κρεβάτι, πίσω απ' τη γυναίκα του Ιονδρέτη. Όπως κι ο πρώτος, είχε ανοιχτό το πουκάμισο στο λαιμό, τα χέρια του γυμνά και το πρόσωπό του ήταν κατάμαυρο, κάτι από μελάνι ή από καπνιά. Μ' όλο που κυριολεκτικά γλύστρισε αυτός ο δεύτερος μες στο δωμάτιο, ο κύριος Λευκίας τον πρόσεξε.

— Μη σας νοιάζει γι' αυτούς, είπε ο Ιονδρέτης. Όλοι αυτοί είναι άνθρωποι του σπιτιού. Σας έλεγα, πριν, ότι μου έχει μείνει ακόμη ένας περίφημος πίνακας, πολύ ακριβός... Για κοιτάξτε, κύριε, νάτος!

Σηκώθηκε, πήγε στον τοίχο που 'ταν ακουμπισμένος ο πίνακας —είπαμε πιο πάνω γι' αυτόν— και τον γύρισε προς το μέρος του ξένου. Στ' αλήθεια, ήταν κάτι τι που έμοιαζε με πίνακα, μα το καντηλέρι μόλις τον φώτιζε. Ο Μάριος δε μπορούσε να ξεχωρίσει τίποτα, έβλεπε μονάχα κάτι μουντζούρες κι ένα πρόσωπο τόσο έντονα ζωγραφισμένο που θύμιζε ζωγραφική από παραβάν.

— Τι είν' αυτό; ρώτησε ο κύριος Λευκίας.

Ο Ιονδρέτης ξέσπασε:

— Είναι πίνακας μεγάλου ζωγράφου, πολύ ακριβός πίνακας, ευεργέτη μου! Τον προσέχω και τον αγαπάω σαν τα δυο μου κορίτσια. Μου θυμίζει τόσα και τόσα! Σας είπα όμως πως έχω τόσην ανάγκην που πρέπει —δε γίνεται αλλιώς— να τον χωριστώ. Με στενοχωρεί πάρα πολύ που θα το δώσω. Τι να κάνω όμως! Δε γίνεται αλλιώς! Ούτε μπορείς να φανταστείς τι μου κοστίζει αυτό το πράμα!

Ο κύριος Λευκίας γύρισε πάλι και κοίταξε το δωμάτιο. Είδε τέσσερεις άντρες τώρα. Οι τρεις τους κάθονταν πάνω στο κρεβάτι, ένας ήταν πλάι στην πόρτα. Κι οι τέσσερεις ήταν με γυμνό λαιμό και τα μπράτσα και το πρόσωπο κατάμαυρο. Ο ένας απ' αυτούς που κάθονταν στο κρεβάτι, ακουμπούσε στον τοίχο, κι είχε τα μάτια του κλειστά, κι έμοιαζε σα να κοιμόταν. Πλάι του καθόταν ένας πολύ γέρος. Οι δυο άλλοι φαίνονταν κάπως νεώτεροι. Ο ένας είχε γένια, κι ο άλλος μακριά μαλλιά. Κανείς τους δεν φόραγε παπούτσια.

Ο Ιονδρέτης παρατήρησε πως ο κύριος Λευκίας κοίταζε όλους αυτούς τους ανθρώπους πολύ προσεχτικά.

— Είναι φίλοι, είπε. Καθόμαστε στο ίδιο σπίτι, βλέπετε. Είναι μουτζουρωμένοι γιατί όλο με την καπνιά τρώγονται. Είναι καρβουνιαρέοι. Μη σας νοιάζει γι' αυτούς, καλέ μου κύριε. Πέστε μου μονάχα, θέλετε ν' αγοράσετε τον πίνακά μου; Λυπηθείτε με λιγάκι. Συμπονέστε με στη δυστυχία που βρίσκομαι. Δε θέλω και πολλά λεφτά γι' αυτόν. Σεις πόσο λέτε να κάνει;

— Μα τι να σας πω, του αποκρίθηκε ο κύριος Λευκίας. Αυτό είναι ταμπέλα από κάποια ταβέρνα. Δεν κάνει περσότεροαπό τρία φράγκα.

Ο Ιονδρέτης του αποκρίθηκε ήρεμα.

— Έχετε το πορτοφόλι σας μαζί σας; Εγώ θα 'μαι ευχαριστημένος αν μου δίνατε χίλια τάλαρα!

Ο κύριος Λευκίας σηκώθηκε όρθιος, ακούμπησε την πλάτη του στον τοίχο κι έριξε μια ματιά ολόγυρα στο δωμάτιο. Αριστερά του είχε τον Ιονδρέτη απ' το μέρος του παραθυριού. Η γυναίκα κι οι τέσσερεις άντρες ήταν δεξιά του, απ' το μέρος της πόρτας. Ο Ιονδρέτης τώρα είχε αρχίσει να κλαψουρίζει παραπονιάρικα και τα μάτια του φαίνονταν τόσο χαμένα, κι η φωνή του ήταν τόσο αξιολύπητη, ώστε ο κύριος Λευκίας πήγε να πιστέψει πως ήταν ένας δυστυχισμένος άνθρωπος που 'χε τρελαθεί απ' τη φτώχεια.

— Αν δεν αγοράσετε τον πίνακά μου, καλέ μου κύριε, δεν έχω τι να γίνω, πρέπει να πάω να πνιγώ!

Δεν κοίταζε πια τον κύριο Λευκία που τον παρατηρούσε προσεχτικά. Το μάτι του κυρίου Λευκία είχε καρφωθεί στον Ιονδρέτη, ενώ εκείνου τα μάτια κοίταζαν την πόρτα. Ο Μάριος, με κομμένη την ανάσα, έβλεπε πότε τον ένα και πότε τον άλλο. Ο κύριος Λευκίας φαινόταν ν' αναρωτιέται. «Μήπως είναι ηλίθιος;» Ο Ιονδρέτης πάλι τρεις φορές είπε τα ίδια με μικρές παραλλαγές, με την ίδια τσιριχτή και κλαψιάρικη φωνή:

— Πρέπει να πάω να πέσω να πνιγώ. Δε μου μένει άλλο. Προχτές κατέβηκα τρία σκαλιά στο Σηκουάνα, κοντά στη γέφυρα του Αούστερλιτς! Την αρχή την έκαμα μια φορά!

Ξαφνικά, τα σβησμένα μάτια του γέρου φωτίστηκαν με μια φριχτή λάμψη. Το ανθρωπάκι πετάχτηκε ολόρθο κι έγινε απειλητικό, έκαμε ένα βήμα προς τον κύριο Λευκία και του φώναξε με μια φωνή τόσο δυνατή που τον ξεκούφανε:

— Όλ' αυτά ας τ' αφήσουμε τώρα. Δεν είν' αυτή η δουλειά μας. Με ξέρετε, μένα, κύριε;

Ξαφνικά, η πόρτα της κάμαρας άνοιξε και παρουσιάστηκαν άλλοι τρεις άντρες, ντυμένοι με μπλούζες από χοντρό πανί μπλε, και με μαύρες μάσκες χάρτινες.

Στο πρόσωπο, ο πρώτος ήταν αδύνατος και στα χέρια του κρατούσε ένα ρόπαλο με σίδερα. Ο δεύτερος, ήταν ένας άνθρωπος πελώριος, σωστός κολοσσός, είχε στα χέρια του ένα βαρύ σφυρί, απ' αυτό που 'χουν για να χτυπάνε τα βόδια, όταν θέλουν να τα σφάξουν. Ο τρίτος, ένας άνθρωπος με τετράγωνους ώμους, κρατούσε ένα πελώριο κλειδί, κλεμμένο απ' την πόρτα κάποιας φυλακής.

Φαίνεται πως αυτούς περίμενε ο Ιονδρέτης.

Ο κύριος Λευκίας ήταν άσπρος σαν το πανί. Χωρίς να το καταλάβει, το τραπέζι μπροστά του, του χρησίμευε κάπως, τον φύλαγε απ' τη μέση και κάτω. Ένας απ' τους πρώτους που 'χαν έρθει και στην αρχή του 'χε φανεί άκακο γεροντάκι, είχε σηκωθεί τώρα κι έμοιαζε σαν κανένας αθλητής, ξαφνικά. Είχε ακουμπήσει το χέρι του στη ράχη της καρέκλας κι η κίνησή του αυτή θα μπορούσε να γεμίσει τον καθένα με αφάνταστο φόβο.

Τρεις απ' αυτούς που τους είπε «καρβουνιαρέους» ο Ιονδρέτης είχαν σκύψει στο σωρό με τα σιδερικά κι είχαν οπλιστεί με διάφορα σύνεργα. Ένας κρατούσε μια μεγάλη ψαλίδα, ο άλλος μια τσιμπίδα, κι ο τρίτος ένα σφυρί, κι είχαν πάει κοντά στην πόρτα, χωρίς να πουν λέξη. Ο γέρος είχε μείνει στο κρεβάτι, είχε τα μάτια του όμως ανοιχτά. Η γυναίκα καθόταν στο πλάι του.

Ο Μάριος σκέφτηκε πως είχε φτάσει η στιγμή να δώσει το συνιάλο στην αστυνομία και σήκωσε το δεξί του χέρι προς το ταβάνι, κατά τη μεριά του διαδρόμου, έτοιμος να τραβήξει.

Ο Ιονδρέτης γύρισε πάλι στον κύριο Λευκία και τον ξαναρώτησε, γελώντας μαζί, μ' αυτό το σιγανό και συγκρατημένο γέλιο που ήταν κάτι φοβερό.

— Ώστε δε με γνωρίζεις;

Ο κύριος Λευκίας τον κοίταξε καταπρόσωπο κι αποκρίθηκε:

— Όχι!

Τότε, ο Ιονδρέτης πήγε κοντά στο τραπέζι. Έσκυψε κάτω το κεφάλι του, σαν άγριο ζώο που πάει να δαγκώσει, και φώναξε:

— Δε με λένε Λαμαρίνο, ούτε Ιονδρέτη με λένε! Εγώ είμαι ο ταβερνιάρης του Μονφερμέιγ. Μ' ακούς; Είμαι ο Θερναδιέρος. Τώρα; Με γνώρισες ποιος είμαι;

Ένα αδιόρατο σύννεφο πέρασε απ' το μέτωπο του κυρίου Λευκία, που αποκρίθηκε με τη συνηθισμένη του ηρεμία:

— Δε με φωτίσατε, κύριε, σε τίποτα, μ' όλ' αυτά. Δε σας ξέρω!

Ο Μάριος δεν άκουσε αυτή την απάντηση. Αν ήταν κανείς εκεί πλάι του θα 'βλεπε πως ήταν χαμένος, σαστισμένος, σα να τον είχε χτυπήσει κεραυνός. Τη στιγμή που ο Ιονδρέτης είπε: Με λένε Θερναδιέρο, ο Μάριος, ανατρίχιασε σύγκορμος, έτσι καθώς ήταν στηριγμένος στον τοίχο, σα να 'χε νιώσει την λεπίδα κανενός σπαθιού πάνω στο στήθος του. Ύστερα, το δεξί του χέρι που 'ταν σηκωμένο, έτοιμο να δώσει το σύνθημα, έπεσε κάτω βαρύ. Λίγο έλειψε μάλιστα να του ξεφύγει το πιστόλι απ' τα χέρια. Τ' όνομα Θερναδιέρος, που ο κύριος Λευκίας έλεγε πως δεν το ήξερε, αυτός το γνώριζε πολύ καλά. Όλοι θα θυμούνται τι σημασία είχε γι' αυτόν το όνομα εκείνο! Το 'χε πάντα στη σκέψη του, θυμόταν τη σύσταση του πατέρα του: «Σ' αυτή, τη μάχη μου 'σωσε τη ζωή ένας λοχίας. Τον λένε Θερναδιέρο.... Αν τύχει ποτέ στο δρόμο του γιου μου, ας κάνει εκείνος γι' αυτόν ό,τι περνάει απ' το χέρι του». Τι έπρεπε λοιπόν να κάμει τώρα; Το κάθε τι απ' αυτόν κρεμόταν. Τι να αποφασίσει; Να παρακούσει την εντολή του πατέρα του, ή ν' αφήσει να γίνει έγκλημα μπρος στα μάτια του. Του φαινόταν πως απ' τη μια μεριά έβλεπε την «Ούρσουλά του» να κλαίει και να τον θερμοπαρακαλεί για τον πατέρα της, κι απ' την άλλη το στρατηγό να τον παρακαλεί να φροντίσει για τον Θερναδιέρο. Λίγο έλειψε να πέσει κάτω λιπόθυμος.

Στο μεταξύ ο Θερναδιέρος περπατούσε έξαλλος μπρος απ' το τραπέζι, φωνάζοντας και χειρονομώντας. Ύστερα, γύρισε στον κύριο Λευκία και του φώναξε:

— Πας χαμένος, κακομοίρη μου. Θα σε κάνω ψητό, καπνιστό, φρικασέ, στη σούβλα!

Κι άρχισε πάλι να κόβει βόλτες εκτός εαυτού.

— Α! του φώναξε. Επιτέλους σε ξαναβρήκα. Κύριε Φιλάνθρωπε, κύριε Πονόψυχε, ξεπεσμένε εκατομμυριούχε! Κύριε Κουκλοχαριστή! Γερο - ηλίθιε! Ώστε δε με θυμάσαι! Δε μ' είδες ποτέ σου, ε; Δεν είσαι συ που 'ρθες στο Μονφερμέιγ, εδώ κι οχτώ χρόνια, τη νύχτα της παραμονής των Χριστουγέννων, στα 1823! Δεν είσαι συ, λοιπόν, που μου πήρες το παιδί της Φαντίνας, ε; Δεν είσαι συ που φόραγες μια παλιά κίτρινη ρεντιγκότα, ε; Δεν είσαι; Δεν είχες μαζί σου κι ένα πακέτο γεμάτο παλιόρουχα, όπως σήμερα το πρωί; Ώστε δε με ξέρεις! Δε βαριέσαι! Φτάνει που σε ξέρω εγώ! Σε γνώρισα με την πρώτη ματιά που σου 'ριξα, σήμερα το πρωί! Αμέσως μόλις είδα το βρωμομουσούδι σου! Τώρα θα σου δείξω εγώ! Πρέπει να μάθεις πως δεν έρχονται τα πράγματα πάντα, όπως τα θες, όταν μπαίνεις μες στα ξένα σπίτια, επειδή είναι ξενοδοχεία, με κάτι ρούχα της κακής ώρας, και

ξεγελάς τον κόσμο, κάνεις τον κουβαρντά, τους παίρνεις τον ίδρωτα τους και ύστερα τους φοβερίζεις μες στα δάση! Πρέπει να μάθεις, τώρα, πως όταν αυτοί οι άνθρωποι έχουν πια βουλιάξει, δεν πάνε σπίτι τους για να τους αφήσουν μια ρεντιγκότα, διπλή απ' το μπόι τους, ούτε δυο παλιοκουβέρτες, απ' αυτές που έχουνε στα νοσοκομεία. Γερο - κατέργαρε, που κλέβεις τα παιδιά!

Ο Θερναδιέρος σταμάτησε. Το μικρό του στήθος ξεφύσαγε σαν το φυσερό του σιδερά.

Ο κύριος Λευκίας δεν τον έκοψε, του 'πε μονάχα όταν σώπασε:

— Δεν καταλαβαίνω καθόλου τι θέλετε να πείτε μ' όλ' αυτά! Σίγουρα με πήρατε γι' άλλον. Εδώ, έχει γίνει μεγάλη παρεξήγηση! Εγώ είμαι πολύ φτωχός άνθρωπος. Μακάρι να 'μουνα εκατομμυριούχος! Σας το ξαναλέω! Καθόλου δε σας ξέρω. Δε σας έχω ξαναδεί ποτέ στη ζωή μου!

— Ώστε έτσι; βόγγησε ο Θερναδιέρος. Δεν τα κόβεις τ' αστεία, λέω γω; Δε με θυμάσαι λοιπόν; Δε με βλέπεις ποιος είμαι;

— Με συγχωρείτε, κύριε, αποκρίθηκε ο κύριος Λευκίας, μ' ένα τόνο ευγενικό, που 'χε όμως κάτι το παράξενο και υποβλητικό, εκείνο που βλέπω καθαρά είναι πως έχω να κάνω μ' ένα ληστή!

Ο Θερναδιέρος άρπαξε την καρέκλα, σα να 'ταν έτοιμος να τη σπάσει στα χέρια του, γύρισε στον κύριο Λευκία και του είπε:

— Ληστής, είπες; Μάλιστα, το ξέρω πως μας λέτε έτσι εσείς οι πλούσιοι! Μάλιστα! Δεν έχω δεκάρα στην τσέπη μου, ούτε μπουκιά ψωμί στο σπίτι μου, πέφτω έξω στη δουλειά μου! Είμαι κλέφτης, ε; Είμαι ληστής! Του λόγου σας μένετε σε σπίτια με θυρωρούς, πηγαινόρχεστε καμιά - δυο φορές στη ζωή σας και στις δικές μας χαμοκέλες, κι όλα αυτά γιατί; Για να μας λέτε ληστές! Κύριε εκατομμυριούχε, πρέπει να μάθεις ακόμη και τούτο δω! Ήμουν καλοστεκούμενος άλλοτε κι εγώ. Είχα δική μου δουλειά, δικό μου σπίτι, ήμουνα νοικοκύρης! Του λόγου σου ίσως να μην ήσουνα τίποτε απ' όλ' αυτά!

Εδώ ο Θερναδιέρος έκαμε ένα βήμα κατά τους άντρες που στέκονταν κοντά στην πόρτα και πρόσθεσε:

— Όσο σκέφτομαι πως τολμάει να 'ρχεται να μου μιλάει, σα να 'χει να κάνει με τίποτα σκουπίδια του δρόμου!

Ύστερα γύρισε και ξανάπε του κυρίου Λευκία, με καινούργια μάνητα:

— Κύριε φιλάνθρωπε, πρέπει να μάθεις ακόμα και κάτι τι άλλο! Εγώ δεν είμαι κανένας ύποπτος τύπος! Δεν είμαι άνθρωπος χωρίς όνομα, ούτ' αρπάζω ξένα παιδιά απ' τα σπίτια! Ήμουν στρατιώτης Γάλλος και το κράτος έπρεπε, αν είχε φιλότιμο, να μου 'χει στήσει τ' άγαλμά μου! Εγώ πολέμησα στο Βατερλώ, και πάνω στη μάχη έσωσα ένα στρατηγό, κόμης ήταν, δε θυμάμαι τώρα πώς τον λέγανε. Μου το 'πε τ' όνομά του, όμως η σκυλίσια του φωνή ήταν τόσο κομμένη που δε μπόρεσα να τ' ακούσω. Μονάχα το ευχαριστώ του άκουσα. Αν και θα προτιμούσα, χίλιες φορές, να 'χα ακούσει τ' όνομά του παρά το ευχαριστώ του. Αυτό τον πίνακα εκεί τον ζωγράφισε ο Δαυίδ[1] στις Βρυξέλλες. Ξέρετε τι παρασταίνει; Εμένα τον ίδιο. Έχω φορτωθεί το στρατηγό στον ώμο μου, και τον περνάω μέσ' απ' τις σφαίρες που βουίζουν στ' αυτιά μου. Αυτή είναι όλη μου η ιστορία! Και τώρα, αφού είχα την καλοσύνη να σας διηγηθώ ολόκληρη τη ζωή μου, ας ξεμπερδεύουμε λίγο γρήγορα. Μου χρειάζονται

[1] Είναι ο ζωγράφος της γαλλικής επαναστάσεως. (Σημ. τ. Μετ.)

λεφτά, αλλιώς χάθηκες, κακομοίρη μου! Κάηκες!

Ο Μάριος γέμισε πάλι αγωνία. Άκουγε τι γινόταν, και το τελευταίο ίχνος αμφιβολίας είχε λείψει. Ο Ιονδρέτης ήταν ο Θερναδιέρος της διαθήκης του πατέρα του.

Ο πίνακας του μεγάλου ζωγράφου, το έργο του Δαυίδ, που 'χε προτείνει να του το αγοράσει ο κύριος Λευκίας, ήταν η ταμπέλα του ξενοδοχείου του, που την είχε ζωγραφίσει μόνος του. Ήταν το μόνο πράγμα που 'φερε μαζί του απ' το Μονφερμέιγ.

Όταν σταμάτησε ο Θερναδιέρος για να πάρει ανάσα, γύρισε κατά τον κύριο Λευκία τα κατακόκκινα, σα ματωμένα μάτια του, και του είπε με φωνή βαρειά:

— Έχεις να πεις τίποτα, πριν αρχίσουμε να σ' εκπαιδεύουμε; Λέγε, πριν σε κομματιάσω!

Ο κύριος Λευκίας δε μίλησε διόλου. Μέσα σ' αυτή τη σιωπή, μια ραγισμένη φωνή ήρθε απ' το διάδρομο.

— Αν χρειαστεί να σκίσετε ξύλα, εδώ είμαι κι εγώ!

Ήταν αυτός με το σφυρί, που γύρευε να κάνει κάτι για να διασκεδάσει.

— Γιατί την έβγαλες τη μουτσούνα σου; του φώναξε ο Θερναδιέρος θυμωμένος.

— Έτσι, για γούστο! αποκρίθηκε αυτός.

Εδώ και λίγα λεπτά, ο κύριος Λευκίας πρόσεχε όλες τις κινήσεις του Θερναδιέρου που τυφλωμένος απ' το θυμό και παρασυρμένος απ' τη μανία του πηγαινορχόταν πέρα-δώθε. Ο άνθρωπος με το σφιρί γύρισε την πλάτη του στον κύριο Λευκία.

Τότε, βρήκε αυτός ευκαιρία, έσπρωξε την καρέκλα με το πόδι του, με μια γροθιά πέταξε πέρα το τραπέζι κι έδωσε έναν πήδο, με τέτοια θαυμαστή γρηγοράδα, ώστε πριν προλάβει να γυρίσει ο Θερναδιέρος, αυτός βρέθηκε κι όλας στο παράθυρο. Σ' ένα δευτερόλεπτο το 'χε κιόλας ανοίξει κι είχε σκαρφαλώσει απάνω. Είχε βγει ο μισός έξω, όταν έξι γερά χέρια τον άρπαξαν και τον έσυραν πάλι μέσα στο δωμάτιο. Ήταν οι τρεις «καρβουνιαρέοι» που είχαν ορμήσει προς το μέρος του. Την ίδια στιγμή, τον άρπαξε κι η Θερναδιέρου απ' τα μαλλιά.

Με τη φασαρία που έγινε, τρέξανε κοντά κι όσοι απ' τους κακοποιούς βρίσκονταν στο διάδρομο. Ο γέρος, που καθόταν στο κρεβάτι κι έμοιαζε σκυμένος, σηκώθηκε, κι έφτασε κοντά στους άλλους κούτσα - κούτσα, βαστώντας στο χέρι του ένα σφυρί, απ' αυτά που σπάνε τις πέτρες του δρόμου.

Ένας άλλος, απ' τους «καπνοδοχοκαθαριστές», είχε σηκώσει πάνω απ' το κεφάλι του κυρίου Λευκία ένα ρόπαλο, ενισχυμένο με σίδερο στην άκρη.

Ο Μάριος δε μπορούσε πια να υπομείνει εκείνο το θέαμα. «Ο πατέρας μου, σκέφτηκε, πρέπει να με συχωρέσει». Έψαξε να βρει τη σκανδάλη με το δάχτυλο του κι ετοιμάστηκε να τραβήξει, όταν ακούστηκε η φωνή του Θερναδιέρου:

— Μην τον πειράξετε παιδιά!

Η απελπισμένη προσπάθεια που 'χε κάμει το θύμα για να γλυτώσει, αντί να τον στενοχωρέσει, τον ησύχασε.

— Μην τον πειράξετε, παιδιά, ξανάπε.

Η φωνή του παράλυσε, φαίνεται, και το χέρι του Μάριου, που νιώθοντας ότι είχε φύγει ο άμεσος κίνδυνος για τη ζωή του κυρίου Λευκία αποφάσισε να περιμένει λιγάκι ακόμα. Ποιος ξέρει, καμιά φορά, τι γίνεται. Μπορούσε να τύχει κάτι, από κει που δεν το περίμενε, και να ξέφευγε ο κύριος Λευκίας, χωρίς να χρειαστεί αυτός ο ίδιος να προδώσει «το σωτήρα» του πατέρα του.

Άρχισαν να παλεύουν. Με μια γροθιά κατάστηθα, ο κύριος Λευκίας κύλησε το γέρο στη μέση της κάμαρας, ξάπλωσε κάτω δυο άλλους, και τους μάγκωσε τον καθένα και μ' ένα του πόδι. Αυτοί οι δυστυχισμένοι, βογγούσαν απ' το ασήκωτο βάρος εκείνου του ποδιού, που βάραινε πάνω τους σα μυλόπετρα. Οι υπόλοιποι τέσσερεις, όμως, είχαν αρπάξει τον επικίνδυνο εκείνο γέρο απ' τα δυο του χέρια και το σβέρκο και τον κρατούσαν γονατιστό, πάνω στους δυο που 'χε μαγκώσει αυτός με τα γόνατά του. Έτσι ο δυστυχισμένος ο κύριος Λευκίας, μ' όλους αυτούς τους φοβερούς ληστές ολόγυρά του, πάλευε να ξεφύγει.

Στο τέλος, τον σήκωσαν και τον πήγαν πάνω στο πιο κοντινό κρεβάτι και τον απόθεσαν πάνω κει, αφήνοντάς τον για λίγα λεπτά. Μονάχα η Θερναδιέρου του κρατούσε ακόμα τα μαλλιά.

— Εσύ, της είπε ο Θερναδιέρος, να μη φυτρώνεις εκεί, που δε σε σπέρνουν!

Η γυναίκα υπάκουσε όπως η λύκαινα ακούει το λύκο, μουρμούρισε μόνο λιγάκι.

— Ε, σεις εκεί πέρα, ελάτε ψάχτε τον!

Ο κύριος Λευκίας φαινόταν να μη φέρνει διόλου αντίσταση πια. Δεν είχε τίποτα πάνω του. Το μόνο που βρήκαν ήταν ένα πέτσινο πορτοφόλι, με έξι φράγκα μέσα κι ένα μαντήλι.

Ο Θερναδιέρος έχωσε το μαντήλι στην τσέπη του.

— Τι έκανε, λέει; Δεν έχει πορτοφόλι; ρώτησε.

— Ούτε ρολόι, πρόσθεσε ένας απ' τους καπνοδοχοκαθαριστές.

— Μια δεκάρα δεν αξίζει ο παλιόγερος, είπε εκείνος που φόραγε τη μάσκα και κρατούσε στα χέρια του το μεγάλο κλειδί.

Ο Θερναδιέρος πήγε πίσω απ' την πόρτα, άρπαξε ένα μάτσο σκοινιά και τους τα πέταξε.

— Δέστε τον στο πόδι του κρεβατιού, είπε.

Ύστερα, βλέποντας πως ο γερο-ληστής δεν κουνιόταν διόλου, πρόσθεσε:

— Μην ψόφησε το πουλάκι μας, ο Ξύστρης; —Όχι, είναι στουπί στο μεθύσι!

— Πετάξτε τον σε καμιά γωνία! είπε ο Θερναδιέρος.

Ο κύριος Λευκίας δεν τους έφερε πια καμιά αντίσταση. Τον σήκωσαν και πήγαν και τον έδεσαν γερά στο πόδι του κρεβατιού, αυτό που ήταν πιο μακριά απ' το παράθυρο και κοντύτερα στο τζάκι.

Όταν έδεσαν και τον τελευταίο κόμπο, ο Θερναδιέρος πήρε μια καρέκλα και πήγε κι έκατσε κατάφατσα στον κύριο Λευκία.

— Κύριε, έκαμε ο Θερναδιέρος, δεν είχατε δίκιο να θέλετε να πηδήσετε απ' το παράθυρο. Μπορεί να σπάγατε και κανένα πόδι. Τώρα με την άδειά σας, μπορούμε να μιλήσουμε κάπως ήσυχα. Πρέπει, πρώτα - πρώτα, να σας πω κάτι τι που πρόσεξα. Ως τώρα, δεν βάλατε ούτε μια φωνίτσα. Τα συγχαρητήριά μου λοιπόν γι' αυτό. Θα σας πω, μάλιστα, και κάτι τι άλλο που κατάλαβα. Δε μου λέτε, καλέ μου κύριε, όταν φωνάζει κανείς, ποιος έρχεται; Η Αστυνομία! Κι ύστερα τι άλλο; Το δικαστήριο! Του λόγου σας δε φωνάξατε καθόλου. Φαίνεται λοιπόν πως συμφωνούμε όλοι εμείς, κι εσύ, γιατί κανείς από μας δε θέλει ούτε Αστυνομία, ούτε δικαστήρια!

Ο Θερναδιέρος σηκώθηκε με την ησυχία του, μ' αδιάφορο ύφος, πήγε ως το τζάκι, αναμέριασε το μαγκάλι και τότε ο κύριος Λευκίας είδε καθαρά το ψαλίδι που 'χε πυρώσει κι ήταν κατακόκκινο και πέταγε σπίθες εδώ κι εκεί.

Ύστερα, πήγε πάλι και κάθησε στην ίδια θέση, κατάφατσα στον κύριο Λευκία.

— Λοιπόν, ας συνεχίσουμε την κουβέντα μας. Είσαστε πλούσιος, έχετε τις έγνιες σας, τις σκοτούρες σας — ποιος δεν έχει τα βάσανά του; Δε θέλω λοιπόν να σας καταστρέψω, δεν είμαι φαταούλας εγώ. Κάνω κι εγώ μια θυσία από μέρους μου. Μου χρειάζονται διακόσιες χιλιάδες φράγκα. Αν μου τα δώσετε, δεν έχουμε πια τίποτε μεταξύ μας, εμείς οι δυο. Ξέρω ότι θα μου πείτε όμως: «Δεν έχω τόσα λεφτά πάνω μου». Μη νομίσετε πως είμαι παράλογος. Εγώ ξέρω να φέρομαι, ένα πράμα ζητάω. Να λάβετε την καλωσύνη να γράψετε ό,τι θα σας πω.

Εδώ σταμάτησε ο Θερναδιέρος· ύστερα, πρόσθεσε, τονίζοντας μια-μια τις λέξεις και ρίχνοντας κι από καμιά ματιά στο μαγκάλι με τ' αναμμένα κάρβουνα:

— Ένα πράμα έχω να σας πω πάνω σ' αυτό. Μην τύχει κι ακούσω πως δεν ξέρετε να γράφετε.

Κι ο καλύτερος ανακριτής θα το ζήλευε το χαμόγελο του Θερναδιέρου εκείνη τη στιγμή.

Έσπρωξε εκεί κοντά το τραπέζι, πήρε το μελανοδοχείο, μια πένα κι ένα φύλλο χαρτί που είχε στο συρτάρι, που τ' άφησε επίτηδες μισάνοιχτο για να φανεί το λεπίδι του μαχαιριού που 'χε κρύψει εκεί μέσα και που λαμποκοπούσε.

Έβαλε το φύλλο το χαρτί μπρος απ' τον κύριο Λευκία.

— Γράψτε, είπε.

Επιτέλους, ακούστηκε η φωνή του κακομοίρη να λέει:

— Πώς θέλετε να γράψω, αφού τα χέρια μου είναι δεμένα;

— Καλά λέει! Με συγχωρείτε, είπε ειρωνικά ο Θερναδιέρος. Δίκιο έχετε.

Και γυρνώντας προς τον Πιγρεναλιά, πρόσθεσε:

— Λύσε το δεξί χέρι του κυρίου από δω!

Ο Παχαούδας, Λουλούδας ή Πιγρεναλιά, έκαμε αυτό που του 'πε ο Θερναδιέρος. Μόλις λευτερώθηκε το δεξί χέρι του γέρου, ο Θερναδιέρος βούτηξε την πένα στο μελάνι και του την έδωσε:

— Πρέπει να 'χετε υπ' όψη σας, κύριε, πως σας έχουμε στο χέρι. Ό,τι θέλουμε σας κάνουμε. Κανείς δε μπορεί να σας πάρει από δω. Λοιπόν θα στενοχωριόμαστε πολύ όλοι μας αν μας αναγκάζατε να

φτάσουμε στα άκρα. Δεν ξέρω ούτε τ' όνομά σας, ούτε τη διεύθυνση του σπιτιού σας, σας το λέω όμως από τώρα, πως θα μείνετε δω πέρα δεμένος ώσπου να 'ρθει πίσω ο άνθρωπός μας που θα πάει το γράμμα.

Ο Θερναδιέρος άρχισε να υπαγορεύει:

«Κόρη μου».

Ο γέρος ανατρίχιασε και γύρισε και κοίταξε τον Θερναδιέρο.

— Γράψτε καλύτερα, «Αγαπημένη μου κόρη», είπε πάλι ο παλιάνθρωπος.

Ο κύριος Λευκίας έγραψε, κι ο Θερναδιέρος εξακολούθησε:

— Έλα αμέσως να με βρεις... Σταμάτησε μια στιγμή.

— Με το συ δεν της μιλάς; ρώτησε τον κύριο Λευκία.

— Σε ποιόν; ρώτησε ο κύριος Λευκίας.

— Το βλάκα μου κανείς; αποκρίθηκε ο Θερναδιέρος. Κάνεις πως δεν καταλαβαίνεις; Στη μικρή, στη Σουσουράδα!

Ο γέρος απάντησε χωρίς να φαίνεται διόλου συγκινημένος:

— Δεν καταλαβαίνω τι θέλετε να πείτε!

— Παρακάτω, γράψε, είπε ο Θερναδιέρος.

Άρχισε πάλι να υπαγορεύει:

«Έλα αμέσως να με βρεις. Σε χρειάζομαι κοντά μου. Ο άνθρωπος που θα σου δώσει αυτό το σημείωμα, θα σε φέρει στο μέρος οπού βρίσκομαι. Σε περιμένω».

— Και τώρα, εξακολούθησε ο Θερναδιέρος, υπογράψτε. Πώς σας λένε;

Ο δυστυχισμένος άνθρωπος άφησε κάτω την πένα και ρώτησε:

— Για ποιόν είναι αυτό το γράμμα;

— Φαντάζομαι να το κατάλαβες, φιλαράκο! ακοκρίθηκε ο Θερναδιέρος. Βάλε την υπογραφή σου. Πώς είναι τ' όνομά σου;

— Ονούφριος Θρούμπης, απάντησε ο κύριος Λευκίας.

Ο Θερναδιέρος, γρήγορος σα γάτα, έβγαλε βιαστικά το χέρι του από την τσέπη του, και φάνηκε το μαντήλι που 'χε αρπάξει απ' τον κύριο Λευκία. Έψαξε να βρει το μονόγραμμα και το 'φερε κοντά στο καντηλέρι για να ιδεί:

«Ο. Θ. Αυτό είναι Ονούφριος Θρούμπης, λοιπόν. Υπόγραψε Ο. Θ.».

Ο κύριος Λευκίας υπόγραψε.

Ύστερα, ο Θερναδιέρος ξανάπε:

— Γράψε απέξω: «Δεσποινίδα Θρούμπη» και βάλε τη διεύθυνσή σου. Βλέπω με χαρά ότι κατάλαβες σε τι δύσκολη θέση βρίσκεσαι! Μια και δεν έδωσες ψεύτικο όνομα, γράψε και τη διεύθυνσή σου σωστά. Γράψ' τη μονάχος σου!

Ο κύριος Λευκίας στάθηκε σκεφτικός λίγα λεπτά, ύστερα πήρε την πένα κι έγραψε:

> «Δεσποινίδα Θρούμπη
> Οικίαν κ. Ο. Θρούμπη
> Οδός Αγίου Δομινίκου Αρ. 17».

Ο Θερναδιέρος άρπαξε το γράμμα σα να τον είχε πιάσει μεγάλη μανία.

— Ε, γυναίκα! φώναξε.

Η Θερναδιέρου έτρεξε αμέσως κοντά του.

— Πάρε τούτο δω το γράμμα. Ξέρεις τι πρέπει να κανείς. Κάτω περιμένει ένα αμάξι, ξεκίνα αμέσως και γύρνα πίσω στο φτερό!

Ύστερα είπε στον άνθρωπο με το σφυρί:

— Συ, μια κι έβγαλες τη μάσκα σου, συνόδεψε την κυρία!

— Καλά, αποκρίθηκε αυτός.

Κι αφήνοντας το σφυρί του σε μια μεριά, βγήκε πίσω απ' τη γυναίκα.

Σ' ένα λεπτό ακούστηκε το σφύριγμα του καμτσικιού του αμαξά, που σε λιγάκι έσβησε ολότελα.

— Εν τάξει! μούγκρισε ο Θερναδιέρος. Τώρα πάνε, ξεκινήσανε! Σε τρία τέταρτα της ώρας θα 'ναι πίσω!

Πήρε μια καρέκλα, την έβαλε κοντά στην φωτιά κι έκατσε, σταυρώνοντας τα χέρια του και πλησιάζοντας τις λασπωμένες μπότες του κοντά στο μαγκάλι.

— Ξυλιάσανε τα πόδια μου, είπε.

Μια παγωμένη σιωπή απλώθηκε, υστερ' απ' το δαιμονισμένο θόρυβο και τις φωνές που 'χαν γίνει εδώ και τόσην ώρα! Μονάχα η ήσυχη ανάσα του μεθυσμένου γέρου που είχε αποκοιμηθεί, μονάχα αυτή έκοβε την ησυχία.

Ο Μάριος περίμενε γεμάτος αγωνία, που ολοένα γινόταν μεγαλύτερη. Το μυστήριο ήταν ακόμη μεγαλύτερο, περισσότερο από κάθε άλλη φορά! Ποια ήταν «η μικρή» που ο Θερναδιέρος την είχε πει «Σουσουράδα»; Ήταν η «Ουρανία» του; Τα δυο γράμματα πάλι που ήταν κεντημένα στο μαντηλακι που 'χε μαζέψει στον κήπο του Λουξεμβούργου δεν ήταν το δικό της μονόγραμμα. Ήθελαν να πουν Ονούφριος Θρούμπης, κι όχι Ουρανία, ώστε η Ουρανία του είχε άλλο όνομα!

— Ό,τι και να 'ναι, αν αυτή που είπανε Σουσουράδα, είναι εκείνη, τότε θα τη δω, γιατί η Θερναδιέρου θα τη φέρει εδώ. Τότε, θα εξηγηθούν όλα, θα λυθεί το μυστήριο, και θα κινδυνέψω να χύσω το αίμα μου, στην ανάγκη και θα τη λευτερώσω! Κανείς δε θα μπορέσει να μ' εμποδίσει!

Πέρασε έτσι μισή ώρα. Ο Θερναδιέρος φαινόταν βυθισμένος σε πολύ σκοτεινές και κακές σκέψεις. Ο δεμένος, πάλι, ο κακομοίρης δεν κουνιόταν διόλου. Ωστόσο, κάθε λίγο και λιγάκι, ο Μάριος νόμιζε πως κάποιος, πολύ μικρός θόρυβος ερχόταν απ' τη μεριά εκείνη.

Ξαφνικά, ο Θερναδιέρος γύρισε κι είπε στον δεμένο άνθρωπο:

— Κύριε Θρούμπη, για ακούστε αυτό που θα σας πω! Σε λίγο θα γυρίσει πίσω η γυναίκα μου, μην ανησυχείτε! Το πιστεύω πως η Σουσουράδα είναι πραγματική κόρη σας· για τούτο καταλαβαίνω πως γι' αυτό θα θέλατε να την κρατήσετε κοντά σας. Μονάχα, ακούστε λιγάκι. Με το γράμμα σας, η γυναίκα μου θα πάει να την βρει. Κάπου, εδώ κοντά, περιμένει ένα αμαξάκι με δυο σπουδαία αλογάκια. Θ' ανεβάσουν εκεί πάνω τη δεσποινιδούλα σας. Ο φίλος μου θα πάει μαζί της, με τ' αμάξι, κι η γυναίκα μου θα 'ρθει εδώ πάνω και θα μας πει: «Εντάξει τελειώσαμε!». Όσο για τη δεσποινιδούλα σας, δε θα την πειράξει κανείς. Τ' αμάξι θα την πάει σ' ένα πολύ όμορφο μέρος, όπου θα 'ναι πολύ ήσυχη, και μόλις δώσετε τις διακόσιες χιλιάδες τα παλιόφραγκα, θα σας τη φέρουμε πίσω. Αν πάλι με καταγγείλετε και με συλλάβουν, ο φίλος μου θα την καθαρίσει τη Σουσουράδα! Αυτή είν' όλη η υπόθεση!

Φριχτές εικόνες πέρασαν απ' το κεφάλι του Μάριου. Τι είπαν; Θα την άρπαζαν την κοπέλα; Δε θα την έφερναν απάνω, στο σπίτι; Ένα απ' αυτά τα τέρατα θα την έπαιρνε μαζί του σ' άγνωστο μέρος; Πού.... Τι θα την κάνανε;.... Θα την σκοτώνανε λέει; Ο Μάριος συλλογιζόταν αυτά τα λόγια του Θερναδιέρου, κι άρχιζε να νιώθει πως αυτή η ιστορία δε θα τέλειωνε καλά. Ο Θερναδιέρος ήθελε αίματα. Δε θα δίσταζε να σκοτώσει, αν δεν του κάνανε το θελημά του! Κατάλαβε τι ήθελε να πει στον κ. Λευκία με τα τελευταία του λόγια: «Αν πάλι με καταγγείλετε και με συλλάβουν, ο φίλος μου θα την καθαρίσει την Σουσουράδα!».

Τώρα, εκτός απ' τη διαθήκη του πατέρα του, κι η ίδια του η αγάπη, ο κίνδυνος που έτρεχε η κοπέλα που αγαπούσε, τον εμπόδιζαν να τραβήξει την πιστολιά.

Στο δωμάτιο είχε απλωθεί ξανά νεκρική σιωπή.

Σε μια στιγμή ακούστηκε ν' ανοίγει η ξώπορτα κι ύστερα να κλείνει.

— Η κυρά μου θα 'ναι! είπε ο Θερναδιέρος.

Πριν προλάβει καλά-καλά να κλείσει το στόμα του, η Θερναδιέρου όρμησε μες στο δωμάτιο, κατακόκκινη, ξεφυσώντας. Τα μάτια της βγάζανε φωτιές. Έμπηξε τις φωνές χτυπώντας τα χέρια της στα μεριά της.

— Ψεύτικη ήτανε η διεύθυνση! Μας την έφερε!

— Ψεύτικη ήτανε; είπε μηχανικά ο Θερναδιέρος.

Αυτή εξακολούθησε:

— Κανείς, σου λέω, ψυχή! Φτάνουμε στην οδό Αγίου Δομίνικου, στον αριθμό 17, χτυπάμε. Ζητάμε τον κύριο Θρούμπη! Τίποτα! Κανείς δεν τον είχε ακούσει ποτέ του!

Σταμάτησε, κατασυγχισμένη, κι ύστερα εξακολούθησε:

— Κύριε Θερναδιέρε, αυτός ο παλιόγερος μου φαίνεται πως σε δουλεύει! Πολύ καλός είσαι, μα την αλήθεια! Αυτός είν' ο λόγος! Εγώ, αν ήμουνα στη θέση σου, θα του 'χα τσακίσει τη μασέλα του στα τέσσερα, απ' την πρώτη στιγμή! Κι αν έκανε ακόμα το ζόρικο θα τον έψηνα ζωντανό! Πρέπει ν' ανοίξει το βρωμόστομά του, να μιλήσει, να πει πού είναι το κορίτσι, και πού έχει κρύψει τους παράδες του!

Ο Μάριος ανακουφίστηκε κάπως. Εκείνη, η Ουρανία του, ή η Σουσουράδα, όπως τέλος πάντων τη λέγανε, είχε σωθεί για την ώρα.

Ενώ μωρολογούσε έτσι η γυναίκα του, ο Θερναδιέρος είχε καθήσει πάνω στο τραπέζι. Έμεινε κάμποσην ώρα χωρίς να βγάλει λέξη. Στο τέλος, είπε στο δεμένο άνθρωπο:

— Ψεύτικη διεύθυνση, έδωσες; Ε; Τι περίμενες, λοιπόν, να βγάλεις μ' αυτό;

— Να κερδίσω καιρό ήθελα! ξεφώνισε ο δεμένος, με τόσο δυνατή φωνή που σε ξεκούφαινε.

Την ίδια στιγμή σείστηκε ολόκληρος. Τα σκοινιά του είχαν κοπεί. Μονάχα το ένα του πόδι ήταν ακόμα δεμένο στο κρεβάτι.

Πριν προλάβουν οι εφτά άντρες, που στέκονταν εκεί, να συνέλθουν και να ορμήσουν καταπάνω του, αυτός έσκυψε κατά το τζάκι, άπλωσε το χέρι του στο μαγκάλι, ύστερα σηκώθηκε, και τότε, ο Θερναδιέρος, η γυναίκα του, κι οι άλλοι κακοποιοί, τον είδαν, σαστισμένοι, να σηκώνει ψηλά, πάνω απ' το κεφάλι τους, το πυρωμένο ψαλίδι που σκόρπιζε μια φοβερή λάμψη. Ήταν σχεδόν λεύτερος, κι η στάση του σε γέμιζε τρομάρα.

Η ανάκριση που έγινε από την αστυνομία μέσα στο δωμάτιο, όταν διέκοψε την ενέδρα που είχαν στήσει στον κύριο Λευκία οι κακοποιοί, ανάμεσα στ' άλλα πράματα που διαπίστωσε στην έρευνα, ήταν και μια δεκάρα πολύ παράξενη. Ήταν κομμένη στη μέση. Ήταν απ' τα θαύματα της ανθρώπινης υπομονής, αυτά που φτιάνουν συνήθως οι βαρυποινίτες μες στο σκοτάδι της φυλακής και τα δουλεύουν καιρούς και καιρούς, χωρίς εργαλεία, χωρίς τίποτα, και τα 'χουν κρυμμένα, για να τα χρησιμοποιήσουν όταν κάποτε έρθει στιγμή να καταφέρουν να ξεφύγουν από κει μέσα και να το σκάσουν. Κόβουν τη δεκάρα στη μέση. Ύστερα, σκάβουν, σκάβουν, τις εσωτερικές πλευρές απ' τις δυο λάμες και τις βαθαίνουν όσο περισσότερο μπορούν, τόσο, ώστε να μην πειραχτούν τα γράμματα κι οι παραστάσεις που 'χαν σκαλισμένες απ' τις έξω μεριές. Έτσι η δεκάρα γίνεται σαν ένα μικροσκοπικό κουτάκι. Εκεί μέσα κλείνουν ένα κομματάκι από ελατήριο ρολογιού, που το χρησιμοποιούν για λίμα όταν έρθει η ώρα να κόψουν σκοινιά ή τα κάγκελα της φυλακής. Τη δεκάρα την κανονίζουν έτσι ώστε να ανοίγει και να κλείνει.

Φαίνεται πως όταν πήγαν να ψάξουν οι ληστές τον κύριο Λευκία, αυτός κατάφερε να κρύψει στο χέρι του τη δεκάρα. Ύστερα πάλι, με το ελεύθερο δεξί του χέρι, το έβγαλε και κατάφερε να κόψει τα σκοινιά που του 'χαν βάλει στα χέρια και το κορμί. Γι' αυτό ακουγόταν εκείνος ο παράξενος κρότος που πήρε τ' αυτί του Μάριου κάμποσες φορές.

Δεν έσκυψε όμως για να κόψει και το σκοινί που του 'χαν δέσει το πόδι, γιατί φοβήθηκε μήπως πάρουν είδηση οι κακοποιοί τι έκανε.

Ο κύριος Λευκίας, είπε δυνατά, σε μια στιγμή:

— Είσαστε κακομοίρηδες και χαμένοι άνθρωποι! Η ζωή μου όμως δεν αξίζει ούτε μια δεκάρα, και πέσατε όξω στους λογαριασμούς σας. Κάντε με ό,τι θέλετε. Όσο πάλι για να με κάνετε να μιλήσω, ή

να με αναγκάσετε να γράψω, ή πως θα πω κάτι που δε θέλω να πω, αν το φανταστήκατε αυτό, τότε τι να σας πω... λογαριάσατε χωρίς τον ξενοδόχο....

Ανέβασε το μανίκι του αριστερού του χεριού και πρόσθεσε:

— Για κοιτάξτε!

Τέντωσε το μπράτσο του και ακούμπησε στο γυμνό του κρέας το πυρωμένο ψαλίδι, που κρατούσε με το δεξί του χέρι, απ' την ξύλινη λαβή.

Ακούστηκε το τσίρισμα της σάρκας που καιγόταν κι η μυρουδιά της σκόρπισε και γέμισε το δωμάτιο. Ο Μάριος πήγε να πέσει κάτω απ' τη φρίκη, κι οι ίδιοι οι ληστές ακόμα είχαν ανατριχιάσει. Το πρόσωπο του παράξενου γέρου έκανε έναν αδιόρατο μορφασμό, μια στιγμή μονάχα, κι ενώ το κόκκινο σίδερο ακουμπούσε στην καταματωμένη πληγή που κάπνιζε, αυτός, γεμάτος απάθεια, σχεδόν ατάραχος, κάρφωσε στον Θερναδιέρο την ήρεμη ματιά του, χωρίς διόλου μίσος. Νόμιζες πως ο αβάσταχτος πόνος του είχε χαρίσει θεϊκή μεγαλοπρέπεια και γαλήνη.

— Φουκαράδες, είπε, όσο με φοβόσαστε σεις άλλο τόσο σας φοβούμαι κι εγώ!

Και τραβώντας το ψαλίδι απ' την πληγή το πέταξε όξω απ' το ανοιχτό παράθυρο. Το φρικτό εργαλείο χάθηκε μες στο σκοτάδι, φέρνοντας κύκλους κι έπεσε μακριά κι εσβυσε μες στο χιόνι.

Ο κύριος Λευκίας είπε:

— Κάντε με ό,τι θέλετε!

Ήταν άοπλος.

— Απάνω του! είπε ο Θερναδιέρος.

Δυο απ' τους κακοποιούς έβαλαν το χέρι τους στον ώμο, κι αυτός με το κλειδί ήρθε και στάθηκε ακριβώς μπροστά του, έτοιμος να του σπάσει το κεφάλι μόλις έκανε να κουνηθεί.

Ο Θερναδιέρος πήγε αργά-αργά προς το τραπέζι, άνοιξε το συρτάρι, κι έβγαλε το μαχαίρι από μέσα.

Ο Μάριος στεκόταν με το πιστόλι στο χέρι. Σε λίγο θα 'ταν πια πολύ αργά, γιατί ο Θερναδιέρος είχε απομείνει σκεφτικός, με το μαχαίρι στο χέρι.

Ο Μάριος ξετρελαμένος απ' την αγωνία, γύρισε και κοίταξε ολόγυρα μην ξέροντας τι να κάνει. Ξαφνικά η καρδιά του πήγε να σπάσει. Κάτω, στο τραπέζι, μια αχτίνα του φεγγαριού σκόρπιζε το φως της, σα για να του δείξει ένα χαρτί που ήταν εκεί απάνω. Ήταν το φύλλο το χαρτί που πάνω του είχε γράψει η μεγάλη κόρη του Θερναδιέρου: «Φάνηκαν τα κοράκια»!

Το άρπαξε βιαστικά, ξεκόλλησε απαλά ένα κομματάκι τοίχο, το τύλιξε μες στο χαρτί και το 'ριξε μες στο πλαϊνό δωμάτιο από την τρύπα που στεκόταν κι έβλεπε.

Ήταν καιρός πια, γιατί ο Θερναδιέρος, έχοντας νικήσει και τους τελευταίους του δισταγμούς, προχωρούσε προς το μέρος του ξένου.

— Κάτι έπεσε! φώναξε η Θερναδιέρου.

— Τι ήταν; ρώτησε ο άντρας της.

Η γυναίκα όρμησε και μάζεψε το χαρτί. Το 'δωσε στον άντρα της.

— Από που έπεσε; ρώτησε ο Θερναδιέρος.

— Ωχ Θε μου, από πού θέλεις να 'ρθει; Απ' το παράθυρο καημένε μου!

— Το 'δα γω που πέρασε κι έπεσε μέσα, είπε ο Πυγρεναλιάς.

Ο Θερναδιέρος ξεδίπλωσε βιαστικά το χαρτί και πήγε κοντά στο καντηλέρι.

— Βρε διάβολε! Είναι τα γράμματα της Επονίνας.

Ύστερα πρόσθεσε με βραχνή φωνή:

— Γρήγορα, τη σκάλα! Ας τον αφήσουμε τούτον δω το μασκαρά κι ας το στρίψουμε εμείς στα γρήγορα!

— Χωρίς να του κόψουμε το λαιμουδάκι του; ρώτησε η Θερναδιέρου.

— Δεν προφταίνουμε τώρα! Άσ' τα τα λόγια!

— Από πού; ρώτησε ο Πυγρεναλιάς.

— Απ' το παράθυρο! απάντησε ο Θερναδιέρος, για να ρίξει την πέτρα η Επονίνα, από κει θα 'ναι ελεύτερο το μέρος.

Αυτός που φόραγε τη μάσκα άφησε κάτω το βαρύ κλειδί, σήκωσε το χέρια του στον αέρα, κι άνοιξε κι έκλεισε τις γροθιές του χωρίς να πει τίποτα. Αυτό ήταν το σύνθημα. Οι δυο που κρατούσαν τον κύριο Λευκία τον άφησαν. Στο λεπτό η σκοινένια σκάλα ξεδιπλώθηκε και κρεμάστηκε έξω απ' το παράθυρο.

Ο δεμένος άνθρωπος δεν φαινόταν να προσέχει τι γινόταν γύρω του, έμοιαζε σα να ονειρεύεται ή να κάνει την προσευχή του!

Μόλις στερέωσαν τη σκάλα, ο Θερναδιέρος φώναξε:

— Έλα, γρήγορα, κυρά!

Κι έτρεξε στο παράθυρο.

Καθώς όμως πήγε να σκαρφαλώσει, ο Πυγρεναλιάς τον έπιασε απ' το γιακά.

— Εμείς πρώτα! ούρλιασαν οι λωποδύτες.

— Εσείς είστε παιδιά, είπε ο Θερναδιέρος, ας μη χάνουμε ώρα, σε λίγο θα μας πιάσουν αν αρχίσουμε τις κουβέντες!

— Να βάλουμε κλήρο ποιος θα κατέβει πρώτα, είπε κάποιος. Ο Θερναδιέρος έμπηξε τις φωνές:

— Τρελλαθήκατε, το χάσατε το μυαλό σας! Βρε τους ηλίθιους! Θέλουν να χάσουμε καιρό, ε, εμπρός,

ετοιμαστείτε! Γράψτε τα ονόματά σας! Να ρίξουμε τους κλήρους σ' έναν κούκο!

— Μήπως θέλετε το καπέλο μου; ακούστηκε μια φωνή στο κατώφλι της πόρτας.

Όλοι γύρισαν και κοίταξαν κατά κει. Ήταν ο Ιαβέρης.

Κρατούσε το καπέλο του στα χέρια και χαμογελούσε.

6
ΤΟ ΘΥΜΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΦΑΝΤΟ

Ο ΙΑΒΕΡΗΣ είχε χάσει την υπομονή του, περιμένοντας εδώ και τόσες ώρες έξω απ' το παλιόσπιτο του Κόρακα. Επειδή λοιπόν αναγνώρισε και κάμποσους απ' τους λωποδύτες που είχαν μπει μέσα, αποφάσισε ν' ανέβει πριν ακουστεί η πιστολιά που είχαν συμφωνήσει να ρίξει ο Μάριος. Ευτυχώς που έγινε έτσι το πράγμα, γιατί έφτασε πάνω στην ώρα.

Οι λωποδύτες, κατατρομαγμένοι, χύθηκαν να περιμαζέψουν τα διάφορα όπλα που 'χαν πετάξει σ' όλες τις γωνίες τη στιγμή που αποφάσισαν να πηδήσουν απ' το παράθυρο.

Ο Ιαβέρης φόρεσε το καπέλο του, έκαμε δυο βήματα μες στο δωμάτιο με τα χέρια σταυρωμένα, το μπαστούνι στη μασχάλη και το όπλο στην τσέπη του.

— Για ακούτε δω, μην κουνηθεί κανείς απ' τη θέση του! Μην κάνετε τον κόπο να βγείτε απ' το παράθυρο. Μπορείτε να περάσετε απ' την πόρτα. Είναι λιγότερο επικίνδυνο! Είσαστε εφτά κι είμαστε δεκαπέντε. Δε σφάζουμε δα, ούτε ρουφάμε αίμα! Είμαστε ευγενείς εμείς!

Ο Πυγρεναλιάς πήρε ένα πιστόλι που το 'χε κρυμμένο κάτω απ' το πουκάμισό του και το 'βαλε στο χέρι του Θερναδιέρου, αφού του 'πε σιγά στο αυτί:

— Αυτός είν' ο Ιαβέρης. Εγώ δεν τολμάω να του ρίξω, το λέει η καρδιά σου σένα;

— Ακούς λέει! απάντησε ο Θερναδιέρος.

— Ε, τότε, ρίξ' του!

Ο Θερναδιέρος πήρε το πιστόλι και σημάδεψε τον Ιαβέρη.

Αυτός πάλι, βρισκότανε τρία βήματα παρέκει, τον κοίταξε μες στα μάτια και του 'πε μονάχα:

— Μην τραβάς, καημένε! Θα ξεστοχήσεις!

Ο Θερναδιέρος πάτησε τη σκανδάλη. Δεν τον πέτυχε όμως.

— Δε σ' το 'πα; έκαμε ο Ιαβέρης.

Ο Πιγρεναλιάς έριξε το ρόπαλο του στα πόδια του Ιαβέρη.

— Είσαι ο βασιλιάς της Κόλασης! Παραδίνομαι!

— Εσείς οι άλλοι; ρώτησε ο Ιαβέρης τους υπολοίπους λωποδύτες.

Αυτοί αποκρίθηκαν:

— Και μεις το ίδιο!

Ο Ιαβέρης απάντησε ήρεμα:

— Εν τάξει! Πάει καλά τότε. Είδατε πόσο καλοί είμαστε εμείς οι αστυνόμοι;

Γύρισε πίσω και φώναξε:

— Ελάτε, περάστε μέσα τώρα!

Κάμποσοι αστυφύλακες μπήκαν μέσα με το όπλο στο χέρι. Μαζί του ήταν και χωροφύλακες, με ρόπαλα και μαστίγια. Έτρεξαν αμέσως, μόλις τους φώναξε ο Ιαβέρης. Έπιασαν τους λωποδύτες και τους έδεσαν.

Οι χωροφύλακες ξετρύπωσαν και το μεθυσμένο, που τον είχε πάρει ο ύπνος εκεί που βρισκόταν πίσω απ' την πόρτα και τον τίναξαν για να ξυπνήσει. Αυτός άνοιξε τα μάτια του μουρμουρίζοντας:

— Ξεμπερδέψαμε, Ιονδρέτη;

— Ναι, απάντησε ο Ιαβέρης.

Εκείνη τη στιγμή πήρε το μάτι του το δεμένο άνθρωπο, που απ' την ώρα που μπήκαν οι αστυνομικοί μέσα δεν είχε βγάλει μιλιά, αλλά καθόταν με το κεφάλι κάτω.

— Λύστε τον κύριο! είπε ο Ιαβέρης, και να μη βγει κανείς έξω!

Αμέσως ύστερα κάθησε μεγαλόπρεπα μπρος απ' το τραπέζι, όπου είχε μείνει το καντηλέρι και το μελανοδοχείο, έβγαλε απ' την τσέπη του ένα χαρτί με χαρτόσημο κι άρχισε να γράφει την αναφορά του.

Μόλις έγραψε τις πρώτες γραμμές, που είναι τυπικές και στερεότυπες, σήκωσε το κεφάλι του.

— Φέρτε κατά εδώ τον κύριο που είχαν δέσει, αυτοί εδώ οι κύριοι!

Οι χωροφύλακες γύρισαν και κοίταξαν ολόγυρα.

— Εμπρός λοιπόν, που είναι τος;

Ο αιχμάλωτος των λωποδυτών, ο κύριος Λευκίας, ο κύριος Ονούφριος Θρούμπης, ο πατέρας της Ουρανίας ή Σουσουράδας, είχε γίνει άφαντος,

Την πόρτα τη φρουρούσαν, το παράθυρο όμως είχε μείνει αφύλαχτο. Μόλις τον λύσανε, και ενώ ο Ιαβέρης άρχιζε να γράφει την αναφορά του, βρήκε ευκαιρία, μες στη φασαρία, τη σύγχυση, και το σκοτάδι, και, σε μια στιγμή που δεν τον πρόσεχαν, ξεγλύστρισε απ' το παράθυρο.

Ένας αστυφύλακας έτρεξε προς τα κει, και κοίταξε όξω.

Κανείς δε φαινόταν όμως.

— Κοίτα τι πάθαμε! είπε ο Ιαβέρης, μες στα δόντια του. Φαίνεται πως αυτός θα 'ταν ο καλύτερος.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

1
ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΠΛΟΥΜΕ

ΣΤΑ ΜΕΣΑ του περασμένου αιώνα, κάποιος πρόεδρος Βουλής στο Παρίσι, είχε χτίσει ένα μικρό σπίτι, στο προάστιο του Αγίου Γερμανού, σ' έναν έρημο δρόμο, που τον λέγανε τότε Μπλομέ, και σήμερα Πλουμέ.

Ήταν ένα μονόροφο χτίριο, μ' ένα μεγάλο κήπο εμπρός. Μια μακριά σειρά κάγκελα το χώριζε απ' το δρόμο. Αυτό το σπίτι, απ' το πίσω μέρος, είχε μια μυστική και κρυφή πόρτα, που έβγαζε σ' ένα δρόμο στενό και μακρύ. Μπαίνοντας εκεί έφτανε κανείς σε μιαν άλλη κρυφή πόρτα, μισή λεύγα σχεδόν πιο πέρα, σε άλλη συνοικία, στο τέρμα της οδού Βαβυλώνος.

Τον Οκτώβριο του 1829, ένας άντρας περασμένης ηλικίας είχε ρθει και ζήτησε να νοικιάσει αυτό το σπίτι. Έβαλε και διόρθωσαν τις δυο κρυφές πόρτες. Αυτός ο καινούριος νοικάρης είχε ρθει να μείνει μαζί με μια νέα κοπέλα και μια υπηρέτρια ηλικιωμένη. Ήταν ήσυχος άνθρωπος, και κανείς δεν τον έπαιρνε είδηση πότε ερχόταν και πότε έφευγε απ' το σπίτι.

Ήταν ο Γιάννης Αγιάννης, η νέα κοπέλα ήταν η Τιτίκα. Την υπηρέτριά τους τη λέγανε Παναγιώτα, κι ήταν γρια και βραδύγλωσση. Ήταν από χωριό. Αυτά τα τρία προσόντα της είχαν κάνει τον Γιάννη Αγιάννη ν' αποφασίσει να την πάρει στο σπίτι του. Όταν νοίκιασε το σπίτι είπε πως τον λένε Θερσανέμη, και πως ήταν εισοδηματίας. Απ' όλα όσα είπαμε παραπάνω, θα καταλάβατε πως ο κύριος Λευκίας ήταν ο Γιάννης Αγιάννης. Γιατί όμως είχε φύγει απ' το μοναστήρι του Πίκπου; Τι είχε γίνει στο μεταξύ;

Τίποτα δεν είχε γίνει!

Θα θυμούνται όλοι πως ο Γιάννης Αγιάννης ήταν πολύ ευτυχισμένος μέσα στο μοναστήρι, τόσο ευτυχισμένος μάλιστα, που άρχισε να ανησυχεί μήπως δεν του βγει σε καλό αυτή η ιστορία. Έβλεπε την Τιτίκα κάθε μέρα, πίστευε πως ήταν δικό του παιδί, και πως σίγουρα θα γινόταν καλόγρια, μια και το μοναστήρι ήταν όλος ο κόσμος για κείνην, απ' τον καιρό που την έφερε κει. Εκεί θα γερνούσε και θα πέθαινε μια μέρα. Η πιο ευχάριστη σκέψη του ήταν πως δεν θα χώριζαν ποτέ, σ' όλη τους τη ζωή. Συλλογίστηκε όμως μια μέρα και κάτι άλλο. Αυτό το κοριτσάκι δεν ήξερε τι ήταν ζωή, πως θα ξεμάκραινε απ' τη ζωή πριν καλά-καλά τη γνωρίσει; Δεν ήταν ίσως σωστό να της στερήσει κανείς κάθε χαρά, πριν την μάθει να χαίρεται τον κόσμο, και από φόβο μήπως πάθαινε τίποτα κακό. Ήταν άραγε ηθικό, να βρει ευκαιρία τώρα που ήταν άπειρη ακόμη κι ήταν μονάχη, χωρίς κανέναν άλλον εκτός απ' αυτόν, ήταν σωστό να την παρασύρει να γίνει καλόγρια, και να πάρει έτσι ένα πλάσμα απ' τον κόσμο και να πει ψέματα στο Θεό; Αποφάσισε να φύγουν απ' το μοναστήρι.

Δε φοβόταν τώρα πιά. Πέντε χρόνια ολόκληρα είχε μείνει κλεισμένος μες στους τέσσερεις τοίχους. Σκέφτηκε πως θα μπορούσε να γυρίσει ήσυχος μες στους ανθρώπους, χωρίς να φοβάται πια κανένα.

Η μόρφωση της Τιτίκας πάλι είχε συμπληρωθεί περίφημα.

Είχε πάρει την απόφασή του, και περίμενε την κατάλληλη ευκαιρία, που δεν άργησε να παρουσιαστεί σε λίγο, όταν πέθανε ο γερο-Θερσανέμης.

Ο Γιάννης Αγιάννης ζήτησε ακρόαση από την ηγουμένη και της είπε πως μια και κληρονομούσε τώρα κάτι λεφτουδάκια απ' τον αδελφό του, ήθελε να φύγει απ' το μοναστήρι και να πάρει μαζί του και την κόρη του. Παρακάλεσε μόνο με ταπείνωση την ηγουμένη να του επιτρέψει τώρα που έφευγε, να προσφέρει στο ταμείο του μοναστηριού, μια κι η Τιτίκα είχε περάσει πέντε χρόνια εκεί πέρα, πέντε χιλιάδες φράγκα.

Φεύγοντας απ' το μοναστήρι, πήρε μονάχος του τη μικρή βαλιτσούλα, αυτή που 'χε πάντα πάνω του το κλειδί της. Δεν την άφησε να την πάρει ο χαμάλης. Ήταν μυστήριο για την Τιτίκα αυτή η βαλίτσα, γιατί έβγαζε μια πολύ όμορφη μυρουδιά!

Η Τιτίκα, την έλεγε γελώντας: η αχώριστη, και πολλές φορές είπε πως τη ζήλευε.

Ο Γιάννης Αγιάννης βγαίνοντας έξω απ' το μοναστήρι, ύστερ' από τόσα χρόνια, ένιωσε κάποια ανησυχία. Ξετρύπωσε γρήγορα το σπιτάκι της οδού Πλουμέ και χώθηκε μέσα. Από κείνη τη στιγμή, πήρε τ' όνομα του Ούλτιμου Θερσανέμη.

Νοίκιασε κι άλλα δυο σπίτια στο Παρίσι. Και τα δυο ήταν μικρά και φτωχικά, σε δυο συνοικίες, πολύ μακριά η μια απ' την άλλη. Το ένα ήταν στην οδό Δύσεως και τ' άλλο στην οδόν Ενόπλου.

Κάθε τόσο, πήγαινε πότε στο 'να και πότε στ' άλλο και καθόταν κανένα - ενάμισι μήνα μαζί με την Τιτίκα, χωρίς την Παναγιώτα όμως. Ο θαυμάσιος αυτός άνθρωπος είχε τρία σπίτια μες στο Παρίσι, για να ξεφύγει την αστυνομία.

Κάθε μέρα, έπαιρνε την Τιτίκα απ' το χέρι και πηγαίνανε περίπατο. Της έδειξε τον Κήπο του Λουξεμβούργου —εκεί γινόταν ο καθημερινός τους περίπατος— και κάθε Κυριακή πήγαιναν στην λειτουργία του Αγίου Ιακώβου, που ήταν πολύ μακριά απ' το σπίτι τους. Έπαιρνε μαζί του την Τιτίκα όταν πήγαινε να ιδεί κανένα φτωχό ή άρρωστο. Κανείς ξένος δεν πατούσε το πόδι του στο σπιτάκι της οδού Πλουμέ.

Στη μυστική πόρτα της οδού Βαβυλώνος ήταν ένα ταχυδρομικό κουτί. Οι κάτοικοι του σπιτιού δεν έπαιρναν ποτέ τους γράμματα, ούτε εφημερίδες. Τα μόνα έγγραφα που έριχνε ο ταχυδρόμος εκεί μέσα ήταν ειδοποίηση για είσπραξη φόρου και οι προσκλήσεις της φρουράς, γιατί ο κύριος Θερσανέμης, ο εισοδηματίας, ήταν στην εθνοφρουρά. Τρεις - τέσσερεις φορές το χρόνο, ο Γιάννης Αγιάννης φόραγε τη στολή του εθνοφύλακα και πήγαινε στην υπηρεσία, με μεγάλη του χαρά. Η στολή τον εξομοίωνε μ' όλο τον κόσμο και δεν ξεχώριζε από κανένα. Ήθελε να ζήσει ήσυχος, απαρατήρητος, να εκπληρώσει τα καθήκοντά του στο κράτος, όπως ο τελευταίος πολίτης, εξ άλλου αυτή ήταν όλη κι όλη η φιλοδοξία του.

Πρέπει να σταθούμε και σε μιαν άλλη λεπτομέρεια. Όταν έβγαινε έξω με την Τιτίκα ο Γιάννης Αγιάννης έμοιαζε πολύ με απόστρατον αξιωματικό. Όταν πάλι έφευγε μονάχος του, κι αυτό γινόταν το βράδι μονάχα, φορούσε μια εργατική φόρμα και μια τραγιάσκα που του έκρυβε το πρόσωπο. Το 'κανε για να φυλαχτεί μα κι από ταπεινοσύνη. Η Τιτίκα είχε συνηθίσει στα παράξενα και στα μυστήρια που έβλεπε και δεν της έκαναν τώρα πια καμιάν εντύπωση κάτι τέτιες ιδιορρυθμίες του πατέρα της. Η Παναγιώτα πάλι τον λάτρευε τον Γιάννη Αγιάννη κι ό,τι να 'κανε το έβλεπε καλό. Μια μέρα, η Τιτίκα κοιτάχτηκε στον καθρέφτη κι είπε μοναχή της:

«Μπα!». Της φάνηκε πως ήταν πολύ όμορφη. Την έπιασε μεγάλη ταραχή. Ως τότε δεν είχε σκεφτεί ποτέ της τι λογής ήταν το πρόσωπό της.

Μιαν άλλη φορά, καθώς περνούσε απ' το δρόμο, της φάνηκε πως κάποιος που δεν τον έβλεπε εκείνη, έλεγε πίσω της: Όμορφη κοπέλα, αλλά «κακοντυμένη».

Μια μέρα, που βρισκόταν στον κήπο, άκουσε την καημένη την κυρά - Παναγιώτα να λέει:

— Είδατε, κύριε, πόσο ομόρφηνε η δεσποινίς;

Η Τιτίκα τότε, έτρεξε αμέσως στον καθρέφτη. Εδώ και τρεις μήνες δεν είχε κοιταχτεί καθόλου. Της

ξέφυγε μια φωνίτσα. Τα 'χασε κι η ίδια μ' αυτό που είδε.

Εκείνες τις μέρες την ξανάδε ο Μάριος στον Κήπο του Λουξεμβούργου, υστερ' απ' την εξαφάνιση των έξι μηνών.

Τη μέρα που πρωτοκοιτάχτηκαν με τον Μάριο, η Τιτίκα δεν ένιωσε τίποτα απ' αυτό που άρχιζε να γεννιέται μέσα της. Γύρισε πολύ σκεφτική, στο σπίτι της οδού Δύσεως, όπου ο Γιάννης Αγιάννης είχε έρθει να περάσει ενάμισι μήνα, όπως το συνήθιζε.

Ο κάθε άνθρωπος έχει μέσα του μια παράξενη δύναμη να διαισθάνεται μερικά πράγματα που θα του τύχουν στη ζωή του. Η γρια μητέρα Φύση ειδοποιούσε με τον ανελέητο τρόπο της τον Γιάννη Αγιάννη, πως κάπως πολύ κοντά στην Τιτίκα βρισκόταν ο Μάριος.

Ο Γιάννης Αγιάννης μισούσε μ' όλη του τη δύναμη αυτό το νεαρό. Είχε πιστέψει πως δεν θα του ήταν δυνατόν ποτέ πια στη ζωή του, να θελήσει το κακό κανενός, κι όμως, μερικές φορές, όταν αισθανόταν τον Μάριο εκεί κοντά, πλάι τους, ένιωθε να γίνεται πάλι άγριος και κακός τότε, τα μάτια του γέμιζαν από μια λάμψη σκοτεινή και παράξενη. Δεν ήταν πια η ματιά τού ανθρώπου που κοιτάζει τον συνάνθρωπό του, ήταν η όψη ενός σκύλου που κοιτάζει τον κλέφτη.

Τα παρακάτω τα ξέρουμε. Ο Γιάννης Αγιάννης μετακόμισε. Ορκίστηκε να μην ξαναπατήσει το πόδι του στον Κήπο του Λουξεμβούργου, ούτε στην οδό Δύσεως. Γύρισε ξανά στο σπιτάκι της οδού Πλουμέ.

Η Τιτίκα δεν παραπονέθηκε, δεν είπε λέξη, δε ρώτησε τίποτα, δε ζήτησε να μάθει το λόγο. Μονάχα, ο Γιάννης Αγιάννης πρόσεξε πως είχε γίνει πάλι μελαγχολική κι αυτός έγινε σκυθρωπός.

Αυτά τα δυο πλάσματα, που αγαπιόνταν τόσο πολύ, άρχισαν να υποφέρουν φριχτά, πλάι το ένα στο άλλο, απ' αφορμή του αλλουνού το καθένα, χωρίς να το λένε, χωρίς καν να το θέλουν, και με το γέλιο στο στόμα.

Η ζωή τους μαύριζε έτσι, λίγο-λίγο.

Μια ευχαρίστηση τους είχε απομείνει μονάχα, κάτι που άλλοτε τους ήταν μεγάλη ευτυχία, να πηγαίνουν δηλαδή ψωμί στους πεινασμένους και ρούχα σ' όσους κρύωναν. Τότε πήγαν και στο παλιόσπιτο του Κόρακα, να δούνε τον Ιονδρέτη.

Την άλλη μέρα, ύστερ' από κείνη τη βίζιτα, ο Γιάννης Αγιάννης παρουσιάστηκε το πρωί στον κήπο, ήσυχος όπως πάντα, μονάχα, που στο αριστερό του μπράτσο είχε μια βαθιά πληγή, φλογισμένη και πρισμένη, που 'μοιαζε με κάψιμο και κάτι βρήκε να πει για να τη δικαιολογήσει.

Έμεινε ένα μήνα στο κρεβάτι με πυρετό, δε θέλησε όμως να φωνάξουν γιατρό. Η Τιτίκα τον περιποιόταν αδιάκοπα, μ' ένα τρόπο αγγελικό, και τόση προθυμία και χαρά που του ήταν χρήσιμη σε κάτι, ώστε ο Γιάννης Αγιάννης ένιωθε να του ξαναγυρίζει η παλιά ευτυχία. Παρακολουθούσε την Τιτίκα να πηγαινοέρχεται στο πλευρό του, μουρμουρίζοντας ευχαριστημένος.

Ο Γιάννης Αγιάννης ξαναγεννιόταν. Το Λουξεμβούργο, ο άγνωστος νέος, η ψυχρότητα κι η αλλαγή της Τιτίκας, όλ' αυτά τα σύννεφα της ψυχής του έσβηναν. Πολλές φορές συλλογιόταν: «Μόνος μου τα 'πλασα όλ' αυτά. Δεν είμαι στα καλά μου».

Ένιωθε τόση χαρά, ώστε κόντευε σχεδόν να ξεχάσει τους απαίσιους Θερναδιέρους που είχαν παρουσιαστεί ξανά στο δρόμο του. Αυτός, μια φορά, τα 'χε καταφέρει να τους ξεφύγει. Τα ίχνη του έπρεπε να τα 'χουν χάσει. Τι τον ένοιαζε για όλα τ' άλλα;

2
ΤΟ ΕΙΔΥΛΛΙΟ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΠΛΟΥΜΕ

Το βράδι που στήνανε την ενέδρα στον Γιάννη Αγιάννη, ο Μάριος έφυγε αμέσως απ' το παλιόσπιτο του Κόρακα και πήγε να τον φιλοξενήσει ο Κουρφειράκος. Ήταν περσότερο από κάθε φορά απελπισμένος, το σκοτάδι ολόγυρά του ήταν πυκνότερο τώρα.

Πέρασαν δυο μήνες έτσι. Μια μέρα, που πήγαινε περίπατο, ο Μάριος απάντησε την Επονίνα, που γύρευε να τον βρει από καιρό, για να του δώσει την διεύθυνση που τόσο πολύ ήθελε να την μάθει. Τρελός απ' τη χαρά του, πήγε μαζί με την κοπέλα να ιδεί το σπίτι, κι από τότε, κάθε βράδι ερχόταν έξω απ' τα κάγκελα της οδού Πλουμέ. Τα κατάφερε μάλιστα να φτάσει ως τα χέρια της Τιτίκας ένα δέμα με γράμματα που της είχε γράψει εδώ και τόσον καιρό.

Η ΤΙΤΙΚΑ έψαξε να βρει καμία υπογραφή. Άδικα όμως. Ούτε όνομα, ούτε κανένα άλλο σημάδι υπογραφής είδε. Ποιος να τάστειλε άραγε εκείνα τα γράμματα;

Δεν είχε αμφιβολία. Ένας άνθρωπος στον κόσμο μπορούσε να της τα 'χε στείλει. Μονάχα ένας.

Εκείνος!

Όταν άρχισε να σουρουπώνει, η Τιτίκα κατέβηκε στον κήπο. Η Παναγιώτα είχε δουλειά στην κουζίνα, που έβλεπε στην αυλή.

Άρχισε να περπατάει κάτω απ' τα δέντρα παραμερίζοντας τα χαμηλά κλαριά με τα χέρια της.

Ξαφνικά, ένοιωσε κάτι, αυτό που αισθανόμαστε όταν βρίσκεται κάποιος άνθρωπος πίσω μας.

Ήταν εκείνος.

Είχε βγάλει το καπέλο του. Φαινόταν χλωμός κι αδυνατισμένος.

Το καπέλο του το 'χε αφήσει λίγο παρέκει στους θάμνους.

Η Τιτίκα ήταν έτοιμη να λιποθυμήσει απ' την συγκίνηση. Δεν έβγαλε ούτε μια φωνίτσα. Έκαμε λίγα βηματάκια πίσω χωρίς όμως και να τρέξει να φύγει γιατί κάτι ένιωθε να την τραβάει κοντά του. Αυτός πάλι δεν κινήθηκε. Η Τιτίκα, καθώς πήγαινε πίσω, σταμάτησε σ' ένα δέντρο και ακούμπησε πάνω στον κορμό. Αν δεν είχε βρει εκείνο το στήριγμα σίγουρα θα 'χε πέσει χάμω.

Τότε, άκουσε τη φωνή του, τη φωνή που δεν την είχε ακούσει στ' αλήθεια ως τότε, τη φωνή του, που αντηχούσε, στ' αυτιά της μαζί με το μουρμούρισμα των φύλλων και που της έλεγε:

— Με συγχωρείτε, που βρέθηκα εδώ. Η ψυχή μου όμως, είχε γεμίσει απελπισία. Δε μπορούσα να ζήσω, έτσι μόνος μου πια, γι' αυτό ήρθα. Διαβάσατε τα γράμματά μου; Με θυμηθήκατε ποιος είμαι; Μη με φοβάστε! Κάθε βράδυ, έρχομαι δω, μη φοβάστε, κανείς δε μ' έχει ιδεί. Αφήστε με να έρχομαι εδώ κοντά σας! Μου φαίνεται πως η καρδιά μου θα πάψει να χτυπάει αν μου λείψει αυτή η χαρά. Συγχωρήστε με που σας μιλώ, που σας θυμώνω ίσως, που σας στενοχωρώ! Ναι;

— Αχ! αναστέναξε η Τιτίκα.

Κι έγειρε, έτοιμη να σωριαστεί κάτω. Την πήρε στα χέρια του. Την κρατούσε για να την στηρίξει μην τύχει και πέσει.

Του πήρε το χέρι του και το 'βαλε στην καρδιά της. Μουρμούρισε στ' αυτί της.

— Ώστε μ' αγαπάτε;

Εκείνη του αποκρίθηκε, με φωνή, τόσο ανάλαφρη, ώστε μόλις ακουγόταν:

— Σώπα, μη μιλάς, αφού το ξέρεις!

Κι έκρυψε το κατακόκκινο πρόσωπό της στο στήθος του νέου που 'χε φουσκώσει από περηφάνεια κι είχε μεθύσει από χαρά.

Κάθησε στον πάγκο, κι εκείνη πήγε πλάι του. Δε μίλησαν καθόλου. Τ' αστέρια μονάχα σκόρπιζαν τη λάμψη τους ολόγυρα.

Σε λίγο, άρχισαν να μιλούν, κι ύστερα σώπασαν πάλι. Απλώθηκε εκείνη η παράξενη σιωπή που έρχεται ύστερ' απ' τη μαγεία. Οι δυο καρδιές τους είχαν ενωθεί. Είχαν νιώσει η μια τον παλμό της άλλης.

Η Τιτίκα ακούμπησε το κεφάλι της στον ώμο του και τον ρώτησε:

— Πώς σας λένε;

— Με λένε Μάριο, της αποκρίθηκε. Κι εσάς;

— Εμένα Τιτίκα!

3
Ο ΓΑΒΡΙΑΣ ΚΙ Ο ΕΛΕΦΑΝΤΑΣ

ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ, στο Παρίσι, πολλές φορές φυσάει έν' αγεράκι τόσο τσουχτερό που σε ξεπαγιάζει κυριολεχτικά.

Την άνοιξη του 1832, το αγέρι ήταν χίλιες φορές χειρότερο από κάθε άλλη φορά, ξέσπασαν μάλιστα και πολλές μπόρες.

Μια τέτοια νύχτα —νόμιζες πως ήταν Γενάρης— που ο κόσμος είχε βάλει πάλι τα παλτά, ο Γαβριάς, τρέμοντας ολόκληρος απ' το κρύο, βρισκόταν έξω από 'να κουρείο και κοίταζε σα χαμένος μέσα. Φόραγε ένα μάλινο σάλι γυναικείο, που ποιος ξέρει που το 'χε μαζέψει, κι είχε τυλίξει το λαιμό και τη μύτη του μ' αυτό. Έκανε πως κοίταζε μια κέρινη κούκλα που μέσ' απ' τη βιτρίνα σκόρπιζε χαμόγελα στους διαβάτες. Η αλήθεια είναι ότι κοιτούσε το μαγαζί, για να ιδεί αν θα τα καταφέρει να «σουφρώσει» καμιά πλάκα σαπούνι, που ύστερα θα πήγαινε να την πουλήσει στα γρήγορα, σε κανένα κουρείο της γειτονιάς. Πολλές φορές τα 'χε καταφέρει να βγάλει το βραδινό του φαγητό μ' αυτές τις πλάκες το σαπούνι. Αυτή τη δουλειά, ο μικρός Γαβριάς την έκανε με μεγάλη ευκολία. Ήταν μοναδικός, ο ίδιος έλεγε γι' αυτήν «ξουρίζω τους μπαρμπέρηδες».

Ενώ καμωνόταν πως πρόσεχε την κούκλα, έχοντας στο νου του το κομμάτι το σαπούνι, μουρμούριζε μέσ' στα δόντια του:

— Τρίτη. —Μπα, δεν ήταν Τρίτη. —Όχι, Τρίτη ήταν. Ίσως να 'ταν και Τρίτη: Ναι, μάλιστα, Τρίτη ήταν!

Κανείς δεν έμαθε ποτέ τι νόημα είχε κείνος ο μονόλογος. Αν όμως ο Γαβριάς ήθελε να βρει από πότε είχε να φάει, τότε θα 'πρεπε να 'ναι νηστικός τρεις μέρες, γιατί ήταν Παρασκευή βράδι.

Ο κουρέας ξύριζε έναν πελάτη του μες στο μαγαζί του, που ήταν φούρνος απ' τη σόμπα, και πότε - πότε έριχνε και καμιά ματιά στον εχθρό, δηλαδή στο πεινασμένο και ξυλιασμένο χαμίνι, που 'χε τα χέρια χωμένα στις τσέπες. Το μυαλό του όμως δούλευε μ' απίστευτη γρηγοράδα.

Την ώρα που χάζευε την κούκλα ο Γαβριάς, παρουσιάστηκαν δυο αγοράκια, ένα ψηλό κι ένα κοντήτερο, αρκετά παστρικά ντυμένα, μικρότερα από κείνον. Το 'να θα 'ταν εφτά χρονών και τ' άλλο γύρω στα πέντε. Ανοίξανε γρήγορα την πόρτα του μαγαζιού και μπήκαν μέσα, ζητώντας ποιος ξέρει τι, ίσως ελεημοσύνη, μουρμουρίζοντας τόσο παραπονιάρικα, που νόμιζες πως κλαίγανε κι όχι πως παρακαλούσανε για κάτι. Μιλούσαν και τα δυο μαζί, ούτε και μπορούσε κανείς να καταλάβει τι λέγανε, γιατί τους κοβόταν ολοένα η φωνή απ' τις κλάψες και θα 'χε παγώσει η μασέλα τους απ' το κρύο. Ο κουρέας γύρισε μανιασμένος, και χωρίς ν' αφήσει το ξυράφι απ' τα χέρια του, έσπρωξε το μεγάλο αγοράκι με το αριστερό του χέρι, έδωσε μια κλωτσιά στο μικρό και τα πέταξε όξω στο δρόμο φωνάζοντας:

— Ακούς εκεί να σου κοπιάζουν στα καλά καθούμενα μέσα και να σε πουντιάζουν!

Τα δυο παιδιά κίνησαν να φύγουν κλαίγοντας. Το σκοτάδι είχε πήξει ολόγυρα κι είχε αρχίσει να πέφτει βροχή. Ο μικρός Γαβριάς έτρεξε ξοπίσω τους ώσπου τα έφτασε.

— Τι τρέχει, ρε;

— Δεν έχουμε πού να κοιμηθούμε, του απάντησε το μεγαλύτερο.

— Αυτό είν' όλο κι όλο; Σπουδαίο πράμα. Τι λες εκεί! Και καθόσαστε και κλαίτε γι' αυτό δα; Ντιπ

κουτορνίθια είσαστε;

Και με προστατευτικό ύφος τους είπε απαλά:

— Ελάτε μαζί μου, ρε μωρουδέλια!

— Μάλιστα, κύριε, έκαμε το μεγαλύτερο.

Τον ακολούθησαν σα να 'ταν ο αρχιεπίσκοπος. Σταμάτησαν την κλάψα. Ανέβηκαν την οδό Αγίου Αντωνίου κατά την μεριά της Βαστίλλης. Ξεμακραίνοντας ο Γαβριάς έρριξε μια θυμωμένη και περιφρονητική ματιά προς το κουρείο.

— Δεν έχει καρδιά ο πίθηκος. Είναι αχαΐρευτος κι αφιλότιμος!

Εκείνη την στιγμή πιτσίλισε λάσπη τα παπούτσια ενός περαστικού.

— Γελοίε! Ξεφώνισε ο διαβάτης μανιασμένος.

Ο Γαβριας έβγαλε τη μύτη του μες απ' το σάλι.

— Είπε τίποτα ο κύριος; Έχετε κανένα παράπονο;

— Με σένα τάχω! είπε αυτός.

— Πάει τώρα, είναι αργά. Το γραφείο έκλεισε, είπε ο Γαβριάς. Δε δεχόμαστε πια παράπονα!

Στο μεταξύ εξακολούθησαν ν' ανεβαίνουν το δρόμο. Σε μια πόρτα πήρε το μάτι του μια μικρή ζητιάνα, ως δεκατριών χρονών. Τα ρούχα της ήταν τόσο κοντά, που φαίνονταν τα πόδια της.

— Το κακόμοιρο το κορίτσι, είπε ο Γαβριάς. Αυτή είναι τσιτσίδι, τίποτα δεν έχει να βάλει. Άκου δω! Πάρε το!

Και βγάζοντας το μάλλινο σάλι απ' το λαιμό του το 'ρριξε στους γυμνούς και μελανιασμένους ώμους της ζητιάνας. Η μικρή τον κοίταξε με ένα ύφος γεμάτο έκπληξη και πήρε το σάλι χωρίς να πει λέξη.

— Μπρρρ, έκαμε ο Γαβριάς, που άρχισε να κρυώνει.

Στο μεταξύ η βροχούλα έγινε σωστή καταιγίδα. Απαίσιος που είναι ο ουρανός, πολλές φορές. Ξεπληρώνει πολύ άσκημα τις καλές πράξεις.

— Εκεί το λέει! ξεφώνισε ο Γαβριάς. Τι είναι πάλι τούτα δω; Ξαναβρέχει! Αχ, Θεέ μου! Αν δε σταματήσει, πάει, δε θα τα πάμε καλά.

Κι άρχισε να περπατάει γρήγορα-γρήγορα. Τα δυο παιδάκια έτρεχαν το κατόπι του για να τον προφτάσουν.

Τους έσπασε τη μύτη η μυρουδιά που έβγαινε από ένα φούρνο. Ο Γαβριάς γύρισε και κοίταξε:

— Ψιτ! Πιτσιρίκια! Έχετε φάει;

— Κύριε, απάντησε ο μεγάλος, απ' το πρωί έχουμε να φάμε!

— Ώστε δεν έχετε ούτε πατέρα, ούτε μάνα; είπε ο Γαβριάς με μεγαλοπρέπεια.

— Όχι, κύριε, έχουμε. Δεν ξέρουμε όμως πού είναι!

— Καμιά φορά, είναι καλύτερα να μην το ξέρεις, είπε ο Γαβριάς, που ήταν φιλόσοφος.

— Περπατάμε εδώ και δυο ώρες, ψάξαμε καλά - καλά τους τενεκέδες με τα σκουπίδια, δε βρήκαμε όμως τίποτα.

— Το ξέρω, είπε αυτός. Δεν αφήνουν δράμι τα σκυλιά!

Είχε κοντοσταθεί λιγάκι κι εδώ και λίγην ώρα έψαχνε και

ξανάψαχνε τις τσέπες του, σκαλίζοντας όλες τις γωνίες απ' τα κουρέλια που φόραγε. Στο τέλος, σήκωσε ψηλά το κεφάλι, σημάδι πως ήταν ευχαριστημένος κι είπε γεμάτος περηφάνεια.

— Ησυχάστε, μαϊμουδάκια μου! Θα φάμε κι οι τρεις μαζί.

Κι έβγαλε μια πεντάρα απ' την τσέπη του.

Πριν προλάβουν τα μικρά να θαυμάσουν το εύρημά του, τα 'σπρωξε μες στο φούρνο μπροστά του, κι έριξε στο μπάγκο μια πεντάρα φωνάζοντας:

— Ε, παιδί, πέντε λεπτά ψωμί.

Ο φούρναρης —ήταν καταστηματάρχης, ταμίας κι υπάλληλος— πήρε ένα καρβέλι και το μαχαίρι του.

— Στα τρία, μικρέ, είπε ο Γαβριάς και πρόσθεσε με αξιοπρέπεια: Είμαστε τρεις, καθώς βλέπεις!

Βλέποντας όμως πως ο καταστηματάρχης αφού κοίταξε προσεχτικά και τους τρεις, πήρε ένα καρβέλι μαύρο ψωμί, έχωσε βαθιά μες στη μύτη του το 'να δάχτυλο και πήρε ένα ύφος τόσο επίσημο —θα 'λεγες πως ήταν τουλάχιστον ο μεγάλος Φρειδερίκος— κι είπε περιφρονητικα στον ψωμά:

— Τι είναι τούτο δα;

Ο φούρναρης αποκρίθηκε:

— Ακούς εκεί τι είναι! Ψωμί, πρώτης τάξεως ψωμί μάλιστα, δευτέρας ποιότητας δηλαδής!

— Πλίθρα θες να πεις, μ' άλλα λόγια. Λασπόψωμο! αποκρίθηκε ο Γαβριάς, ήσυχα και ψυχρά. Φέρε μας άσπρο, παιδί. Άσπρο θέλω, αφράτο και καλοψημένο, κύριος! Εγώ κερνάω τα παιδιά από δω!

Ο ψωμάς δε μπόρεσε να κρατηθεί και να μη χαμογελάσει, και καθώς πήρε το καρβέλι το άσπρο ψωμί για να το κόψει, κοίταξε και τα τρία με κάποια συμπάθεια. Αυτό όμως πείραξε πολύ τον Γαβριά.

— Τι μας θωρείς έτσι, φίλε; Δε σου γιομίζουμε το μάτι! Για μισή μερίδα μας πήρες;

Αφού έκοψε το ψωμί ο φούρναρης, έβαλε την πεντάρα στην κάσα του κι είπε ο Γαβριάς στα δυο παιδιά:

— Φάτε, βρε νιάνιαρα!

Τα δυο μικρά τον κοίταξαν σα χαζά.

Αυτός, πάλι, έβαλε τα γέλια.

— Κοίτα τα τα φουκαριάρικα, δεν καταλαβαίνουν ακόμα να φάνε μόνα τους. Τι να σου κάνουν, είναι βυζανιάρικα ακόμα.

Είπε ξανά.

— Άντε, φάτε!

Και τους έδωσε από ένα κομμάτι ψωμί. Έδωσε το μεγαλύτερο κομμάτι στο μεγάλο παιδί και για δικό του κράτησε το πιο μικρό.

Τα παιδάκια ήταν ψόφια της πείνας κι ο Γαβριάς το ίδιο. Καθώς μασούλαγαν το ψωμί κοίταζαν γύρω - γύρω το ψωμάδικο, κι ο φούρναρης, μια κι είχε πληρωθεί, τα 'κανε χάζι, έτσι καθώς στέκονταν εκεί μπροστά του.

— Πάμε τώρα, είπε ο Γαβριάς.

Προχώρησαν προς τη μεριά της Βαστίλλης.

Πριν από καμιά εικοσαριά χρόνια, στη νοτιοανατολική γωνιά της πλατείας της Βαστίλλης, ήταν ένα παράξενο μαρμαρένιο μνημείο. Τώρα πια όλοι οι Παριζιάνοι το 'χουν ξεχάσει, αν κι άξιζε να το θυμούνται ακόμα, γιατί ήταν ιδέα του Ναπολέοντα, του «Αρχηγού της Στρατιάς της Αιγύπτου», να το στήσουν εκεί πέρα εκείνο το μνημείο.

Ήταν ένας πελώριος ελέφαντας, σαράντα πόδια ύψος, φτιαγμένος με ξύλα και πηλό. Στην ράχη του είχε τον πύργο του, που 'μοιαζε σα σπίτι, κι ήταν βαμμένο πράσινο. Με τον καιρό όμως, οι βροχές κι οι κακοκαιρίες το 'χαν μαυρίσει. Έτσι πελώριος που ήταν, μαζί με τον πύργο του, την νύχτα φάνταζε σαν κάτι φοβερό και τρομαχτικό.

Ήταν κλεισμένος μ' ένα κιγκλίδωμα σκουριασμένο.

Σ' αυτή τη γωνιά της πλατείας —που μόλις τη φώτιζε ένα μακρινό φανάρι του δρόμου— έφερε τα δυο «κουτσούβελα» ο Γαβριάς. Όταν έφτασαν κοντά στον ελέφαντα, το χαμίνι καταλαβαίνοντας τι εντύπωση μπορεί να κάνει σ' ένα μικροσκοπικό πλασματάκι ένα τόσο πελώριο πράγμα, είπε:

— Μη φοβόσαστε, πιτσιρίκια!

Μια κιγκλίδα ήταν πεσμένη. Ο Γαβριάς τρύπωσε από κει πέρα μέσα στον περίβολο όπου είχαν στήσει τον ελέφαντα. Ύστερα βοήθησε και τα πιτσιρίκια να μπουν κι αυτά. Τον ακολουθούσαν και τα δυο τους χωρίς να βγάζουν λέξη, κατατρομαγμένα και τρεμουλιάζοντας. Είχαν εμπιστευθεί τον εαυτό τους σ' αυτό το αγόρι, που είχε φέρει η τύχη μπροστά τους και που τους είχε υποσχεθεί να τα βάλει σ' ένα μέρος σκεπασμένο για να κοιμηθούν και τους είχε δώσει δυο μπουκιές φαΐ, τη στιγμή που τα θέριζε η πείνα.

Πλάι στο κιγκλίδωμα ήταν πλαγιασμένη μια σκάλα — την ημέρα τη χρησιμοποιούσαν οι εργάτες του Δήμου. Ο Γαβριάς την έστησε ορθή και την ακούμπησε σ' ένα απ' τα εμπρός πόδια του ελέφαντα. Στο

μέρος όπου τέλειωνε η σκάλα, ξεχώριζες κάτι σα μαύρη τρύπα, στην κοιλιά ακριβώς του ελέφαντα. Ο Γαβριάς έδειξε την τρύπα και τη σκάλα στα μικρά και τους είπε:

— Ανεβείτε και μπείτε μέσα!

Τα δυο πιτσιρίκια γύρισαν και κοίταξαν το ένα τ' άλλο, τρέμοντας απ' το φόβο τους:

— Φοβόσαστε, μαϊμουδάκια μου! είπε δυνατά ο Γαβριάς, και πρόσθεσε:

— Για κοιτάξτε μένα!

Πιάστηκε απ' το χοντρό το πόδι του ελέφαντα και χωρίς να καταδεχτεί να χρησιμοποιήσει τη σκάλα, έφτασε στην τρύπα. Γλύστρησε μες στο μαύρο άνοιγμα σα σαύρα και χάθηκε στο λεφτό μέσα. Σε λίγο, τα δυο παιδιά, είδαν να παρουσιάζεται πάλι, κάτι ασπρουδερό μες στη σκοτεινιά.

— Ε! τους φώναξε. Ανεβάτε ντε και σεις! Θα δείτε τι ωραία που είναι δω μέσα. Άντε, συ, είπε στο μεγαλύτερο. Ανέβα πάνω, πιάσου απ' το χέρι μου.

Τα μικρό τα 'χαν χαμένα. Το χαμίνι τα φόβιζε από κει ψηλά, που είχε σκαλώσει. Έβρεχε όμως πολύ δυνατά. Το μεγάλο πήρε την απόφαση να το επιχειρήσει. Το μικρότερο πάλι, βλέποντας τον αδερφό του ν' ανεβαίνει κι αυτό να μένει ολομόναχο στα πόδια του θηρίου, ήταν έτοιμο να βάλει τα κλάματα, δεν τολμούσε όμως.

Το μεγάλο ανέβαινε τρεκλίζοντας τα σκαλιά της ανεμόσκαλας. Ο Γαβριάς του έδινε κουράγιο ολοένα, όπως ο δάσκαλος βοηθάει τα παιδιά στο σχολείο, ή όπως ο αγωγιάτης τα ζώα του.

— Άντε λοιπόν! Λίγο ακόμα και τα κατάφερες! Μη φοβάσαι! Προχώρα! Αυτό ήταν. Πάτα κει το πόδι σου, εδώ ακούμπησε το χέρι σου. Άντε, κουράγιο.

Μόλις έφτασε κοντά του το έπιασε ξαφνικά και δυνατά απ' το χέρι και το τράβηξε πάνω.

— Περίμενε τώρα λιγάκι, του είπε. Κάτσετε κει δα, κύριε, ώσπου να γυρίσω.

Βγήκε απ' την κοιλιά του ζώου, όπως είχε μπει, γλύστρησε σα γατί στο πόδι του ελέφαντα κι έπεσε στο γρασίδι, άρπαξε στα χέρια του το μικράκι, το σήκωσε και το απόθεσε στη μέση της σκάλας, ύστερα άρχισε ν' ανεβαίνει πίσω του, φωνάζοντας στο μεγαλύτερο:

— Εγώ θα τον σπρώχνω από πίσω, συ τράβηξε το πάνω ψηλά.

Σε μια στιγμή, πριν καλά - καλά προφτάσει να καταλάβει τι γίνεται, ο μικρός ένιωσε να τον ανεβάζουν, να τον σπρώχνουν και να τον βάζουν μες στην τρύπα. Ο Γαβριάς, ύστερα, έδωσε μια κλωτσιά στη σκάλα, που έπεσε στην πρασινάδα. Χτύπησε δυνατά τα χέρια του και φώναξε:

— Επιτέλους! Τα καταφέραμε! Ζήτω ο στρατηγός Λαφαγιέτ!

Και πρόσθεσε:

— Λοιπόν, πιτσιρίκια, τώρα, βρίσκεστε στο σπίτι μου.

Αυτό ήταν το σπίτι του Γαβριά.

— Πρώτα - πρώτα, να ειδοποιήσουμε το θυρωρό πως δεν είμαστε μέσα, όποιος και να μας ζητήσει.

Χώθηκε μέσα στα σκοτεινά, με σιγουριά, όπως ένας που ξέρει καλά πού βρίσκεται. Πήρε ένα σανίδι και βούλωσε την τρύπα.

Ο Γαβριάς ξαναχώθηκε, ύστερα, στα σκοτεινά. Τα παιδιά τον άκουσαν που προσπαθούσε να ανάψει φως.

Μια λάμψη ξεπήδησε ξαφνικά και τους έκανε να κλείσουν τα μάτια. Ο Γαβριάς είχε ανάψει ένα φυτίλι, απ' αυτά που τα βουτάνε στο ρετσίνι. Πιο πολύ κάπνιζε, παρά φώτιζε. Γι' αυτό με πολλή δυσκολία έβλεπαν το εσωτερικό του ελέφαντα.

Ήταν ένας πελώριος σκελετός. Τα μικρά ξεχώρισαν κάτι μεγάλα δοκάρια, άλλα ξύλα μικρότερα, κι εδώ κι εκεί κομμάτια ασβέστη.

Απ' όλες τις μεριές είχαν πέσει διάφορα κομμάτια κι είχαν γεμίσει το πάτωμα δεξιά κι αριστερά. Το μικρότερο απ' τα δυο παιδιά στριμώχτηκε πλάι στον αδερφό του κι είπε σιγά:

— Είναι πολύ σκοτεινά!

Μόλις τ' άκουσε ο Γαβριάς, σα να θύμωσε λιγάκι. Τα 'βλεπε τόσο φοβισμένα που τους έμπηξε τις φωνές, περσότερο όμως το έκανε για να τους δώσει κουράγιο.

— Τι καθόσαστε και τσαμπουνάτε εκεί πέρα; τους είπε. Να λείπουν τ' αστεία. Μήπως δε σας αρέσει εδώ; Στο παλάτι του Κεραμεικού φανταστήκατε πως θα σας πάω; Χαζοπούλια είσαστε; Μιλήστε λοιπόν. Σας το λέω, για να το ξέρετε. Σε μένα δεν περνάνε τούτα δω! Μήπως κι έκανα λάθος και έμπλεξα με τίποτα πριγκηπόπουλα;

Λίγη φωνή χρειάζεται στον τρομαγμένο. Τον αναγκάζεις έτσι να συνέρθει. Τα δυο παιδιά πήγαν κοντά στον Γαβριά.

Αυτός πάλι αισθάνθηκε πατρική περηφάνεια γι' αυτή την εμπιστοσύνη που του δείχνανε, γλύκανε λοιπόν τη φωνή του κι είπε στο μικρότερο:

— Χαζά είσαστε κακόμοιρα! Έξω, δεν είναι πίσα, σκοτάδι; Έξω βρέχει, εδώ όμως δε βρέχει. Έξω κάνει κρύο, ενώ εδώ από πουθενά δε μπορεί να τρυπώσει ο αέρας. Έξω ούτε φεγγάρι δεν έχει, ενώ εδώ έχεις και το κερί μου! Έτσι δεν είναι;

Τα δυο παιδιά άρχισαν να κοιτάζουν ολόγυρα, κάπως λιγότερο φοβισμένα, ο Γαβριάς όμως δεν τ' άφησε έτσι για πολλήν ώρα.

— Εμπρός, γρήγορα, τους είπε.

Και τα 'σπρωξε προς το βάθος «του δωματίου» — ένας Θεός ξέρει αν πρέπει να το πει κανείς έτσι.

Εκεί πέρα είχε το κρεβάτι του.

Το κρεβάτι του Γαβρια ήταν πρώτης τάξεως. Είχε δηλαδή στρώμα, κουβέρτα — απ' όλα. Το στρώμα ήταν χορταρένιο, κι η κουβέρτα ένα χοντρό κομμάτι μάλινο, γκρίζο, πολύ ζεστό και σχεδον καινούριο. Το κρεβάτι του το περιτριγύριζε ένα συρματόπλεγμα, που το είχε κρεμασμένο από ψηλά. Εκεί που τέλειωνε, κάτω, γύρω - γύρω, είχε βάλει πέτρες, τη μια πολύ κοντά στην άλλην, έτσι που να μη μπορεί

τίποτε να περάσει απ' ανάμεσα. Το κρεβάτι του δηλαδή ήταν σαν κλουβί.

Αναμέριασε μερικές πέτρες, απ' τη μια μεριά του κρεβατιού και τους είπε:

— Μέσα, γρήγορα!

Μπήκε κι αυτός πίσω τους προσεχτικά, περπατώντας με τα τέσσερα, κι έβαλε πάλι τις πέτρες στη θέση τους.

Ξάπλωσαν και τα τρία στο αχυρένιο στρώμα.

— Βολευτείτε όπως μπορείτε, τους είπε ο Γαβριάς, γιατί θα τον σβήσω τον πολυέλαιο!

— Κύριε, είπε το μεγαλύτερο απ' τα δυο μικρά, δείχνοντας το συρματόπλεγμα. Τι είναι τούτο δω;

— Το 'χω για τα ποντίκια! Άντε, τώρα, πλαγιάστε!

Νόμισε όμως πως είχε καθήκον να προσθέσει μερικές λεπτομέρειες για να διαφωτίσει τους δυο μικρούς, και συνέχισε:

— Αυτά που βλέπετε εδώ είναι απ' τον Ζωολογικό Κήπο. Στις ψάθες βάζουν και πλαγιάζουν τ' άγρια θηρία. Ό,τι θες βρίσκεις εκεί μέσα. Φτάνει να σκαρφαλώσεις μια μάντρα, πηδάς ύστερα μέσα, ανεβαίνεις από ένα παράθυρο και σπρώχνεις μια πόρτα. Ό,τι θέλεις το παίρνεις!

Ενώ μιλούσε σκέπασε με την άκρη της κουβέρτας το μικρότερο παιδί, που μουρμούρισε:

— Αχ! τι ωραία! Τι ζεστά που 'ναι δω πέρα!

Ο Γαβριάς γύρισε και κοίταξε με μεγάλη ικανοποίηση την κουβέρτα.

— Είναι απ' το Ζωολογικό Κήπο σουφρωμένη κι αυτή. Την πήρα απ' τους πιθήκους.

Έδειξε με το δάχτυλό του το παχύ ψαθί όπου είχε ξαπλωθεί το μεγαλύτερο απ' τα δυο παιδιά και πρόσθεσε:

— Τούτο δω είν' απ' την καμηλοπάρδαλη.

Ύστερ' από λίγο, εξακολούθησε:

— Όλα τούτα, τα 'χαν τα ζώα, και τους τα πήρα. Και να δεις τα κακόμοιρα, δε θύμωσαν καθόλου. Τους είπα: Για τον ελέφαντα είναι.

Σώπασε για λίγο κι ύστερα εξακολούθησε:

— Πηδάς τον τοίχο και την αστυνομία τη γράφεις στα παλιά σου τα παπούτσια. Αυτό είν' όλο κι όλο.

— Κύριε, αποκρίθηκε δειλά το μεγαλύτερο παιδί, δε φοβόσαστε την αστυνομία;

Ο Γαβριάς είπε μονάχα:

— Χαζοπούλι μου, δεν λένε ποτέ αστυνομία, κοράκια λένε!

Τα δυο καταμουσκεμένα μικρά άρχισαν να ζεσταίνονται λιγάκι.

— Δε μου λες, αλήθεια, γιατί κλαίγατε πριν;

Έδειξε το μικρό στον μεγαλύτερο.

— Ένα κουτσούβελο σαν και τούτο δω, κάτι πάει κι έρχεται, εσύ όμως, ένα παιδί ίσαμ' εκεί πάνω, είσαι στα καλά σου; Χαζός είσαι; Θέλεις να σε περνάνε για βόιδι.

— Μα δεν είχαμε πού να πάμε! έκαμε το παιδί. Κι είμαστε ολομόναχα μες τη νύχτα.

— Άκου με δω, του είπε ο Γαβριάς. Δε βάζουνε τα κλάματα με το παραμικρό. Εγώ θα σας νοιάζομε από δω και πέρα. Θα δεις τι ωραία που θα περνάμε. Το καλοκαίρι θα πηγαίνουμε στη Γκλασιέρ με τον Ναβέ, ένα φίλο μου, θα κολυμπούμε, θα τρέχουμε ολόγυμνοι πάνω στις ράγες του σιδηρόδρομου ίσαμε τη γέφυρα του Αούστερλιτς. Θα κάνουμε τις πλύστρες να σκάνε απ' το κακό τους. Θα πάμε να δούμε και τον ανθρώπινο σκελετό. Αληθινός είναι! Στα Ηλύσια τον έχουν. Είναι πετσί και κόκκαλο. Θα σας πάω και στο θέατρο εγώ. Στου Λεμαίτρ. Έχω εισιτήρια για κει. Ξέρω και τους ηθοποιούς, έπαιξα κι εγώ μια φορά σε κάποιο έργο. Ήμαστε ένα σωρό κουτσούβελα και τρέχαμε κάτω από ένα πανί, για να παραστήσουμε τα κύματα της θάλασσας. Θα πάμε να δούμε και τους άγριους. Δεν είναι αληθινοί οι άγριοι. Φοράνε κάτι περίεργα ρούχα! Θα σας πάω και στην Όπερα. Θα μπούμε τζαμπέ, σου λέω! Θα πάμε να δούμε και την καρμανιόλα. Θα σας δείξω και το δήμιο. Μένει στην οδό Μαραί. Τον λένε κύριο Σαμψών. Θα τα περνάμε φίνα.

Εκείνη τη στιγμή έπεσε στο δάχτυλο του Γαβριά μια σταγόνα κερί και τον έφερε πίσω στην πραγματικότητα.

— Διάτανε, είπε, το κερί μου κοντεύει να σωθεί. Προσοχή. Μια πεντάρα δίνω για φωτισμό το μήνα. Δεν έχει παραπάνω ούτε λεπτό. Όταν πέφτουν στο κρεβάτι οι άνθρωποι, πρέπει να κοιμούνται.

Η βροχή είχε δυναμώσει. Ακούγονταν οι κεραυνοί και τα νερά που χτύπαγαν τη ράχη του κολοσσού.

— Και κατακλυσμός να γίνει, τι μας νοιάζει; Εμείς καλά την έχουμε, μια φορά. Ξέρεις, πώς μου αρέσει ν' ακούω τη βροχή να τρέχει στα πόδια του σπιτιού;

Ακούστηκε μια φοβερή βροντή και τα μικρά ξεφώνισαν δυνατά και σφίχτηκαν το 'να πλάι στ' άλλο. Ο Γαβριάς, όμως, γύρισε κατά το μέρος τους το γεμάτο θάρρος πρόσωπό του κι έσκασε στα γέλια.

— Ησυχία, παιδιά. Προσοχή μην ξεκουνάτε τις πέτρες και το συρματόπλεγμα!

Έβαλε τα παιδιά στο προσκέφαλο του «κρεβατιού», τους πάτησε τα γόνατα για να τα κάνει ν' απλώσουν τα πόδια τους και ξεφώνισε:

— Παιδάκια μου, ώρα για ύπνο! Κάνει καλό η ανάπαυση. Κουκουλωθείτε καλά. Το σβήνω το φως. Εν τάξει;

— Ναι, μουρμούρισε το μεγαλύτερο, εν τάξει είμαι. Κάτι σα φτερό είναι κάτω απ' το κεφάλι μου.

— Δε λένε κεφάλι, κόκα το λένε, είπε ο Γαβριάς.

Τα δυο παιδιά μαζεύτηκαν το 'να κοντά στ' άλλο. Ο Γαβριάς τα κουκούλωσε όσο καλύτερα μπορούσε, τράβηξε την κουβέρτα ως τ' αυτιά τους κι ύστερα τους είπε πάλι:

— Άντε, τώρα, ύπνο! Κι έσβησε το κερί.

Την ίδια στιγμή ένα παράξενο τρίξιμο κι ένα τίναγμα ακούστηκαν γύρω απ' το συρματόπλεγμα. Άφηνε ένα μεταλλικόν ήχο, σα να το 'τριβαν ένα πλήθος ζωντανά. Έλεγες πως το 'ξιναν με νύχια και με δόντια. Μαζί ακούγονταν ένα σωρό ψιλές φωνίτσες.

Το μικρότερο παιδάκι, μ' όλη αυτή τη φασαρία ολόγυρα, πάγωσε από τον τρόμο, έσπρωξε τον αδερφό του με τον αγκώνα, αυτός όμως τον είχε πάρει τον ύπνο, όπως τον είχε προστάξει ο Γαβριάς. Τότε, το μικρό, έχοντας τρελαθεί απ' το φόβο, τόλμησε να μιλήσει στον Γαβρια, πολύ σιγανά όμως, και με κομμένη την ανάσα:

— Κύριε!

— Τι τρέχει; έκαμε ο Γαβριάς που πήγαινε να κλείσει τα μάτια του.

— Τι είν' αυτό που ακούγεται;

— Αρουραίοι! αποκρίθηκε ο Γαβριάς κι έκανε να κοιμηθεί.

Το μικρό όμως δεν μπορούσε να το πάρει ο ύπνος.

— Κύριε, ξανάπε.

— Τι είναι πάλι; έκαμε ο Γαβριάς.

— Τι πράγμα είναι οι αρουραίοι;

Το παιδάκι έτρεμε σύγκορμο. Ο Γαβριάς πρόσθεσε:

— Ποντίκια είναι.

Αυτή η εξήγηση ησύχασε κάπως το παιδί. Ως τότε είχε δει κάτι άσπρα ποντίκια μονάχα, κι έτσι έπαψε να φοβάται. Ωστόσο, όμως, είπε πάλι:

— Κύριε!

— Τι πράμα;

— Γιατί δεν παίρνετε ένα γατί;

— Είχα ένα, αποκρίθηκε ο Γαβριάς, το 'χα φέρει εδώ, μου το φάγανε όμως!

Με τη δεύτερη εξήγηση ο Γαβριάς τα χάλασε όλα. Το μικρό ξανάρχισε να τρέμει. Άρχισε ξανά να ρωτάει:

— Κύριε!

— Τι τρέχει, λοιπόν;

— Ποιόν φάγανε;

— Το γάτο, τον φάγανε!

— Ποιος τον έφαγε το γάτο;

— Οι αρουραίοι!

— Τα ποντίκια;

— Ναι, οι αρουραίοι σου είπα!

Το παιδί ξετρελαμένο απ' το φόβο για τα ποντίκια που φάγανε το γάτο, εξακολούθησε:

— Κύριε, θα μπορούσανε αυτά τα ποντίκια να μας φάνε κι εμάς;

— Για το Θεό, καημένε! αποκρίθηκε ο Γαβριάς. Μη φοβάσαι, σου λέω. Δε μπορούνε να μπούνε εδώ μέσα. Εξ άλλου είμαι κι εγώ κοντά σου! Στάσου, πάρε το χέρι μου και κράτα το. Σώπα, τώρα, και κοιμήσου!

Ο Γαβριάς πέρασε το χέρι του πάνω απ' το κοιμισμένο παιδί κι έπιασε το χεράκι του μικρού, που του το 'σφιξε πάνω στο στήθος του κι ένιωσε ασφαλισμένο. Ησυχία απλώθηκε πάλι γύρω τους. Οι φωνές είχαν τρομάξει τα ποντίκια. Σε λίγα λεπτά, όταν ξαναγύρισαν, έκαναν του κόσμου τη φασαρία, όμως τα τρία πιτσιρίκια είχαν πέσει πια σε ύπνο για τα καλά και έτσι δεν άκουσαν τίποτα.

4
Ο ΜΑΡΙΟΣ ΞΑΝΑΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΝΕΙ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΤΙΤΙΚΑ

ΕΠΕΙΔΗ ο δρόμος ήταν ερημικός και ο Μάριος δεν έμπαινε ποτέ μέσα στον κήπο με το φως της ημέρας, δεν ήταν κίνδυνος να τον ιδεί κανείς.

Ερχόταν κάθε βράδι.

Ο Γιάννης Αγιάννης δεν είχε καταλάβει τίποτα.

Η Τιτίκα τον τελευταίο καιρό είχε γίνει κάπως λιγότερο αφηρημένη, ήταν μάλιστα και πολύ χαρούμενη κι αυτό έφτανε για να γίνει ευτυχισμένος ο Γιάννης Αγιάννης.

Η κυρά-Παναγιώτα πλάγιαζε νωρίς το βράδι, γι' αυτό το μόνο πράμα που συλλογιζόταν, μόλις νύχτωνε, ήταν να τελειώνει γρήγορα - γρήγορα τις δουλειές και να πηγαίνει να κοιμάται. Ούτε κι αυτή δεν ήξερε τίποτα, σαν τον Γιάννη Αγιάννη. Κάθε φορά που ο Μάριος έμπαινε κι έβγαινε, έφτιαχνε με πολλή προσοχή το κιγκλίδωμα για να μη φαίνεται καμιά μετακίνηση.

Ήταν 3 Ιουνίου, κι η 3 Ιουνίου του 1832 είναι μια ημερομηνία που πρέπει να την προσέξουμε, γιατί τότε ξέσπασαν φοβερά επεισόδια στο Παρίσι, κι εκείνη την ημέρα προετοιμάζονταν, ακόμα κι η ατμόσφαιρα ήταν μολυβένια, όπως όταν είναι να ξεσπάσει μεγάλη μπόρα. Ο Μάριος εκείνο το βράδι βρήκε την Τιτίκα πολύ λυπημένη. Η Τιτίκα ήταν κλαμένη, με μάτια κατακόκκινα. Ήταν το πρώτο σύννεφο σ' αυτή την όμορφη ιστορία των δυο τους.

Της είπε αμέσως:

— Τι έχεις;

Κι αυτή αποκρίθηκε:

— Να, ο πατέρας σήμερα το πρωί μου είπε να 'μαι έτοιμη, γιατί του 'τυχαν κάτι δουλειές κι ίσως χρειαστεί να φύγουμε.

Ο Μάριος ανατρίχιασε σύγκορμος. Της απάντησε τόσο σιγά, που μόλις τον άκουσε η Τιτίκα.

— Δεν κατάλαβα τι μου είπες!

— Σήμερα το πρωί, ο πατέρας μου μου είπε να μαζέψω τα πράγματά μας και να ετοιμαστώ, γιατί πρέπει να φύγουμε για ταξίδι. Μαζί μας θα πάρουμε μια μεγάλη βαλίτσα εγώ, κι εκείνος μια μικρή. Όλ' αυτά πρέπει, λέει, να γίνουν μέσα σε μια βδομάδα, γιατί φεύγουμε για την Αγγλία ίσως.

— Μα είναι φοβερό, πρωτάκουστο, αυτό που μου λες, ξεφώνισε ο Μάριος.

Ύστερα, ρώτησε αδύναμα:

— Και πότε θα φύγετε;

— Δε μου 'πε πότε.

— Και πότε θα γυρίσετε;

— Δεν είπε!

Ο Μάριος σηκώθηκε πάνω κι είπε ψυχρά:

— Τιτίκα, θα πας εσύ;

Εκείνη γύρισε και τον κοίταξε, με μια ματιά γεμάτη αγωνία και του απάντησε σαν παραζαλισμένη.

— Γιατί με ρωτάς;

— Σε ρωτώ... πες μου!

— Τι θέλεις να κάνω; του αποκρίθηκε δένοντας τα χέρια της.

— Ώστε θα πας;

Η Τιτίκα άρπαξε το χέρι του Μάριου και το 'σφιξε χωρίς να μιλήσει.

— Καλά, λοιπόν. Τότε, θα φύγω κι εγώ!

Η Τιτίκα σαν κάτι να ένιωσε μόλις τον άκουσε να λέει αυτά τα πράγματα. Του ψιθύρισε σιγανά:

— Τι θες να πεις;

Ο Μάριος την κοίταξε καλά, κι ύστερα σήκωσε τα μάτια του αργά, προς τον ουρανό κι αποκρίθηκε:

— Α! μπα! Τίποτα!

Καθώς πήγε να χαμηλώσει τα μάτια του, είδε την Τιτίκα που του χαμογέλασε.

— Τι κουτοί που είμαστε, Μάριε. Κάτι μου 'ρθε στο μυαλό!

— Τι πράγμα;

— Φύγε και συ, αν φύγουμε. Θα σου πω εγώ πού θα πάμε! Έλα να με βρεις εκεί!

Ο Μάριος εκείνη τη στιγμή έμοιαζε μ' άνθρωπο που μόλις έχει ξυπνήσει. Συνήλθε μονομιάς. Φώναξε στην Τιτίκα:

— Να φύγω κι εγώ! Μαζί σας! Μα είσαι λοιπόν τρελή; Για να φύγω χρειάζομαι λεφτά και λεφτά δεν έχω! Να πάω στην Αγγλία; Εγώ χρωστάω πάνω από δέκα ναπολεόνια στον Κουρφειράκο, ένα φίλο μου που δεν τον ξέρεις. Με βλέπεις τη νύχτα, μονάχα, με το σκοτάδι, και μου χαρίζεις την αγάπη σου, αν όμως μ' έβλεπες την ημέρα, θα γύριζες να μου δώσεις ελεημοσύνη! Να πάω στην Αγγλία! Αμ πώς! Πού να βρω λεφτά για να βγάλω τα χαρτιά μου; Πού να βρω;

Πήγε και κόλλησε στον κορμό ενός δέντρου, κρατώντας το κεφάλι του με τα χέρια του, και με το μέτωπό του κολλημένο πάνω στη φλούδα του δέντρου. Στάθηκε ακίνητος, κι ήταν έτοιμος να πέσει από στιγμή σε στιγμή. Νόμιζες πως είχες μπροστά σου το άγαλμα της απελπισίας.

Έμεινε έτσι για πολλήν ώρα. Στο τέλος γύρισε το κεφάλι του. Πίσω του ακουγόταν κάθε τόσο ένας πνιχτός, απαλός και απελπισμένος ήχος. Ήταν η Τιτίκα που έκλαιγε μ' αναφιλητό.

Έκλαιγε περισσότερο από δυο ώρες, ενώ ο Μάριος συλλογιζόταν τι θα μπορούσε να κάνει.

— Μην κλαις, της είπε.

Εκείνη μουρμούρισε:

— Αφού θα φύγω εγώ κι εσύ δε μπορείς να 'ρθεις μαζί;

Της αποκρίθηκε:

— Μ' αγαπάς;

Εκείνη του απάντησε κλαίγοντας και του 'πε την υπέροχη λέξη, που γίνεται χίλιες φορές πιο χαριτωμένη όταν εκείνος που την λέει πνίγεται στα δάκρυα.

— Σε λατρεύω!

Της έπιασε το χέρι.

— Άκουσε, Τιτίκα, της είπε. Δεν έχω δώσει ποτέ μου, σε κανέναν άνθρωπο, το λόγο της τιμής μου, γιατί με φοβίζει μια τέτοια υποχρέωση. Μου φαίνεται πως έρχεται στο πλάι μου ο πατέρας μου για να εξετάζει την κάθε μου κίνηση. Λοιπόν, σου δίνω το λόγο της τιμής μου, ό,τι πολυτιμότερο έχω δηλαδή, πως αν φύγεις, θα πεθάνω!

Ο τόνος του, καθώς έλεγε αυτά τα λόγια, είχε τόση επισημότητα και μελαγχολία που η Τιτίκα άρχισε να τρέμει. Ένιωσε εκείνο το σίγκρυο που αφίνει κάτι βαρύ και λυπητερό, όταν περάσει. Τα 'χασε τόσο, ώστε έπαψε να κλαίει.

— Τώρα, άκουσέ με, της είπε. Αύριο, μη με περιμένεις! Θα ρθω μεθαύριο!

— Μα γιατί;

— Θα δεις!

— Μια μέρα ολόκληρη χωρίς να σε δω! Δε θα το βαστάξω!

— Ας θυσιάσουμε μια μέρα, για να 'χουμε όλη τη ζωή δική μας!

Ύστερα, εξακολούθησε:

— Μου φαίνεται μονάχα πως πρέπει να ξέρεις πού είναι το σπίτι μου, γιατί, κανείς δεν το ξέρει, μπορεί να συμβεί και τίποτα. Μένω στο σπίτι ενός φίλου μου, που τον λένε Κουρφειράκο, στην οδό Υελοπωλείων, αριθ. 16.

Έψαξε στην τσέπη του, έβγαλε ένα σουγιαδάκι και με τη λάμα έγραψε πάνω στο σοβά του τοίχου: Οδός Υελοπινάκων 16.

— Τι θα γίνω έως μεθαύριο; Αχ, πόσο στενοχωριέμαι! Καλά, τι θα κανείς αύριο το βράδι; Πες μου!

— Κάτι σκέφτομαι να κάνω.

Την ώρα που συλλογιζόταν ακουμπισμένος στον κορμό του δέντρου, του 'χε 'ρθει μια ιδέα. Ο ίδιος δεν πίστευε πως ήταν ποτέ δυνατόν να βγει τίποτε καλό απ' ό,τι είχε σκεφθεί.

Είχε πάρει μια απόφαση φοβερή και τρομερή.

Την άλλη μέρα, ο Μάριος πήγε στο σπίτι του παππού του, για να του ζητήσει την άδεια να παντρευτεί την Τιτίκα. Ο κύριος Γιλνορμάνδος, με το ξερό, το παγερό και σαρκαστικό ύφος του, είπε ένα όχι, τόσο κατηγορηματικό, που ο Μάριος έφυγε τρέχοντας, τόσο γρήγορα, ώστε δεν άκουσε πως ο γέρος του φώναξε να γυρίσει πίσω.

5
ΠΟΥ ΠΑΝΕ;

ΤΗΝ ΙΔΙΑ εκείνη ήμερα, ο Γιάννης Αγιάννης, κατά τις τέσσερεις το απόγεμα, καθόταν ολομόναχος στο πιο έρημο μέρος του Πεδίου του Άρεως. Φορούσε το εργατικό του πουκάμισο κι ένα παντελόνι από γκρίζο ύφασμα. Το κεραμίδι της τραγιάσκας του του έκρυβε το πρόσωπο. Τώρα πια ήταν ευτυχισμένος και ήσυχος με την Τιτίκα. Εδώ και δυο βδομάδες όμως κάτι άλλες ανησυχίες είχαν αρχίσει να τον τρώνε. Μια μέρα, περπατώντας στη λεωφόρο, είδε με την άκρη του ματιού του τον Θερναδιέρο. Με τα ρούχα που φόραγε, γινόταν αλλιώτικος, κι εκείνος δεν τον γνώρισε, από τότε όμως, ο Γιάννης Αγιάννης τον είχε ξαναδεί πολλές φορές και ήταν σίγουρος σχεδόν πως ο Θερναδιέρος περιτριγύριζε έξω απ' το σπίτι του[1]. Αυτό του έφτασε για να πάρει την απόφασή του. Αφού ο Θερναδιέρος ήταν εκεί, φοβερός κίνδυνος τον απειλούσε. Εξ άλλου, τον τελευταίο καιρό, το Παρίσι δεν ήταν διόλου ήσυχο. Με τα πολιτικά επεισόδια, η αστυνομία ήταν στο πόδι κι είχε αγριέψει πάρα πολύ. Ο Γιάννης Αγιάννης αποφάσισε να φύγει απ' το Παρίσι, στην ανάγκη μάλιστα θα 'φευγε κι απ' τη Γαλλία και θα τραβούσε για την Αγγλία. Όλα αυτά τον έκαναν πολύ σκεφτικό.

Κάτι μάλιστα, τελείως καινούριο, ολότελα ανεξήγητο και παράξενο, τον είχε ρίξει σε μεγάλη συλλογή. Το πρωί είχε ξυπνήσει νωρίς, καθώς λοιπόν περπατούσε στον κήπο, πριν ν' ανοίξουν τα παράθυρα της κάμαρας της Τιτίκας, είδε ξαφνικά στον τοίχο κάτι γράμματα που τα 'χαν σκαλίσει, φαίνεται, με κανένα καρφί: οδός Υελοπωλείων 16.

Ήταν σίγουρο πως θα το 'χαν γράψει τη νύχτα. Τι ήταν όμως; Διεύθυνση σπιτιού; Κανένα σύνθημα; Καμιά προειδοποίηση γι' αυτόν; Ό,τι και να 'ταν, καταλάβαινε τώρα πια πως κάποιο ξένο πόδι είχε πατήσει τον κήπο. Άγνωστος άνθρωπος είχε μπει μέσα.

Καθώς συλλογιζόταν όλ' αυτά, ξεχώρισε μια σκιά που ο ήλιος την έκανε να φαίνεται μεγαλύτερη. Κάποιος είχε σταθεί στην κορφή του χαντακιού, πάνω του ακριβώς· έκαμε να γυρίσει να ιδεί, όταν ξαφνικά, πρόσεξε πως κύλησε στα γόνατά του ένα χαρτί διπλωμένο στα τέσσερα, σα να του το 'χε ρίξει κανείς επίτηδες. Το πήρε στα χέρια του, το ξεδίπλωσε, και διάβασε τα παρακάτω, γραμμένα με κάτι μεγάλα γράμματα, με μολύβι:

ΑΛΛΑΞΤΕ ΣΠΙΤΙ

Ο Γιάννης Αγιάννης πετάχτηκε πάνω απότομα. Δεν είδε όμως ψυχή πουθενά. Κοίταξε ολόγυρα και ξεχώρισε ένα πλάσμα λίγο μεγαλύτερο από παιδί, όχι όμως και σωστό άντρα, που φορούσε ένα πουκάμισο γκρίζο κι ένα παντελόνι βελουδένιο. Έτρεχε γρήγορα.

Ο Γιάννης Αγιάννης γύρισε σπίτι του πολύ σκεφτικός.

Ο Μάριος έφυγε πολύ απελπισμένος από του κυρίου Γιλνορμάνδου. Άρχισε να περιδιαβάζει άσκοπα στους δρόμους — εύκολη παρηγοριά για όσους υποφέρουν. Ποτέ του αργότερα δε μπόρεσε να θυμηθεί τι συλλογιζόταν εκείνες τις ώρες. Στις δυο το πρωί γύρισε στο σπίτι του Κουρφειράκου κι έπεσε με τα ρούχα στο κρεβάτι. Είχε ανέβει πια ψηλά ο ήλιος όταν τον πήρε ο ύπνος — ένας ύπνος βαρύς σα μολύβι και γεμάτος εφιάλτες. Ξυπνώντας, είδε ορθούς μες στο δωμάτιο, με το καπέλο στο κεφάλι, έτοιμους για έξω και με ύφος πολύ σοβαρό, τον Κουρφειράκο, τον Ενζολωρά, τον Φιλλίδη και

---

[1] Ο Θερναδιέρος κι οι συνένοχοί του κατάφεραν να το σκάσουν μέσ' απ' τη φυλακή και ψάχνοντας να βρούνε «δουλειές», έτυχε να διαλέξουν το σπίτι του Γιάννη Αγιάννη για ν' αρχίσουν τα καινούρια κατορθώματά τους.

τον Κομπεφέρη. Ο Κουρφειράκος του είπε:

— Θα 'ρθεις στην κηδεία του στρατηγού Λαμάρκ;

Του φάνηκε σα να μιλούσε κινέζικα ο Κουρφειράκος.

Σε λίγο όμως, βγήκε έξω κι αυτός. Έβαλε στην τσέπη του τα πιστόλια που του είχε δώσει ο Ιαβέρης πριν απ' το επεισόδιο της 3 Φεβρουαρίου και που είχαν μείνει στα χέρια του. Ήταν γεμάτα ακόμα. Είναι δύσκολο πράμα να καταφέρει κανείς να μαντέψει τι μαύρες σκέψεις είχε στο μυαλό του, όταν αποφάσισε να τα πάρει μαζί του.

Όλη την ήμερα περιδιάβαζε στους δρόμους, χωρίς να καταλαβαίνει πού πήγαινε. Αγόρασε ένα φρατζολάκι ψωμί από ένα φούρνο, το 'βαλε στην τσέπη του κι εκεί το ξέχασε.

Όταν σκοτείνιασε, στις εννιά η ώρα ακριβώς, όπως είχε υποσχεθεί της Τιτίκας, βρέθηκε στην οδό Πλουμέ. Όταν έφτασε κοντά στο κιγκλίδωμα του κήπου, ξέχασε κάθε του στενοχώρια. Έβγαλε το κάγκελο και πήδησε στον κήπο. Η Τιτίκα δεν ήταν στη συνηθισμένη θέση. Πέρασε το σύδεντρο και πήγε προς το σπίτι. «Θα με περιμένει εκεί, φαίνεται» συλλογίστηκε. Η Τιτίκα δεν ήταν ούτε εκεί. Σήκωσε τα μάτια του και κοίταξε τα παράθυρα του σπιτιού. Όλα τα παντζούρια ήταν κλειστά. Έκαμε το γύρο του κήπου, του κάκου όμως, παντού ερημιά. Ύστερα, πήγε πάλι εμπρός απ' το σπίτι και χτύπησε τα παραθυρόφυλλα. Κανείς δεν αποκρίθηκε. Όλα είχαν τελειώσει· ψυχή δεν ήταν στον κήπο, το ίδιο και στο σπίτι.

Ο Μάριος κάρφωσε τα γεμάτα απελπισία μάτια του στο πένθιμο εκείνο σπίτι, που ήταν, τώρα πια, μαύρο, σιωπηλό και άδειο, περισσότερο κι από τάφο ακόμα. Ύστερα, κάθησε στα σκαλοπάτια της πόρτας, με την καρδιά φουσκωμένη απ' τον πόνο. Την είχε πάρει πια την απόφασή του. Αφού είχε φύγει η Τιτίκα, το μόνο που του έμενε εκείνου ήταν να πεθάνει.

Ξαφνικά, άκουσε μια φωνή που του φάνηκε σα να 'ρχόταν απ' το δρόμο κι έφτανε ως εκεί που καθόταν μέσ' απ' τα δέντρα.

— Κύριε Μάριε!

Σηκώθηκε.

— Ποιος είναι; είπε.

— Κύριε Μάριε, εκεί είστε;

— Ναι!

— Κύριε Μάριε, ακούστηκε ξανά η φωνή, οι φίλοι σας σας περιμένουν στο οδόφραγμα της οδού Καναβίδος.

Εκείνη η φωνή δεν του ήταν ολότελα άγνωστη. Έμοιαζε με τη βραχνή και τραχιά φωνή της Επονίνας. Ο Μάριος έτρεξε στα κάγκελα, μετακίνησε αυτό που έβγαινε απ' τη θέση του, έβγαλε το κεφάλι του και το μάτι του πρόλαβε να ξεχωρίσει κάποιον που 'τρεχε γρήγορα μες στο σκοτάδι. Ήταν ένα μεγαλουτσικο αγόρι.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

1
Ο ΓΑΒΡΙΑΣ ΕΤΟΙΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ του 1832 ήταν έτοιμο πια το Παρίσι για τον ξεσηκωμό. Η μεγάλη εκείνη πόλη έμοιαζε με κανόνι. Όταν το γεμίσεις, φτάνει μια σπίθα για να πάρει φωτιά και να σμπαραλιάσει ό,τι βρει μπροστά του. Τον Ιούνιο του 1832, ο θάνατος του στρατηγού Λαμάρκ ήταν η σπίθα. Την παραμονή, και το πρωινό της 5 Ιουνίου, το προάστειο του Αγίου Αντωνίου πήρε όψη φοβερή. Τα γεμάτα θόρυβο σοκάκια της συνοικίας γέμισαν φασαρία.

Ο καθένας οπλιζόταν μ' ό,τι έβρισκε μπροστά του.

Εκείνη τη στιγμή, ένα παιδί βρώμικο και κουρελιασμένο κατέβαινε το δρόμο.

Σ' ένα μαγαζί —όπου μια γυναίκα πουλούσε του κόσμου τα παλιοπράγματα— πήρε το μάτι του ένα σκουριασμένο πιστόλι. Έριξε κατά γης ένα κλαδί ανθισμένο που κρατούσε στο χέρι του και ξεφώνισε:

— Ε κυρά! Πώς σε λένε· το παίρνω δανεικό τούτο δω το πράμα!

Και το 'βαλε στα πόδια, με το πιστόλι στα χέρια.

Δυο λεπτά αργότερα, ένα κύμα από τρομαγμένους πολίτες, απάντησε το παιδί που κουνούσε θριαμβευτικά το πιστόλι του και τραγουδούσε. Ήταν ο μικρός Γαβριάς που κινούσε για τη μάχη.

Όταν έφτασε στο μεγάλο δρόμο, πρόσεξε πως το πιστόλι δεν είχε λύκο. Δεν έδειξε όμως να πολυσκοτίζεται γι' αυτό, κι εξακολούθησε το δρόμο του.

Όταν κρατάει κανείς πιστόλι στο χέρι, είναι τόσο μεγάλη η συγκίνησή του γι' αυτό, που δεν πειράζει αν λείπει κι ο λύκος του πιστολιού. Ο Γαβριάς προχωρούσε καμαρώνοντας ολοένα και περισσότερο.

Σε λίγο, πέρασε μπρος απ' το ξενοδοχείο Λαμουανιόν. Άφησε μια φωνή:

— Εμπρός, ελάτε όλοι στη μάχη!

Τον έπιασε, ξαφνικά, μαύρη μελαγχολία. Γύρισε και κοίταξε το πιστόλι του, σα να 'θελε να του δείξει μ' αυτό πως τον ντρόπιαζε.

— Εγώ πάω, είπε, με σένα όμως τίποτα δεν μπορεί να γίνει. Για φιγούρα σ' έχω μονάχα!

Σε λίγο, συναντήθηκε με μια παρέα που την οδηγούσε ο Ενζολωράς, ο Κουρφειράκος, ο Κομπεφέρης κι ο Φυλλίδης. Όλοι τους σχεδόν ήταν οπλισμένοι. Σε λίγο ο Βαχορέλης κι ο Προυβέριος, με κάτι άλλους μαζί, ήρθαν κι αυτοί και κόλησαν στη διαδήλωση. Ο Γαβριάς πήγε κοντά τους μ' όλη του την ησυχία.

— Για πού τραβάμε, παιδιά;

— Έλα κι εσύ μαζί μας, του 'πε ο Κουρφειράκος.

Ένα πλήθος άνθρωποι, που έκαναν του κόσμου τη φασαρία, τους ακολουθούσαν. Φοιτητές, καλλιτέχνες, εργάτες, άνθρωποι του λιμανιού, οπλισμένοι με μαγκούρες και με σπαθιά, και μερικοί — όπως ο Κομπεφέρης— με πιστόλια κρυμμένα στην τσέπη του παντελονιού τους. Ένας γεράκος, που έδειχνε πολύ περασμένος στα χρόνια, ακολουθούσε από κοντά κι αυτός. Δεν είχε κανένα όπλο στο

χέρι του, και βασανιζόταν πολύ καθώς προσπαθούσε να μη μένει πίσω απ' τους άλλους. Φαινόταν πολύ συλλογισμένος. Ο Γαβριάς τον πρόσεξε:

— Τι είναι τούτο δω; ρώτησε τον Κουρφειράκο.

Ήταν ο κύριος Βοϊδάς.

— Κάποιο γεροντάκι είναι!

Είχε διαδοθεί κιόλας στο πλήθος που τους ακολουθούσε, πως ο γέρος ήταν από τους αντιπροσώπους της Εθνοσυνελεύσεως, απ' αυτούς που 'χαν σκοτώσει το βασιλιά στην επανάσταση.

Είχαν μπει τώρα στην οδό Υελοπωλείων, και τράβηξαν για το Σαιν Μερρύ.

Το πλήθος ολοένα και μεγάλωνε. Σ' ένα δρόμο, λίγο παρακάτω, ήρθε ανάμεσά τους ένας άντρας ψηλός στο ανάστημα, με γκρίζα μαλλιά, που ο Κουρφειράκος, ο Κομπεφέρης κι ο Ενζολωράς πρόσεξαν τη σκληρή έκφραση που είχε το πρόσωπό του. Φαινόταν πολύ γενναίος άνθρωπος.

Ο Γαβριάς ήταν πολύ απασχολημένος, γιατί πότε τραγουδούσε, πότε σφύριζε, προχωρούσε πάντα μπροστά, και χτύπαγε τα παντζούρια των μαγαζιών με τη λαβή του πιστολιού του. Έτσι, δεν πρόσεξε το νεοφερμένο.

2
Ο ΝΕΟΦΕΡΜΕΝΟΣ

Οι επαναστάτες έστησαν δυο οδοφράγματα στην οδό Καναβίδος απέναντι στην περίφημη ταβέρνα εκείνης της εποχής, την Κόρινθο. Ήταν το γενικό τους στρατηγείο εκεί μέσα. Σήκωσαν μια κόκκινη σημαία πάνω στο οδόφραγμα, μοίρασαν φυσέκια σ' όλους και περίμεναν να δουν τι θα γίνει.

ΕΙΧΕ ΠΗΞΕΙ το σκοτάδι και κανείς δεν είχε φανερωθεί ακόμα, για να τους χτυπήσει. Η περίεργη αυτή ησυχία σ' έκανε να καταλάβεις πως η Κυβέρνηση εκείνη την ώρα συγκέντρωνε τις δυνάμεις της. Οι πενήντα άνθρωποι που ήταν πίσω απ' το οδόφραγμα θα 'χαν να τα βάλουν σε λίγο με χιλιάδες, που θα 'ρχονταν να τους χτυπήσουν απ' την άλλη μεριά.

Εκείνη την ώρα ο Γαβριάς ήταν πολύ σκεφτικός. Ο ψηλός άντρας, που είχανε συναντήσει στο δρόμο, είχε μπει μες στη χαμηλοτάβανη σάλα της ταβέρνας κι εκάθησε στην πιο σκοτεινή γωνιά. Του 'χαν δώσει ένα πελώριο τουφέκι, που το 'χε στηρίξει ανάμεσα απ' τα πόδια του. Ο Γαβριάς ως εκείνη τη στιγμή δεν τον είχε προσέξει καθόλου, ούτε καν τον είχε ιδεί, όταν τον πλεύρισε στο δρόμο.

Μόλις όμως μπήκε μες στην ταβέρνα, ο μικρός τον παρακολούθησε μηχανικά με τα μάτια, κοιτώντας με θαυμασμό το μεγάλο του τουφέκι. Ύστερα, ξαφνικά, όταν τον είδε να κάθεται, το παιδί τινάχτηκε πάνω. Δεν ήταν σίγουρος, κάτι έτρεχε, κάτι υποψιαζόταν, κάτι του 'λεγε εκείνη η φάτσα. Βασάνιζε το μυαλό του να θυμηθεί. Το ένστικτό του είχε αρχίσει να δουλεύει με απίστευτη γρηγοράδα κι ένταση. Από μακριά καταλάβαινες πως κάτι είχε πάθει ο Γαβριάς.

Εκείνη τη στιγμή, ήρθε κοντά του ο Ενζολωράς.

— Εσύ, είπε στον μικρό, είσαι μικρούτσικος. Βγες έξω απ' το οδόφραγμα, γλίστρα ξιστά στον τοίχο των σπιτιών, ρίξε μια ματιά στους δρόμους ολόγυρα, κι έλα να μας πεις τι γίνεται.

Ο Γαβριάς σηκώθηκε στις μύτες των ποδιών του.

— Ώστε χρησιμεύουν κι οι μικροί σε κάτι, ε; Πάω, τώρα! Θα σου πω όμως κάτι τι πριν! Στους μικρούς να 'χεις εμπιστοσύνη, στους μεγάλους όμως όχι...

Ο Γαβριάς σήκωσε το κεφάλι του ψηλά, χαμήλωσε τη φωνή και πρόσθεσε, δείχνοντας τον ψηλόν άντρα:

— Τον βλέπεις αυτόν τον ψηλέα;

— Ναι! και μ' αυτό;

— Είναι της αστυνομίας!

— Είσαι σίγουρος;

— Εδώ και δεκαπέντε μέρες μ' άρπαξε απ' τ' αυτί, την ώρα που 'χα σκαρφαλώσει στα κάγκελα της Βασιλικής Γέφυρας κι έπαιρνα τον αέρα μου.

Ο Ενζολωράς ξεμάκρυνε γρήγορα και κάτι πήγε και μουρμούρισε πολύ σιγά σ' έναν εργάτη του λιμανιού, που βρισκόταν λίγο παρέκει. Αυτός βγήκε απ' την ταβέρνα και γύρισε αμέσως, σχεδόν, μαζί με τρεις άλλους. Οι τέσσερεις άντρες —ήταν κάτι πελώριοι χαμάληδες, με τετράγωνους ώμους— πήγαν και κάθησαν, χωρίς να τους προσέξει κανείς, πίσω απ' το τραπέζι του ψηλού άντρα. Τους

έβλεπες από μακριά πως ήταν έτοιμοι να ορμήσουν καταπάνω του.

Ο Ενζολωράς πήγε κοντά του και τον ρώτησε:

— Ποιος είστε, κύριε;

Η ερώτηση ήρθε απότομα κι ο ξένος τινάχτηκε στη θέση του. Άφησε ένα αφάνταστα περιφρονητικό γέλιο, γεμάτο ενεργητικότητα και αποφασιστικότητα κι απάντησε με μιαν μεγαλοπρέπεια απίστευτη, πολύ αυστηρά:

— Κατάλαβα τι γίνεται... Μάλιστα, λοιπόν!

— Είσαι σπιούνος;

— Αστυνομικός είμαι.

— Πώς σε λένε;

— Ιαβέρη!

Ο Ενζολωράς έκαμε νόημα στους τέσσερεις άντρες. Σ' ένα δευτερόλεπτο, πριν προλάβει να γυρίσει πίσω του ο Ιαβέρης, τον άρπαξαν, τον ρίξανε κάτω, τον δέσανε και τον ψάξανε.

Βρήκαν στις τσέπες του μια μικρή στρογγυλή κάρτα, κολλημένη ανάμεσα σε δυο γυαλιά. Απ' την μια μεριά είχε τα εθνόσημα της Γαλλίας, στο κάτω μέρος έγραφε: Επιτήρησις και Επαγρύπνησις. Από την πίσω μεριά έγραφε: ΙΑΒΕΡΗΣ, Αστυνομικός επιθεωρητής, 52 χρονών. Από κάτω είχε υπογράψει ο διευθυντής της Αστυνομίας, ο κύριος Ζισκέ.

Πάνω του βρήκαν ένα ρολόι και το πορτοφόλι του, που είχε κάμποσα χρυσά νομίσματα. Αυτά του τ' αφήσανε. Στο βάθος της τσέπης του βρήκαν ένα χαρτί μέσα σ' ένα φάκελο, που το πήρε στα χέρια του ο Ενζολωράς και το διάβασε:

«Ευθύς ως εκπληρώσει την πολιτικήν του αποστολήν, ο Επιθεωρητής Ιαβέρης εντέλλεται να εξακριβώσει αν είναι βάσιμος η πληροφρρια ότι έχουν καταφύγει πλησίον της γέφυρας της Ιένας, παρά την δεξιάν όχθην του Σηκουάνα, πλείστοι όσοι κακοποιοί».

Όταν τέλειωσε το ψάξιμο, σήκωσαν όρθιο τον Ιαβέρη και τον έδεσαν με τα χέρια πίσω, στην κολόνα που ήταν στη μέση της ταβέρνας.

Ο Γαβριάς είχε παρακολουθήσει όλην εκείνη τη σκηνή κι είχε δείξει την επιδοκιμασία του, χωρίς να βγάλει λέξη. Ύστερα, πήγε κοντά στον Ιαβέρη και του είπε:

— Αυτή τη φορά, το ποντίκι τσάκωσε τη γάτα!

Ο Ιαβέρης δεν είπε τίποτα. Όταν τον είδαν οι άλλοι δεμένο στην κολόνα τρέξανε εκεί γύρω.

— Σπιούνος είναι, είπε ο Ενζολωράς.

Ύστερα, γύρισε προς τον Ιαβέρη:

— Θα σε τουφεκίσουμε δέκα λεπτά πριν μας πάρουν το οδόφραγμα!

Ο Ιαβέρης αποκρίθηκε με το υπερήφανο ύφος του:

— Και γιατί δεν το κάνετε αυτό από τώρα;

— Κάνουμε οικονομία στο μπαρούτι μας!

— Τότε ξεμπερδέψτε με με καμιά μαχαιριά.

— Παλιοσπιούνε, αποκρίθηκε ο Ενζολωράς, εμείς είμαστε δικαστές, δεν είμαστε φονιάδες!

Ύστερα, φώναξε τον Γαβριά:

— Έσύ, τράβα τώρα στη δουλειά σου! Σύρε να κανείς αυτό που σου είπα.

— Πάω, φώναξε ο Γαβριάς.

Στάθηκε μια στιγμή πριν ξεκινήσει:

— Αλήθεια! Δε μου δίνετε το τουφέκι του; — Και πρόσθεσε: Σας αφήνω τούτο δω το μουζικάντη, μα θέλω πριν το κλαρινέτο!

Το χαμίνι χαιρέτησε στρατιωτικά κι ύστερα δρασκέλισε χαρούμενα το μεγάλο οδόφραγμα.

Κατά τις δέκα η ώρα τη νύχτα χτύπησαν το οδόφραγμα, λίγο έλειψε μάλιστα να το πάρουν οι στρατιώτες, όταν ξαφνικά παρουσιάστηκε ο Μάριος. Έσωσε τον Κουρφειράκο και τον Γαβριά, που είχανε βρεθεί σε δύσκολη θέση. Σε μια στιγμή, μάλιστα, άρπαξε ένα δαυλό αναμμένο και πηγαίνοντας κοντά σ' ένα βαρέλι μπαρούτι φοβέρισε τους στρατιώτες που τους χτυπούσαν, πως αν δεν έκαναν πίσω θα τίναζε το κάθε τι ολόγυρα στον αέρα. Έτσι τα κατάφερε να τους κάνει να γυρίσουν πίσω. Το οδόφραγμα είχε σωθεί, ο κύριος Βοϊδάς όμως σκοτώθηκε καθώς πήγε να στήσει τη σημαία την ώρα της μάχης. Ετοιμάστηκαν για να περάσουν τη νύχτα τους.

3
Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΥΣΤΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ο ΜΑΡΙΟΣ σκέφτηκε να πάει να ιδεί τι γινόταν και στο μικρό οδόφραγμα. Τράβηξε λοιπόν κατά κει. Ήταν έρημο. Καθώς ο Μάριος γύρισε να φύγει, άκουσε, μες στο σκοτάδι, κάποιον να φωνάζει τ' όνομά του, με πολύ αδύνατη φωνή.

— Κύριε Μάριε!

Ανατρίχιασε, γιατί γνώρισε τη φωνή. Ήταν η ίδια, αυτή που τον είχε φωνάξει, εδώ και δυο ώρες, στα κάγκελα της οδού Πλουμέ. Γύρισε και κοίταξε ολόγυρα, χωρίς να ιδεί κανένα. Νόμισε πως είχε γελαστεί. Έκαμε να βγει απ' το οδόφραγμα.

— Κύριε Μάριε, ξανακούστηκε η φωνή.

Έσκυψε και είδε μες στο σκοτάδι έναν άνθρωπο που σερνότανε προς το μέρος του. Προχωρούσε με τα τέσσερα στο λιθόστρωτο. Εκείνη η σκιά του είχε μιλήσει. Ξεχώρισε πως φορούσε ένα παντελόνι από βελούδο ξεσκισμένο, τα πόδια ήταν γυμνά και πρόσεξε κάτι τι χυμένο κατά γης, σαν αίμα. Είδε ένα πρόσωπο κατάχλωμο, που προσπαθούσε να σηκωθεί και να πάει κοντά του και άκουσε που του είπε:

— Δε με γνωρίζετε;

— Όχι!

— Είμαι η Επονίνα!

Ο Μάριος έσκυψε βιαστικά καταγής. Ήταν αλήθεια. Εκεί μπροστά του κοιτόταν το δυστυχισμένο εκείνο κορίτσι. Φόραγε ανδρικά ρούχα.

— Πώς βρέθηκες εδώ πέρα; Τι δουλειά είχες εσύ εδώ;

— Πεθαίνω, του αποκρίθηκε εκείνη.

Ο Μάριος πετάχθηκε πάνω.

— Είσαι πληγωμένη; Περίμενε! Θα σε πάω στην ταβέρνα, εδώ πλάι. Θα σου δέσουν τις πληγές. Είσαι πολύ χτυπημένη: Πού πονάς; Ας έρθει κάποιος να με βοηθήσει, για τ' όνομα τον Θεού! Τι ήρθες να κανείς εδώ πέρα, παιδί μου;

Προσπάθησε να περάσει το χέρι του κάτω απ' την πλάτη της για να την ανασηκώσει.

Εκείνη, άφησε μια αδύνατη φωνή.

— Πόνεσες; ρώτησε ο Μάριος.

— Λιγάκι!

— Μα μόλις που άγγιξα το χέρι σου!

Σήκωσε τότε το χέρι της, προς το μέρος του Μάριου, κι είδε στη μέση της παλάμης της μια μαύρη

τρύπα.

— Τι έπαθε το χέρι σου;

— Μου το τρύπησε μια σφαίρα!

— Σου το τρύπησε!

— Δεν είδατε ένα τουφέκι γυρισμένο κατεπάνω σας, έτοιμο να ρίξει;

— Ναι, κι ένα χέρι έφραξε την κάνη.

— Το δικό μου ήταν!

Ο Μάριος ανατρίχιασε σύγκρομος.

— Τι τρέλα ήταν αυτή πάλι! Αχ κακόμοιρο παιδί! Πάει καλά όμως αφού είναι αυτό μονάχα. Άσε να σε πάρω στα χέρια μου, να πάω να σε ξαπλώσω σε κανένα κρεβάτι. Θα σου δέσουν την πληγή, δεν πεθαίνουν τόσο εύκολα οι άνθρωποι, για μια σφαίρα που τρύπησε το χέρι!

Έπειτα μουρμούρισε:

— Η σφαίρα πέρασε το χέρι μου, βγήκε όμως απ' τον ώμο. Άδικα θα με πάρεις από δω. Να σου πω εγώ πώς να μου δέσεις την πληγή, καλύτερα από τον κάθε γιατρό. Κάτσε σ' αυτήν εκεί την πέτρα!

Την άκουσε. Εκείνη πάλι ακούμπησε το κεφάλι της στα γόνατα του Μάριου και χωρίς να τον κοιτάξει του είπε:

— Μάλιστα! Τώρα είμαι καλά! Πολύ καλά είμαι έτσι! Να, τώρα πια, δεν πονώ!

Σώπασε μια στιγμή, ύστερα γύρισε το πρόσωπό της με κόπο, και κοίταξε τον Μάριο.

— Ξέρετε κάτι, κύριε Μάριε; Πειραζόμουν πολύ που μπαίνατε μέσα σ' εκείνον εκεί τον κήπο. Βλακεία ήταν όμως, αφού εγώ σας είχα δείξει το σπίτι, κι ύστερα έπρεπε να 'χα καταλάβει πως ένας νέος σαν κι εσάς...

Σταμάτησε για λίγο, κι ύστερα εξακολούθησε μ' ένα χαμόγελο τόσο πονεμένο που σου μάτωνε την καρδιά.

— Δε με βρίσκετε και πολύ άσκημη; Ε; Έτσι δεν είναι;

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκε το κακάρισμα του Γαβριά.

Η Επονίνα ανασηκώθηκε λιγάκι κι αφουγκράστηκε. Ύστερα, μουρμούρισε:

— Αυτός είναι!

Και γυρνώντας προς τον Μάριο, μουρμούρισε:

— Είναι ο αδερφός μου. Δεν πρέπει να μας δει. Θα με μαλώσει!

— Ο αδερφός σου; ρώτησε ο Μάριος με πολύ πίκρα και στενοχώρια, γιατί θυμήθηκε τις υποχρεώσεις που του 'χε κληρονομήσει ο πατέρας του για τους Θερναδιέρους. Ποιος είναι ο αδερφός σου;

— Αυτός εκειδά, ο μικρός!

— Αυτός που τραγουδάει;

Ο Μάριος έκανε να σηκωθεί.

— Αχ! Μη φύγετε τώρα πια, είπε εκείνη, δε θα κρατήσω πολύ ώρα ακόμα!

Ήταν στα τελευταία της, η φωνή της ήταν πολύ σιγανή και κοβόταν ολοένα από το ρόγχο του θανάτου. Πρόσθεσε με μια έκφραση παράξενη:

— Ακούστε με! Δε σας κάνω φάρσα! Στην τσέπη μου μέσα έχω ένα γράμμα για σας. Το 'χω από χτες. Μου είπαν να το ρίξω στο ταχυδρομείο. Εγώ όμως το κράτησα. Δεν ήθελα να φτάσει στα χέρια σας. Θα θυμώνατε όμως μαζί μου, κι αυτό δεν το θέλω καθόλου. Πάρτε το το γράμμα σας!

Ο Μάριος πήρε το γράμμα. Η κοπέλα φάνηκε ευχαριστημένη κι ικανοποιημένη.

— Τώρα, του είπε, υποσχεθείτε μου κάτι για τον κόπο μου...

Σταμάτησε.

— Τι πράγμα; ρώτησε ο Μάριος.

— Υποσχεθείτε μου!

— Σου υπόσχομαι!

— Υποσχεθείτε μου πως όταν πεθάνω θα με φιλήσετε στο μέτωπο. Θα το καταλάβω εγώ. Ξέρετε, κύριε Μάριε, θαρρώ πως σας αγαπούσα κάπως...

Προσπάθησε να ξαναχαμογελάσει, ξαφνικά, όμως έγειρε στο πλάι το κεφάλι της και ξεψύχησε.

4
Ο ΓΑΒΡΙΑΣ ΒΑΘΥΣ ΓΝΩΣΤΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΝ

Ο ΜΑΡΙΟΣ κράτησε το λόγο του. Φίλησε το ωχρό της μέτωπο, που ήταν λουσμένο από έναν ιδρώτα παγωμένο. Δεν ήταν απιστία στην Τιτίκα αυτό. Ήταν ένας απλός στερνός αποχαιρετισμός σε μια δυστυχισμένη ψυχή.

Πήρε με μεγάλη συγκίνηση το γράμμα που του είχε δώσει η Επονίνα. Κατάλαβε πως κάτι σπουδαίο θα μάθαινε. Τον έτρωγε η ανυπομονησία να το διαβάσει. Έτσι είναι πλασμένη η ψυχή του ανθρώπου. Δεν είχε προλάβει καλά-καλά να κλείσει τα μάτια του το δυστυχισμένο το κορίτσι κι ο Μάριος θυμήθηκε το γράμμα. Ήθελε να το ανοίξει αμέσως, να το διαβάσει. Απόθεσε μαλακά την κοπέλα καταγής κι έφυγε.

Πήγε μες στην ταβέρνα, κοντά σ' ένα κερί της χαμηλοτάβανης σάλας. Ήταν ένα μικρό χαρτάκι διπλωμένο και σφραγισμένο, με το χαριτωμένο τρόπο που σφραγίζουν οι γυναίκες. Έσπασε τη σφραγίδα και διάβασε:

> «Αγαπημένε μου,
>
> Δυστυχώς, ο Πατέρας μου θέλει να φύγουμε αμέσως απ' το σπίτι αυτό. Απόψε θα μείνουμε στην οδό Ενόπλου αρ. 7. Θα καθίσουμε εκεί μια βδομάδα κι ύστερα θα φύγουμε για το Λονδίνο
>
> 4 Ιουνίου
>
> Τιτίκα».

Με δυο λόγια μπορούμε να πούμε τι είχε γίνει. Όλα αυτά τα 'χε σκαρώσει η Επονίνα. Της είχαν κολλήσει για τα καλά στο μυαλό δυο πράγματα. Να χαλάσει, πρώτα-πρώτα, τα σχέδια του πατέρα της και της παρέας του για το σπίτι της οδού Πλουμέ, κι ύστερα να κοιτάξει να χωρίσει, με κάθε τρόπο, τον Μάριο απ' την Τιτίκα. Άλλαξε τα κουρέλια της με το πρώτο γελοίο υποκείμενο που βρήκε μπροστά της και που το 'βρισκε διασκεδαστικό, να φορέσει γυναικεία ρούχα. Έτσι ντύθηκε άντρας. Αυτή είχε πετάξει, στο Πεδίο του Άρεως, την βιαστική προειδοποίηση στον Γιάννη Αγιάννη: «Αλλάξτε σπίτι».

Έτσι ο Γιάννης Αγιάννης είχε γυρίσει αμέσως στο σπίτι του κι είπε στην Τιτίκα: «Θα φύγουμε απόψε το βράδι και θα πάμε στην οδό Ενόπλου 7, μαζί με την Παναγιώτα. Την ερχόμενη εβδομάδα ξεκινάμε για το Λονδίνο».

Η Τιτίκα αποσβολώθηκε μ' αυτό το χτύπημα, που δεν το περίμενε διόλου, κάθησε λοιπόν κι έγραψε βιαστικά δυο γραμμές στον Μάριο. Πώς όμως να βρει τρόπο να στείλει το γράμμα; Ποιος θα το πήγαινε στο ταχυδρομείο; Δεν έβγαινε έξω ποτέ μοναχή της, αν πάλι έδινε το γραμματάκι στην Παναγιώτα σίγουρα θα της μπαίνανε ψύλλοι στ' αυτιά και θα το 'δειχνε αμέσως το σημείωμα στον κύριο Θερσανέμη. Την έτρωγε αυτή η αγωνία, όταν είδε έξω απ' τα κάγκελα του κήπου την Επονίνα, με τα αντρικά ρούχα. Περιδιάβαζε αδιάκοπα έξω απ' το σπίτι. Την πέρασε για κανένα «νεαρό εργάτη», τη φώναξε, της έδωσε το γράμμα, μαζί με πέντε φράγκα και της είπε:

— Σε παρακαλώ, πήγαινέ το αμέσως στη διεύθυνση που γράφει απάνω.

Η Επονίνα είχε πάρει το γράμμα και το 'χε βάλει στην τσέπη της.

Ο Μάριος γέμισε φιλιά το γραμματάκι της Τιτίκας. Ώστε τον αγαπούσε! Για μια στιγμή σκέφτηκε πως

όχι, δεν έπρεπε να πεθάνει. Ύστερα όμως είπε μέσα του: «Κι όμως εκείνη φεύγει. Ο πατέρας της την παίρνει στην Αγγλία, κι ο παππούς μου δεν τον θέλει αυτό το γάμο. Τίποτα δεν άλλαξε, πάει πια, είναι γραφτό μου να μην ζήσω άλλο».

Συλλογίστηκε λοιπόν πως είχε δύο υποχρεώσεις ακόμα: να μηνύσει της Τιτίκας πως δεν θα ζούσε περισσότερο, στέλνοντάς της τον τελευταίο του αποχαιρετισμό, και να σώσει απ' τη φοβερή καταστροφή που απειλούσε όλους στο οδόφραγμα, το κακόμοιρο εκείνο αγόρι, τον αδερφό της Επονίνας και γιο του Θερναδιέρου.

Έσκισε ένα φύλλο χαρτί απ' το σημειωματάριό του κι έγραψε με το μολύβι λίγα λόγια:

> «Ο γάμος μας δεν ήταν γραφτό να γίνει. Ζήτησα την άδεια του παππού μου, αυτός όμως μού αρνήθηκε. Είμαι φτωχός. Το ίδιο και συ. Ξέρεις τι σου είχα υποσχεθεί. Θα το κάμω. Θα πε»θάνω. Σ' αγαπάω. Όταν θα 'χεις στα χέρια σου τούτο δω το γράμμα, η ψυχή μου θα 'ναι πια κοντά σου και θα σου χαμο»γελάει».
>
> Δεν είχε πως να σφραγίσει το γράμμα, γι' αυτό έμεινε για λίγο σκεφτικός. Ύστερα πήρε το χαρτί, το δίπλωσε στα τέσσερα, κι έγραψε απ' έξω:
>
> Δεσποινίδα
Τιτίκα Θερσανέμη
(Οικία κ. Θερσανέμη)
Οδός Ενόπλου 7.

Έπεσε πάλι σε βαθιά συλλογή, μα σε λίγο πήρε το σημειωματάριό του πάλι, το άνοιξε, κι έγραψε στην πρώτη σελίδα τα παρακάτω:

> «Με λένε Μάριο Πομμερσύ.
>
> Το πτώμα μου να μεταφερθεί στο σπίτι του παππού μου, του κ. Γιλνορμάνδου, στην οδό Καλογραιών, αριθ. 7, στο Μαραί».

Έβαλε πάλι το γραμματάκι στην τσέπη του κι ύστερα σφύριξε του Γαβριά. Το χαμίνι μόλις τον άκουσε έτρεξε χαρούμενο και γεμάτο αφοσίωση.

— Θέλεις να μου κανείς μια χάρη;

— Ό,τι προστάξεις, είπε το παιδί. Εγώ, αν δεν ήσουν εσύ, θα 'χα γίνει κόσκινο τώρα πια!

— Το βλέπεις αυτό εδώ το γράμμα;

— Ναι!

— Λοιπόν, θα το πάρεις. Θα βγεις αμέσως απ' το οδόφραγμα (ο Γαβριάς άρχισε να ξύνει τ' αυτί του με ανησυχία) κι αύριο να το πας στη διεύθυνση που γράφει, στη δεσποινίδα Τιτίκα, στο σπίτι του κυρίου Θερσανέμη, στην οδό Ενόπλου 7.

Το γενναίο παιδί αποκρίθηκε:

— Καλά όλ' αυτά, αν όμως ως να 'ρθω μας πάρουν το οδόφραγμα, κι εγώ δεν είμαι δω, τι γίνεται;

— Το οδόφραγμα θα το χτυπήσουν πάλι μονάχα σαν ξημερώσει. Δεν φαίνεται πως θα μας το πάρουν πριν απ' το μεσημέρι.

— Πειράζει αν κινήσω να πάω το γράμμα αύριο το πρωί;

— Θα 'ναι πολύ αργά πια. Θα μας έχουν κλείσει απ' όλες τις μεριές, και δε θα μπορείς να βγεις από πουθενά. Σύρε τώρα αμέσως!

Ο Γαβριάς δε βρήκε τίποτα να του αποκριθεί. Στεκόταν ορθός εκεί, δισταχτικός, ξύνοντας τ' αυτί του ολοένα, πολύ στενοχωρημένος. Ξαφνικά, άρπαξε το γράμμα.

— Εν τάξει, είπε.

Κι έφυγε τρέχοντας.

Κάτι του 'χε έρθει στο μυαλό, δεν το 'πε όμως γιατί φοβήθηκε μήπως ο Μάριος του φέρει καμιαν αντίρρηση.

Σκέφτηκε δηλαδή: «Τώρα είναι μεσάνυχτα. Η οδός Ενόπλου δεν είναι μακριά, θα πάω το γράμμα τώρα αμέσως και θα γυρίσω σε λίγο πίσω, εδώ».

5
ΕΝΑ ΦΛΥΑΡΟ ΣΤΟΥΠΟΧΑΡΤΟ

ΟΣΟ ΠΑΡΑΛΟΓΑ ανησυχεί κανείς, καμιά φορά, το ίδιο παράλογα ησυχάζει. Έτσι είναι πλασμένος ο άνθρωπος. Μόλις βρέθηκε ο Γιάννης Αγιάννης στην οδό Ενόπλου, η ανησυχία του άρχισε να σκορπίζει και σε λίγο χάθηκε ολότελα.

Η πρώτη του φροντίδα ήταν να πάρει κοντά του «την αχώριστη». Κοιμήθηκε καλά. Η νύχτα είναι καλός σύμβουλος, συνεφέρνει όμως κιόλας τον άνθρωπο. Την άλλη μέρα το πρωί ξύπνησε σχεδόν χαρούμενος.

Η Τιτίκα, πάλι, είχε πει στην Παναγιώτα να της πάει λίγο ζεστό ζουμί στο δωμάτιό της και δεν παρουσιάστηκε ως το βράδι.

Κατά τις πέντε η ώρα, η Παναγιώτα έφερε στο τραπέζι μια κότα κρύα, η Τιτίκα, για να μη στενοχωρήσει τον πατέρα της, κατέβηκε και κάθησε για το φαγητό.

Ύστερα, προφασίστηκε δυνατό πονοκέφαλο, είπε λοιπόν καληνύχτα στον Γιάννη Αγιάννη και πήγε και κλείστηκε στο δωμάτιό της.

Ο Γιάννης Αγιάννης έφαγε μια φτερούγα της κότας με πολλήν όρεξη, κι ύστερα ακούμπησε τα χέρια του στο τραπέζι, έπιασε το κεφάλι του κι άρχισε να νιώθει κάποια γαλήνη· αισθανόταν πάλι ασφάλεια ολόγυρα.

Την ώρα που έτρωγε, μόλις που πρόσεξε την Παναγιώτα που μουρμούρισε δυο - τρεις φορές:

— Αφέντη, γίνονται φασαρίες μες στην πόλη. Χτυπιούνται κιόλας!

Απορροφημένος όμως απ' τις χίλιες σκέψεις και τα σχέδια που έκανε εκείνη τη στιγμή, δεν πολυπρόσεξε τα λόγια της. Ούτε καν την άκουσε.

Σηκώθηκε κι άρχισε να κόβει βόλτες, απ' το παράθυρο στην πόρτα κι απ' την πόρτα στο παράθυρο, ολοένα και πιο αργά.

Καθώς περπατούσε έτσι, τα μάτια του πέσανε σε κάτι πολύ παράξενο. Απέναντί του, στο γερτό καθρέφτη πάνω απ' τον μπουφέ, διάβασε καθαρά:

> «Αγαπημένε μου,
>
> Δυστυχώς, ο πατέρας μου θέλει να φύγουμε αμέσως απ' το σπίτι. Απόψε θα πάμε στην οδό Ένοπλου 7. Σε μια βδομάδα θα φύγουμε για την Αγγλία.
>
> 4 Ιουνίου
>
> Τιτίκα»

Ο Γιάννης Αγιάννης στάθηκε ανείπωτα απορημένος.

Μες στον καθρέφτη διάβασε καθαρά το γράμμα, αυτό που 'χε στείλει η Τιτίκα στον Μάριο την προηγούμενη μέρα.

Του φάνηκε σα να τον χτύπησε κεραυνός.

Πήγε κοντά στον καθρέφτη. Διάβασε πάλι τις τέσσερεις αράδες, δεν πίστευε όμως στα μάτια του. Τα μάτια του τον γέλαγαν. Δε μπορούσε να 'ναι αλήθεια. Δε γινόταν να 'ναι έτσι. Εξέτασε προσεχτικά τα γράμματα — που ήταν γραμμένα βιαστικά. Γύρισε το στουπόχαρτο και το κοίταξε κι από την άλλη μεριά. Το κράταγε στα χέρια του και το κοίταζε καλά-καλά. Ξαφνικά, τα μάτια του πέσανε πάλι στον καθρέφτη, διάβασε πάλι εκεί μέσα τις τέσσερεις αράδες και κατάλαβε.

Παραπάτησε σε μια στιγμή, το στουπόχαρτο του 'πεσε απ' τα χέρια και ύστερα πήγε και σωριάστηκε στην παλιά πολυθρόνα, πλάι στο μπουφέ, με το κεφάλι κάτω και μ' ένα βλέμμα γυαλένιο, σα χαμένο.

Δε σκέφθηκε και πολύ. Τα κατάλαβε όλα. Θυμήθηκε κάτι περιστατικά, σύγκρινε κάτι ημερομηνίες, κάτι κοκκινίσματα και χλωμάδες της Τιτίκας, κι είπε μέσα του: «Αυτός θα 'ναι». Αμέσως πήγε το μυαλό του στον Μάριο. Δεν ήξερε καθόλου το όνομά του, κατάλαβε όμως αμέσως ποιος ήταν.

Καθώς συλλογιόταν όλ' αυτά, μπήκε μέσα η Παναγιώτα. Ο Γιάννης Αγιάννης σηκώθηκε αμέσως και τη ρώτησε:

— Σε ποιο μέρος; Ξέρεις;

Η Παναγιώτα απορημένη του αποκρίθηκε.

— Τι πράμα με ρωτάτε, αφέντη;

Ο Γιάννης Αγιάννης είπε πάλι:

— Δε μου 'πες πριν πως χτυπιούνται;

— Μάλιστα, αφέντη, αποκρίθηκε αυτή. Κατά τη μεριά του Σαιν-Μερρύ.

Πολλές φορές, απ' τα βάθη της σκέψης μας, κάτι τι μας σπρώχνει ξαφνικά να δοκιμάσουμε κάτι, κάτι να πούμε, κάτι να κάνουμε.

Αυτό έγινε και στην ψυχή του Γιάννη Αγιάννη κι έτσι, σε πέντε λεπτά, βρέθηκε στο δρόμο. Χωρίς καπέλο στο κεφάλι, είχε καθίσει στο κατώφλι της πόρτας του σπιτιού. Φαινόταν σα να αφουγκραζότανε.

Είχε πήξει ολόγυρα το σκοτάδι. Ο δρόμος ήταν έρημος. Ο υπάλληλος του Δήμου, που άναβε τα φανάρια, είχε περάσει όπως και κάθε βράδι, άναψε το φανάρι που ήταν απέναντι ακριβώς απ' τον αριθμό επτά. Ο Γιάννης Αγιάννης δε φαινόταν σαν άνθρωπος ζωντανός.

Ξαφνικά σήκωσε το κεφάλι του ψηλά. Ακούστηκαν βήματα στο δρόμο, κάποιος προχωρούσε προς το μέρος του. Γύρισε να κοιτάξει ποιος ήταν και τότε, στο θαμπό φως του φαναριού, ξεχώρισε το αδύναμο πρόσωπο ενός μικρού αγοριού, που ερχόταν χαρούμενο κοντά του.

Ήταν ο Γαβριάς.

Κοίταζε ψηλά στα σπίτια κι έμοιαζε σα να ψάχνει κάτι να βρει. Έβλεπε καλά τώρα τον Γιάνη Αγιάννη, χωρίς όμως να μπορεί να ξεχωρίσει τα χαρακτηριστικά του.

Ο Γιάννης Αγιάννης, μη μπορώντας πια να κρατηθεί, του μίλησε:

— Ε, μικρέ! Τι γυρεύεις;

— Έχω μεγάλη πείνα, αποκρίθηκε, ορθά-κοφτά ο Γαβριάς — ύστερα πρόσθεσε: Μικρός μπορεί να 'σαι συ! Ακούς εκεί!

Ο Γιάννης Αγιάννης έψαξε καλά την τσέπη του κι έβγαλε ένα ναπολεόνι.

Ο Γαβριάς, στο μεταξύ, που δε μπορούσε να σταθεί σε μια μεριά, έσκυψε χάμω να πάρει μια πέτρα. Είχε ιδεί το φανάρι.

— Για δες χάλια! είπε. Ώστε μου έχετε του λόγου σας, φανάρια ακόμα; Αυτό, φιλαράκο μου, δεν επιτρέπεται! Είναι αταξία. Γρήγορα κάτω!

Πέταξε την πέτρα που κρατούσε στα χέρια του πάνω στο φανάρι. Τα γυαλιά, σπάζοντας, κάνανε φοβερό κρότο, τόσο που κάτι πολίτες που κάθονταν στο απέναντι σπίτι πάγωσαν απ' την τρομάρα τους και ξεφώνισαν:

«Να τα μας, πίσω πάλι το 93!».

Ο φανός σπίθισε για μια στιγμή κι ύστερα σβήστηκε. Ο δρόμος γέμισε σκοτάδι ξαφνικά.

— Τώρα, κυρ-δρόμε, είπε το παιδί, βάλ' το νυχτικό σου, το σκουφί και καληνύχτα!

Ο Γιάννης Αγιάννης πήγε κοντά στον Γαβριά.

«Το κακόμοιρο, συλλογίστηκε, θα 'ναι ψόφιο απ' την πείνα!».

Και του 'βαλε το ναπολεόνι στο χέρι.

Ο Γαβριάς γύρισε και τον κοίταξε απορημένος, που ένιωσε τόσο βαρύ και μεγάλο νόμισμα μες στη φούχτα του. Έσκυψε να το ιδεί, μες στο σκοτάδι. Όχι, δεν ήταν πεντάρα χάλκινη, αυτό έλαμπε ολόκληρο, σα χρυσάφι. Στάθηκε και το κοίταξε σα χαμένος. Είχε ακούσει να λένε για τα ναπολεόνια, δεν είχε ιδεί όμως ποτέ του ως τότε. Ένιωσε αμέτρητη χαρά, στη σκέψη πως, αυτή τη στιγμή, κρατούσε ένα ολόκληρο ναπολεόνι μες στη φούχτα του, δικό του. Είπε μοναχός του: «ας την καμαρώσουμε την τίγρη».

Το κοίταξε κάμποσην ώρα με μεγάλο θαυμασμό. Είχε σαστίσει... Σε λίγο όμως, γύρισε κατά τον Γιάννη Αγιάννη, άπλωσε το χέρι του και του το 'δωσε πίσω, λέγοντάς του μεγαλόπρεπα:

— Ε, κύριε! Εγώ το 'χω καλύτερο να σπάζω τα φανάρια. Πάρ' το πίσω τούτο δω το θηρίο που μου 'δωσες, δε με καταφέρνουν εμένα με κάτι τέτοια. Έχει πέντε μεγάλα νύχια. Εμένα όμως δε με φτάνει για να με γρατσουνίσει.

— Έχεις μάνα; ρώτησε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Γαβριάς αποκρίθηκε:

— Ίσως να 'χω! Περσότερο κι από σένα μάλιστα!

— Καλά τότε, είπε ο Γιάννης Αγιάννης, πάρ' το και δω σ' το στη μητέρα σου!

Ο Γαβριάς κάτι ένιωσε μέσα του. Εξ άλλου εκείνη τη στιγμή, είδε πως αυτός ο άνθρωπος που του μιλούσε δε φόραγε καπέλο, κι αυτό τον έκανε να νιώσει εμπιστοσύνη.

— Ώστε αλήθεια, είπε, δε μου το δίνεις για να μη σπάζω τα φανάρια;

— Σπάσε ό,τι σου κάνει κέφι, παιδί μου!

— Είσαι εν τάξει άνθρωπος, σα να λέμε! είπε ο Γαβριάς.

Κι έβαλε το ναπολεόνι στην τσέπη του. Η εμπιστοσύνη του για τον ξένο αύξησε και πρόσθεσε:

— Εδώ κοντά κάθεσαι;

— Ναι, γιατί ρωτάς;

— Μπορείς να μου δείξεις τον αριθμό εφτά αυτού του δρόμου;

— Τι δουλειά έχεις εσύ στον αριθμό εφτά;

Το παιδί σταμάτησε απότομα. Φοβήθηκε πως είχε ξανοιχτεί περσότερο απ' ό,τι έπρεπε, έχωσε λοιπόν τα δάχτυλα μες στα μαλλιά του κι είπε:

— Μπα, τίποτα, έτσι ρωτάω!

Μια ιδέα ήρθε ξαφνικά στο μυαλό του Γιάννη Αγιάννη. Η αγωνία, πολλές φορές, κάνει τον άνθρωπο να μαντεύει μερικά πράγματα. Είπε λοιπόν στο παιδί:

— Μήπως μου 'φερες το γράμμα που περιμένω;

— Τι είπες; ρώτησε ο μικρός. Μπας κι είσαι γυναίκα του λόγου σου;

— Το γράμμα είναι για τη δεσποινίδα Τιτίκα· καλά δεν το λέω;

— Τιτίκα; μουρμούρισε ο Γαβριάς. Ναι, σα να μου φαίνεται πως αυτό το σαχλοόνομα γράφει το χαρτί.

— Δώσ' μου το λοιπόν το γράμμα, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Πού 'ν' το;

— Αφού λοιπόν του λόγου σου είσαι που γυρεύω, να ξέρεις πως με στείλανε απ' το οδόφραγμα.

— Αυτό το ξέρω, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Γαβριάς έχωσε το χέρι του σε μια του τσέπη κι έβγαλε ένα χαρτί διπλωμένο στα τέσσερα. Ύστερα, χαιρέτησε στρατιωτικά.

— Το νου σου, αυτό το γράμμα να το προσέξεις, στο στέλνουνε απ' την Προσωρινή Διοίκηση.

— Δώσ' μου το! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Γαβριάς κρατούσε το χαρτί ψηλά.

— Δώσ' το!

— Φαίνεσαι εν τάξει άνθρωπος, εξακολούθησε ο Γαβριάς.

— Δώσ' το λοιπόν γρήγορα!

— Πάρ' το!

Κι έδωσε το χαρτί στον Γιάννη Αγιάννη.

— Δώσ' το γρήγορα, Κύριε πώς σε λένε, γιατί η δεσποσύνη Τιτίκα το περιμένει.

Ο Γαβριάς φάνηκε ενθουσιασμένος γι' αυτό που είπε. Ο Γιάννης Αγιάννης είπε πάλι:

— Στο Σαιν Μερρύ πρέπει να στείλω την απάντηση;

— Μια τρύπα στο νερό θα 'κανες, τότε. Τούτο δω το γράμμα στο φέρνω απ' την οδό Καναβίδος. Εκεί πάω πάλι τώρα δα. Καληνύχτα πολίτη.

Αφού είπε αυτά, ο Γαβριάς έφυγε γρήγορα, ή καλύτερα χάθηκε σαν πουλί που ξέκοψε απ' το δρόμο του και βιάζεται να γυρίσει πίσω. Χώθηκε μες στο σκοτάδι και χάθηκε σα βολίδα. Το δρομάκι απόμεινε πάλι ήσυχο κι ερημικό. Το παράξενο παιδί, χάθηκε σαν όνειρο μες στη σκιά των μεγάλων σπιτιών του δρόμου, σαν το σύνεφο που σκορπίζει. Ξαφνικά, όμως, ο απαίσιος θόρυβος των γυαλιών ενός φαναριού του δρόμου, που σπάζουν κάτω στις πλάκες, αναστάτωσε πάλι τους ήσυχους και κατατρομαγμένους πολίτες της οδού Ενόπλου. Μ' αυτό το τρόπο ειδοποιήθηκαν πως ο Γαβριάς βρισκόταν στο πλαϊνό στενό.

Ο Γιάννης Αγιάννης μπήκε μες στο σπίτι του, με το γράμμα του Μάριου στα χέρια.

Ανέβηκε τη σκάλα ψαχουλευτά, ευχαριστημένος γιατί τον τύλιγε το σκοτάδι, σαν το αρπαχτικό όρνεο που 'χει πιάσει το θύμα του. Άνοιξε κι έκλεισε την πόρτα της κάμαράς του μαλακά, αφουγκράστηκε κάμποσο μήπως άκουγε κανέναν κρότο. Ήταν σαν κλεψιά αυτό που είχε κάμει.

Στο γραμματάκι του Μάριου διάβασε μονάχα τα παρακάτω λόγια:

«... Θα πεθάνω... Όταν θα 'χεις στα χέρια σου τούτο δω το γράμμα μου, η ψυχή μου θα 'ναι πια κοντά σου».

Αυτές οι δυο γραμμές τον γέμισαν φρίκη. Εκεί, μπρος στα μάτια του, είχε κάτι που θα 'πρεπε να τον γεμίζει χαρά. Ο άνθρωπος που μισούσε πέθαινε.

Του ξέφυγε μια χαρούμενη φωνή. Ώστε θα τέλειωναν όλα. Πολύ πιο γρήγορα μάλιστα απ' ό,τι τολμούσε να ελπίζει. Ο άνθρωπος που είχε μπει στο δρόμο του, πάει, χανόταν. Και μάλιστα, αυτό γινόταν με τη θέλησή του. Χωρίς να 'χει κάμει τίποτα αυτός ο ίδιος, ο Γιάννης Αγιάννης, χωρίς να του το 'χει γυρέψει κανείς, «αυτός ο άνθρωπος» θα πέθαινε. Ίσως μάλιστα να 'ταν πεθαμένος κιόλας.

Ο Γιάννης Αγιάννης ένιωθε μεγάλην ανακούφιση. Ώστε θα 'ταν πάλι μονάχος του με την Τιτίκα. Ο αντίπαλος είχε λείψει. Έπρεπε να κρατήσει εκείνο το γραμματάκι στην τσέπη του. Η Τιτίκα ποτέ δεν θα μάθαινε τι είχε απογίνει «αυτός ο άνθρωπος». Έπρεπε ν' αφήσει τα πράγματα να πάρουν το δρόμο τους. Κι αν δεν είχε πεθάνει ακόμα, ήταν σίγουρο, σε λίγο θα 'ταν νεκρός. Τι μεγάλη ευτυχία!

Αφού κάθησε και τα συλλογίστηκε όλ' αυτά, έγινε πάλι μελαγχολικός. Ύστερα, κατέβηκε και ξύπνησε το θυρωρό.

Σε καμιάν ώρα, ο Γιάννης Αγιάννης βγήκε έξω, με στολή εθνοφρουρού, οπλισμένος. Ο θυρωρός πήγε στη γειτονιά και του έφερε ό,τι του έλειπε απ' την αρματωσιά του. Το όπλο του ήταν γεμάτο κι οι μπαλάσκες του γεμάτες φυσέκια. Τράβηξε για την Αγορά.

Ο Γιάννης Αγιάννης, μόλις έφτασε στο οδόφραγμα, έδωσε τη στολή του σε κάποιον πατέρα, που χάρη σ' αυτή τη μεταμφίεση θα κατόρθωνε να πάει να βρει τους δικούς του, χωρίς να τον συλλάβουν. Ο Μάριος γνώρισε αμέσως τον κύριο Θερσανέμη. Ο Γαβριάς ούτε που κατάλαβε πως ήταν ο «θυρωρός», αυτός που είχε πάρει το γραμματάκι για την Τιτίκα. Η νύχτα πέρασε ήσυχα. Το πρωί όμως είδαν πως είχαν στήσει αντίκρυ τους πυροβολικό. Για να μην τους αφήσουν λοιπόν μια στιγμή ήσυχους, οι πολιορκημένοι έριχναν ολοένα τουφεκιές, εξαντλώντας έτσι πολύ γρήγορα τα πυρομαχικά τους.

6
Ο ΓΑΒΡΙΑΣ ΕΞΩ ΑΠ' ΤΟ ΟΔΟΦΡΑΓΜΑ

ΞΑΦΝΙΚΑ, έξω απ' το οδόφραγμα, στο δρόμο, ο Κουρφειράκος είδε κάποιον να περπατάει σκυφτός, μες στις σφαίρες.

Ο Γαβριάς είχε πάρει απ' την ταβέρνα ένα καλάθι, βγήκε απ' το πέρασμα του οδοφράγματος και τώρα καθόταν μ' όλη του την ησυχία και σύναζε μες στο καλάθι τις γεμάτες φυσεκλίκια μπαλάσκες των εθνοφυλάκων, που 'χαν σκοτωθεί και κοίτονταν εδώ κι εκεί.

— Τι κανείς εκεί πέρα; είπε ο Κουρφειράκος.

Ο Γαβριάς σήκωσε τη μύτη του.

— Πολίτη, δεν το βλέπεις; Γεμίζω το καλάθι μου.

— Δε βλέπεις, βρε, πως μας βαράνε από παντού;

Ο Γαβριάς αποκρίθηκε:

— Ε, κι επειδής; Βρέχει, καημένε! Τι μ' αυτό;

Ο Κουρφειράκος έμπηξε τη φωνή:

— Γύρισε πίσω!

— Στο λεπτό! έκαμε ο Γαβριάς.

Και μ' ένα πήδημα βρέθηκε στη μέση του δρόμου.

Καμιά εικοσαριά σκοτωμένοι κοίτονταν εκεί, πάνω στο πλακόστρωτο. Είκοσι μπαλάσκες για τον Γαβριά! Θα 'ταν σπουδαία προμήθεια για το οδόφραγμα!

Ο καπνός ήταν σύννεφο σωστό στο δρόμο.

Αυτοί που χτυπιόνταν ούτε που βλέπονταν καλά-καλά.

Η θαμπούρα απ' τον καπνό ήταν ό,τι χρειαζόταν για τον Γαβριά.

Μπόρεσε και προχώρησε κάμποσο στο δρόμο, χωρίς να τον δούνε Τις πρώτες εφτά - οχτώ μπαλάσκες τις άδειασε στο πανέρι του χωρίς να κινδυνέψει. Άλλοτε σουρνότανε με την κοιλιά, άλλοτε περπατούσε με τα τέσσερα, κρατώντας το κοφίνι με τα δόντια, ξεγλυστρούσε εδώ κι εκεί, απ' τον ένα νεκρό στον άλλο, κι άδειαζε τα πυρομαχικά τους, όπως ο πίθηκος ανοίγει και ξεπαστρεύει τις καρύδες.

Απ' το οδόφραγμα δεν τολμούσαν πια να τον φωνάξουν γιατί φοβόνταν πως θα τον πρόσεχαν οι στρατιώτες αν του μιλούσαν.

Στο πτώμα ενός δεκανέα βρήκε μια μπαρουτοθήκη.

— Στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι, μουρμούρισε και την έχωσε στην τσέπη του.

Προχωρούσε ολοένα μπροστά, σε μια στιγμή όμως οι καπνοί απ' το τουφεκίδι άρχισαν να σκορπίζουν και να γίνονται αχνότεροι. Τότε, είδαν οι στρατιώτες κάτι τι που κουνιόταν, πέρα-δώθε, μες στους καπνούς.

Σε μια στιγμή, που ο Γαβριάς είχε σκύψει για να ξαλαφρώσει τις μπαλάσκες ενός δεκανέα, μια σφαίρα ήρθε και χτύπησε το πτώμα.

— Ακούς εκεί! είπε ο Γαβριάς. Αυτό έλειπε να μου σκοτώσουν και τους πεθαμένους μου!

Δεύτερη σφαίρα ήρθε κι έπεσε κοντά του, πάνω στο λιθόστρωτο. Άλλη μια χτύπησε το καλάθι του και το αναποδογύρισε.

Γύρισε κι είδε πως οι τουφεκιές έρχονταν από κάπου κοντά.

Σηκώθηκε ολόρθος, τα μαλλιά του τα 'παιρνε ο αέρας. Τα χέρια του τα 'χε χώσει μες στις τσέπες του και τα μάτια του τα 'χε καρφώσει στους εθνοφρουρούς που τον σκόπευαν. Άρχισε να τραγουδάει:

Βρε κακό σ' αυτό το μέρος
Φταίει για τούτο ο Βολταίρος
Τι ασκήμια στο Παλσώ,
είναι λάθος του Ρουσώ.

Ύστερα, ανασήκωσε το καλάθι του, έβαλε μέσα όλες τις σφαίρες που 'χαν σκορπιστεί και προχωρώντας προς τα μπρος, μ' όλο το τουφεκίδι, πήγε ν' αδειάσει μια άλλη μπαλάσκα. Του 'ριξαν κι άλλη σφαίρα, χωρίς να τον πετύχουν ούτε τούτη τη φορά.

Είμαι νέος κι όχι γέρος
φταίει για τούτο ο Βολταίρος.
Είμ' ένα πουλί μικρό,
είναι λάθος του Ρουσώ.

Η πέμπτη σφαίρα που του 'ριξαν, τον έκανε να βρει κι άλλη στροφή να τραγουδήσει:

Τι χαρά σ' αυτό το μέρος
Φταίει για τούτο ο Βολταίρος
φτωχαδάκι είμαι μικρό
είναι λάθος του Ρουσώ.

Η ιστορία αυτή κράτησε για πολλήν ώρα.

Το θέαμα ήταν φοβερό, μα και χαριτωμένο. Ο Γαβριάς, μ' όλο που τον είχαν βάλει στο σημάδι απ' όλες τις μεριές, περίπαιζε αυτούς που τον χτυπούσαν. Σε κάθε μπαταριά αποκρινόταν με μια στροφή. Κανείς δεν τον είχε χτυπήσει ακόμα. Οι εθνοφρουροί κι οι στρατιώτες γέλαγαν καθώς τον σημάδευαν. Ξάπλωνε κατάχαμα για μια στιγμή, ύστερα σηκωνότανε πάλι, χωνόταν πίσω από καμιά πόρτα. Σ' ένα λεπτό, μ' ένα πήδημα, χανόταν. Τον έβλεπαν σε λίγο να τρέχει, να φωνάζει, να γυροφέρνει, ν' απομακρύνεται στους πυροβολισμούς με χίλιες-δυο κωμικές γκριμάτσες και στο μεταξύ να γεμίζει με σφαίρες το καλάθι του, ν' αρπάζει ολοένα κι άλλες μπαλάσκες... Οι δικοί του τον παρατηρούσαν με την ανάσα κομμένη. Δεν ξεκολλούσαν τα μάτια τους από πάνω του. Το οδόφραγμα έτρεμε. Αυτός πάλι τραγουδούσε. Δεν ήταν πια παιδί αυτό, δεν ήταν άντρας, ήταν ένα πλάσμα παράξενο, που δεν το 'πιανε τίποτα. Οι σφαίρες σφύριζαν στ' αυτιά του, αυτός όμως, πιο γρήγορος από κείνες, ξέφευγε πάλι. Έπαιζε ένα φριχτό κρυφτό με τον θάνατο. Κάθε φορά που 'ρχόταν κοντήτερά του η όψη του

φριχτού στοιχειού το παιδί του 'δινε μια στα μούτρα.

Μια σφαίρα, ωστόσο, πιο τυχερή απ' τις άλλες, το χτύπησε στο τέλος το παιδί. Τον είδαν να τρεκλίζει κι ύστερα να πέφτει χάμω. Απ' το οδόφραγμα οι δικοί του έβαλαν μια φωνή. Αυτός όμως δεν είχε πέσει για πάντα. Σε μια στιγμή, τον είδαν να μισοσηκώνεται, και το αίμα είχε πλημμυρίσει το πρόσωπό του. Σήκωσε τα δυο του χέρια ψηλά, κοίταξε κατά τη μεριά απ' όπου είχε ρθει η σφαίρα κι άρχισε να τραγουδάει:

Έπεσα σ' αυτό το μέρος,
φταίει για τούτο ο Βολταίρος
κι αν δεν ξανασηκωθώ
είναι λάθος του...

Δεν πρόλαβε να τελειώσει. Μια άλλη σφαίρα του ίδιου του στρατιώτη, του έκοψε στη μέση το τραγούδι. Αυτή τη φορά έπεσε με τα μούτρα καταγής και δεν κινήθηκε πια. Η μεγάλη του ψυχούλα είχε πετάξει μακριά...

7
ΑΠΟ ΑΔΕΡΦΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

ΕΚΕΙΝΗ την ίδια στιγμή, στον κήπο του Λουξεμβούργου —το μάτι του συγγραφέα πρέπει να τα βλέπει όλα— δυο παιδιά πιασμένα απ' το χέρι έκαναν βόλτες. Το 'να θα 'πρεπε να 'ταν εφτά χρονών, το άλλο γύρω στα πέντε. Ήταν μουσκεμένα απ' τη βροχή. Περπατούσαν στα δρομάκια που τα 'βλεπε ο ήλιος. Το μεγαλύτερο οδηγούσε το μικρότερο. Και τα δυο φορούσαν κάτι κουρέλια αντί για ρούχα κι ήταν κατάχλωμα κι έμοιαζαν σαν άγρια πουλιά. Το μικρότερο είπε:

— Μ' έκοψε η πείνα!

Το μεγάλο πήρε προστατευτικό ύφος. Κρατούσε το μικρό απ' το αριστερό χέρι, στο δεξί είχε μια βέργα.

Ήταν τα δυο παιδάκια που είχε περιμαζέψει μια νύχτα ο Γαβριάς, καθώς θα θυμόσαστε.

Την παραμονή είχε βρέξει, και το πρωί εκείνης της μέρας είχε ξαναβρέξει λιγάκι. Τον Ιούνιο όμως αυτές οι βροχούλες δε λογαριάζονται. Μια ώρα ύστερ' απ' τη βροχή, με δυσκολία μπορεί κανείς να καταλάβει πως η όμορφη μέρα που βλέπει, είχε κλάψει σε μια στιγμή. Η γη πάλι στεγνώνει αμέσως, σαν το μάγουλο του παιδιού ύστερ' απ' το κλάμα.

Τα δυο έρημα παιδάκια είχαν φτάσει τώρα κοντά στη μεγάλη λίμνη, και κάπως κουρασμένα και ζαλισμένα απ' το δυνατό φως του ήλιου, προσπαθούσαν κάπου να βρουν να χωθούν. Στάθηκαν κοντά στη φωλιά των κύκνων.

Μαζί με τα δυο παιδιά κι άλλοι δυο άνθρωποι ήρθαν κοντά στη λίμνη. Ήταν ένας κύριος πενηντάρης, που κρατούσε απ' το χέρι εν' αγοράκι έξι χρονών. Θα 'πρεπε να 'ναι πατέρας και παιδί. Το αγοράκι κρατούσε στο χέρι του ένα μεγάλο κουλούρι. Το 'χε δαγκάσει σε μιαν άκρη, δε φαινόταν όμως πως θα το απότρωγε γιατί έδειχνε χορτάτο. Ήταν ντυμένο κι αυτό με στολή εθνοφρουρού, ο πατέρας του όμως, για καλό και για κακό, φόραγε τα πολιτικά του ρούχα. Κάτι τέτοιες μέρες δεν πρέπει να δείχνει κανείς με τίνος το μέρος είναι.

Πατέρας και γιος είχαν σταθεί κοντά στη λίμνη, όπου κολυμπούσαν δυο κύκνοι. Όταν τα δυο φτωχά μικρά είδαν να 'ρχεται κοντά τους εκείνος ο «κύριος», έκαμαν να κρυφτούν.

Σε μια στιγμή, απ' το μέρος της Αγοράς ακούστηκε μεγάλη φασαρία, φωνές και κοσμοχαλασιά.

— Τι είναι; ρώτησε το παιδί.

Ο πατέρας αποκρίθηκε!

— Επανάσταση, παιδί μου!

Εκείνη τη στιγμή, πήρε το μάτι του τα δυο κουρελλιασμένα μικρά, που 'χαν στριμωχτεί κοντά στο πράσινο σπιτάκι των κύκνων.

— Να η αρχή, είπε.

Σώπασε λιγάκι κι ύστερα εξακολούθησε:

— Η αναρχία παρουσιάστηκε και σε τούτον εδώ τον κήπο.

Το παιδί δάγκωσε μιαν άκρη του κουλουριού του, έφτυσε

ύστερα τη μπουκιά καταγής κι έβαλε ξαφνικά τα κλάματα:

— Γιατί κλαις; το ρώτησε ο πατέρας του.

— Δεν πεινάω άλλο, αποκρίθηκε το παιδί.

Ο πατέρας γέλασε.

— Δε χρειάζεται να 'χει κανείς όρεξη για να φάει ένα γλυκό.

— Δε μ' αρέσει, δεν είναι φρέσκο.

— Δεν το θέλεις, λοιπόν;

— Όχι!

Ο πατέρας του έδειξε τους κύκνους.

— Ρίξ' το τότε στα πουλιά.

Το παιδί φάνηκε διστακτικό. Δε θέλει το γλυκό του, πάει καλά. Δε θέλει όμως να το ρίξει και στους κύκνους.

Ο πατέρας εξακολούθησε:

— Να 'σαι καλός άνθρωπος. Πρέπει να τα λυπούμαστε τα ζώα.

Πήρε το γλυκό απ' το γιο του και το 'ριξε στη λίμνη.

Έπεσε αρκετά μακρύτερα από την όχθη.

Οι κύκνοι όμως ήταν μακριά, στη μέση της λίμνης, και κάτι γύρευαν να πιάσουν. Δεν είχαν ιδεί ούτε τον άνθρωπο, ούτε το κουλούρι.

Ο ξένος βλέποντας πως το κουλούρι θα πήγαινε χαμένο, άρχισε να κουνάει πάνω-κάτω τα χέρια του, κάνοντας σήματα και στο τέλος, κατάφερε, μ' αυτό τον τρόπο, να τον προσέξουν οι κύκνοι. Ξεχώρισαν κάτι που έπλεε πάνω στο νερό, κίνησαν λοιπόν κατά κει, αργά και μεγαλόπρεπα, όπως ταιριάζει σε τέτοια όμορφα κάτασπρα πουλιά.

— Καταλαβαίνουν οι κύκνοι τα νοήματα, το 'δες; είπε ο κύριος, ευχαριστημένος που είχε φερθεί έξυπνα.

Εκείνη τη στιγμή η μακρινή φασαρία δυνάμωσε πολύ. Αυτή τη φορά σου 'κανε φόβο να την ακούς. Την ίδια στιγμή, ένα μαύρο σύννεφο έκρυψε ξαφνικά τον ήλιο.

Οι κύκνοι δεν είχαν φτάσει ακόμα στο κουλούρι.

— Πάμε πίσω, είπε ο πατέρας, θαρρώ πως χτυπάνε τον Κεραμεικό[1].

Έπιασε το γιο του απ' το χέρι, κι ύστερα εξακολούθησε:

— Οι σφαίρες θα πέφτουν βροχή τώρα.

Γύρισε και κοίταξε το σύννεφο.

— Φαίνεται πως θα 'χουμε μεγάλη μπόρα. Βλέπεις, ανακατεύεται κι ο ουρανός στην υπόθεση. Πάμε γρήγορα σπίτι.

— Μα θέλω να δω τους κύκνους που θα φάνε το κουλούρι μου, είπε το παιδί.

Ο πατέρας αποκρίθηκε.

— Αυτό που ζητάς είναι παράλογο.

Πήρε το παιδί και κίνησαν να φύγουν.

Οι κύκνοι πλησίαζαν στο κουλούρι, το ίδιο όμως και τα δυο φτωχά παιδάκια. Έπλεε ακόμα πάνω στο νερό. Το μικρό είχε κολλήσει τα μάτια του στο κουλούρι. Το μεγάλο, πάλι, πρόσεχε τον κύριο που έφευγε.

Πατέρας και γιος χάθηκαν πίσω απ' τα δέντρα. Στη στιγμή, το μεγαλύτερο παιδί ξάπλωσε με την κοιλιά στο πεζούλι της λίμνης, γαντζώθηκε με το αριστερό του χέρι, έσκυψε μπροστά στο νερό, κινδυνεύοντας να πέσει μέσα σε κάθε στιγμή, κι άπλωσε τη βέργα που κρατούσε με το δεξί του χέρι προς το κουλούρι. Οι κύκνοι βλέποντας τον εχθρό, βιάστηκαν να τρέξουν να πάρουν το γλυκό, τα κυματάκια όμως που έκανε το νερό, έτσι καθώς πλησίαζαν, έφεραν το γλυκό ακόμα πιο κοντά στο παιδί. Ήρθε κοντά στη βέργα του μικρού ψαρά, τη στιγμή που πλησιάσανε οι κύκνοι, το γλυκό άγγιξε τη βέργα του παιδιού. Αυτό έδωσε ένα χτύπημα στο νερό, έφερε πιο κοντά το κουλούρι, τρόμαξε τους κύκνους, τ' άρπαξε επί τέλους και σηκώθηκε πάνω. Ήταν μουσκεμένο το κουλούρι, τα παιδιά όμως δίψαγαν και πεινούσαν πάρα πολύ. Το μεγαλύτερο παιδί το 'κοψε στα δυο, ένα μεγάλο κι ένα μικρό, πήρε ο ίδιος το μικρό κι έδωσε το μεγάλο στο αδερφάκι του, λέγοντάς του:

— Άντε, μπαλώσου τώρα με δαύτο και μη μιλάς.

---

[1] Tuileries. Ανάκτορα του Παρισιού που πυρπολήθηκαν στην επανάσταση του 1871. Σήμερα γνωστός ο ομώνυμος κήπος τους. (Σ.τ.Μ.)

8
Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ ΕΚΔΙΚΕΙΤΑΙ

ΑΠ' ΤΗ ΜΙΑ ΣΤΙΓΜΗ ως την άλλη, στο οδόφραγμα περίμεναν επίθεση. Ο Ενζολωράς πήρε τα μέτρα του, έδωσε τις τελευταίες του διαταγές κι όλοι τους ετοιμάστηκαν να πουλήσουν ακριβά το τομάρι τους. Όταν τελείωσε τις ετοιμασίες του, γύρισε κι είπε στον Ιαβέρη:

— Μη θαρρείς πως σε ξέχασα!

Έβαλε πάνω στο τραπέζι ένα πιστόλι και πρόσθεσε:

— Ο τελευταίος που θα βγει από δω μέσα να ξεμπερδέψει τούτον εδώ το σπιούνο!...

— Εδώ μέσα; ρώτησε μια φωνή.

— Όχι· να μην ανακατέψουμε τα δικά μας τα κουφάρια με το δικό του. Είναι εύκολο να δρασκελίσει κανείς το μικρό οδόφραγμα της οδού Μοντετούρ. Είναι καλά δεμένος τούτος δω. Πάρτε τον εκεί και ξεκαθαρίστε τον.

Σ' όλη την ταβέρνα υπήρχε ένας άνθρωπος που ήταν πιο απαθής κι απ' τον Ενζολωρά. Ήταν ο Ιαβέρης...

Εκείνη τη στιγμή παρουσιάστηκε κι ο Γιάννης Αγιάννης. Ήταν, ως τότε, ανακατεμένος με τους άλλους. Γύρισε κι είπε στο Ενζολωρά:

— Εσείς είστε ο αρχηγός εδώ πέρα;

— Ναι!

— Νομίζετε πως θ' άξιζα να μου κάνετε μια χάρη;

— Αυτό να λέγεται!

— Λοιπόν, έχω κάτι να ζητήσω.

— Τι πράμα;

— Να ξεμπερδέψω εγώ αυτόν εδώ!

Ο Ιαβέρης σήκωσε το κεφάλι του, είδε τον Γιάννη Αγιάννη, έκανε μιαν αδιόρατη κίνηση κι είπε:

— Σωστό αυτό που ζητάει!

Ο Ενζολωράς εξακολούθησε να γεμίζει την καραμπίνα του, για ένα λεπτό γύρισε και κοίταξε ολόγυρα.

— Έχει κανείς σας να πει τίποτα;

Στο τέλος ξαναμίλησε στον Γιάννη Αγιάννη:

— Πάρ' τόνε συ τον σπιούνο!

Ο Γιάννης Αγιάννης πήγε κι έκατσε πλάι στον Ιαβέρη, στην άκρη του τραπεζιού. Πήρε το πιστόλι κι ακούστηκε που το γέμιζε.

Την ίδια στιγμή ακριβώς άκουσαν τη σάλπιγγα του στρατού.

— Έτοιμοι! φώναξε ο Μάριος απ' το οδόφραγμα.

Ο Ιαβέρης ξέσπασε σ' ένα γέλιο —το γέλιο του το συνηθισμένο, που δεν άφηνε κανέναν ήχο— γύρισε και κοίταξε όλους τους άντρες και τους είπε:

— Αμ δεν είσαστε σεις πιο τυχεροί από μένα!

— Όλοι έξω! φώναξε ο Ενζολωράς.

Βγήκαν με πολύ φασαρία κι άκουσαν τον Ιαβέρη να λέει καθώς περνούσαν την πόρτα:

— Τώρα, τα λέμε!

Όταν έμεινε μονάχος ο Γιάννης Αγιάννης με τον Ιαβέρη, έλυσε το σκοινί που κρατούσε τον αστυνομικό πάνω στο τραπέζι.

Ύστερα, πήρε τον Ιαβέρη απ' το σκοινί που ήταν δεμένο στο σβέρκο του και τον έσυρε πίσω του, όπως σέρνουν τα ζώα, και βγήκε έξω απ' την ταβέρνα. Περπατούσε πολύ αργά, γιατί τα πόδια του Ιαβέρη ήταν δεμένα και μονάχα πολύ μικρά βήματα μπορούσε να κάνει. Ο Γιάννης Αγιάννης κρατούσε το πιστόλι του στο χέρι.

Οι άλλοι, προσέχοντας το στρατό που ερχόταν ολοένα και πιο κοντά, τους γύριζαν την πλάτη. Μονάχα ο Μάριος, που έστεκε στην αριστερή άκρη του οδοφράγματος, τους είδε καθώς περνούσαν.

Ο Γιάννης Αγιάννης δρασκέλισε με λίγο κόπο το οδόφραγμα της οδού Μοντετούρ, χωρίς ν' αφήσει τον Ιαβέρη απ' το σκοινί.

Όταν βρέθηκαν κι οι δυο τους απ' την άλλη μεριά, ήταν μονάχοι στο δρόμο. Κανείς δεν τους έβλεπε πια. Η γωνιά των σπιτιών τούς έκρυβε απ' τους επαναστάτες.

Ο Γιάννης Αγιάννης έβαλε το πιστόλι του κάτω απ' τη μασχάλη του κι έριξε στον Ιαβέρη μια ματιά με τόση σημασία, που δε χρειαζόταν να του μιλήσει διόλου: «Ιαβέρη, εγώ είμαι!».

Ο Ιαβέρης αποκρίθηκε:

— Η σειρά σου είναι. Κάνε με ό,τι θέλεις!

Ο Γιάννης Αγιάννης έβγαλε απ' την τσέπη του ένα σουγιά και τον άνοιξε.

— Μαχαίρι, βλέπω, ξεφώνησε ο Ιαβέρης. Έχεις δίκιο. Σου ταιριάζει καλύτερα αυτό!

Ο Γιάννης Αγιάννης έκοψε το σκοινί που ήταν δεμένο στο λαιμό του Ιαβέρη. Ύστερα έκοψε και τα σκοινιά που είχε στα χέρια. Αμέσως ύστερα, έσκυψε κι έκοψε κι αυτό που του 'δενε τα πόδια. Μετά σηκώθηκε πάλι και του είπε:

— Είσαι ελεύθερος!

Ο Ιαβέρης δεν τα 'χανε εύκολα. Όσην αυτοκυριαρχία όμως και να 'χε, δε μπόρεσε να κρύψει την συγκίνησή του. Απόμενε σαν αποσβολωμένος κι ακίνητος.

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Δε φαντάζομαι να γλιτώσω από δω. Αν όμως τύχει και βγω, πρέπει να ξέρεις πως μένω στην οδό Ενόπλου 7. Έχω δώσει για όνομα το Θερσανέμης.

Ο Ιαβέρης έκανε μια γκριμάτσα φριχτή. Σου θύμιζε την τίγρη όταν ανοίγει μια γωνιά απ' το στόμα της. Μουρμούρισε μες στα δόντια του.

— Πρόσεχε πολύ!

— Άντε, πήγαινε τώρα, είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Ιαβέρης αποκρίθηκε:

— Είπες πως σε ξέρουνε με τ' όνομα Θερσανέμης, και μένεις στην οδό Ενόπλου;

— Αριθμός 7.

Ο Ιαβέρης είπε σιγά μόνος του

— Αριθμός 7.

Κούμπωσε την ρεντιγκότα του, τέντωσε τους ώμους του, όπως κάνουν οι στρατιωτικοί, και γύρισε να φύγει, τραβώντας κατά τη μεριά της Αγοράς. Ο Γιάννης Αγιάννης τον παρακολουθούσε που έφευγε. Έκαμε μερικά βήματα ο αστυνομικός κι ύστερα γύρισε και φώναξε στον Γιάννη Αγιάννη:

— Μου κάνετε κακό, καλύτερα έχω να με σκοτώσετε.

Χωρίς να το καταλάβει, του είχε μιλήσει με το σας.

— Φύγε από δω, είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Ιαβέρης ξεμάκρυνε αργά-αργά.

Όταν χάθηκε τελείως, ο Γιάννης Αγιάννης άδειασε το πιστόλι του στον αέρα.

Ύστερα, γύρισε πίσω στο οδόφραγμα και είπε:

— Πάει κι αυτός!

Μια κρυάδα ένιωσε ο Μάριος να περνάει την καρδιά του.

Ξαφνικά, ακούστηκε το χτύπημα του τύμπανου. Άρχιζε η επίθεση. Ήταν σα θύελλα εκείνη η έφοδος. Ο Μάριος πολεμούσε ακάλυπτος. Σα να βρισκόταν σε όνειρο. Μια σφαίρα τον πήρε στον ώμο. Αισθάνθηκε πως λιποθυμούσε και έπεφτε χάμω. Εκείνη τη στιγμή ακριβώς, με τα μάτια κλειστά, ένιωσε ένα δυνατό χέρι να τον αρπάζει κι ενώ έχανε ολοένα και περισσότερο τις αισθήσεις του, πρόλαβε να συλλογιστεί την Τιτίκα και πως «Μ' έπιασαν αιχμάλωτο. Πάει πια! Θα με τουφεκίσουν!».

Ήταν αιχμάλωτος στ' αλήθεια. Αιχμάλωτος του Γιάννη Αγιάννη.

Το χέρι που τον είχε αρπάξει, τη στιγμή που πήγαινε να πέσει, και που το 'χε νιώσει καλά, ήταν το χέρι του Γιάννη Αγιάννη.

Ο Γιάννης Αγιάννης, μες στους καπνούς της μάχης, δε φαινόταν να βλέπει τον Μάριο. Η αλήθεια είναι όμως, πως δεν έπαψε μια στιγμή να τον κοιτάζει. Όταν ο Μάριος χτυπήθηκε κι έκαμε να πέσει, ο Γιάννης Αγιάννης πήδηξε μπροστά, σαν τίγρις που ορμάει στη λεία της, και τον πήρε στα χέρια.

Είπαμε παραπάνω πως ο δρόμος είχε μια γωνιά κι εκεί, λίγα μέτρα γης, ήταν προφυλαγμένα απ' τις σφαίρες, τα κανόνια, μα κι απ' τα αδιάκριτα βλέμματα. Εκεί στάθηκε ο Γιάννης Αγιάννης. Άφησε τον Μάριο να γλιστρίσει καταγής, στηρίχτηκε στον τοίχο και κοίταξε βιαστικά ολόγυρα. Η στιγμή ήταν φοβερή.

Τι να κάνει;

Μονάχα αν γινόταν κανείς πουλί μπορούσε να γλιτώσει τώρα πια από κείνο κει το μέρος. Έπρεπε να πάρει αμέσως την απόφασή του, να βρει κάποιον τρόπο για να σωθεί.

Λίγο παρέκει ξεχώρισε ανάμεσα στις πέτρες του λιθόστρωτου, μια σιδερένια σκάρα. Ο Γιάννης Αγιάννης όρμησε κατά κει. Μαθημένο απ' τα παλιά τα χρόνια το μυαλό του, να βρίσκει τρόπους για να δραπετεύει, δούλεψε αμέσως, σα να το φώτισε μια δυνατή λάμψη. Να αναμεριάσει τις πέτρες, να σηκώσει τη σκάρα, να φορτωθεί στον ώμο του το λιποθυμισμένο Μάριο και να κατέβει μες στην υπόνομο, που ευτυχώς δεν έπρεπε να 'χει μεγάλο βάθος και να προχωρήσει ύστερα μέσα εκεί, κι όπου τον έβγαζε η τύχη, από κει και πέρα. Όλ' αυτά τα σκέφτηκε μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα κι έβαλε ευθύς μπροστά το σχέδιο, γρήγορος σαν αητός. Σε λίγα λεπτά όλα είχαν τελειώσει.

Ο Γιάννης Αγιάννης, με το Μάριο λιποθυμισμένο στην πλάτη του, βρέθηκε σ' ένα μακρύ υπόγειο διάδρομο.

Βαθιά ησυχία, απόλυτη η σιωπή, σκοτάδι πέρα για πέρα.

Τώρα μονάχα, άκουγε, από πάνω απ' το κεφάλι του, σαν ένα μπερδεμένο μουρμουρητό, το φριχτό θόρυβο που έκαναν οι στρατιώτες που είχαν μπει μες στην ταβέρνα.

Ο Γιάννης Αγιάννης, αυτή τη στιγμή, βρισκόταν μες στους απέραντους υπονόμους του Παρισιού.

Με τον Μάριο στην πλάτη, προχωρούσε μέσα στο λαβύρινθο εκείνο ο Γιάννης Αγιάννης. Ύστερα από πορεία φριχτά κουραστική, μέσα στο απόλυτο σκοτάδι, έφτασε εξαντλημένος, πριν νυχτώσει, σε μια φαρδιά στοά που φαινόταν πως έβγαζε στο Σηκουάνα. Τότε, σταμάτησε κοντά σ' ένα φεγγίτη, για να ξεκουραστεί λιγάκι και να φροντίσει και το Μάριο, που ήταν ακόμα λιποθυμισμένος.

Ανοίγοντας τα ρούχα του Μάριου, βρήκε δυο πράγματα μες στις τσέπες του. Το ψωμί, που το 'χε ξεχασμένο εκεί από την προηγούμενη μέρα ο Μάριος και το σημειωματάριό του. Έφαγε το ψωμί κι άνοιξε το σημειωματάριο. Σ' ένα φύλλο χαρτί, είδε γραμμένες με το χέρι του νέου μερικές γραμμές.

Ο Γιάννης Αγιάννης διάβασε, στο φως του φεγγίτη. Για μια στιγμή αφαιρέθηκε κι είπε σιγανά: οδός Καλογραιών 6, κύριος Γιλνορμάνδος. Έβαλε το πορτοφόλι ξανά στην τσέπη του Μάριου. Είχε φάει. Ένιωσε να του ξαναγυρίζει η δύναμή του. Πήρε πάλι τον Μάριο στον ώμο του κι άρχισε να προχωρεί μες στην υπόνομο. Το σκοτάδι πύκνωνε γύρω του. Εξακολούθησε να προχωρεί ψαχουλεύοντας ολοένα.

Σε λίγο το σκοτάδι έγινε φοβερό. Ένιωσε πως έμπαινε μες στο νερό και πως δεν πατούσε πια στο πλακόστρωτο, αλλά σε βούρκο.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

1
Ο ΒΟΥΡΚΟΣ

ΚΑΜΙΑ ΦΟΡΑ, στη Βρετάνη ή στη Σκωτία, είναι κάτι ακρογιαλιές πολύ παράξενες. Ο ταξιδιώτης που περπατάει εκεί προχωρεί κανονικά πάνω στην αμμουδιά. Ξαφνικά, βλέπει, σε μια στιγμή, πως αρχίζει να βαδίζει με κάποια δυσκολία. Η άμμος, κάτω από τα πόδια του, είναι ξερή. Το πόδι του όμως κολλάει μέσα. Αφήνει νερό. Σα να μη βρίσκεται πια κανείς σε αμμουδιά, σα να βρίσκεται στη λάσπη. Η άμμος είναι στεγνή, κι όμως καθώς πάει να σηκώσει το πόδι του, σε κάθε του πάτημα, το χνάρι του παπουτσιού του γεμίζει με νερό. Το μάτι του, ωστόσο, δε βλέπει καμιά αλλαγή. Η απέραντη ακρογιαλιά είναι ήσυχη, παντού η ίδια. Δε βλέπει καμιά διαφορά. Δε μπορεί να ξεχωρίσει πού είναι στερεό το έδαφος και πού όχι. Ο άνθρωπος συνεχίζει το δρόμο του, πάει κατ' ευθείαν εμπρός. Σε μια στιγμή προσπαθεί να πλησιάσει τη στεριά. Δεν είναι ανήσυχος. Γιατί να 'ναι; Μονάχα, σε κάθε βήμα που κάνει, νιώθει τα πόδια του να βαραίνουν περισσότερο. Ξαφνικά αρχίζει να βουλιάζει. Βουλιάζει δυο-τρεις πόντους. Φαίνεται πως δεν πήρε καλό δρόμο. Σταματάει για να προσανατολιστεί. Ξαφνικά σκύβει και κοιτάζει τα πόδια του. Έχουν χαθεί! Τα 'χει σκεπάσει ο άμμος. Τα βγάζει έξω, προσπαθεί να γυρίσει πίσω, χώνεται όμως ολοένα και περσότερο στον άμμο. Τα πόδια του έχουν βουλιάξει πια ως τον αστράγαλο. Τα τραβάει κι ορμάει προς τ' αριστερά. Ο άμμος φτάνει ως τα μέσα της γάμπας του. Γυρίζει κατά τα δεξιά. Έχει βουλιάξει ως τα γόνατα. Τότες μ' ανείπωτη φρίκη, καταλαβαίνει πως έχει πέσει μέσα σε κινούμενη άμμο και πως βρίσκεται πάνω σε κάτι όπου ο άνθρωπος δε μπορεί να περπατήσει, ούτε το ψάρι να κολυμπήσει. Πετάει ό,τι βαρύ πράγμα έχει πάνω του, ξαλαφρώνεται, όπως το καράβι που κινδυνεύει, είναι όμως αργά τώρα πια. Ο άμμος έφτασε επάνω απ' τα γόνατά του.

Μπήγει τις φωνές, κουνάει το καπέλο του, ή το μαντήλι του. Άδικα όμως! Ο άμμος ανεβαίνει ολοένα και πιο ψηλά! Αν η ακρογιαλιά είναι έρημη, αν η στεριά είναι πολύ μακριά, κι αν δεν υπάρχει εκεί γύρω κανένα γενναίο παληκάρι, είναι χαμένος. Είναι καταδικασμένος να θαφτεί ζωντανός... Είναι γραφτό του να υπομείνει αυτό το αργό θάψιμο, το ατέλειωτο, το αναπόφευκτο, το ανελέητο, που τίποτα δε μπορεί να το βιάσει, ούτε και να το αργοπορήσει όμως. Το θάψιμο που κρατάει ώρες ολόκληρες: Θάβεσαι ζωντανός, ορθός, τη στιγμή που 'σαι γεμάτος ζωντάνια και κάθε προσπάθεια που κάνεις για να κινηθείς, για να γλιτώσεις, για να φωνάξεις, σε χαντακώνει ακόμα περισσότερο, και σε φέρνει ακόμα πιο βαθιά. Σε σέρνει αργά μέσα της η άμμος και σου αφήνει όλο τον καιρό να κοιτάξεις για τελευταία φορά τον ουρανό, τα δέντρα, την καταπράσινη εξοχή, τον καπνό που αφήνουν τα χωριουδάκια που 'ναι στην πεδιάδα, τα πανιά των καραβιών που ταξιδεύουν στη θάλασσα, τα πουλιά που πετάνε και κελαηδούνε, τον ήλιο, το κάθε τι ολόγυρα... Ο δυστυχισμένος ο άνθρωπος φωνάζει, σκούζει, ουρλιάζει, φωνάζει τα σύννεφα, δαγκώνει τα ίδια του τα χέρια, τον τρώει η απελπισία. Ο άλλος έχει φτάσει ως την κοιλιά του. Έφτασε στο στήθος του, μοιάζει τώρα με το μπούστο ενός αγάλματος. Σηκώνει ψηλά τα χέρια του, αφήνει μανιασμένα μουγκρητά, χώνει τα νύχια του στον άμμο, προσπαθεί να στηριχτεί στους αγκώνες του, κλαίει σαν τρελός. Ο άμμος ολοένα ανεβαίνει. Φτάνει στους ώμους του, φτάνει στο λαιμό. Τώρα, μονάχα το πρόσωπο φαίνεται. Το στόμα ανοίγει για να φωνάξει, γεμίζει άμμο. Από δω και πέρα σιωπή. Τα μάτια κοιτάζουν ακόμα, τα κλείνει τέλος κι αυτά ο άμμος. Νύχτα. Ύστερα χάνεται και το μέτωπο, μονάχα λίγα μαλλιά ξεπροβάλλουν πάνω στον άμμο. Ένα χέρι πια φαίνεται μονάχα, κουνιέται και χάνεται κι αυτό σε λίγο. Το τελευταίο θλιβερό σημάδι μιας ανθρώπινης ζωής.

Μια τέτοια φρικτή περιπέτεια, εδώ και κάμποσα χρόνια, μπορούσε να σου τύχει και μες στους υπονόμους του Παρισιού.

Το χώμα ποτιζόταν με νερό και γινόταν λάσπη, κι η λάσπη έφτανε σε μεγάλο βάθος.

Ο Γιάννης Αγιάννης ένιωσε το πλακόστρωτο να χάνεται κάτω απ' τα πόδια του. Είχε μπει μες στη λάσπη. Πάνω ήταν νερό, από κάτω λάσπη. Έπρεπε όμως να προχωρήσει. Να γυρίσει πίσω ήταν

αδύνατο. Ο Μάριος κόντευε να πεθάνει κι ο Γιάννης Αγιάννης ήταν αποκαμωμένος. Πού να πήγαινε; Προχώρησε μπρος. Τα πόδια του βούλιαζαν ολοένα και περισσότερο. Η λάσπη είχε φτάσει στη μέση απ' το καλάμι του ποδιού του και το νερό πάνω απ' τα γόνατά του. Προχωρούσε, σηκώνοντας τον Μάριο όσο πιο ψηλά μπορούσε, πάνω απ' το νερό. Βούλιαζε όλο και περισσότερο. Ήταν και μεγάλο το βάρος. Το νερό είχε φτάσει ως τη μέση του. Με πολύ κόπο κατάφερνε να προχωρεί. Σήκωνε τον Μάριο ψηλά, και με φοβερή προσπάθεια πήγαινε μπροστά. Μονάχα το κεφάλι του έβγαινε ακόμα έξω απ' το νερό, και τα δυο του μπράτσα που κράταγαν το Μάριο.

Χώθηκε ακόμα πιο βαθιά, γιατί αναγκάστηκε για να μην του πάει νερό στο στόμα, να γείρει προς τα πίσω το κεφάλι του. Έκανε μια απελπισμένη προσπάθεια. Άπλωσε το πόδι του για να προχωρήσει, όταν επιτέλους το 'νιωσε να σκουντάει σε κάτι στέρεο. Ήταν καιρός πια.

Πάτησε μ' όλη του τη δύναμη και στηρίχθηκε σ' αυτό το στήριγμα, που τόσο αναπάντεχα του 'χε παρουσιαστεί. Του φάνηκε πως ήταν το πρώτο σκαλοπάτι μιας σκάλας που έφερνε στη ζωή.

Ο Γιάννης Αγιάννης άρχισε ν' ανεβαίνει τα σκαλιά. Σε μια στιγμή, όταν βγήκε πια απ' το νερό, το πόδι του σκόνταψε σε μια πέτρα κι έπεσε γονατιστός. Βρήκε πως ήταν σωστό να γίνει αυτό. Έμεινε κάμποση ώρα βυθισμένος σε μια προσευχή στο Θεό.

Ύστερα, σηκώθηκε, ξεπαγιασμένος, τρέμοντας, βρώμικος, καμπουριασμένος στα δυο απ' το βάρος του ετοιμοθάνατου ανθρώπου που κουβαλούσε πάνω στους ώμους του, στάζοντας ολόκληρος λάσπη, με την ψυχή του γεμάτη από μια λάμψη θεϊκή.

Προχώρησε σαν απελπισμένος, σχεδόν τρέχοντας, καμιά εκατοστή βήματα. Ξαφνικά χτύπησε σ' έναν τοίχο. Είχε φτάσει σε μια γωνιά της υπονόμου. Σήκωσε τα μάτια του. Στην άκρη του υπογείου είδε ένα φως, το φως της ημέρας.

Ο Γιάννης Αγιάννης έπαψε να νιώθει κούραση, ούτε ο Μάριος τον βάραινε πια. Τα πόδια του ξανάγιναν ατσαλένια. Άρχισε να τρέχει.

Καθώς πλησίαζε προς το φως, έβλεπε καθαρότερα την έξοδο. Ήταν μια χαμηλή πόρτα, θολωτή από πάνω.

Ο Γιάννης Αγιάννης πήγε κοντά. Εκεί στάθηκε. Ήταν αληθινά έξοδος, την έφραζε όμως ένα σιδερένιο κιγκλίδωμα κι έτσι δε μπορούσε κανείς να βγει.

Πίσω απ' τα κάγκελα ήταν ο καθαρός αέρας, το ποτάμι, η γέφυρα των Απομάχων. Το μέρος ήταν πρώτης γραμμής για να το σκάσει κανείς μόλις θ' άρχιζε να νυχτώνει.

Θα 'ταν οχτώ η ώρα. Κόντευε να σκοτεινιάσει.

Όλα όσα είχε κάμει ως εκείνη τη στιγμή πήγαιναν χαμένα. Εκτός από την κούραση ένιωθε και μιαν αφάνταστη απελπισία.

Γύρισε τη ράχη στα κάγκελα κι έπεσε στο πλακόστρωτο. Σωριάστηκε πλάι στον Μάριο, χωρίς να κουνιέται διόλου, κι έσκυψε το κεφάλι του ανάμεσα στα πόδια του. Πάει πια. Δε μπορούσε να βγει. Ήταν η απελπιστικότερη στιγμή της ζωής του.

2
Η ΑΚΡΗ ΑΠ' ΤΟ ΣΚΙΣΜΕΝΟ ΡΟΥΧΟ

ΗΤΑΝ βυθισμένος σε χίλιες - μύριες σκέψεις, όταν ένιωσε ένα χέρι ν' ακουμπάει στον ώμο του. Μια φωνή του 'πε σιγανά:

— Μισά - μισά!

Βρισκόταν κι άλλος άνθρωπος σ' αυτό το σκοτάδι; Η απελπισία μοιάζει πολύ με το όνειρο. Ο Γιάννης Αγιάννης νόμισε πως ονειρεύεται. Δεν είχε ακούσει διόλου βήματα. Πώς ήταν δυνατόν; Σήκωσε τα μάτια. Ένας άνθρωπος στεκόταν μπροστά του.

Ο Γιάννης Αγιάννης δε δίστασε διόλου. Όσο και να μην την περίμενε τη συνάντηση, αυτόν τον άνθρωπο τον ήξερε: Ήταν ο Θερναδιέρος.

Στάθηκε μια στιγμή περιμένοντας να ιδεί τι θα γίνει.

Ο Θερναδιέρος έφερε το χέρι του αντήλιο, ύστερα μισόκλεισε τα μάτια του και το στόμα του έμεινε μισάνοιχτο λιγάκι. Είχε την έκφραση του ανθρώπου που πασχίζει ν' αναγνωρίσει τον αντικρυνό του. Δεν τα κατάφερε όμως. Ο Γιάννης Αγιάννης γύριζε την πλάτη του στο φως. Εξάλλου είχε τέτοια χάλια, έτσι καθώς ήταν τσακισμένος απ' την κούραση, γεμάτος λάσπες κι αίματα, ώστε και μέρα μεσημέρι να τον αντίκριζες δε θα καταλάβαινες ποιος είναι.

Ο Γιάννης Αγιάννης κατάλαβε αμέσως πως ο Θερναδιέρος δεν τον είχε γνωρίσει.

Ο Θερναδιέρος έσπασε πρώτος την σιωπή.

— Πώς θα κάνεις για να το στρίψεις από δω μέσα;

Ο Γιάννης Αγιάννης δεν είπε τίποτα.

Ο Θερναδιέρος εξακολούθησε:

— Αδύνατο να σπάσει κανείς την πόρτα. Μόνο αν γίνεις πουλί μπορείς να γλιτώσεις από δω.

— Καλά λες! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Το λοιπόν, μισά και μισά!

— Τι θες να πεις;

— Τον σκότωσες τον άνθρωπο, πάει καλά. Εγώ έχω πάνω μου το κλειδί.

Έδειξε με το χέρι του τον Μάριο κι ύστερα εξακολούθησε:

— Δεν ξέρω ποιος είσαι, θέλω όμως να σε βοηθήσω. Εξ άλλου πρέπει να 'σαι φίλος!

Ο Γιάννης Αγιάννης άρχισε να καταλαβαίνει. Ο Θερναδιέρος τον είχε πάρει για φονιά. Ο άλλος εξακολούθησε:

— Άκου δω, φίλε! Δε φαντάζομαι να τον ξεκαθάρισες τούτον δω, χωρίς να κοιτάξεις τι έχει μες στις

τσέπες του! Δος μου τα μισά, και σου ανοίγω την πόρτα.

Είπε κι έβγαλε ένα χοντρό πελώριο κλειδί από το κατακουρελιασμένο του πουκάμισο. Ύστερα, πρόσθεσε:

— Το 'δες, φιλαράκο, το κλειδάκι;

Ο Γιάννης Αγιάννης απόμεινε σα χαζός μη πιστεύοντας στα μάτια του.

Ο Θερναδιέρος χτύπησε τα δάχτυλά του σα να του 'χε έρθει ξαφνικά μια ιδέα.

— Πώς τα κατάφερες, φίλε, να βγεις μέσ' από κείνα τα νερά; Εγώ δε θα τολμούσα να μπω ποτέ μου εκεί μέσα! Πουφ! Πώς βρωμάς!

Σταμάτησε λίγο κι ύστερα πρόσθεσε:

— Εγώ σε ρωτώ, δε χρειάζεται όμως να μου αποκριθείς.

Δε θέλω να μάθω τίποτα για σένα. Το μούτρο σου δεν το βλέπω και πολύ καθαρά, μη θαρρείς όμως πως δεν ξέρω ποιος είσαι και τι θέλεις. Με το συμπάθιο. Τον ξεμπέρδεψες λιγουλάκι αυτόν εδώ τον κύριο, και τώρα θέλεις να τον χώσεις πουθενά. Πρέπει να βγεις να τον ρίξεις στο ποτάμι! Εγώ θα σε βγάλω απ' τη δύσκολη τούτη θέση! Μ' αρέσει, ξέρεις, να βοηθάω τα καλά παιδιά σε κάτι τέτοιες ώρες!

Όσο περισσότερο πολυλογούσε ο Θερναδιέρος, τόσο σώπαινε ο Γιάννης Αγιάννης. Σε μια στιγμή, ο Θερναδιέρος τον χτύπησε φιλικά στην πλάτη.

— Τώρα, του είπε, έλα να κανονίσουμε τη δουλειά. Να τα μοιράσουμε. Το 'δες το κλειδί μου, κατέβαινε τώρα, του λόγου σου, τα λεφτά!

Ο Θερναδιέρος έδειχνε αγριεμένος και σκοτεινός, ωστόσο είχε φιλικό ύφος. Κάτι παράξενο είχε συμβεί. Οι χειρονομίες του δεν ήταν φυσικές, δεν ήταν ήσυχο το ύφος του. Μίλαγε σιγανά. Πότε - πότε, έβαζε το δάχτυλο στο στόμα του κι έλεγε στον Γιάννη Αγιάννη να μιλάει σιγά. Δεν καταλάβαινες τι λόγο είχαν όλες αυτές οι προφυλάξεις!

Ο Θερναδιέρος είπε πάλι:

— Άντε, τώρα, να τελειώνουμε. Πόσα είχε ο φιλαράκος;

Ο Γιάννης Αγιάννης άρχισε να ψάχνεται. Πάντα είχε λεφτά πάνω του. Αυτή τη φορά όμως βρέθηκε αδέκαρος. Την περασμένη μέρα, το βράδι, καθώς πήγε να βάλει τη στολή του εθνοφύλακα, με τη στενοχώρια που είχε, ξέχασε να πάρει το πορτοφόλι του. Αναποδογύρισε λοιπόν την τσέπη του, που 'χε ποτίσει απ' το νερό και τη λάσπη κι έπεσαν κάτω ένα χρυσό ναπολεόνι, δυο πεντόφραγκα και πέντ' έξι πεντάρες.

Ο Θερναδιέρος κατέβασε τα μούτρα του.

— Για τέτοια ψιλοπράματα τον ξεκαθάρισες;

Άρχισε να ψάχνει μ' όλη του την άνεση και χωρίς καμιά δυσκολία, τις τσέπες του Γιάννη Αγιάννη, και ύστερα έψαξε και τον Μάριο. Ο Γιάννης Αγιάννης πρόσεχε μονάχα να 'χει όλη την ώρα γυρισμένη την

πλάτη του στο φως, και τον άφηνε να κάνει ό,τι θέλει. Καθώς πασπάτευε τα ρούχα του Μάριου, με μια γρηγοράδα απίστευτη, ο Θερναδιέρος έσκισε μια γωνιά απ' το ύφασμα του κουστουμιού του, και το 'κρυψε κάτω απ' το πουκάμισό του, χωρίς να πάρει είδηση ο Γιάννης Αγιάννης απ' όλ' αυτά. Φαίνεται πως το 'κανε γιατί θα συλλογίστηκε πως εκείνο το κουρελάκι θα μπορούσε αργότερα να του χρησιμέψει για να μάθει ποιος ήταν ο σκοτωμένος και ποιος ήταν ο δολοφόνος. Δε βρήκε τίποτ' άλλο έξω απ' τα τριάντα φράγκα.

— Μου 'πες την αλήθεια, δεν έχεις πάνω σου άλλα λεφτά, είπε στον Γιάννη Αγιάννη.

Και ξεχνώντας το «μισά και μισά», που 'χε φωνάξει πριν, τα 'χωσε όλα στην τσέπη του.

Ύστερα, έβγαλε πάλι το κλειδί απ' τη μπλούζα του κι είπε:

— Τώρα, φίλε, είναι καιρός να το στρίβεις! Έτσι γίνεται και στο θέατρο, πληρώνεις για να μπεις, μόνο που συ πλήρωσες για να βγεις! Άντε πήγαινε!

Κι έσκασε στα γέλια.

Ανοίγοντας την πόρτα με το κλειδί του και φευγατίζοντας έναν άλλο, είχε την αγνή κι ανυστερόβουλη πρόθεση να σώσει έναν δολοφόνο; Πολύ διστάζω να το πιστέψω.

Μισάνοιξε την πόρτα, ίσα-ίσα για να περάσει ο Γιάννης Αγιάννης, ύστερα ξανακλείδωσε πάλι και χάθηκε μες στο σκοτάδι της στοάς. Σ' ένα λεπτό η απαίσια εκείνη φάτσα είχε χαθεί.

Ο Γιάννης Αγιάννης βρέθηκε έξω. Άφησε τον Μάριο να κυλίσει κάτω στην πρασινάδα. Ύστερα, σαν να τον παρακίνησε κάτι αόρατο, έσκυψε κοντά στο ποτάμι, πήρε νερό στη χούφτα του χεριού του και του 'σταξε μερικές σταγόνες στο πρόσωπό του. Τα βλέφαρα του Μάριου δεν κινήθηκαν, ωστόσο ανάσαινε ακόμα.

Ήταν έτοιμος να ξαναβουτήξει το χέρι του μες στο νερό του ποταμιού, όταν, ξαφνικά, ένιωσε αυτή την παράξενη στενοχώρια που αισθάνεται κανείς όταν είναι κάποιος άλλος πίσω του.

Ένας άντρας ψηλός, με μακριά ρεντιγκότα, τα χέρια σταυρωμένα κι ένα μαστίγιο στη μια του χούφτα, στεκόταν λίγα βήματα πιο πίσω απ' τον Γιάννη Αγιάννη, που 'σκυβε και κοίταζε τον Μάριο.

Ο Γιάννης Αγιάννης τον γνώρισε αμέσως. Ήταν ο Ιαβέρης.

Ύστερ' απ' την ανέλπιστη σωτηρία του στο οδόφραγμα, είχε πάει στη Διεύθυνση της Αστυνομίας, έδωσε την αναφορά του, προφορικά στον ίδιο τον διευθυντή και μετά πήρε εντολή —το 'λεγε το σημείωμα που είχαν βρει πάνω του στο οδόφραγμα— να επιβλέπει την μεριά εκείνη του Παρισιού που έβλεπε στη δεξιά όχθη του Σηκουάνα, και που εδώ και λίγο καιρό απασχολούσε την Αστυνομία. Σ' εκείνα τα μέρη είδε τον Θερναδιέρο και τον είχε παρακολουθήσει.

Γι' αυτό τον είχε αφήσει να βγει με τόσην ευκολία, από κει μέσα, ο Θερναδιέρος. Είχε μυριστεί πως ήταν ο Ιαβέρης απ' έξω. Αυτός που τον παρακολουθούν έχει ένα ένστικτο, απίστευτο. Έπρεπε να πετάξει κανένα κόκκαλο σ' εκείνο το μαντρόσκυλο. Ήταν μάλιστα και φονιάς! Τι τύχη! Δεν έπρεπε να τη χάσει τέτοιαν ευκαιρία!

Ο Γιάννης Αγιάννης είχε πέσει απ' το 'να κακό σ' άλλο χειρότερο.

Τα δυο συναπαντήματα, ο Ιαβέρης ύστερ' απ' τον Θερναδιέρο, ήταν φοβερά.

Ο Ιαβέρης δεν αναγνώρισε αμέσως τον Γιάννη Αγιάννη. Βεβαιώθηκε μονάχα, με μια αδιόρατη κίνηση πως είχε το βούρδουλα στο χέρι του κι είπε ήσυχα:

— Ποιος είσαι;

— Εγώ είμαι!

— Ναι, μάλιστα! Ποιος όμως;

— Ο Γιάννης Αγιάννης!

Ο Ιαβέρης άρπαξε το μαστίγιο και το κράτησε με τα δόντια του. Ύστερα, έσκυψε, έβαλε τα χέρια του πάνω στους ώμους του Γιάννη Αγιάννη, τον κοίταξε προσεχτικά και τον αναγνώρισε. Τα πρόσωπά τους ήταν τόσο κοντά, το 'να με τ' άλλο, που σχεδόν άγγιζαν. Η ματιά του Ιαβέρη ήταν φριχτή.

Ο Γιάννης Αγιάννης δεν έβγαλε λέξη, σαν το λιοντάρι που αφήνεται στον άγριο λύκο που θα τον καταξεσχίσει.

— Επιθεωρητή Ιαβέρη, του 'πε, είμαι στη διάθεσή σας. Εξ άλλου, από σήμερα το πρωί λογαριάζομαι σαν αιχμάλωτός σας. Δε θα σας έδινα την διεύθυνση του σπιτιού μου, αν είχα σκοπό να ξεφύγω. Πιάστε με! Μονάχα, κάντε μου μια χάρη!

Ο Ιαβέρης έμοιαζε να μην ακούει. Είχε καρφώσει τη ματιά του πάνω στον Γιάννη Αγιάννη. Στο τέλος τους άφησε, πετάχτηκε ψηλά και, σα σε όνειρο, μουρμούρισε μάλλον, παρά που πρόφερε:

— Τι πάθατε; Ποιος είν' αυτός ο άνθρωπος;

Εξακολουθούσε να μιλάει του Γιάννη Αγιάννη στον πληθυντικό.

Ο Γιάννης Αγιάννης αποκρίθηκε, κι ο ήχος της φωνής του φάνηκε να ξυπνάει τον Ιαβέρη.

— Αυτό ακριβώς ήθελα να πω κι εγώ. Κάντε με ό,τι θέλετε, βοηθήστε με όμως πριν να πάω αυτό τον άνθρωπο στο σπίτι του. Αυτό μονάχα ζητάω.

Το πρόσωπο του Ιαβέρη σκοτείνιασε. Έτσι γινόταν πάντα, όταν έβλεπε πως τον είχαν άξιο για να κάνει χάρες. Δεν είπε όμως όχι.

Έσκυψε ξανά, έβγαλε απ' την τσέπη του ένα μαντίλι κι αφού το βούτηξε στο νερό, σκούπισε το ματωμένο μέτωπο του Μάριου.

— Αυτός ο άνθρωπος, είπε σιγανά και σα να μονολογούσε, ήταν στο οδόφραγμα. Είν' αυτός που τον φωνάζανε Μάριο.

Άρπαξε το χέρι του Μάριου για να ιδεί το σφυγμό του.

— Είναι πληγωμένος, είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Πέθανε, είπε ο Ιαβέρης.

Ο Γιάννης Αγιάννης αποκρίθηκε:

— Όχι ακόμα!

— Και τον φέρατε απ' το οδόφραγμα ως εδώ; πρόσθεσε ο Ιαβέρης.

Θα 'πρεπε να 'χει πέσει σε μεγάλη συλλογή ο Ιαβέρης για να μην επιμείνει περισσότερο στο πέρασμα του Γιάννη Αγιάννη απ' τον υπόνομο, και να μην προσέξει τη σιωπή του Γιάννη Αγιάννη, ύστερ' απ' την ερώτηση που του έκαμε.

Ο Γιάννης Αγιάννης πάλι, μια σκέψη μονάχα φαινόταν να τον βασανίζει. Είπε σε λίγο:

— Μένει στο Μαραί, στην οδό Καλογραιών, στου παππού του... Δε θυμούμαι πια τ' όνομά του.

Ο Γιάννης Αγιάννης έψαξε την τσέπη του Μάριου, έβγαλε έξω το σημειωτάριό του, κι έδειξε στον Ιαβέρη το σημείωμά του.

Ήταν ακόμα λίγο φως, ώστε να μπορεί κανείς να διαβάσει λιγάκι. Εξ άλλου τα μάτια του Ιαβέρη φωσφόριζαν σαν της γάτας. Διάβασε βιαστικά τις λίγες γραμμές που 'χε χαράξει ο Μάριος και σιγομουρμούρισε:

— Γιλνορμάνδος, οδός Καλογραιών 6.

Σ' ένα λεπτό, έν' αμάξι παρουσιάστηκε εκεί πλάι τους. Ξάπλωσαν τον Μάριο στο πίσω κάθισμα. Ο Γιάννης Αγιάννης κι ο Ιαβέρης κάθισαν στο μπροστινό.

3
Ο ΙΑΒΕΡΗΣ

ΕΙΧΕ ΠΗΞΕΙ πια το σκοτάδι όταν έφτασε το αμάξι στον αριθμό 6 της οδού Καλογραιών. Ο Ιαβέρης πήδησε πρώτος κάτω, σήκωσε το βαρύ σιδερένιο χερούλι της πόρτας και χτύπησε πολύ δυνατά. Παρουσιάστηκε σε λίγο ο θυρωρός, μ' ένα καντηλέρι στο χέρι, ανοιγοκλείνοντας ολοένα το στόμα του καθώς χασμουριότανε.

Όλοι στο σπίτι κοιμόνταν.

Στο μεταξύ, ο αμαξάς κι ο Γιάννης Αγιάννης έβγαζαν απ' το αμάξι τον Μάριο. Καθώς τον είχαν σηκωμένο στα χέρια τους, ο Γιάννης Αγιάννης γλίστρησε το χέρι του κάτω απ' τα ρούχα του Μάριου, που ήταν σωστά κουρέλια, έβαλε το χέρι του στο στήθος του νέου και βεβαιώθηκε πως χτύπαγε η καρδιά του ακόμα.

Ο Ιαβέρης μίλησε στον θυρωρό με τον τόνο που μιλάει ο άνθρωπος της εξουσίας σ' ένα στασιαστή:

— Κάποιος Γιλνορμάνδος εδώ μένει;

— Ναι! Τι τον θέλετε;

— Του φέρανε το γιο του!

— Το γιο του, αποκρίθηκε ο θυρωρός σα χαμένος.

— Πέθανε!

Ο Γιάννης Αγιάννης ήρθε και στάθηκε πίσω απ' τον Ιαβέρη, ξεκουρελιασμένος και βρώμικος, και του 'κανε νόημα, πως δεν είχε πει την αλήθεια, στο θυρωρό, που μόλις τον είδε γύρισε και τον κοίταξε με μεγάλη φρίκη για τη βρωμιά του.

Δεν έδειξε όμως να κατάλαβε αυτά που του είχε πει ο Ιαβέρης, μα ούτε και τα νοήματα του Γιάννη Αγιάννη.

Ο Ιαβέρης εξακολούθησε:

— Είχε πάει στο οδόφραγμα, να τόνε τώρα.

— Στο οδόφραγμα; ξεφώνισε ο θυρωρός.

— Είναι μισοπεθαμένος, πάει αυτός. Πήγαινε να ξυπνήσεις τον πατέρα του!

Ο θυρωρός δεν κινήθηκε.

— Άντε λοιπόν! ξανάπε ο Ιαβέρης.

Και πρόσθεσε:

— Αύριο θα 'χετε και την κηδεία του!

Ο θυρωρός πήγε και ξύπνησε τον Βάσκο. Ο Βάσκος τη Νικολέτα. Η Νικολέτα ξύπνησε τη θεία

Γιλνορμάνδου. Τον παππού τον αφήσανε να κοιμηθεί, γιατί συλλογιστήκανε πως δεν ήταν ανάγκη να μάθει τα μαντάτα από τη νύχτα.

Ανέβασαν τον Μάριο στο πρώτο πάτωμα και τον απόθεσαν σ' ένα καναπέ, στο διάδρομο. Ο Βάσκος έτρεξε να φωνάξει το γιατρό, κι η Νικολέτα άρχισε να βγάζει καθαρά ρούχα και σεντόνια απ' το αρμάρι. Εκείνη τη στιγμή, ο Γιάννης Αγιάννης αισθάνθηκε πως ο Ιαβέρης τον χτυπούσε στον ώμο. Κατάλαβε και κίνησε να κατέβει τη σκάλα, ακούγοντας πίσω του το βήμα του Ιαβέρη που ερχόταν το κατόπι του.

Ανέβηκαν στο αμάξι, κι ο αμαξάς σκαρφάλωσε στη θέση του.

— Μου κάνετε μια χάρη ακόμα, κύριε Ιαβέρη;

— Τι θέλετε πάλι; ρώτησε σκληρά εκείνος.

— Αφήστε με να γυρίσω, μια στιγμή μονάχα, στο σπίτι μου. Ύστερα κάντε με ό,τι θέλετε!

Ο Ιαβέρης δε μίλησε για λίγη ώρα, ύστερα άνοιξε το εμπρός τζάμι του αμαξιού κι είπε:

— Αμαξά, στην οδό Ενόπλου 7!

Απόμειναν κι οι δυο τους σα χαμένοι, με σφιγμένα τα δόντια, χωρίς να πουν λέξη σ' όλο το δρόμο.

Τι ήθελε ο Γιάννης Αγιάννης; Να τελειώσει αυτό που 'χε αρχίσει. Να ιδεί την Τιτίκα, να της πει πού ήταν ο Μάριος, να της πει ό,τι άλλο ήθελε να φροντίσει, ίσως για τελευταία φορά, όλα όσα θ' άφηνε πίσω του. Για τον εαυτό του δε νοιαζόταν. Όλα είχαν τελειώσει πια. Τον είχε συλλάβει ο Ιαβέρης κι αυτός δεν είχε φέρει την παραμικρή αντίσταση.

Στην αρχή της οδού Ενόπλου, το αμάξι στάθηκε, γιατί ο δρόμος ήταν πολύ στενός και δε χόραγε να μπει εκεί μέσα. Ο Ιαβέρης πλήρωσε τον αμαξά.

Ο Γιάννης Αγιάννης συλλογίστηκε τότε πως ο Ιαβέρης λογάριαζε να τον πάει περπατώντας ως το πιο κοντινό αστυνομικό τμήμα.

Προχώρησαν μες στο δρομάκι. Ήταν έρημο, όπως πάντα. Έφτασαν στον αριθμό 7. Ο Γιάννης Αγιάννης χτύπησε. Η πόρτα άνοιξε.

— Καλά, του 'πε ο Ιαβέρης, ανεβείτε πάνω!

Ύστερα, μ' ένα τόνο πολύ παράξενο, πρόσθεσε:

— Εγώ, θα σας περιμένω εδώ!

Ο Γιάννης Αγιάννης γύρισε και τον κοίταξε. Αυτό το φέρσιμο ήταν πολύ ασυνήθιστο για τον Ιαβέρη. Τώρα πια όμως, που ήταν αποφασισμένος να παραδοθεί και να τελειώνει, δεν τον παραξένευε αυτή η περίεργη εμπιστοσύνη που του έδειχνε ο αστυνομικός. Έσπρωξε την πόρτα, μπήκε μες στο σπίτι κι ανέβηκε τη σκάλα.

Όταν έφτασε στο πρώτο πάτωμα, στάθηκε. Το παραθυράκι του διαδρόμου ήταν ανοιχτό. Στα περισσότερα παλαιικά σπίτια η σκάλα έχει τέτοια παραθυράκια, που βλέπουν στο δρόμο, για να μπαίνει φως μέσα.

Ο Γιάννης Αγιάννης, είτε για να πάρει αέρα, είτε μηχανικά, έσκυψε και κοίταξε έξω. Γύρισε να δει το δρόμο κάτω. Δεν περιγράφεται αυτό που ένιωσε εκείνη τη στιγμή. Στο δρόμο δεν ήταν ψυχή. Ο Ιαβέρης είχε γίνει άφαντος.

Ο Ιαβέρης είχε φύγει αργά-αργά απ' την οδό Ενόπλου. Περπατούσε με το κεφάλι κάτω, για πρώτη φορά στη ζωή του. Ποτέ του ως τότε δεν το 'χε κάμει αυτό, ούτε κι είχε κάμει κι ένα βήμα μονάχα, με τα χέρια του πίσω, όπως εκείνη τη στιγμή.

Χάθηκε μες στους σιωπηλούς δρόμους. Ήξερε κατά πού τραβούσε. Πήρε τον πιο σύντομο δρόμο που έβγαζε στο Σηκουάνα και στάθηκε στη γέφυρα της Νοτρ-Νταμ.

Ακούμπησε με τους αγκώνες του στο παραπέτο, κρατώντας το πηγούνι του με τα δυο του χέρια, κι ενώ έχωνε τα χέρια του μες στις φαβορίτες του συλλογιζόταν.

Βασανιζόταν φριχτά εκείνη τη στιγμή. Η θέση του ήταν φοβερή. Χρωστούσε τη ζωή του σ' έναν παλιάνθρωπο, σ' ένα κατάδικο. Το άνοιξε μονάχος του αυτό το χρέος. Το 'χε δεχτεί χωρίς συζήτηση. Του είχε πει: «Φύγε, είσαι ελεύθερος!». Κι αυτός τώρα, με τη σειρά του του έλεγε: «Είσαι ελεύθερος». Έπρεπε να το κάνει για να ξοφλήσει το χρέος του. Είχε προδώσει την κοινωνία, για να κάμει αυτό που τον είχε προστάξει η συνείδησή του.

Τι έπρεπε να κάμει τώρα; Να παραδώσει στην Αστυνομία τον Γιάννη Αγιάννη ήταν κακό. Να τον αφήσει λεύτερο; Κι αυτό ήταν κακό. Ό,τι και να 'κανε, ο Ιαβέρης, είχε απομείνει χωρίς τιμή.

Η ονειροπόλησή του γινόταν, ώρα με την ώρα, πιο φριχτή. Ο Γιάννης Αγιάννης τον είχε αναστατώσει. Ένας κατάδικος είχε γίνει ο ευεργέτης του.

Ήταν υποχρεωμένος ν' αναγνωρίσει πως του είχε φερθεί με μεγάλη καλοσύνη. Αυτός ο κατάδικος είχε καλή ψυχή. Κι αυτός ο ίδιος όμως, πράμα ανυπόφορο, κι αυτός πήγαινε να γίνει καλός. Είχε αρχίσει να χαλάει δηλαδή. Γινόταν δειλός.

Το ιδεώδες για τον Ιαβέρη δεν ήταν να 'σαι πονετικός, να 'σαι μεγαλόψυχος, να 'σαι άνθρωπος. Γι' αυτόν ο άνθρωπος άξιζε μονάχα αν ήταν αψεγάδιαστος. Και τώρα, αυτός ο ίδιος, το 'χε κάμει το λάθος του.

Δυο δρόμοι μένανε ανοιχτοί. Ή να πάει να βρει τον Γιάννη Αγιάννη αμέσως και να τον παραδώσει στην Αστυνομία, ή...

Έσκυψε το κεφάλι του και κοίταξε κάτω. Ήταν κατάμαυρα όλα. Δεν ξεχώριζε τίποτα. Ακουγόταν μονάχα ο ήχος του αφρού. Δεν το 'βλεπε όμως το ποτάμι. Στάθηκε για λίγο, κοιτάζοντας τη θανατερή μαυρίλα που απλωνόταν μπροστά του. Το νερό κυλούσε εκεί, κάτω απ' τα πόδια του. Ξαφνικά έβγαλε το καπέλο του και το απόθεσε στο πεζούλι. Ύστερ' από 'να λεπτό, μια μορφή μαύρη και πελώρια, που όποιος την έβλεπε από μακρυά θα την έπαιρνε για φάντασμα, ανέβηκε πάνω στο παραπέτο. Έγειρε προς το ποτάμι. Ύστερα, τινάχτηκε ψηλά κι έπεσε κατευθείαν μες στο πηχτό σκοτεινό νερό. Ακούστηκε ο θόρυβος του ποταμιού καθώς κατάπιε το βαρύ σώμα, και το σκοτάδι σκέπασε τη σκοτεινή μορφή, που χάθηκε κάτω από το νερό.

4
ΠΑΠΠΟΥΣ ΚΑΙ ΕΓΓΟΝΟΣ

Ο ΜΑΡΙΟΣ πάλαιψε για καιρό με το θάνατο. Βδομάδες ολόκληρες είχε πυρετό δυνατό και παραμιλητό. Νύχτες και νύχτες πέρασε φωνάζοντας ολοένα μες στην αγωνία και τη θέρμη του πυρετού την Τιτίκα.

Όσο κινδύνευε, ο κύριος Γιλνορμάνδος δεν κούνησε απ' το προσκέφαλό του και ήταν κι ο ίδιος περισσότερο πεθαμένος παρά ζωντανός.

Μια φορά την ημέρα, πολλές φορές και δυο, ένας κύριος πολύ καλοντυμένος, μ' άσπρα μαλλιά —έτσι τον είχε περιγράψει ο θυρωρός— ερχόταν και ρώταγε για τον πληγωμένο κι άφηνε ένα χοντρό πακέτο με ξαντό για τις αλλαγές.

Τέλος, στις 7 Σεπτεμβρίου, τέσσερεις ολόκληρους μήνες ύστερ' από κείνη τη φριχτή νύχτα, που τον είχαν φέρει ετοιμοθάνατο στο σπίτι του πάππου του, ο γιατρός είπε πως είχε πάρει το καλύτερο. Άρχιζε η ανάρρωση.

Ο κύριος Γιλνορμάνδος πέρασε στην αρχή όλες τις αγωνίες κι ύστερα πια άρχισαν οι χαρές. Με πολύ κόπο κατάφεραν να τον πείσουν να μην ξαγρυπνάει στο προσκέφαλο του Μάριου. Είπε και του φέρανε την πολυθρόνα του στα πόδια του κρεβατιού του αρρώστου. Όταν έκοβαν τα σάπια κρέατα απ' τις πληγές του εγγονού του, αυτός ξεφώνιζε από μακριά: «Άι,, άι» Ήταν πολύ συγκινητικό να τον βλέπει κανείς όλο αγωνία, να δίνει στον άρρωστο κανένα ζεστό, με ύφος γεμάτο τρυφερότητα, κι ενώ τα χέρια του τρέμανε απ' τα γερατιά. Την ημέρα που ο γιατρός του είπε πως ο Μάριος ξέφυγε τον κίνδυνο, ο καημένος ο γεροντάκος ξετρελάθηκε. Έδωσε τρία ναπολεόνια στο θυρωρό του.

Ο Μάριος πάλι, όλον αυτό τον καιρό, μονάχα μια σκέψη είχε: Την Τιτίκα.

Δεν ήξερε τι είχε απογίνει η Τιτίκα. Η εμφάνιση του κυρίου Θερσανέμη σ' εκείνη τη ματωμένη τραγωδία ήταν μυστήριο. Δεν καταλάβαινε καθόλου όλην αυτή την ιστορία. Δεν ήξερε ποιος και με τι τρόπο τον έσωσε. Κανείς γύρω του δεν ήξερε τίποτα περισσότερο. Ένα πράγμα μονάχα είχε πάρει απόφαση, ένα πράγμα τον βασάνιζε μέρα και νύχτα: να ξαναβρεί την Τιτίκα.

Τα εμπόδια που θα 'βρισκε τα 'ξερε καλά.

Πρέπει να τονίσουμε εδώ και κάποια λεπτομέρεια. Όλη η καλοσύνη κι οι περιποιήσεις που του 'κανε ο παππούς του, δεν τον είχαν μαλακώσει. Άδικα σκορπούσε ο δυστυχισμένος ο γέρος τα χαμόγελά του. Αυτός έμενε πάγος.

Μια μέρα, ο κύριος Γιλνορμάνδος, την ώρα που η κόρη του σιγύριζε πάνω στο μάρμαρο του κομού τα φλυντζάνια και τα μπουκαλάκια, αυτός, σκυμμένος πάνω απ' τον εγγονό του του 'λεγε με την πιο τρυφερή του φωνή:

— Ξέρεις, Μάριε, παιδί μου. Εγώ αν βρισκόμουν στη θέση σου θα 'τρωγα κρέας κι όχι ψάρι. Καλές είναι οι ψητές γλώσσες, αλλά πρέπει να ξέρεις πως για να γίνει καλά ο άρρωστος πρέπει να φάει και καμιά καλή κοτολέτα.

Ο Μάριος βάζοντας όλη τη δύναμη που είχε για να μιλήσει, του 'πε με μια έκφραση φριχτή:

— Εγώ ένα πράμα θέλω!

— Τι είν' αυτό;

— Θέλω να παντρευτώ!

— Αυτό να λέγεται! αποκρίθηκε ο παππούς κι έσκασε στα γέλια.

— Τι πράμα;

— Το ξέρω σου λέω! Θα το παντρευτείς το κορίτσι!

Ο Μάριος απορημένος κι ανάστατος απ' τη ταραχή άρχισε να τρέμει.

Ο κύριος Γιλνορμάνδος εξακολούθησε:

— Μάλιστα. Θα την παντρευτείς την καλή σου την κοπέλα. Κάθε μέρα στέλνει ένα γέρο κύριο και ρωτάει για σένα. Από την ημέρα που πληγώθηκες δεν κάνει άλλη δουλειά. Κλαίει και φτιάνει ξαντό. Τα 'μαθα εγώ. Μένει στην οδό Ενόπλου, αριθμός εφτά. Ώστε έτσι! Τη θέλεις κι εσύ! Θα γίνει λοιπόν! Εγώ σου λέω να φας κοτολέτα κι εσύ μ' αποκρίνεσαι πως θέλεις να παντρευτείς. Τι πράματα είν' αυτά; Νόμιζες πως ο γέρος σου θα γινόταν θηρίο, ε; Πώς θα φώναζε και θα σε φοβέριζε με τη μαγκούρα του! Δεν έχεις δίκηο! Θέλεις την Τιτίκα. Να γίνει το θέλημά σου! Αυτό θέλω κι εγώ, Κύριε, να παντρευτείτε, αφού το θέλετε. Να ζήσεις και να ευτυχήσεις, αγαπημένο μου παιδί!

Και ξέσπασε σε λυγμούς ο γεροντάκος.

Πήρε το κεφάλι του Μάριου και το 'σφιξε με τα δυο του χέρια στο γέρικο στήθος του.

Έκλαψαν κι οι δυο τους. Πολλές φορές, ο άνθρωπος κλαίει κι από μεγάλη χαρά!

— Πατέρα μου! φώναξε ο Μάριος.

— Ώστε μ' αγαπάς, ε; είπε ο γέρος.

Δε μπορούσαν να μιλήσουν γιατί τους έπνιγε το κλάμα.

Στο τέλος, ο γέρος σιγομουρμούρισε:

— Άντε, παρηγορήθηκε ο νεαρός. Με είπε και π α τ έ ρ α μ ο υ !

Ο Μάριος ελευθέρωσε το κεφάλι του απ' τα χέρια του παππού του κι είπε απαλά:

— Ξέρετε, πατέρα, τώρα που νιώθω καλύτερα, θαρρώ πως θα μπορούσα να την ιδώ!

— Κι αυτό θα γίνει. Θα την ιδείς αύριο!

— Πατέρα μου!

— Τι θες πάλι;

— Γιατί όχι σήμερα;

— Καλά. Ας είναι και σήμερα. Με είπες τρεις φορές: πατέρα μου, πρέπει να σου το ξεπληρώσω. Το

αξίζεις!

Έτσι ξανάδε ο Μάριος την Τιτίκα.

Οι δυο νέοι έλαμπαν από ευτυχία. Ο κύριος Γιλνορμάνδος ήταν τρελός απ' τη χαρά του. Η θεία πάλι συγκινήθηκε πολύ απ' τις πεντακόσιες ογδόντα τέσσερεις χιλιάδες φράγκα που έδινε προίκα στην Τιτίκα ο κύριος Θερσανέμης. Ήταν τα υπόλοιπα απ' τα λεπτά που είχε κρύψει στο δάσος του Μονφερμέιγ ο Γιάννης Αγιάννης, την πρώτη φορά που το 'σκασε. Παντρεύτηκαν στις 16 Φεβρουαρίου του 1833. Ο Γιάννης Αγιάννης προφασίστηκε πως είχε χτυπήσει το χέρι του και δεν πήγε να υπογράψει τα χαρτιά, ούτε και κάθησε το βράδι στο τραπέζι του γάμου. Την άλλη μέρα, πήγε στην οδό Καλογραιών και ζήτησε τον Μάριο.

5
ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

Ο ΜΑΡΙΟΣ μπήκε με το κεφάλι ψηλά, χαμογελαστός, με το πρόσωπο φωτεινό από ένα παράξενο φως και με μάτια γεμάτα περηφάνια.

— Εσείς είστε, πατέρα! είπε δυνατά, βλέποντας τον Γιάννη Αγιάννη. Πόσο χαίρομαι που σας βλέπω. Αν ξέρατε πόσο μας λείψατε χτες! Καλημέρα σας πατέρα, πώς είναι το χέρι σας; Καλύτερα δεν είναι;

Κι απαντώντας μονάχος του στη ερώτησή του, εξακολούθησε:

— Μιλήσαμε για σας κι οι δυο μας. Η Τιτίκα σας αγαπάει τόσο πολύ! Μην το ξεχνάτε πως το δωμάτιό σας εδώ, σας περιμένει! Θα μείνουμε όλοι μαζί. Αποφασίσαμε να ζήσουμε πολύ ευτυχισμένοι. Και δε θα 'μαστε ποτέ ολότελα χαρούμενοι αν μας λείψετε σεις. Αυτό να το ξέρετε, πατέρα! Θα μείνετε, σήμερα, να φάμε μαζί;

— Κύριε, είπε ο Γιάννης Αγιάννης, έχω να σας πω κάτι. Είμαι παλιός κατάδικος!

Καμιά φορά, το αυτί μας δε μπορεί να πιάσει τους ήχους της φωνής του αντικρινού μας. Ο Μάριος δεν άκουγε! Του φάνηκε πως κάτι του λέγανε. Δεν ήξερε όμως τι. Έμεινε σα χαζός κάμποσην ώρα.

Τότε, είδε πως ο άνθρωπος που του μιλούσε ήταν σε κακή κατάσταση. Μες στη χαρά του δεν είχε προσέξει, ως εκείνη τη στιγμή, τη φριχτή χλωμάδα του Γιάννη Αγιάννη.

Έλυσε τη μαύρη κορδέλα που στήριζε το δεξί του μπράτσο, ξετύλιξε τον επίδεσμο κι άπλωσε το γυμνό του χέρι στο Μάριο.

— Το χέρι μου δεν έχει τίποτα, είπε.

Ο Μάριος το κοίταξε προσεχτικά.

— Ποτέ μου δεν το χτύπησα, τραύλισε ο Γιάννης Αγιάννης.

Πραγματικά δε φαινόταν πουθενά σημάδι από πληγή.

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Έπρεπε να λείπω απ' το γάμο σας. Έλειψα από παντού. Έπλασα την ιστορία της πληγής μου, γιατί δεν ήθελα να υπογράψω κανένα χαρτί, για να μη βγάλουν ποτέ τίποτα άκυρο, στα χαρτιά του γάμου σας.

Ο Μάριος τραύλισε:

— Γιατί το λέτε αυτό;

— Το λέω, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης, γιατί κάποτε ήμουν στα κάτεργα.

— Θα με τρελάνετε! ξεφώνισε ο Μάριος έξαλλος.

— Κύριε Πομμερσύ, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Ήμουν δεκαεννιά χρόνια στα κάτεργα! Για κλεψιά μ' είχαν πιάσει. Τώρα, πάει πια!

Του κάκου αγωνίστηκε ο Μάριος να ξεφύγει την αλήθεια, να αφήσει κατά μέρος αυτή την ιστορία, ν' αντισταθεί στο σίγουρο πια γεγονός. Έπρεπε να τα μάθει όλα. Κοίταξε, για μια στιγμή, στο μέλλον του, κι είδε μια μοίρα φριχτή.

— Πέστε τα! Πέστε τα όλα! φώναξε. Είσαστε πατέρας της Τιτίκας;

Έκανε δυο βήματα πίσω μ' ανείπωτη φρίκη.

Ο Γιάννης Αγιάννης σήκωσε ψηλά το κεφάλι του, με τέτοια μεγαλοπρέπεια που φάνηκε να ψηλώνει ως το ταβάνι.

— Πρέπει να πιστέψετε αυτά που θα σας πω, κύριε, μ' όλο που δε βρισκόμαστε σε δικαστήριο αυτή τη στιγμή!...

Σταμάτησε για λίγο, ύστερα με βασιλική μεγαλοπρέπεια κι αυτοκυριαρχία, πρόσθεσε προφέροντας αργά και τονίζοντας μια-μια τις συλλαβές:

— ...Πρέπει να με πιστέψετε. Εγώ πατέρας της Τιτίκας! Για τ' όνομα του Θεού, όχι Κύριε βαρώνε Πομμερσύ, εγώ είμαι χωριάτης απ' το Φαβερόλ. Έβγαζα το ψωμί μου κλαδεύοντας τα δέντρα του χωριού. Δεν με λένε Θερσανέμη, με λένε Γιάννη Αγιάννη. Δεν την έχω τίποτα την Τιτίκα. Ησυχάστε!

Ο Μάριος ψιθύρισε:

— Και ποιος μπορεί να μου το αποδείξει;

— Εγώ που το λέω.

Ο Μάριος κοίταξε αυτό τον άνθρωπο. Ήταν βαρύς και ήσυχος. Από τέτοιο γαλήνιο άνθρωπο δε μπορούσε να βγει ψέμα.

— Σας πιστεύω, είπε ο Μάριος.

Ο Γιάννης Αγιάννης έσκυψε το κεφάλι και εξακολούθησε:

— Τι είμαι για την Τιτίκα; Περαστικός απ' τη ζωή της. Εδώ και δέκα χρόνια ούτε ήξερα πως υπήρχε. Είναι αλήθεια πως την αγαπώ. Ήταν ορφανή. Χωρίς πατέρα και μητέρα. Με χρειαζόταν. Να γιατί την αγαπούσα. Σήμερα η Τιτίκα φεύγει απ' τη ζωή μου. Οι δρόμοι μας χωρίζονται. Από δω και πέρα δε θα της είμαι τίποτα. Τώρα είναι η κυρία Πομμερσύ. Η τύχη της άλλαξε. Η Τιτίκα κέρδισε απ' αυτή την αλλαγή. Όλα ήρθαν καλά. Για τις εξακόσιες χιλιάδες φράγκα, δε μου είπατε τίποτα, καταλαβαίνω όμως πως θα τις συλλογιζόσαστε. Ήταν οικονομίες μου. Πώς βρέθηκαν στα χέρια μου τόσα λεφτά; Τι νόημα έχει; Τα δίνω πίσω τώρα! Δεν έχω πια τίποτα για να μου το ζητήσει κανείς. Σας είπα και το αληθινό μου όνομα. Τίποτ' άλλο δε μένει!

Και κοίταξε τον Μάριο κατάματα.

Ο Μάριος ένιωθε απίστευτη ταραχή.

— Μα επιτέλους, ξεφώνισε, γιατί καθήσατε και μου τα είπατε όλ' αυτά; Τι σας έσπρωξε; Γιατί την κάματε αυτή την εξομολόγηση; Για ποιο λόγο;

— Για ποιο λόγο; αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης, με φωνή τόσο σιγανή και συρτή, που φαινόταν σα

να μιλάει στον εαυτό του κι όχι στον Μάριο. Αλήθεια, για ποιο λόγο να 'ρθει ένας παλιός κατάδικος και να πει ήμουν κατάδικος; Λοιπόν, ναι, ο λόγος είναι παράξενος. Από τιμιότητα. Με ρωτήσατε τι μ' ανάγκασε να μιλήσω. Ένα γελοίο πράγμα: η συνείδησή μου. Κύριε Πομμερσύ, για μένα αυτή η λέξη δεν είναι για πέταμα. Είμαι τίμιος άνθρωπος. Είμαι ένας βαρυποινίτης που υπακούει στη συνείδησή του: Κάποτε, πριν από πολλά χρόνια, για να ζήσω έκλεψα ένα καρβέλι ψωμί. Σήμερα, δε θέλω να κλέψω ένα ξένο όνομα για να ζήσω.

— Για να ζήσετε! τον έκοψε ο Μάριος. Δεν σας χρειάζεται, λοιπόν, όνομα για να ζήσετε;

— Και βέβαια! αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης, αργοκινώντας το κεφάλι του πολλές φορές.

Σώπασαν για λίγο. Ο Γιάννης Αγιάννης πηγαινοερχόταν. Στάθηκε μπρος σ' έναν καθρέφτη κι έμεινε ακίνητος. Ύστερα, είπε, κοιτάζοντας τον καθρέφτη, χωρίς να βλέπει το πρόσωπό του:

— Τώρα, πάει, παρηγορήθηκα.

Άρχισε πάλι να περπατάει και πήγε στην άλλη άκρη του σαλονιού. Ύστερα γύρισε προς τον Μάριο.

— Και τώρα, κύριε, του είπε: σκεφτείτε κάτι. Πέστε πως δεν σας έλεγα τίποτα. Θα 'μενα ο κύριος Θερσανέμης. Θα ερχόμουν δω στο σπίτι σας να ζήσω μαζί σας, να 'μαι του σπιτιού κι εγώ και σεις θα με νομίζατε άνθρωπό σας. Μια ωραία μέρα, εγώ είμαι εδώ, εσείς εκεί. Μιλάμε, αστειευόμαστε, γελάμε. Ξαφνικά, ακούτε μια φωνή να φωνάζει: «Γιάννη Αγιάννη!» και το φριχτό χέρι, η Αστυνομία, έρχεται κοντά μου κι ολότελα απότομα, μου βγάζει τη μάσκα.

Σώπασε πάλι. Ο Μάριος είχε σηκωθεί ανατριχιάζοντας. Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Τι λέτε σεις για όλ' αυτά;

Η σιωπή του Μάριου ήταν σαν απάντηση.

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Το βλέπετε λοιπόν που είχα δίκιο κι έκανα καλά που τα 'πα όλα;

— Ο παππούς μου, είπε ο Μάριος, έχει πολλούς φίλους. Θα ζητήσει χάρη για σας!

— Δε χρειάζεται, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης. Μ' έχουν για πεθαμένο. Φτάνει αυτό. Τους πεθαμένους δεν τους παρακολουθούν. Ο θάνατος μοιάζει πολύ με χάρη.

Στάθηκε σκεφτικός για λίγο, ύστερα είπε:

— Τα είπα όλα σχεδόν. Έχω και κάτι τι άλλο...

— Τι πράγμα;

Ο Γιάννης Αγιάννης φάνηκε σα να δίσταζε, και με πνιγμένη φωνή, σχεδόν χωρίς ανάσα, ψιθύρισε μάλλον, παρά μίλησε:

— Τώρα που τα ξέρετε όλα, κύριε, σεις που είστε ο αφέντης εδώ, νομίζετε πως δεν πρέπει να την ξαναδώ την Τιτίκα;

— Μου φαίνεται πως θα 'ταν καλύτερα να γινόταν έτσι, είπε ψυχρά ο Μάριος.

— Δε θα την ξαναδώ πια, μουρμούρισε ο Γιάννης Αγιάννης.

Πήγε προς την πόρτα. Έβαλε το χέρι του στο πόμολο κι έμεινε για λίγο ακίνητος. Ύστερα γύρισε προς το Μάριο:

— Ακούστε, κύριε! αν δεν σας πειράζει, θα 'ρχομαι το βράδι. Το θέλω, ξέρετε, πάρα πολύ. Βλέπετε, εννιά ολόκληρα χρόνια, μαζί τα περάσαμε, δε χωρίσαμε ούτε μια μέρα. Ήμουν σαν πατέρας της κι εκείνη σαν παιδί μου. Δεν ξέρω, κύριε Πομμερσύ, αν με καταλαβαίνετε, θα μου ήταν πολύ δύσκολο να φύγω τώρα μακρυά, να μην τη βλέπω πια, να μην της μιλώ, να μην έχω πια τίποτα δικό μου. Δε θα ερχόμουν ταχτικά, ούτε θα 'μενα πολλήν ώρα. Θα λέγατε να με βάζουν στο μικρό σαλονάκι, στο κάτω πάτωμα. Θα 'θελα να τη βλέπω, πότε-πότε, για λίγο, την Τιτίκα. Για ελάτε σεις στη θέση μου, αυτό μου έχει απομείνει. Εξάλλου, πρέπει να προσέξετε και κάτι άλλο. Αν δεν ερχόμουν καθόλου, θα 'ταν πολύ άσκημο. Όλοι θα το 'βρισκαν παράξενο. Θα μπορούσα να 'ρχομαι το βράδι, μόλις αρχίζει να σκοτεινιάζει.

— Να έρχεστε κάθε βράδι, είπε ο Μάριος. Η Τιτίκα θα σας περιμένει.

— Είστε πολύ καλός, κύριε! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Μάριος αποχαιρέτησε τον Γιάννη Αγιάννη. Η ευτυχία συνόδεψε τη δυστυχία, ως την πόρτα. Έτσι χωρίστηκαν οι δυο άντρες εκείνη την ημέρα.

Ο Μάριος το φύλαξε το μυστικό, κι η Τιτίκα δεν έμαθε τίποτα απ' αυτή την κουβέντα εκείνης της μέρας. Την παραξένευαν όμως κι αυτή, όπως κι όλους τους άλλους, οι αλλόκοτες επισκέψεις του πατέρα της. Σε λίγους μήνες, τον έκαμαν να καταλάβει πως είχε γίνει ενοχλητικός. Ο δυστυχισμένος γέρος αραίωσε τις επισκέψεις του στην αρχή. Ύστερα, προφασίστηκε πως θα 'φευγε ταξίδι κι έπαψε να 'ρχεται. Δεν έβγαινε πια έξω απ' το σπίτι του. Στο τέλος, έπεσε στο κρεβάτι, για να μην ξανασηκωθεί πια. Μια καλοκαιριάτικη νυχτιά, έκαμε μια τελευταία προσπάθεια. Σηκώθηκε και κάθησε να γράψει ένα γράμμα στην Τιτίκα, δεν μπόρεσε όμως να το συνεχίσει, η πέννα του ξέφυγε απ' τα δάχτυλα.

6
ΕΝΑ ΜΠΟΥΚΑΛΙ ΜΕΛΑΝΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΑΦΕΡΝΕΙ ΝΑ ΜΟΥΤΖΟΥΡΩΣΕΙ

ΕΚΕΙΝΟ το βράδι, την ώρα που ο Μάριος σηκωνόταν απ' το τραπέζι και πήγαινε να κλειστεί στο γραφείο του, ο Βάσκος του 'δωσε ένα γράμμα και του 'πε:

— Ο κύριος που το 'φερε, περιμένει στο χώλ.

Ένα γράμμα μπορεί να φέρει μεγάλη αναστάτωση. Πόσες ασκήμιες δε μπορεί να κλείσει μέσα του ένα χαρτί διπλωμένο! Το γράμμα που είχε φέρει ο Βάσκος ήταν στενόχωρο γράμμα.

Ο Μάριος το πήρε. Μύριζε καπνό. Τίποτε στον κόσμο δεν ξυπνάει ευκολότερα τη θύμηση από την μυρουδιά. Ο Μάριος θυμήθηκε αμέσως τη μυρουδιά εκείνη. Γι' αυτό, γνώρισε στη στιγμή και το γράψιμο. Μπήκε, αμέσως, στο νόημα.

Έβγαλε το χαρτί μέσ' απ' το φάκελο, γρήγορα - γρήγορα, και διάβασε:

> «Κύριε βαρώνε,
>
> Ξέρω ένα μυστικό για κάποιο γνωστό σας πρόσωπο, κι αυτό θα 'ναι καλό και για σας και για μένα. Μπορείτε να το μάθετε και σεις γιατί θέλω να 'χω την τιμή να σας εξιπηρετήσω σε κάτι. Θα σας βοηθήσω να διώξεται απ' την αξιότιμη οικογένειά σας αυτό το υποκήμενο, που δεν έχει κανένα δικαίωμα να σχετίζετε μαζί σας, μια κι η κυρία βαρώνη είναι από καλή οικογένια. Δεν ήταν δυνατόν ποια να ανέχομαι τέτοιαν ανηθικότητα, χωρίς να την ξεσκεπάσο.
>
> Περιμένο στον προθάλαμο τις προσταγές του κυρίου βαρόνου.
>
> «Με σεβασμό»
>
> Η υπογραφή έλεγε «Θερνάρντ».

Δεν ήταν ψεύτικη η υπογραφή. Είχαν κόψει μονάχα την τελευταία συλλαβή.

Εξ άλλου οι ανορθογραφίες κι ο τρόπος του γραψίματος πρόδιναν αμέσως τον άνθρωπο που είχε σκαρώσει το γράμμα. Δε χωρούσε αμφιβολία.

Η συγκίνηση του Μάριου δεν περιγράφεται. Στην αρχή παραξενεύτηκε, ύστερα όμως αισθάνθηκε μεγάλη ευτυχία. Αν κατάφερνε, επιτέλους, να 'βρει τον άνθρωπο που είχε σώσει τη ζωή του πατέρα του, να κάνει κάτι γι' αυτόν, τι άλλο ήθελε;

Άνοιξε το συρτάρι του γραφείου του, πήρε από μέσα κάμποσα χαρτονομίσματα, τα 'βαλε στην τσέπη του, έκλεισε ύστερα το συρτάρι και χτύπησε το κουδούνι. Ο Βάσκος μισάνοιξε την πόρτα.

— Πες να έρθει! είπε ο Μάριος.

Ο Βάσκος ανάγγειλε:

— Ο κύριος Θερνάρντ!

Ένας άνθρωπος μπήκε μέσα.

Νέα έκπληξη για τον Μάριο. Αυτός που είχε μπει, του ήταν ολότελα άγνωστος.

Ήταν ένας γέρος, με χοντρή μύτη, με σουβλερό πηγούνι, πράσινα γυαλιά στα μάτια, ίσια μαλλιά που του 'πεφταν ως τα Φρύδια — σαν περούκα εγγλέζου αμαξά. Τα μαλλιά του ήταν γκρίζα. Φορούσε κατάμαυρα από πάνω ως κάτω, λίγο ξέθωρα, κατακάθαρα όμως. Μια αλυσίδα ξεπρόβαλε απ' την τσέπη του. Σ' έκανε να πιστέψεις πως ήταν από κανένα ρολόι. Στο χέρι του κρατούσε ένα παλιό καπέλο. Περπατούσε σκυφτός, και η καμπούρα του έκανε την υπόκλισή του να φανεί πιο βαθιά.

Αυτό που θα πρόσεχε κανείς αμέσως είναι πως τα ρούχα ήταν πολύ φαρδιά και δε φαίνονταν να 'χουν ραφτεί γι' αυτόν που τα φόραγε.

Η απογοήτευση του Μάριου, όταν είδε να μπαίνει άλλος από κείνον που περίμενε, δεν του βγήκε σε καλό του ξένου. Τον κοίταξε προσεχτικά απ' το κεφάλι ως τα πόδια, και τον ρώτησε αμέσως:

— Τι θέλετε;

Ο ξένος αποκρίθηκε μ' ένα υποχρεωτικό χαμόγελο, που σου θύμιζε κροκόδειλο.

— Μου φαίνεται παράξενο που τόσον καιρό δεν είχα την τιμή να δω τον κύριο βαρώνο πουθενά. Νομίζω πως εδώ και λίγα χρόνια σας είχα συναντήσει στο σπίτι της πριγκίπισσας Παγκράτη και στο σαλόνι του υποκόμητος Νταμπρέ.

Ο Μάριος πρόσεχε πολύ εκείνο τον άνθρωπο καθώς μιλούσε, τον τόνο του, τις κινήσεις του, η απογοήτευση του όμως μεγάλωνε. Μιλούσε με τη μύτη ο ξένος, κι η φωνή του δεν είχε τίποτ' απ' τον τραχύ τόνο του ανθρώπου που περίμενε να ιδεί. Είχε πέσει τελείως έξω.

— Δεν ξέρω, είπε, ούτε την κυρία Παγκράτη, ούτε τον κύριο Νταμπρέ. Δεν πάτησα ποτέ μου στο σπίτι ούτε του ενός ούτε της άλλης.

Η απάντηση ήταν απότομη. Ο ξένος, ωστόσο, επέμενε:

— Τότε θα σας έχω δει στου Σατωβριάνδου! Τον ξέρω πολύ καλά τον Σατωβριάνδο. Είναι πολύ γλυκομίλητος. Καμιά φορά, μου λέει: «Θερνάρντ, φίλε μου... δεν κάθεσαι να πιούμε μαζί κανένα ποτηράκι;...»

Το πρόσωπο του Μάριου σκοτείνιαζε ολοένα και περισσότερο.

— Ποτέ μου δεν είχα την τιμή να με δεχτούν στο σπίτι του κυρίου Σατωβριάνδου. Τι θέλετε, επιτέλους;

— Κύριε βαρώνε, δεχτείτε να μ' ακούσετε. Στην Αμερική, κοντά στον Παναμά, είναι ένα χωριό που το λένε Τζόγια. Ένα σπίτι έχει όλο κι όλο.

— Πού θέλετε να καταλήξετε; τον έκοψε ο Μάριος, που είχε αρχίσει να τον κυριεύει μεγάλη ανυπομονησία.

— Θα σας πω, κύριε βαρώνε. Είμαι παλιός διπλωμάτης, κουρασμένος τώρα πια. Θα 'θελα να πάω να εγκατασταθώ στη Τζόγια. Τρεις είμαστε όλοι κι όλοι. Η γυναίκα μου, η κόρη μου κι εγώ. Η κόρη μου είναι πολύ όμορφη. Το ταξίδι είναι μακρινό κι ακριβό. Χρειάζομαι λίγα λεπτά.

— Και τι σχέση έχω εγώ μ' όλ' αυτά; ρώτησε ο Μάριος.

Ο άγνωστος τέντωσε το λαιμό του νευρικά —είναι κίνηση που τη συνηθίζουν πολύ οι τοκογλύφοι— κι αποκρίθηκε, πλαταίνοντας ακόμα περισσότερο το χαμόγελό του.

— Δε διάβασε το γράμμα μου ο κύριος βαρώνος;

Η αλήθεια είναι πως ο Μάριος δεν είχε καταλάβει τι ήθελε να πει το γράμμα. Πρόσεξε το γράψιμο κι όχι το νόημα απ' το γράμμα. Μόλις που το θυμόταν τώρα. Του αποκρίθηκε μονάχα:

— Πέστε μου τι ακριβώς θέλετε;

— Ας είναι κι έτσι, κύριε βαρώνε, λέω ακριβώς τι θέλω. Έχω ένα μυστικό να σας πουλήσω.

— Ένα μυστικό;

— Ναι, ένα μυστικό!

— Έχει σχέση με μένα;

— Ε! λιγάκι!

— Η αρχή γίνεται χάρισμα, είπε ο άγνωστος. Θα δείτε πόσο σπουδαίο είναι.

— Σας ακούω!

— Κύριε βαρώνε, στο σπίτι σας μένει ένας κλέφτης και δολοφόνος.

Ο Μάριος ανατρίχιασε.

— Σπίτι μου; Δε γίνεται, είπε.

Ο άγνωστος, χωρίς να ταραχτεί, ξεσκόνισε το καπέλο του με τον αγκώνα του κι εξακολούθησε:

— Κλέφτης και δολοφόνος. Προσέξτε με, κύριε βαρώνε, δε σας μιλώ, αυτή τη στιγμή, για περασμένα πράματα, ξεχασμένα τώρα πια. Σας μιλώ για κάτι πολύ καινούριο, που δεν το ξέρει ούτε η δικαιοσύνη. Εξακολουθώ. Αυτός ο άνθρωπος ξεγλίστρησε σαν κλέφτης κοντά σας, κέρδισε την εμπιστοσύνη σας, μπήκε μες στο σπίτι σας, με ψεύτικο όνομα. Θα σας πω το αληθινό του όνομα. Και θα σας το πω τσάμπα. Δε θέλω τίποτα γι' αυτό!

— Ακούω!

— Τον λένε Γιάννη Αγιάννη.

— Το ξέρω.

— Θα σας πω, χωρίς να ζητάω πληρωμή γι' αυτό, ποιος είναι.

— Πέστε το.

— Είναι παλιός κατάδικος σε καταναγκαστικά έργα.

— Το ξέρω.

— Το ξέρετε απ' τη στιγμή που είχα την τιμή να σας το πω εγώ.

— Όχι, το 'ξερα από πριν.

Ο άγνωστος είπε πάλι χαμογελώντας:

— Δε μπορώ να διαψεύσω τον κύριο βαρώνο. Όπως και να 'χει το πράμα, θα πρέπει να καταλάβατε πως είμαι καλά πληροφορημένος. Τώρα, αυτό που έχω να σας πω, μονάχα εγώ το ξέρω. Αυτό έχει σχέση με την κυρία βαρώνη. Είναι ένα μυστικό εξαιρετικό. Θέλω να το πουλήσω και σε πολύ καλή τιμή μάλιστα. Είκοσι χιλιάδες φράγκα!

— Το ξέρω κι αυτό το μυστικό, όπως ήξερα κι όλα τ' άλλα που μου είπατε! είπε ο Μάριος.

Ο ξένος ένιωσε την ανάγκη να ρίξει λίγο την τιμή:

— Κύριε βαρώνε, δώστε μου δέκα χιλιάδες φράγκα και το λέω.

— Σας ξαναλέω, κύριε, πως δεν έχω τίποτα να μάθω από σας. Ξέρω τι θέλετε να μου πείτε.

Τα μάτια του Θερνάρντ ξαφνικά άστραψαν και ξεφώνισε:

— Πρέπει να φάω κι εγώ, σήμερα. Σας λέω, ξέρω ένα πολύ σπουδαίο μυστικό. Κύριε βαρώνε, θα μιλήσω. Το λέω. Δώστε μου είκοσι φράγκα!

Ο Μάριος τον κοίταξε μες στα μάτια:

— Το ξέρω το σπουδαίο το μυστικό σας. Το 'ξερα και τ' όνομα του Γιάννη Αγιάννη, όπως ξέρω και το δικό σας τ' όνομα.

— Το δικό μου τ' όνομα;

— Ναι!

— Αμ δεν είναι δύσκολο πράμα, κύριε βαρώνε! Είχα την τιμή να σας το γράψω και να σας το πω εγώ ο ίδιος. Θερνάρντ είναι τ' όνομά μου.

— Διέρος.

— Πώς;

— Θερναδιέρος!

— Τι λέτε, κύριε βαρώνε;

Όταν ο σκαντζόχοιρος δει πως κινδυνεύει, πετάει τ' αγκάθια του έξω, ο σκαραβαίος παριστάνει τον ψόφιο: ο ξένος άρχισε να γελάει.

Ο Μάριος εξακολούθησε:

— Σεις ο ίδιος είσαστε ακόμη, ο εργάτης Ιονδρέτης, ο ηθοποιός Φαμπαντόν, ο ποιητής Ζενφλό, ο Ισπανός Ντον Αλβαρέζ κι η κυρά-Μπαλιζάρ.

— Ποια κυρά;

— Είχατε και μια ταβέρνα στο Μονφερμέιγ!

— Ταβέρνα; Εγώ; Ποτέ!

— Εγώ σας λέω πως είσαστε ο Θερναδιέρος.

— Το αρνιέμαι!

— Κι είσαστε, ακόμα, ένας μπαγαπόντες. Πάρε τούτο δω!

Κι ο Μάριος, βγάζοντας απ' την τσέπη του ένα χαρτονόμισμα, του το πέταξε στα μούτρα.

— Ευχαριστώ! Με συγχωρείτε! Πεντακόσια φράγκα! Μα, κύριε βαρώνε!

Κι ο Θερναδιέρος, ανάστατος, έκανε μια υπόκλιση, άρπαξε το πεντακοσάρικο, το κοίταξε προσεχτικά κι είπε:

— Πεντακόσια φράγκα! Ύστερα, μουρμούρισε:

— Σπουδαία δουλειά είν' αυτή! Ξαφνικά, ξεφώνισε:

— Ας είναι κι έτσι, ας γίνει το θέλημά σας!

Και με γρηγοράδα πιθήκου, έριξε τα μαλλιά του πίσω. Έβγαλε τα γυαλιά, σήκωσε ψηλά το πρόσωπό του, έβγαλε δυο φτεράκια απ' τα ρουθούνια του και μεταμόρφωσε τη φάτσα του, όπως ένας άλλος αλλάζει καπέλο.

— Δε μπορεί κανείς να τα βγάλει πέρα μαζί σας, κύριε βαρώνε! είπε καθαρά, χωρίς να μιλάει πια με τη μύτη. Είμαι ο Θερναδιέρος!

Και τέντωσε τη ράχη του.

Ο Θερναδιέρος, γιατί αυτός ήταν, τα 'χε χάσει απ' την απορία. Είχε έρθει για να κάνει τους άλλους να τα χάσουν και είχε πάθει αυτός ο ίδιος το κακό. Πληρώθηκε γι' αυτή τη ταπείνωση πεντακόσια φράγκα, που —τι να κάνει;— τα 'χε πάρει. Δεν είχε πάψει όμως ν' απορεί.

Ποιος ήταν αυτός ο κύριος, που ήταν αμούστακο παληκάρι σχεδόν, κι ήταν τόσο παγερός μα και γενναιόδωρος μαζί; Πώς ήξερε τα ονόματα των άλλων; Όλα μάλιστα; Γιατί άνοιγε το πορτοφόλι του κι έδινε λεφτά; Γιατί απόπαιρνε τους παλιανθρωπάκηδες, σαν κανένας δικαστής, κι όμως τους πλήρωνε σαν κορόιδο;

Θα θυμάστε πως ο Θερναδιέρος, μ' όλο που ήταν γείτονας του Μάριου, δεν τον είχε ιδεί ποτέ. Είχε ακούσει τις κόρες του μονάχα να λεν για κάποιον όμορφο νεαρό, πολύ φτωχό, που έμενε στο ίδιο σπίτι. Του 'χε στείλει το γράμμα που είδαμε, χωρίς να τον ξέρει. Ούτε μπορούσε ποτέ να συνταιριάσει τον κύριο Μάριο με τον βαρώνο Πομμερσύ.

Όσο για τ' όνομα Πομμερσύ, θα θυμάστε, πάλι, πως στη μάχη του Βατερλώ μονάχα τις δυο τελευταίες συλλαβές είχε προλάβει ν' ακούσει.

Ο Μάριος στεκόταν πολύ σκεφτικός. Τον είχε βρει τον Θερναδιέρο επιτέλους. Θα μπορούσε, τώρα πια, να κάμει το θέλημα του πατέρα του, να βοηθήσει δηλαδή τον άνθρωπο που τον είχε σώσει στη μάχη.

Εκτός απ' αυτό, όμως, έπρεπε να γίνει και κάτι τι άλλο. Να ξεκαθαρίσει, αν μπορούσε, όλα τα σχετικά με την Τιτίκα. Η ευκαιρία είχε παρουσιαστεί. Ο Μάριος έκοψε τη σιωπή.

— Θερναδιέρε, σας είπα τ' όνομά σας. Θέλετε τώρα να σας πω και το μυστικό σας; Θα ιδείτε πως ξέρω περισσότερα από σας. Ο Γιάννης Αγιάννης, όπως το 'πατε και σεις, είναι φονιάς και κλέφτης. Κλέφτης γιατί έκλαιψε έναν πλούσιο εργοστασιάρχη, τον κύριο Μαγδαληνή, και τον κατάστρεψε. Δολοφόνος είναι γιατί σκότωσε τον Αστυνομικό Ιαβέρη.

— Δεν καταλαβαίνω, κύριε βαρώνε, είπε ο Θερναδιέρος.

— Θα σας βοηθήσω να με καταλάβετε. Ακούστε με. Στα 1822, σε μια περιοχή κοντά στο Καλαί, ζούσε κάποιος άνθρωπος που 'χε δοσοληψίες με τη δικαιοσύνη. Αυτός ο άνθρωπος, με τ' όνομα Μαγδαληνής, κατάφερε να σηκώσει κεφάλι και να ζει μια χαρά. Είχε γίνει τίμιος κι εξαιρετικός άνθρωπος. Ούτε κι ο ίδιος ήξερε πόσα λεφτά είχε, αρνήθηκε να πάρει το παράσημο της Λεγεώνος της Τιμής, όταν του το δώσανε. Τον κάμανε Δήμαρχο στο τέλος. Κάποιος κατάδικος, που 'χε στο μεταξύ βγει απ' τη φυλακή, ήξερε κάτι που 'χε κάμει ο δήμαρχος. Τον κατάγγειλε λοιπόν και τον συλλάβανε. Βρήκε μάλιστα ευκαιρία, με τη φασαρία της συλλήψεως, και με ψεύτικη υπογραφή, ο παλιός εκείνος κατάδικος, να πάει και να σηκώσει απ' την Τράπεζα Λαφίβ πάνω από μισό εκατομμύριο φράγκα, που ήταν του κυρίου Μαγδαληνή. Ο κατάδικος που έκλαιψε τον κύριο Μαγδαληνή, είναι ο Γιάννης Αγιάννης. Όσο για τ' άλλα, δεν έχω τίποτα να μάθω από σας. Ο Γιάννης Αγιάννης σκότωσε τον Ιαβέρη. Τον σκότωσε με το πιστόλι. Εγώ, που σας μιλώ, ήμουν εκεί μπροστά. Ο Θερναδιέρος είπε στον Μάριο:

— Κύριε βαρώνε, άσκημο δρόμο πήραμε!

— Πώς; ξεφώνισε ο Μάριος, δεν τα παραδεχόσαστε όλ' αυτά; Είναι σίγουρα πράματα. Όλα!

— Σαχλαμάρες είναι και φαντασίες, κύριε βαρώνε. Ο Γιάννης Αγιάννης δεν έκλεψε ποτέ τον κύριο Μαγδαληνή, ούτε σκότωσε τον Ιαβέρη!

— Τι είναι αυτά που λέτε; Πώς το ξέρετε;

— Να σας το πω αμέσως!

— Εμπρός! Ακούω, μιλείστε, είπε ο Μάριος.

— Πρώτα - πρώτα, ο Γιάννης Αγιάννης δεν έκλεψε τον κύριο Μαγδαληνή, γιατί ο κύριος Μαγδαληνής ήταν ο ίδιος ο Γιάννης Αγιάννης.

— Τι κάθεσαι και μου λες, εκεί πέρα;

— Κι ύστερα, δε σκότωσε τον Ιαβέρη, γιατί τον Ιαβέρη δεν τον σκότωσαν. Ο Ιαβέρης σκότωσε τον Ιαβέρη.

— Τι θέλετε να πείτε;

— Πως ο Ιαβέρης αυτοκτόνησε.

— Να το αποδείξετε κιόλας! Εμπρός! ξεφώνισε ο Μάριος έξαλλος.

Ο Θερναδιέρος έβγαλε απ' την τσέπη του ένα μεγάλο γκρίζο φάκελο.

— Έχω κι εγώ τα έγγραφά μου! είπε.

Ύστερα πρόσθεσε:

— Κύριε βαρώνε, για το συμφέρον σας θέλησα να γνωρίσω καλά τον Γιάννη Αγιάννη. Όταν εγώ μιλάω, ξέρω τι λέω. Έχω τα γραφτά μου εγώ, και μάλιστα, όχι γραμμένα με το χέρι, αλλά τυπωμένα.

Καθώς μιλούσε, ο Θερναδιέρος τράβηξε απ' το φάκελό του δυο εφημερίδες κιτρινισμένες, κουρελιασμένες, που μύριζαν καπνό. Η μια φαινόταν πιο παλιά από την άλλη.

Η παλιότερη έγραφε πως ο Γιάννης Αγιάννης κι ο κύριος Μαγδαληνής ήταν ο ίδιος άνθρωπος. Η άλλη —ήταν *ο Μηνύτωρ*, της 15 Ιουνίου 1832— είχε την είδηση για την αυτοκτονία του Ιαβέρη. Έγραφε, ακόμα, πως ο ίδιος είχε καταθέσει στην Αστυνομία, πως τον είχαν πιάσει αιχμάλωτο στο οδόφραγμα της οδού Καναβίδος και πως χρωστούσε τη ζωή του σ' ένα μεγαλόψυχο επαναστάτη, που τον πήρε για να τον σκοτώσει κι αντί να τον πυροβολήσει έριξε στον αέρα και τον άφησε να φύγει.

Ο Μάριος τα διάβασε όλα. Δεν του έμενε πια καμιά αμφιβολία. Δε μπόρεσε να συγκρατήσει μια χαρούμενη φωνή.

— Αμ τότε, αυτός ο κακόμοιρος άνθρωπος, είναι σπουδαίος! Είναι ήρωας! Είναι άγιος!

— Ούτε ήρωας είναι, ούτε άγιος, είπε ο Θερναδιέρος. Είναι κλέφτης και δολοφόνος!

Κλέφτης και δολοφόνος. Αυτές οι δυο λέξεις, που ο Μάριος τις είχε πια ξεχάσει, και που τις ξαναπέταξε ξαφνικά ο Θερναδιέρος, τον πάγωσαν.

— Τι έχεις να μου πεις ακόμα; ρώτησε.

— Αυτό που σας είπα, κύριε βαρώνε. Και σας ξαναλέω πως μιλάω για τωρινά πράγματα. Είμαι λιγάκι κουρασμένος. Μου επιτρέπετε να καθήσω;

Ο Μάριος κάθησε και του έκαμε νόημα να καθήσει κι αυτός.

Ξάπλωσε σε μια βαθιά πολυθρόνα ο Θερναδιέρος κι ύστερα μπήκε στο θέμα, τονίζοντας μια-μια τις λέξεις, με μεγάλη σοβαρότητα.

— Κύριε βαρώνε, στις 6 Ιουνίου, την ημέρα της επανάστασης, στη μεγάλη υπόνομο του Παρισιού — εκεί που περνάει πλάι στο Σηκουάνα, ανάμεσα στη Γέφυρα των Απομάχων και στη Γέφυρα της Ιένας— εκεί μέσα, λέω, είχε κρυφτεί ένας άνθρωπος.

Ο Μάριος, απότομα, πήγε την καρέκλα του κοντά στον Θερναδιέρο. Ο Θερναδιέρος την πρόσεξε αυτή την κίνηση κι εξακολούθησε αργά-αργά, όπως κάνουν οι ρήτορες που ξέρουν πως οι αντίπαλοί τους κρέμονται απ' το στόμα τους.

— Αυτός ο άνθρωπος ήταν αναγκασμένος να χωθεί κάπου, να κρυφτεί. Έκαμε λοιπόν σπίτι του τον υπόνομο κι είχε μαζί του το κλειδί της πόρτας. Θα 'ταν οχτώ η ώρα το βράδι. Ο άνθρωπος άκουσε κάποιον θόρυβο μες στην υπόνομο. Παραξενεύτηκε πολύ, κόλλησε λοιπόν στον τοίχο, κράτησε την

ανάσα του και πρόσμενε. Η πόρτα του υπονόμου ήταν λίγο πιο πέρα. Το λίγο φως που έφτανε ίσαμε κει, έδωσε την ευκαιρία στον άνθρωπό μας να ξεχωρίσει έναν άλλο άνθρωπο που ερχόταν κατά κει, μες απ' την υπόνομο, και κρατούσε κάποιον άλλο στους ώμους του. Αυτός που περπάταγε έτσι σκυφτός, ήταν ένας παλιός κατάδικος. Κι αυτός που 'χε στον ώμο του ήταν ένα πτώμα. Τον έπιασα επ' αυτοφώρω, με το θύμα στον ώμο. Όσο για την κλεψιά, το πράμα μιλάει μοναχό του. Δε σκοτώνουν έναν άνθρωπο, έτσι για γούστο, στα καλά καθούμενα! Εκείνο που πρέπει να τονίσει κανείς πολύ, είναι πως πριν να φτάσει εκεί αυτός ο άνθρωπος πρέπει να 'χε πέσει σ' ένα τρομερό βούρκο. Μπορούσε ν' άφηνε εκεί πέρα το πτώμα. Αυτός όμως, προτίμησε να βουτήξει μες στο βούρκο, μ' όλο εκείνο το βάρος στη ράχη του, και πρέπει να ξεθεώθηκε απ' τον κόπο ώσπου να βγει από κει μέσα. Δε γίνεται να κινδύνεψε ποτέ περσότερο ένας άνθρωπος, απ' ό,τι εκείνος εκεί ο κατάδικος. Ούτε μπορώ να καταλάβω, ακόμα και τώρα, πώς τα κατάφερε να βγει ζωντανός από κει μέσα.

Ο Μάριος έφερε πιο κοντά την καρέκλα του. Ο Θερναδιέρος βρήκε ευκαιρία να πάρει μια βαθιά ανάσα. Ύστερα, εξακολούθησε:

— Κύριε βαρώνε, ο υπόνομος δεν είναι σαν το πάρκο, στο Πεδίο του Άρεως. Όταν μπουν εκεί μέσα δύο άνθρωποι, πρέπει να συναντηθούν. Έτσι, αυτός που έμενε μες στον υπόνομο κι ο νεοφερμένος, αναγκάστηκαν να χαιρετιστούν, χωρίς να το θέλει ούτε ο ένας ούτε κι ο άλλος. Ο νεοφερμένος είπε στον άλλο: «Βλέπεις αυτό που 'χω στη ράχη, πρέπει να βγω από δω μέσα. Έχεις το κλειδί, δώσ' μου το!». Ο παλιός κατάδικος ήταν άνθρωπος που 'χε δύναμη τεράστια. Δε μπορούσε κανείς να του πει όχι. Ωστόσο αυτός που 'χε το κλειδί, για να κερδίσει καιρό έπιασε κουβέντα με τον άλλο. Την ώρα που μίλαγαν, βρήκε ευκαιρία να ξεσχίσει και να πάρει ένα κομμάτι απ' τα ρούχα του σκοτωμένου. Αυτός που έσερνε το πτώμα ήταν ο Γιάννης Αγιάννης. Ο άλλος, που είχε το κλειδί, σας μιλάει αυτή τη στιγμή. Και το κομμάτι απ' τα ρούχα...

Ο Θερναδιέρος τέλειωσε τη φράση του βγάζοντας απ' την τσέπη του ένα κουρέλι μαύρο, γεμάτο κάτι σκούρους λεκέδες.

Ο Μάριος είχε σηκωθεί, κατακίτρινος, ανασαίνοντας με κόπο και χωρίς ν' αφήνει το πανί απ' τα μάτια του, πήγε κοντά στον τοίχο, και, με το δεξί του χέρι, έψαξε να βρει ένα κλειδί που ήταν απάνω στην κλειδαριά ενός μικρού ντουλαπιού. Το βρήκε το κλειδί, άνοιξε το ντουλαπάκι και, χωρίς να κοιτάζει, έχωσε μέσα το χέρι του.

Ο Θερναδιέρος εξακολουθούσε στο μεταξύ.

— Κύριε βαρώνε, έχω λόγους να πιστεύω πως ο σκοτωμένος πρέπει να 'ταν κανένας πολύ πλούσιος ξένος, που τον τράβηξε σε παγίδα ο Γιάννης Αγιάννης για να του πάρει τα αμέτρητα λεφτά που θα 'πρεπε να 'χε πάνω του.

— Εκείνος ο σκοτωμένος ήμουν εγώ. Νάτα τα ρούχα μου! ξεφώνισε ο Μάριος, και κλαίοντας με λυγμούς, άφησε να πέσει κάτω στο πάτωμα ένα παλιό ρούχο μαύρο, πνιγμένο στα αίματα.

Ύστερα, άρπαξε το κομμάτι το πανί απ' τα χέρια του Θερναδιέρου, γονάτισε πλάι στο ρούχο κι έφερε κοντά το μικρό κουρέλι που είχαν σκίσει από κει. Το κομμάτι ταίριαζε περίφημα στο σκίσιμο.

Ο Θερναδιέρος είχε παγώσει ολόκληρος. Σκέφτηκε μονάχα: «Τι είν' αυτό που 'παθα σήμερα;»

Ο Μάριος σηκώθηκε ορθός. Έψαξε την τσέπη του, κι όρμησε μανιασμένος προς το μέρος του Θερναδιέρου, απλώνοντάς του και κολλώντας του σχεδόν στο πρόσωπο τη γροθιά του, που ήταν γεμάτη χαρτονομίσματα από πεντακόσια και χίλια φράγκα.

— Είσαι ένας άτιμος, ένας ψεύτης, ένας συκοφάντης, ένας κακούργος. Ερχόσουνα να τον κατηγορήσεις τούτο τον άνθρωπο κι εσύ τον έβγαλες άγιο. Ήθελες να τον χαντακώσεις, και το μόνο που κατάφερες είναι που τον έκαμες να φανεί καθαρά πως είναι ήρωας. Εσύ είσαι ο κλέφτης! Εσύ είσαι ο δολοφόνος! Σε είδα, Θερναδιέρε, Ιονδρέτη, τότε που 'μενες στο Σπίτι του Κόρακα. Ξέρω για σένα αρκετά για να σε στείλω στο κάτεργο, κι ακόμα πιο πέρα, φτάνει να το 'θελα μονάχα! Πάρε δω χίλια φράγκα, ψευτοπαληκαρά!

Και πέταξε ένα χιλιόφραγκο στον Θερναδιέρο.

— Α! Ιονδρέτη, Θερναδιέρε, ελεεινέ άνθρωπε! Να σου γίνει μάθημα αυτό το πάθημά σου. Πού πας κι ανασκαλεύεις τα ξένα μυστικά, κι εμπορεύεσαι τη ζωή του ενός και του άλλου! Σκοτεινέ άνθρωπε, παλιάνθρωπε, άθλιε! Πάρε κι αυτά τα πεντακόσια φράγκα κι έξω από δω. Να χρωστάς χάρη στη θύμηση του Βατερλώ, μονάχα!

— Του Βατερλώ! μουρμούρισε σιγανά ο Θερναδιέρος, χώνοντας στη τσέπη του τα χίλια φράγκα και τα πεντακόσια.

— Ναι, φονιά, έσωσες εκεί πέρα ένα συνταγματάρχη!

— Μάλιστα, ένα στρατηγό, είπε ο Θερναδιέρος, σηκώνοντας ψηλά το κεφάλι του.

— Ένα συνταγματάρχη! είπε πάλι, θυμωμένος, ο Μάριος. Δεκάρα δε θα 'δινα για στρατηγό! Κι ήρθες εδώ να μου κανείς ατιμίες! Φύγε! Χάσου! Τέρας! Πάρε κι άλλες τρεις χιλιάδες φράγκα. Πάρ' τα! Να φύγεις αύριο για την Αμερική, με την κόρη σου, γιατί η γυναίκα σου έχει πεθάνει. Ελεεινέ ψεύτη! Θα δω αν θα φύγεις, ληστή, και θα σου μετρήσω, εκείνη τη στιγμή μονάχα, είκοσι χιλιάδες φράγκα! Πήγαινε να σε κρεμάσουν πουθενά αλλού!

— Κύριε βαρώνε, αποκρίθηκε ο Θερναδιέρος, χαιρετώντας τον με μια βαθύτατη υπόκλιση, σας χρωστάω αιώνια ευγνωμοσύνη!

Κι ο Θερναδιέρος βγήκε, χωρίς να καταλαβαίνει τίποτα, απορημένος και καταφχαριστημένος με την ανέλπιστη τύχη που του 'χε παρουσιαστεί.

Μόλις έφυγε, ο Μάριος έτρεξε στον κήπο όπου η Τιτίκα έκανε βόλτες ακόμα.

— Τιτίκα! Τιτίκα! φώναξε. Έλα, έλα γρήγορα! Φεύγουμε. Βάσκο ένα αμάξι. Τιτίκα, έλα. Αχ, θεέ μου! Ώστε αυτός μου είχε σώσει τη ζωή! Μη χάνουμε λεπτό! Βάλε το σάλι σου!

Η Τιτίκα νόμισε πως κάτι θα 'χε πάθει ο Μάριος έτσι ξαφνικά, κι υπάκουσε.

Σε ένα λεπτό, εν' αμάξι στάθηκε έξω απ' την πόρτα.

Ο Μάριος βοήθησε την Τιτίκα ν' ανέβει κι όρμησε κι εκείνος πίσω της.

— Αμαξά, είπε, στην οδό Ενόπλου, αριθμός 7.

— Αχ! του 'πε η Τιτίκα. Τι χαρά, Θε μου, είναι τούτη! Ώστε πάμε στην οδόν Ενόπλου 7; Δεν τολμούσα πια να σ' το ζητήσω. Ώστε θα δούμε τον κύριο Γιάννη;

— Τον πατέρα σου! Τιτίκα, τον πατέρα σου! Αχ, Τιτίκα! Τα μάντεψα όλα. Μου 'χες πει πως δεν είχες λάβει εκείνο το γραμματάκι που σου 'χα στείλει με τον Γαβριά. Φαίνεται πως έπεσε στα χέρια του

πατέρα σου! Ναι, Τιτίκα, ήρθε στο οδόφραγμα για να με σώσει. Με κουβάλησε πάνω στους ώμους του, μέσ' απ' όλο τον απέραντο υπόνομο. Τι τιποτένιος, τι αχάριστος που δείχτηκα. Θα πάμε να τον πάρουμε και να τον πάμε στο σπίτι μας, δε θα τον αφήσουμε πια μονάχο του ούτε στιγμή. Έτσι πρέπει να γίνει, Τιτίκα, ε; Σ' αυτόν θα 'δωσε το γράμμα ο Γαβριάς. Όλα εξηγούνται έτσι. Με καταλαβαίνεις;

Η Τιτίκα δεν καταλάβαινε τίποτα.

— Έχεις δίκιο, του είπε.

Το αμάξι έτρεχε γρήγορα, στο μεταξύ.

7
Η ΝΥΧΤΑ ΠΟΥ ΦΕΡΝΕΙ ΕΠΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟ ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΙΑΝΝΗΣ άκουσε να χτυπούν την πόρτα του και γύρισε να ιδεί ποιος ήταν.

— Εμπρός, είπε αδύναμα.

Η πόρτα άνοιξε και παρουσιάστηκε η Τιτίκα κι ο Μάριος.

— Τιτίκα μου! είπε ο Γιάννης Αγιάννης, κι ανασηκώθηκε στην καρέκλα του, ανοίγοντας τα χέρια του που τρέμανε, σκυφτός, άσπρος σαν το πανί. Τα μάτια του λάμπανε από χαρά.

Η Τιτίκα, πνιγμένη από συγκίνηση, έπεσε στο στήθος του Γιάννη Αγιάννη.

— Πατέρα! είπε.

Ο Γιάννης Αγιάννης, συγκινημένος, μουρμούριζε:

— Τιτίκα! Ω Θέ μου! Αυτή είναι! Κυρία μου! Εσύ είσαι! Κι ενώ η Τιτίκα τον έσφιγγε μες στα χέρια της, είπε δυνατά:

— Ώστε είσ' εσύ παιδί μου! Με συγχωρείς, λοιπόν;

Ο Μάριος κοίταξε κάτω για να μην τρέξουν τα δάκρυα που πλημμύριζαν τα μάτια του. Έκαμε ένα βήμα μπροστά και μουρμούρισε μες στα χείλη του, που τα 'χε σφίξει με δύναμη για να μην ξεσπάσει σε λυγμούς.

— Πατέρα μου!

— Κι εσείς, με συγχωρείτε κι εσείς! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Μάριος δε μπόρεσε να βρει λέξη να πει. Ο Γιάννης Αγιάννης πρόσθεσε:

— Ευχαριστώ!

Η Τιτίκα έβγαλε το καπέλο της και το σάλι της και τα πέταξε στο κρεβάτι.

— Με στενοχωρούν, είπε.

Κάθησε στα γόνατα του γέρου, μέριασε τ' άσπρα του μαλλιά με μια χαριτωμένη κίνηση και τον φίλησε στο μέτωπο.

Ο Γιάννης Αγιάννης ψέλλιζε:

— Τι ζώον που είμαι! Και πίστευα πως δε θα την ξανάβλεπα πια. Φανταστείτε, κύριε Πομμερσύ, τη στιγμή που μπαίνατε, εγώ έλεγα από μέσα μου: Πάνε τώρα όλα, τελειώσανε! Είμαι ένας άνθρωπος πολύ δυστυχισμένος, δε θα την ξαναδώ πια την Τιτίκα. Και τα 'λεγα αυτά, τη στιγμή που σεις ανεβαίνατε τη σκάλα. Δεν ήμουν ηλίθιος; Αχ! πόσο δυστυχισμένος ήμουνα!

Έκαμε μια κίνηση, χωρίς να μπορέσει να μιλήσει, κι ύστερα εξακολούθησε:

— Ας είν' ευλογημένο τ' όνομα του Θεού! Την ξαναβλέπω, επιτέλους! Το ξέρεις, Τιτίκα, πως ο άντρας σου είναι πολύ όμορφος; Και τι όμορφο κτυπητό γιακαδάκι που φορείς. Μ' αρέσει πολύ αυτό το σχέδιο. Κύριε Πομμερσύ, δεν πειράζει, πιστεύω, που της μιλώ με το συ. Δε θα γίνεται για πολύ καιρό αυτό το πράμα.

Η Τιτίκα άρχισε πάλι:

— Κακία που την είχες, να μας αφήσεις έτσι! Πού είχες πάει; Γιατί έλειπες τόσο καιρό; Εγώ έστελνα τη Νικολέτα, μα της έλεγαν κάθε φορά: Λείπει. Από πότε ξαναγύρισες; Γιατί δε μας ειδοποίησες; Το ξέρεις πως έχεις αλλάξει πάρα πολύ; Ακούς εκεί τον κακό μου τον πατέρα! Να 'ναι άρρωστος κι εμείς να μην το ξέρουμε! Για κοίτα, Μάριε, πιάσε το χέρι του, τι κρύο που είναι!

— Ώστε ήρθατε κι εσείς, κύριε Πομμερσύ! Με συγχωρείτε κι εσείς, λοιπόν, είπε πάλι ο Γιάννης Αγιάννης.

Ετοιμαζόταν να το ξαναπεί, όταν όλο το βάρος που φούσκωνε και πίεζε το στήθος του Μάριου, βρήκε τρόπο να ξεφύγει κι είπε:

— Άκουσες, Τιτίκα! άκουσες; Μου ζητάει να τον συχωρέσω. Και ξέρεις τι μου έκαμε, Τιτίκα; Μου 'σωσε τη ζωή! Και κάτι περισσότερο ακόμα. Σ' έδωσε σε μένα, Τιτίκα, τι λες πως έκαμε; Θυσιάστηκε. Τέτοιος άνθρωπος είναι! Κι εγώ, ο αχάριστος, εγώ ο χαμένος, εγώ ο κακούργος, εγώ τι ακούω τώρα; Να μου λέει ευχαριστώ.

— Σσστ! Σσστ! είπε σιγά ο Γιάννης Αγιάννης. Γιατί τα λέτε όλ' αυτά;

— Κι εσείς, είπε μισοθυμωμένα ο Μάριος, γιατί δεν τα 'πατε μόνος σας όλα;

— Είπα την αλήθεια, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης.

— Όχι, είπε ο Μάριος. Αλήθεια λες, όταν τα λες όλα. Κι εσείς δεν τα 'πατε όλα. Είσαστε ο κύριος Μαγδαληνής, γιατί δεν το 'πατε; Είχατε σώσει τον Ιαβέρη, γιατί δεν το 'πατε, μου 'χατε σώσει τη ζωή, γιατί δεν το 'πατε;

— Γιατί σκεφτόμουν όπως και σεις. Έπρεπε να φύγω. Αν μαθαίνατε την ιστορία του υπονόμου, δε θα μ' αφήνατε να φύγω από κοντά σας! Έπρεπε λοιπόν να μη μιλήσω. Γιατί, αλλιώς, θα 'φερνα μεγάλη ενόχληση!

— Ενόχληση; Σε ποιόν θα φέρνατε ενόχληση; αποκρίθηκε ο Μάριος. Μήπως τώρα νομίζετε πως θα μείνετε εδώ; Θα σας πάρουμε μαζί μας! Θα ρθείτε σπίτι μας. Είστε ο πατέρας της, μα και δικός μου πατέρας. Δε θα σας αφήσουμε ούτε μια ώρα πια σ' αυτό το φριχτό σπίτι. Νομίζετε πως αύριο θα 'σαστε εδώ;

— Αύριο, είπε ο Γιάννης Αγιάννης, ούτε δω θα 'μαι, ούτε στο σπίτι σας.

— Τι θέλετε να πείτε; αποκρίθηκε ο Μάριος. Δεν επιτρέπουμε ταξίδι. Δεν θα χωρίσουμε πια. Είσαστε δικός μας από δω και πέρα. Δε σας αφήνουμε άλλο εδώ.

— Έχουμε αμάξι μαζί μας κάτω, πρόσθεσε η Τιτίκα, θα σας αρπάξουμε με το στανιό, αν χρειαστεί θα το κάνουμε και με τη βία.

Και, γελώντας, έκανε πως πήγαινε να τον σηκώσει στα χέρια της.

Ο Γιάννης Αγιάννης την άκουγε, χωρίς όμως να προσέχει τι έλεγε. Μουρμούρισε:

— Να μια απόδειξη πως ο Θεός είναι καλός.

— Πατέρα μου! είπε η Τιτίκα.

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολούθησε:

— Είν' αλήθεια πως θα 'ταν πολύ όμορφο να μείνουμε μαζί... Θα 'ταν όμορφο... μονάχα.

Σταμάτησε κι είπε απαλά.

— Είναι κρίμα.

Η Τιτίκα πήρε τα χέρια του γέρου μες στα δικά της.

— Θε μου, είπε, τα χέρια σας είναι ακόμη πιο κρύα τώρα. Μήπως είσαστε άρρωστος;

— Εγώ; όχι, αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης. Είμαι πολύ καλά. Μόνο που...

Σταμάτησε.

— Μόνο που;...

— Πεθαίνω όπου να 'ναι.

Η Τιτίκα κι ο Μάριος ανατρίχιασαν σύγκορμοι.

— Πεθαίνετε; ξεφώνισε ο Μάριος.

— Ναι, μα δεν πειράζει αυτό! είπε ο Γιάννης Αγιάννης.

Ο Μάριος παγωμένος γύρισε και κοίταξε το γέρο. Η Τιτίκα έμπηξε μια φωνή σπαραχτική:

— Πατέρα, πατέρα μου! Θα ζήσετε. Θα ζήσετε. Το θέλω να ζήσετε, με ακούτε;

Ο Γιάννης Αγιάννης σήκωσε το κεφάλι του και την κοίταξε με λατρεία.

— Ναι, παιδί μου! Αχ, μη μ' αφήνεις να πεθάνω. Ποιος ξέρει; Ίσως και να υπακούσω. Την ώρα που μπήκατε μέσα είχε αρχίσει η αγωνία του θανάτου. Τώρα όμως σταμάτησε, μου φαίνεται πως ξαναγεννιέμαι!

— Είσαστε γεμάτος δύναμη και ζωή, ξεφώνισε απελπισμένα ο Μάριος. Έτσι εύκολα νομίζετε πως πεθαίνει κανείς; Θα ζήσετε, και μάλιστα θα ζήσετε μαζί μας και πολύν καιρό ακόμα.

— Το βλέπετε, πατέρα, είπε η Τιτίκα, πνιγμένη στα δάκρυα, ο Μάριος λέει πως δεν θα πεθάνετε.

Ο Γιάννης Αγιάννης εξακολουθούσε να χαμογελάει. Ένας θόρυβος ακούστηκε στην πόρτα. Ήταν ο γιατρός που έμπαινε μέσα.

— Καλημέρα και αντίο μαζί, γιατρέ, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Να τα τα καημένα τα παιδιά μου!

Ο Μάριος πήγε κοντά στο γιατρό. Του είπε μια λέξη μονάχα...

— Γιατρέ;... το πρόφερε με τέτοιο τρόπο που φαινόταν όλη η αγωνία του κι αυτό που ήθελε να μάθει.

Ο γιατρός αποκρίθηκε πολύ εκφραστικά, με μια ματιά. Σώπασαν όλοι, νιώθοντας μεγάλη πίκρα μες στην καρδιά τους.

Ο Γιάννης Αγιάννης γύρισε προς την Τιτίκα. Την κοίταξε με τέτοια έκφραση, σα να 'θελε να του εντυπωθεί η εικόνα της μέσα του για πάντα.

Ο γιατρός του έπιασε το σφυγμό.

— Σεις του λείψατε, του λείψατε πολύ, είπε ο γιατρός μουρμουριστά, κοιτώντας τον Μάριο και την Τιτίκα.

Και σκύβοντας στ' αυτί του Μάριου του είπε πολύ σιγά:

— Τώρα, που ήρθατε, είναι πολύ αργά!

Ο Γιάννης Αγιάννης, χωρίς να πάψει σχεδόν να κοιτάζει την Τιτίκα, κοίταξε τον Μάριο και το γιατρό με μεγάλη γαλήνη. Τον άκουσαν να λέει με κόπο:

— Δεν είναι τίποτα να πεθαίνεις, το φοβερό είναι να παύεις να ζεις!

Ξαφνικά σηκώθηκε όρθιος. Πήγε με σταθερό βήμα προς τον τοίχο, παραμέρισε το γιατρό και τον Μάριο, που τρέξανε να τον βοηθήσουν, ξεκρέμασε απ' τον τοίχο έναν χάλκινο εσταυρωμένο, τον πήρε κι ύστερα πήγε και κάθησε με μεγάλη ευκολία, σα γερός άνθρωπος, κι είπε με δυνατή φωνή, αφήνοντας τον εσταυρωμένο πάνω στο τραπέζι.

— Αυτός είναι ο μεγάλος μάρτυρας!

Ξαφνικά, έκαμε σα να ήθελε να πάρει βαθιά ανάσα, το κεφάλι του έγειρε και τα δυο του χέρια που ακουμπούσαν στα γόνατά του άρχισαν να μπήγουν τα νύχια στο ύφασμα του πανταλονιού του.

Σε λίγο, ύστερ' απ' αυτή τη μισοσυγκοπή, ξαναζωντάνεψε λίγο και φωτίστηκε το πρόσωπό του.

— Συνέρχεται! γιατρέ, συνέρχεται! ξεφώνισε ο Μάριος.

— Είστε πολύ καλοί κι οι δυο σας, είπε ο Γιάννης Αγιάννης. Εκείνο που με λύπησε πάρα πολύ, κύριε Πομμερσύ, είναι που δε θελήσατε να χρησιμοποιήσετε εκείνα τα λεφτά. Είναι της γυναίκας σας. Θα σας το εξηγήσω, παιδιά μου. Γι' αυτό χαίρομαι κιόλας που πρόλαβα να σας ιδώ. Θα τα διαβάσετε όλα, σε τούτο δω το χαρτί...

Η πορτιέρισσα είχε ανέβει πάνω και στεκόταν και κοίταζε απ' τη μισανοιγμένη πόρτα. Ο γιατρός της είπε να μη μένει εκεί, δεν πρόφτασε όμως και να την εμποδίσει, την άγια εκείνη γυναίκα, να φωνάξει στον ετοιμοθάνατο φεύγοντας:

— Θέλετε να φέρουμε τον παπά;

— Τον έχω δω, κοντά μου! αποκρίθηκε ο Γιάννης Αγιάννης.

Και με το δάχτυλο έδειξε πάνω απ' το κεφάλι του, όπου θα 'λεγε κανείς πως κάποιον έβλεπε. Εξ άλλου, μπορεί και στ' αλήθεια να παραστεκόταν στην αγωνία εκείνου του ανθρώπου, ο επίσκοπος Μυριήλ.

Ο Γιάννης Αγιάννης ξαναμίλησε:

— Κύριε Πομμερσύ, μη φοβάστε. Σας θερμοπαρακαλώ. Οι εξακόσιες χιλιάδες φράγκα είναι της Τιτίκας. Αλλοίμονό μου αν βασανίστηκα σ' όλη μου τη ζωή και στο τέλος εσείς επιμείνετε να μη θέλετε να τα πάρετε τα λεφτά.

Κόντευε πια να ξεψυχήσει. Από στιγμή σε στιγμή, φαινόταν πως πλησίαζε το τέλος. Η ανάσα του έβγαινε κομμένη και δύσκολη. Τον έπνιγε πότε-πότε ο ρόγχος. Το πρόσωπό του χλώμιαζε ολοένα, χωρίς όμως να παύει να χαμογελά. Η ζωή είχε φύγει πια από κείνο το κουφάρι.

Έκαμε νόημα στην Τιτίκα να πλησιάσει, το ίδιο και στο Μάριο. Ήταν πια στα τελευταία του. Τους μίλησε με φωνή τόσο αδύνατη, που νόμιζες πως ερχόταν από μακρυά, σα να τους χώριζε τοίχος ολόκληρος.

— Ελάτε κοντά, κοντά μου, κι οι δυο σας... Σας αγαπάω πολύ. Είναι πολύ όμορφο να πεθαίνει κανείς έτσι!... Στο εργοστάσιο πάντα κέρδιζα πάρα πολλά λεφτά. Μην παραξενεύεστε γι αυτό, κύριε Πομμερσύ! Μην απορείτε για τις εξακόσιες χιλιάδες! Είναι τίμια λεφτά. Μπορείτε να γίνετε πλούσιοι, έχοντας τη συνείδησή σας ήσυχη. Είχα καθήσει, πριν από λίγο, να γράψω ένα γράμμα στην Τιτίκα. Θα το βρει το γράμμα μου. Σ' εκείνη εμπιστεύομαι τα δυο καντηλέρια που 'ναι πάνω στο τζάκι. Είναι ασημένια. Για μένα όμως ήταν καλύτερα κι από χρυσά κι από διαμαντένια. Δεν ξέρω αν εκείνος που μου τα χάρισε είν' ευχαριστημένος από μένα, εκεί ψηλά που βρίσκεται τώρα. Έκανα ό,τι μπορούσα. Παιδιά μου, μην ξεχνάτε πως ήμουν φτωχός άνθρωπος και πρέπει να με θάψετε φτωχικά, στην πρώτη γωνιά γης που θα βρήτε μπροστά σας. Έτσι θέλω να γίνει. Πάνω στην ταφόπετρα δε χρειάζεται όνομα. Αν θέλει να 'ρχεται καμιά φορά κει πέρα η Τιτίκα, θα χαίρομαι πολύ. Το ίδιο λέω και για σας, κύριε Πομμερσύ. Πρέπει να σας ομολογήσω πως δεν σας συμπαθούσα όταν σας πρωτόειδα. Συγχωρείστε με και γι' αυτό. Τώρα, εκείνη κι εσείς είστε ένας άνθρωπος για μένα. Στον κομμό είναι ένα μάτσο πεντακοσάρικα. Είναι για τους φτωχούς. Τιτίκα, βλέπεις το φουστανάκι σου πάνω στο κρεβάτι; Το θυμάσαι; Πάνε δέκα χρόνια από τότε! Πώς πέρασαν τα χρόνια! Τιτίκα, το θυμάσαι το Μονφερμέιγ; Που σε βρήκα στο δάσος, κι εσύ φοβόσουν; Θυμάσαι που σου σήκωσα τον κουβά; Τότε, για πρώτη φορά, έπιασα το μικρό σου χεράκι! Τι κρύο που ήταν! Τότε, δεσποινίς, τα χέρια σας ήταν κατακόκκινα. Τώρα όμως είναι άσπρα σαν περιστέρια! Και τη μεγάλη κούκλα! Τη θυμάσαι; Τη βάφτισες Κατερίνα!... Όλα τούτα είναι παλιές ιστορίες. Νόμιζα πως όλ' αυτά, ήταν δικά μου. Αυτή ήταν η βλακεία μου. Αυτοί οι Θερναδιέροι τι κακοί που ήταν! Πρέπει όμως να τους συχωρέσουμε! Ήρθε και η ώρα να σου πω και τ' όνομα της μητέρας σου, Τιτίκα. Τη λέγανε Φαντίνα. Να το θυμάσαι αυτό τ' όνομα! Να πέφτεις στα γόνατα κάθε φορά που θα το προφέρεις. Πόσο υπόφερε για σένα!... Σ' αγαπούσε τόσο πολύ... Όσο ευτυχισμένη είσαι συ, τόσο δύστυχη ήταν εκείνη. Σβήνω, τώρα, παιδιά μου. Ν' αγαπιέστε σ' όλη σας τη ζωή. Δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο στον κόσμο απ' την αγάπη. Να συλλογιζόσαστε, καμιά φορά, το δύστυχο γέρο που πέθανε εδώ μέσα... Δεν ξέρω τι έχω, βλέπω φως. Ελάτε πιο πολύ κοντά μου. Πεθαίνω ευτυχισμένος. Φέρτε κοντά, αγαπημένα μου παιδιά, τα κεφάλια σας, για να βάλω τα χέρια μου πάνω τους.

Η Τιτίκα κι ο Μάριος γονάτισαν παραζαλισμένοι, πνιγμένοι στα δάκρυα. Στου καθενός το κεφάλι ακούμπησε από ένα χέρι του, ο Γιάννης Αγιάννης. Τα σεβάσμια χέρια του, δεν κινήθηκαν πια.

Είχε γείρει προς τα πίσω. Η λάμψη των δυο καντηλεριών τον φώτιζε. Το χλωμό του πρόσωπο κοιτούσε

τον ουρανό... Ο Μάριος κι η Τιτίκα γέμιζαν φιλιά τα χέρια του. Εκείνος όμως είχε πια πεθάνει...

Ήταν μια νυχτιά θεοσκότεινη, χωρίς αστέρια. Σίγουρα όμως, στη σκιά, κάποιος άγγελος θα στεκόταν, με ανοιγμένα τα φτερά του, περιμένοντας να πάρει εκείνη την αγνή ψυχή...

Στο κοιμητήρι του Παρισιού, κοντά στο κενοτάφιο, μακριά απ' τους κομψούς, πλούσιους τάφους, υπάρχει μια ταφόπετρα.

Είναι ολόγυμνη. Δε βλέπεις πουθενά όνομα.

Μονάχα, εδώ και πολλά χρόνια, κάποιο χέρι έγραψε με το μολύβι τέσσερεις αράδες, που σιγά-σιγά, με τον καιρό, δε διαβάζονται πια, απ' τον ήλιο, τη βροχή και τη σκόνη. Σήμερα, ίσως κιόλας να 'χουν σβηστεί ολότελα:

Κοιμάται. Τι παράξενα που κύλησε η ζωή του
Έσβησε μόλις έχασε το μικρόν άγγελό του.
Έφυγε ανάλαφρα, απαλά, και μαλακά σα χάδι
Όπως η μέρα ξεγλυστρά κι έρχεται το σκοτάδι.

ΤΕΛΟΣ